Norman Lewis

Nápoly, 1944

Fordította
Félix Pál

Norman Lewis
Nápoly, 1944

Európa Könyvkiadó
Budapest, 1989

Norman Lewis:
Naples '44
Eland Books, London, 1983

Hungarian translation © Félix Pál, 1989

Előszó

A második világháborúban azokat az önkénteseket, akik megfelelő szinten beszéltek idegen nyelveket, de csupán állami vagy éppenséggel semmiféle egyetemi végzettséggel nem rendelkeztek, gyakorta a hírszerzőkhöz osztották be. A négy hónapos gyalogsági alapkiképzés után további két hónapos tanfolyam következett a hírszerző alakulatok winchesteri kiképző állomásán; ez utóbbi idő túlnyomórészt a díszmenet és a motorkerékpár-vezetés gyakorlásával telt. Csak a legutolsó két héten, Matlockban részesültek némi hírszerző kiképzésben. E két hét végeztével azokkal, akikben fantáziát láttak, elbeszélgetett egy válogatótiszt, aki színleg a jövőjükről alkotott elgondolásaikat tárgyalta meg velük. Az újoncnak fogalma sem volt arról, hogy bármennyire is pozitív az őrnagy íróasztalán fekvő jelentés, bármennyire is kedvezően alakul a vele folytatott párbeszéd, sorsa eleve eldőlt abban a pillanatban, amikor a tiszt az első vizsláló pillantást vetette az arcára. A válogatótiszt szentül meg volt győződve róla, hogy a kék az igazság színe. Így azután a kék szemű újoncoknak jutottak a felelősségteljes és néha magasztos feladatok, míg a többieket bepöccintették a szemétládába, amit akkoriban Tábori Rendőrségnek neveztek. Itt aztán belekerültek a taposómalomba: katonás, idefigyeljetek-ti-kibaszott-senkiháziak előadásokat kellett tartaniuk, szaglászniuk kellett - amiért mindenki megvetette őket - katonai létesítmények körül, hát-

ha rajtakaphatnak figyelmetlen őröket, vagy felfedezhetnek fontos papírdarabkákat, amelyeket nem eléggé gondosan égettek el, esetleg rémhíreket koholtak, hogy valamivel kitöltsék a heti jelentést.

E vesszőfutás elől úgy menekülhettek meg, ha áthelyezték őket egy külföldi állomáshelyre. Ezek eleinte többnyire egy tisztből és tizenegy tiszthelyettesből álltak, s olyan országok jelentősebb városaiban vagy kikötőiben létesítették őket, ahol az idő tájt brit csapatok állomásoztak. Másokat, az úgynevezett hadosztályrészlegeket a frontegységek mellé osztották be.

Kezdetben eléggé körülhatárolatlan volt a tábori rendőrség külföldi szolgálata, de aztán egyre gyakrabban főként a nyelvtudásukat vették igénybe, hogy áthidalják a katonaság és a polgári lakosság közötti szakadékot. Az érintkezés sem ment simán. A hírszerzők válogatótisztjei, nyers hadfiak, nem sokat vesződtek holmi nyelvi szőrszálhasogatással. Így például a spanyolul tudókat, hogy tudásuk kárba ne vesszen, elküldték Olaszországba, hiszen a spanyol és az olasz nyelv írásában nagyon hasonló, hangzásra meg szinte egyforma. Az is tipikus eset volt, hogy egy románul beszélő barátunk zavarosan makogva és hadonászva egyszeriben ott találta magát a jugoszláv partizánok között (hisz mindkettő balkáni nyelv), vagy hogy a tábori rendőrség 91. részlegének parancsnoka - akivel együtt érkeztem Algériába - szaktekintélynek számított az ónorvég nyelv területén, viszont egy árva szót sem tudott franciául.

A Tábori Elhárító Szolgálat - sebtiben erre a névre keresztelte át magát - mindennemű tapasztalattól szűz naivitásában olyan váratlan helyzetekkel találta magát

szemben, amilyenekről nem is álmodott Angliában, és semmiféle szabályhoz sem tudott igazodni. Hasznos lett volna némi előzetes tájékoztatás annak az országnak a politikai helyzetéről, ahová csöppentünk, de hát semmiféle ilyen felvilágosítást nem kaptunk, így aztán a próba szerencse nem éppen kecsegtető módszeréhez kellett folyamodnunk. A 91. részleg első akciója Philippeville-ben - miután az elhárítóparancsnok összehívatta a város előkelőségeit, és latinul szónoklatot intézett hozzájuk - az volt, hogy kiengedtek a börtönből egy bizonyos Giuseppe Morenót, aki meggyőzött bennünket arról, hogy lelkes gaulle-ista, és a vichyi rendszer a szövetséges hatalmakhoz való hűségéért vetette börtönbe. Valójában a szicíliai maffia algériai emigráns szekciójának volt a vezére, s távollétében halálbüntetést szabtak ki rá egyik vetélytársának meggyilkolásáért. Gondolom, az efféle hibák igencsak tipikusak lehettek.

A Nápolyban eltöltött egy esztendőről szóló napló olvasóit talán meglepi, mennyire nem ellenőrizték az elhárítóállomány tevékenységét. Részlegről részlegre más-más volt viszonylagos függetlenségünk mértéke, ami részben a katonai helyzetet, részben a csapattestparancsnok vérmérsékletét tükrözte, attól függően, hogy kalandkedvelő vagy félénk természetű volt-e. Az elhárítók élete egészében véve szabad, hellyel-közzel pazarul szabad volt. Csakhogy ez a szabadság könnyen az ember fejébe szállhatott. Őrmesterek, akiknek tevékenységét fedezte a mind kötelmeik, mind hatáskörük tekintetében uralkodó általános zűrzavar, ha különítményparancsnokként oly távoli vidékekre küldték őket, ahol kívül estek parancsnokságuk hatékony el-

lenőrzésén, néha már csak a saját fejük után mentek, látványos kereskedelmi ügyletekbe bonyolódtak, beleavatkoztak törzsi viszályokba, sőt egy ízben még az is megtörtént, hogy az őrmester feleségül vette egy berber törzsfőnök leányát. Az ilyesmi könnyűszerrel megeshetett Észak-Afrika megközelíthetetlen hegyei között, de elképzelhetetlen volt Nápolyban, ahol szintén rengeteg, de másfajta kaland várt ránk.

Mivel volt valami homályos fogalmam az adeni bazárban beszélt arab nyelvről, észak-afrikai arabokkal kellett foglalkoznom. Először el-ellátogattam a Petite Kabylie szakadár kaidjaihoz, akik a francia uraik elleni felkelést szervezték, s akik az események ezen szakaszában boldogan fogadták volna, ha Algéria brit gyarmattá válik. Később, Tunéziában, nagyjából ugyanebbe a helyzetbe csöppentem bele, csakhogy ezúttal a tunéziai királyi család keze volt a játékban. Éppen a királyi család egyik tagjával folytattam titkos megbeszéléseket, amikor részlegeinket átszervezték az olaszországi partraszállás céljára. 1943. szeptember 1-jén áthelyeztek a tábori elhárító szolgálat 312. részlegéhez, amelyet Constantine-ből Oránba irányítottak, és ideiglenesen az 5. amerikai hadsereg főhadiszállásának törzse mellé rendeltek. Szeptember 5-én a *Duchess of Bedford* fedélzetén már ki is futottunk Mers el-Kebirből, hogy csatlakozzunk a Salerno felé tartó inváziós hajóhadhoz.

1943. szeptember 8. (a Duchess of Bedford fedélzetén, az olasz partok előtt)

Délután 6.30-kor közölték velünk, hogy aláírták Olaszországgal a fegyverszünetet, holnap lép életbe, éppen amikor be kell futnunk Salernóba. Teljesen egyértelmű volt, hogy senki se tudja, mi vár ránk, jóllehet a konvoj egy része elleni légitámadások arra vallottak, hogy a németek feltehetően folytatják a harcot. Egy hírszerző tiszt előadást tartott, s meglepő módon azt fejtegette, hogy noha feltételezésünk szerint rengeteg ügynök dolgozott nekünk Olaszországban, semmiféle értesülés nem érkezett az ottani helyzetről. Azt sem tudták, működik-e még Mussolini OVRA-ja.* Az előadás valójában értelmetlen volt, egyetlen mondatban lehetne összegezni mondanivalóját: „Semmit sem tudunk."

Ezen a hajón a mi kivételünkkel csakis amerikai alakulatok vannak. Noha minket az ő kérelmükre osztottak be az 5. amerikai hadsereg parancsnoksága mellé, mert nekik nem volt saját biztonsági szolgálatuk, most mélységesen megvetnek bennünket, sorsunkra hagynak, kivéve néhány pókerező őrmestert – civilben feltehetően hivatásos kártyások a mississippi komphajókon –, akik röpke fél óra alatt megszabadítottak az elmúlt évben összekuporgatott pókernyereségemtől.

* OVRA: Opera Volontaria per La Repressione dell'Antifascismo – a fasiszta állambiztonsági szervezet.

Szeptember 9.

Este 7 órakor partra szálltunk a paestumi „Vörös-part"-on. Hajnalban a hadihajóink lőtték a partot, majd a hídfőért vívott rövid harc után egész nap zsúfolt csónakok szállították partra egységeinket. Sajátos, hamis nyugalom áradt el a parton. A vékony homoksávokkal tarkázott nagy ívű öböl hátterében a távoli hegyek számtalan redőjében árnyak gyűltek. Láttuk a gyümölcsösök és ligetek között föl-fölvillanó fehér házakat, a dombok tetején megkapaszkodó távoli falvakat. Néhol mozdulatlanul álló füstoszlopok jelezték, hogy háború folyik, de általában az volt a benyomásunk, hogy gyönyörű, nyugodalmas késő nyári estét élvezünk az ókor egyik híres tengerpartján.

Levonszoltuk a motorkerékpárokat a hajóhídról, simán beindítottuk őket, átrobogtunk a homokon végigfektetett dróthálón - hajtottunk, ahogy tudtunk, az erdő fedezékébe. A nap folyamán elesettek holttestét hosszú sorban, váll váll mellett terítették ki, különös gonddal, mintha csak tiszteletadásra készülnének a szemlét tartó halál előtt. Tizenegyen voltunk: tíz őrmester és egy törzsőrmester. Úgy tudtuk, hogy Cartwright százados, az elhárítótiszt, aki a behajózásunk előtti napon súlyos autóbalesetet szenvedett, még egy oráni kórházban fekszik. Semmiféle eligazítást vagy parancsot nem kaptunk, az amerikaiak szemében pedig nem is léteztünk. Ez volt a háború - valószínűleg az egész emberiség történelmének is - eddigi legnagyobb támadása, s a tengeren egészen a szemhatárig megszámlálhatatlan hajó zsúfolódott össze, mi azonban annyira elveszettek és gyámoltalanok voltunk, mint Jancsi és Juliska a rengeteg erdőben. Senki sem tudta,

hol az ellenség, de a tengerparton heverő holttestek azt bizonyították, hogy valahol van. A parton lövegekre, harckocsikra, páncélautókra, szögesdrótra vártunk, ám ehelyett itt csupán a parancsnokságnak szánt irodaberendezések piramisai fogadtak minket. Fejenként egy-egy Webley pisztolyt és öt tölténysorozatot utaltak ki nekünk. A legtöbben persze soha életünkben nem sütöttünk el pisztolyt.

Mihelyt hátunk mögött a nap elkezdett színpompásan a tengerbe hanyatlani, találomra nekivágtunk a csipogó madarakkal zsúfolt erdőnek, és egyszerre csak az erdő szélén találtuk magunkat. Földöntúli szépségű látvány tárult elénk egy tisztáson. Alig néhány száz lépésnyire ott emelkedett egy sorban Paestum három tökéletes temploma; rózsaszínben tündököltek a nap utolsó sugaraiban. Megvilágosodás volt ez, életünk egyik nagy élménye. De a templom és közöttünk elterülő mezőn két tarka tehén feküdt, lábuk az égnek meredt. Visszakúsztunk a menedéket nyújtó erdő mélyére, befúrtuk magunkat az aljnövényzetbe, s amint besötétedett, elaludtunk. Valamikor az éjszaka folyamán, még koromsötét volt, fölébredtem arra, hogy valami átcsörtet a bokrokon, azután hangfoszlányokat hallottam, s német szavakat ismertem föl. A hangok elhaltak, én meg tovább aludtam.

Szeptember 10.

Meleg, derült reggel. Nekivágtunk, hogy kissé felderítsük közvetlen környezetünket, s miközben Neptunus templomának gyönyörű falait csodáltuk, ránk tört a háború - egyetlen támadó repülőgép képében. Amint hallottuk közeledését, egy gerenda alá kuporodtunk.

A gép lecsapott, gépfegyvereiből tüzet nyitott, majd egyetlen árva bombát dobott a tengerpartra, s azzal eltűnt északi irányban. Az egyik barátom könnyed koppanást érzett a hátizsákján: egy gépfegyvertöltény-hüvely hullott ártalmatlanul a földre. Ez az élmény voltaképpen felvillanyozta kedélyünket. Élveztük a lehetetlen helyzetet, senki sem rémült meg.

A magunk szerény módján hozzáedződtünk a háború viszontagságaihoz. Idegrendszerünk valamiféle veleszületett érzékeny mechanizmusa elfogadta a biztonság viszonylagos elvesztését, és hozzászokott a kisebbfajta veszélyekhez. Távolról sem leledzett ilyen boldog állapotban az amerikai parancsnoksági törzs néhány utunkba akadt katonája; zöldfülű újoncok voltak, egyenesen Kansas és Wisconsin örök békéjéből szállították ide őket a hajók. Idegállapotuk sokkal veszélyesebbnek ígérkezett az FW-190-nél, amely nagyjából óránként megismételte látogatását. Állig felfegyverzett útonállókként ugráltak ki a sövények mögül, ránk szegezték karabélyukat, és ordítva követelték a jelszót, amit esze ágában sem volt bárkinek is közölni velünk.

Továbbra is el vagyunk szigetelve. Valahol nyilván folynak a csaták, de mi csak kósza pletykákat hallunk róluk, amikor sorba állunk a kajáért. Ha étkezéskor a törzsőrmester megpróbál megtudni valamit a parancsnokság valamelyik tisztjétől, egyszerűen elhessegetik, így azután tetszésünk szerint jöhetünk-mehetünk, s kedvünk szerinti foglalatosságokat kereshetünk magunknak. Az én egyéni elszigeteltségem nagyságrendnyivel nagyobb – elszigeteltség az elszigeteltségen belül –, mert a részleg újoncaként óhatatlanul valamiféle kívülállónak tekintenek. Társaim, akiket alig egy hete

ismerek, együtt verekedték végig az észak-afrikai hadjáratot, s bármennyire összeférhetetlenek is lehettek valamikor, már régen zárt kis társadalommá rázódtak össze. Veszély esetén falanxba zárkóznak és behúzzák a nyakukat. Egyelőre még nagyon is idegen vagyok köztük.

Szeptember 11.

Az 5. hadsereg parancsnoksága elköltözött, mi pedig - amilyen tehetetlen élősdiek vagyunk - vele együtt költöztünk az albanellai vasútállomásra, valamivel délre a Sele folyótól. A parancsnokság különféle tájak gyönyörű találkozásának középpontjában helyezkedik el; bő terméstől pirosló almáskertek, szőlőhegyek és milliárdnyi ragyogó kék szöcske által benépesített olajfaligetek. Néhány száz lépéssel arrább az út és a vasút is egy folyami hídon halad át. A kissé megrongált hidat most angol utászok javítják, s állítólag előbb-utóbb mi is átkelünk rajta előnyomulásunk során. Vagy tizenöt mérföldre északra az egyébként ragyogó kék égen egy szürkés gomolygás valamiféle összecsapásra utal, amit se nem látunk, se nem hallunk, s amely így a mi illatosított Árkádiánkban távolinak és valószerűtlennek rémlik.

Mindazonáltal egyre inkább úrrá lesz rajtunk az aggodalom, hogy a jelenlegi természetellenes nyugalom nem lehet tartós, meg hogy az 5. hadseregnek fogalma sincsen, voltaképpen mit is keres itt. Továbbra sem tűnnek fel harckocsik, néhány légvédelmi ágyún kívül tüzérség sem mutatkozik, s nyoma sincsen annak, hogy bármiféle védelmi vonalat építenének ki. Szomszédságunkban az egyetlen lázas tevékenység az, hogy sok

száz katona hangyaseregként özönlik felénk: írógépeket és kartotékszekrényeket cipelnek föl a tengerpartról. Akiket nem fognak be erre a munkára, azok ötletszerűen, amolyan utcasarki kis csoportokba verődnek össze, sokan közülük borotválatlanok is. Az a benyomásunk, hogy nemigen bíznak parancsnokaikban, mert gyakran megkérdezik tőlünk, mikorra várjuk Montgomery és a 8. hadsereg érkezését. Montgomery azonban, sajnos, még mindig száz mérföldre áll tőlünk. A németek egyelőre egyetlen tanújelét adják annak, hogy érdekli őket itteni jelenlétünk: nagy ritkán öt FW-190-es húz el fölöttünk. Nagy riadalmat keltenek, de kárt nem okoznak, mert céljuk az öbölben horgonyzó nagy hajóhad.

Ma délután folytattuk a szomszédság felderítésére irányuló magánvállalkozásunkat. Gyönyörűséges kietlenség közepette élünk. Valamennyi tanyáról elmenekültek, a fák roskadoznak az almától, hamarosan elfonnyad a bőséges paradicsomtermés is. Szerencsétlen állatok vizet keresve lődörögnek. Két amerikai, megunván az általunk oly kívánatosnak tartott harctéri fejadagot, amely sonkából, sajtból, kétszersültből és édességből áll, egy tehén után vetette magát; az állat először vágtába fogott, majd sántikálni kezdett, azután – amikor már a két amerikai végtelen hosszú sorozatot lőtt bele – már csak tántorgott. Végül sikerült leteríteniük, levagdalták egyik hátsó combját, és eltávoztak. Beszállásoltuk magunkat egy üres tanyasi épületbe, amelyet elborított a kapkodó távozást jelző hulladék: elszórt ruhadarabok hevertek mindenütt, az ágyak vetetlenek, a földön, arcra borulva egy rózsaszín fejű baba feküdt. A háborúnak hátat fordított olasz katonák szá-

zával baktattak a vasútvonal mentén déli otthonaik felé. Lábuk többnyire iszonyú állapotban volt, repedezett bőrbakancsukból gyakran vér szivárgott. Ennek ellenére pompás hangulatban voltak – naphosszat hallgattuk az elvonulók harsány nevetését és dalolását. Beszédbe elegyedtem egyikükkel, adtam neki néhány szelet sajtot, amit az ezrével eldobált amerikai harctéri fejadagokból mentettünk ki; ezekből ugyanis az amerikaiak csak az édességet ették meg. Viszonzásul egy parányi aranylamé darabkával ajándékozott meg, amelyet a zsebéből előrángatott csíkból tépett le. Ez, mondotta, a csodatevő pompeji Madonna köpenyéből való, s ha testemen viselem, legalább egy esztendőn át nem fog a golyó. – Az ember sosem tudhatja, mikor veheti hasznát – jelentette ki, s én egyetértettem vele. Melegen megköszöntem az ajándékot, kezet ráztunk és elváltunk.

Ma este a kajasorban a 45. hadosztályhoz tartozó amerikaiak azt mondták, tisztjeik parancsban adták ki, hogy ne ejtsenek német foglyokat, sőt puskatussal verjék agyon azokat is, akik meg akarják adni magukat. Elképesztő.

Szeptember 12.

Ma váratlanul és bosszúsan tört ránk a háború. Éppen tanyaépületünk előtt üldögéltünk, olvastunk, napoztunk, és igyekeztünk megbékülni a fanyar ízű borral, amikor fölfigyeltünk rá, hogy a már kora reggel óta tartó távoli ágyúdörgés egyszerre csak közelebbről hallatszik. Hamarosan egy amerikai harckocsioszlop gördült el előttünk, a csata színtere felé igyekezve; de alig

telt el néhány perc, már vissza is tértek a harckocsik, csakhogy most kevesebben voltak, s mivel vadul, kapkodva kormányozták őket, arra következtettünk, hogy legénységük pánikba esett. Az egyik harckocsi megállt a közelünkben, a legénység kikászálódott belőle, s a katonák zokogva ölelték át egymást. Rövidesen kiáltásokat hallottunk: „Gáz!", majd azt láttuk, hogy gázálarcos alakok rohannak kétségbeesetten a világ négy égtája felé.

Egyszeriben zűrzavar és káosz tört ki mindenütt. A híresztelések szerint a németek 16. páncéltörő hadosztálya hirtelen, a mi irányunkban törte át vonalainkat, a Battipaglia felé vezető út mentén, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy Paestumnál eléri a tengert, megsemmisíti az 5. hadsereg parancsnokságát, és kettévágja a hídfőállást.

Egymást érték a rémhírek; a legnagyobb ijedtséget az keltette, hogy Mark Clark tábornok állítólag javasolta, adják föl a hídfőállást, és fölkérte a haditengerészetet, hajózza be ismét az 5. hadsereget. Egyetlen emberrel sem találkoztunk, aki teljesíthetőnek tartotta volna ezt a hadműveletet, mert általános vélemény szerint a német páncélosok a visszavonulás első jelére egyszerűen előregördülnének, és beszorítanának bennünket a tengerbe.

Az általános zűrzavart látva, s mivel semmiféle pontos értesülésünk nem volt, Dashwood törzsőrmester úgy határozott, hogy részlegünk négy tagját holnap motorkerékpáron beküldi Salernóba, méghozzá a part mentén húzódó keskeny csapáson. Abban reménykedett ugyanis, hogy addigra már odaérkezik majd a tábori elhárítótiszt, s ő talán kiadhatja a parancsot, amely

kiszabadít minket ebből a képtelen helyzetből. A kijelölt négy társunk ezt meglehetősen kockázatos kalandnak találta, hiszen senki sem tudhatta egészen biztosan, nem érték-e el a németek a tengert valamelyik ponton köztünk és a város között. Annyi bizonyos, hogy az ösvénnyel párhuzamosan haladó főútvonal szilárdan a kezükben van.

Ma délután a teljesen megzavarodott amerikai légvédelmi tüzérek leszedték a harmadik Spitfire-jüket is. A 300 lábnyi magasságban repülő gépet, amely éppen hogy csak megérkezett Szicíliából, és FW-190-esek üldözésére indult, azon nyomban lelőtték.

Szeptember 14.

Egy olajfaligetben vagyunk, két mérföldre délre az albanellai vasútállomástól. Már húsz órája, éjjel-nappal tart a hídfőért vívott csata. A bombázás döreje egész délután erősödött, elnyomva a vasúti nyomvonal mentén szakadatlanul hazafelé özönlő olaszok önfeledt dalolását. Alkonyatkor iszonyúan felerősödött a zaj. A Sele és Calore folyók közötti földsávon lefelé gördülő német harckocsik Albanella felé törtek előre, eljutottak egy feltehetően másfél mérföldnyire levő pontig, ahonnan még nem lehetett látni őket a nagy sebtében megásott keskeny lövészárokból; itt azután közvetlenül a part előtt horgonyzó csatahajók nehézágyúinak tüzébe kerültek. Valahányszor elzúdították fölöttünk tizenöt hüvelykes lövedékeik sortüzét, egyenruháink libegni-lebegni kezdtek a robbanások okozta léghuzatban. Tőlünk északra az éjszakai tájkép hatalmas félköríve valamiféle megkopott tűzijáték szárnyán növekedő, lágyan lüktető glóriát öltött; időnként egy-egy ha-

talmas robbanás úgy nyílt ki, akár egy remegő lángszirmú rózsaszín tengeri rózsa. Tizenegy óra körül egy izgatott amerikai tiszt érkezett dzsipen. Könnyű karabélyokat osztott szét. Mindannyian kaptunk egyet, azzal a zord figyelmeztetéssel, hogy ha nem szolgáltatjuk vissza másnap a fegyvereket, azt súlyos katonai vétségnek fogják tekinteni. E karabélyokkal és 38-as Webley pisztolyainkkal fölfegyverezvén minket, parancsba adták, hogy vegyünk részt az 5. hadsereg parancsnokságának védelmében, s verjük vissza a felénk gördülő IV. típusú és Tigris harckocsikat. De azt már nem mondta el nekünk ez a tiszt, hogy ő és a többi tiszt szép csöndben szedi a sátorfáját, és a katonáit sorsukra hagyja.

A hátrahagyott amerikai katonák körében elemi erővel tört ki és terjedt a pánik. Abban a hiszemben, hogy állásainkba beszivárgott a német gyalogság, egymásra kezdtek lövöldözni, a levegőt betöltötte a sebesültek vérfagyasztó ordítása.

Ott kuporogtunk keskeny lövészárkainkban az olajfák remegő rózsaszín levelei alatt, figyeltük, hogyan közelednek a torkolattüzek – így telt el lassan az éjszaka. Végül hajnali négy órakor megtudtuk, hogy mégiscsak kiürítik a parancsnokságot, s hogy bennünket nem áldoznak fel. Berúgtuk motorkerékpárjainkat, s a lehető legközelebb haladva a hírt hozó páncélos kocsihoz, Isten segedelmével elkerültük az eszeveszett tüzet, amelyet a rémült amerikaiak zúdítottak minden mozgó tárgyra a fedezékeikből, majd kiértünk egy mezőre, amelyet zsúfolásig megtöltött ez a riadt és demoralizált horda – a katonáiktól elszakadt tisztek, tisztjeiktől elszakadt katonák.

A hivatalos történetírás – mihelyt megérik rá az idő – minden bizonnyal nekifog, és tőle telhetőleg tiszteletre méltó vonásokkal ruházza majd fel a salernói hadműveletet. Mi azonban csak a parancsnokságból kiinduló és teljes zűrzavarba torkolló általános ostobaságot és gyávaságot tapasztaltuk. Csak azt nem fogom sohase megérteni: mi gátolta meg a németeket, hogy végezzenek velünk.

Szeptember 15.

Moore, a Salernóba küldött négy őrmesterünk egyike, csodával határos módon visszajutott hozzánk; hajmeresztő tizenkét mérföldes utat tett meg dzsipen a körösköröl tomboló csata peremén. A tábori elhárító szolgálat tisztje megérkezett a városba, mi pedig parancsot kaptunk, hogy hagyjuk ott a motorkerékpárokat, és kíséreljünk meg bejutni a városba bármely olyan járművön, amely megkockáztatja az utat, s amelynek vezetőjét meg tudjuk győzni, hogy vegyen föl minket. Hosszas tárgyalások után Dashwoodnak sikerült előteremtenie egy parancsnoksági kocsit, de az utolsó pillanatban közölték velünk, hogy nem férünk el benne. Később láttuk, hogy a parancsnoki kocsi színültig megrakva borral kirobogott a parancsnokságról. A tüzérségi tűz egész nap tartott, de mintha most kissé enyhülne a dörgés. Még mindig iszonyú a zűrzavar. Az őgyelgő katonáknak fogalmuk sincsen, hol vannak a tisztjeik, a német ellentámadás megindulása óta színüket sem látták.

Szeptember 17.

Mivel részlegünk megmaradt tagjainak föl kellett adniuk a kísérletezést, hogy bejussanak Salernóba, úgy gon-

doltam, semmi sem gátolhat meg benne, hogy megtekintsem a környék látnivalóit. Így aztán fölmotoroztam Capaccióba, a hídfőállásunkból is világosan látható hegyi falucskába: nyugodt varázsával a távolból is uralkodott az odalenn dúló zajos zűrzavar fölött, s az én szememben Dél-Olaszország tájainak legromantikusabb vonásait egyesítette.

Közelről tekintve varázslatos szépsége még elevenebben hatott: gyöngéden összefonódó fehér tömbökből és villódzó fényekből tevődött össze ez a falu. Óvatosan fordultam be motorommal egy utcába, amely akár angliai utca is lehetett volna: a keskeny, lándzsahegyű kerítéses előkertekben a kedvenc virág szemmel láthatóan a vasvirág és a szagos bükköny volt. A háború négynapos zsivaja után döbbenetesen hatott ennek a helynek a békessége. Két fekete ruhás vénasszony suttogva pletykálkodott, s egy fehér szakállas öregember, valamiféle olasz Mikulás, akinek arcát ráncokat vető, mézesmázos mosoly torzította el, kertkapuja elé kirakott asztala mögül bort mért ki. Nyomban megértettem: a helyiek úgy vélik, hogy a németek kitakarodtak, soha többé nem térnek vissza, mert mihelyt az öreg megpillantott, feliratot emelt a magasba: *Vivano gli Alleati.* Lefékeztem előtte, vásároltam tőle egy üveg tintaszínű és -ízű bort, s megkérdeztem, vannak-e a környéken németek, mire az öreg arcán rút vigyor jelent meg. Fölállt, és intett nekem, hogy kövessem kunyhójába; egy egyenruhás férfit találtam ott egy mély karosszékben, álla a mellkasára csuklott. Ez volt az első német, akit láttam, s ez is halott volt. Az öregember egy nekem teljesen érthetetlen nyelvjárásban beszélve megpróbálta elmagyarázni, mi történt. Ahhoz kétség

sem fért, hogy vállalja a felelősséget a német haláláért, s dicséretet, esetleg jutalmat remél. Kézmozdulataiból arra következtettem, hogy mérget kevert a katona borába. Nem tudtam eldönteni, vajon talpnyaló módon a bolondját járatja-e velem, vagy sem.

Félrelöktem és kimentem. Undorító vénember, de azt feltételeztem, hogy megbízhatóan jelzi, akár egy barométer, a németek esélyeit ezen a hadszíntéren.

Szeptember 18.

Ma, a kajasorban, szóba elegyedtünk az 509. amerikai ejtőernyős zászlóalj egyik katonájával, akit még mindig fojtogatott a düh, amióta 14-én éjszaka részt vett abban az eszeveszett és ostoba akcióban, amikor is 600 ejtőernyőst dobtak le, hogy rombolják szét a közlekedési vonalakat az ellenség hátában. A cél, mesélte, az avellinói híd és alagút volt, de egyes repülőgépek a célponttól még huszonöt mérföldre is dobáltak le ejtőernyősöket, mások magának Avellinónak a magas háztetőire dobták le a katonákat, akik, mivel nem tudtak időben kigabalyodni az ejtőernyő kötélzetéből, lezuhantak, és halálra zúzták magukat. Akik túlélték ezt az akciót, mint a mi beszélgetőpartnerünk is, dühödten szidják a vezérkart.

Délután újabb óvatos kirándulást tettem: egy-két mérföldnyire merészkedtem a Battipagliába vezető út közelébe. Alighogy átkeltem a Sele hídján, megpillantottam több német harckocsit azok közül, amelyek 14-én éjjel majdnem elértek a vonalainkig, s csak a hadihajók ágyútüze tette végül harcképtelenné őket. Több ilyen harckocsi óriási kráterekben vagy azok közelében hevert. Az egyiknek a bent rekedt legénysége olyannyi-

ra megfőtt, hogy a harckocsi alatt tócsába gyűlt a zsír, amit most a legkülönfélébb fajtájú és színű légyrajok leptek el.

Szeptember 20.

Végül sikerült átvergődnünk dzsipen Salernóba, de kiderült, hogy a külvárosokban még folyik a harc. Német aknák robbantak az elhárítás parancsnokságától alig száz lépésre levő kis tér közepén. Undorító jelenetnek voltam itt a tanúja: egy angol tiszt egy olasz polgárt vallatott, s közben többször is fejbe vágta egy székkel; ezt a bánásmódot az olasz, akinek arcát elborította a vér, egykedvű nyugalommal vette tudomásul. Az egyébként eredménytelennek ítélt kihallgatás végeztével a tiszt behívta a hampshire-i ezred egyik közkatonáját, s barátságos, szinte társalgó modorban megkérdezte: - Lenne szíves elvezetni és agyonlőni ezt az embert? - Mire a közkatona a markába köpött, s így válaszolt: - Csöppet sem bánom, megteszem, uram. - Ennél felháborítóbb jelenetet nem láttam, amióta katona lettem.

Szeptember 21.

Miután az egész éjszakát azzal töltöttük, hogy őrjáratban voltunk Salerno utcáin, s figyeltük, nem szivárogtak-e be németek, összeültünk a vakolatporos arcú Cartwright őrnaggyal. Az őrnagy elmondta, szörnyen restelli, de közölnie kell, hogy jóllehet paestumi tartózkodásunknak semmiféle értelme sincsen, részlegünk hivatalosan továbbra is az 5. amerikai hadsereg parancsnoksága mellé van beosztva, s mivel ottani jelképes jelenlétünk lényeges, öt főnek, közöttük nekem is, vissza kell vonszolnia magát Paestumba. Így aztán a szi-

gorú parancsra visszatértünk a paestumi hídfőbe, és folytattuk köldöknéző életünket. Tanulmányoztuk a furcsa, ragyogó színű szöcskéket, figyeltük a madarakat, néha még verseket is olvastunk, gyakoroltuk olasz tudásunkat, ha olasz katonaszökevényekkel akadtunk össze, újra szemügyre vettük a templomok apró részleteit, néha pedig lebaktattunk a tengerpartra, bámultuk a hajók pompás parádéját és a félelmetes megtorló tüzüket, amelyet az őket légitámadásokkal bosszantó és gyötrő maroknyi FW-190-esre zúdítottak.

A partraszállás óta ezen az estén engedélyezték első ízben, hogy végre-valahára mi is hozzájáruljunk a háborús erőfeszítéshez. A hadsereg parancsnokságán valaki azt jelentette, hogy Castello Castelluccia faluban éjszakánként gyanúsan felvillanó fényeket észleltek, másvalakinek pedig eszébe jutott, hogy a táborban felderítők, hírszerzők is tartózkodnak, így aztán kiküldtek minket, hogy a sötétben indián módon közelítsük meg a helységet, és kapjuk el a feltételezett kémet, aki állítólag a hegyekben levő ellenségnek ad jelzéseket. Körülzártuk a falut, megvártuk, amíg föl-fölvillant a fény, azután benyomultunk - de csupán egy férfit fogtunk el, aki zseblámpájával világítva az egész falu által használt egyetlen budihoz igyekezett.

Szeptember 28.

Felvettek maláriával a 16. amerikai gyűjtőkórházba, Paestumban - feltehetőleg visszaesés, de még valószínűbb, hogy újrafertőzés. Az orvos elmondta, hogy errefelé a mocsarak még mindig maláriafertőzöttek, s azok a szúnyogok, amelyek állítólag végeztek a virágzó

ókori görög gyarmattal, semmivel sem kevésbé virgoncak, mint akkoriban. A legtöbb ápolt csatában sebesült meg, és közülük többen megint megerősítették azt a történetet, amelyet szinte el sem akartam hinni: amerikai harcoló egységek parancsot kaptak tisztjeiktől, hogy verjék agyon azokat a németeket, akik megkísérlik megadni magukat. Bár ezek a katonák nagyon naivnak és gyermekdednek látszanak, egyesek közülük már kezdenek kételkedni benne, vajon erkölcsileg elfogadható-e ez a parancs. Egy amerikai katonától, aki megadta magát egy német harckocsi legénységének, a németek csupán a fegyvereit vették el, s mivel a harckocsiban nem tudták magukkal vinni, szabadon eresztették; érthető, hogy most fennen hirdeti a német emberség általános és magas színvonalát. Egy másik viszont, aki már tartósabb ideológiai megdolgozáson ment át, kijelentette, hogy el van szánva rá: mihelyt elég erősnek érzi magát, hogy fölkeljen az ágyból, megfojtja a kórterem egyetlen német sebesültjét, egy tizennyolc éves páncélgránátost. De a súlyos sebe ellenére vidám és élénk német gyerek (aki valamelyest tud angolul – eleget ahhoz, hogy tanújelét adja megingathatatlan humorérzékének) számos barátot szerzett már a kórteremben, s evvel mindinkább megszilárdítja helyzetét.

A sátornyi katona – úgy kétszázan lehetnek – meglehetősen vegyes társulat, az egyik civilben laikus prédikátor, már-már ébredéshez hasonló áhítatokat tartott, jóllehet a gyülekezet valamennyi tagja mozdulatlanul fekszik az ágyán, s jó néhánynak gumicső lóg ki az orrlikából vagy meredezik elő a gyomrából. Egyre-másra énekelték a lelki énekeket, versenyre kelve a mocskos szájú Eszkimó Nell-féle nóták harsogásával, s közben

gyakran hangzott fel az elrévült kiáltás: - Isten áldjon meg, testvérem, megváltották a lelkedet? - és a válasz: - Halleluja!

Egész nap, de még éjszaka is sokáig egy üteg 105-ös tarack iszonyú erővel lőtte a tőlünk vagy kétszáz lépésre fekvő mezőt. A legtöbb sebesült végül megszokta az ágyúdörejt, s többé már nem ijedt meg az éjszakai sortüzek dörgésétől. Ám az idegek annyira finoman rá vannak hangolva a veszélyre, hogy még legmélyebb álmomból is nyomban fölriadtam a német 88-asok lövedékeinek halk, távoli sivítására, amikor magasan a fejünk fölött elsuhantak az öbölben horgonyzó hajók felé.

Október 3.

Az éjszaka közepén sátrunkon átsüvöltött egy Olaszországban teljességgel szokatlan viharos szél. Szuroksötétség, doboló eső, az átázott sátorlap alatt fojtogatóan dohos a levegő, elfúló kiáltások mindenünnen. A víz elárasztotta a sátor alját, s fokozatosan egészen az ágybetétekig emelkedett. Órákba telt, amíg kimentettek minket. Az ágyam alá gyömöszölt teljes felszerelésem tönkrement, csak az éjjeliszekrény fiókjában elhelyezett fényképezőgépem és a jegyzetfüzeteim menekültek meg. Az egyik sebesültet agyoncsapta az ágyára zuhanó fősátorrúd.

Október 4.

Miután elbocsátottak a kórházból, és ideiglenesen fölszereltek, akár egy amerikai közkatonát, köcsögsisakkal, csípőnadrággal és bokavédős bakancccsal, fölkérdzkedtem egy Nápoly irányába induló amerikai te-

herkocsira. Nápoly három napja esett el, s azt reméltem, hogy részlegem mostanra már be is rendezkedett ott. Battipaglia a fölismerhetetlenségig megváltozott, s módomban állt személyes tapasztalatot szerezni a Clark tábornok által elrendelt szőnyegbombázás hatásáról. A tábornok Dél-Olaszország romboló arkangyalává vált; hajlamos volt a pánikra, mint például Paestumban, majd a véres bosszúra. Ez történt Altavilla falucska föláldozása esetében is: a földdel tette egyenlővé, mert *esetleg* németek tartózkodhattak benne. Itt, Battipagliában egy olasz Guernica látványa tárult a szemem elé – a várost másodpercek alatt romhalmazzá tették. Egy kolduló vénember azt mondta, hogy gyakorlatilag egy lélek sem élte túl a bombázást, meg hogy a romok alatt még mindig hullák vannak. A bűz és a kráterekbe fekete füstfelhőkként bezúduló, majd onnan kizúduló légyrajokból ítélve, ez igen valószínűnek tűnt. Még csak kísérletet sem tettek, hogy eltakarítsák az utcákról a sikeres bombatámadás nyomait. Olyannyira nem, hogy miközben a teherkocsi mellett állva beszéltem az öreggel, valami egyenetlenséget éreztem a lábam alatt, mire testhelyzetet változtattam, s amikor lenéztem, döbbentem rá, hogy ami első pillantásra egy halom zsákvászonnak tűnt, valójában egy német katona elüszkösödött és földbe taposott holtteste.

Mindezek után egy másik teherkocsival átjutottam Salernón és végig a Sorrentói-félsziget alsó részén. E tájról minden útikalauz felsőfokban áradozik; a háború itt-ott megpörkölte és fölégette, a zöld és aranysárga tájat lövegek és harckocsik roncsaival szórta tele, de szerencsére nem akadt egyetlen város sem, amely elég nagy lett volna ahhoz, hogy a tábornok bevetette volna

ellene repülőerődjeit. A legtöbb faluban csak annyi volt a látható kár, hogy az előnyomuló csapatok előőrsei menthetetlenül kifosztották a postahivatalt - úgy látszik, a katonák mind egy szálig bélyeggyűjtők voltak. S hamarosan Nápoly külvárosaiban, néhány mocskos, háború kibelezte kisvárosban találtuk magunkat: Torre Annunziata, Torre del Greco, Resina és Portici egybeolvadt, és tizenkét mérföldes komor, lehangoló elővárost alkotott a tengerpart mentén. Lassan haladtunk előre szétrombolt utcákon, a bombák által elpusztított épületek úttestre omlott romjai között. Emberek álltak a kapukban, arcuk akár a tajtékkő, gépiesen integettek a győzteseknek, az elmúlt hét közömbös fasiszta üdvözlése mára közömbös V jelzéssé változott, de egészében véve úgy látszott, hogy a polgári lakosság kábult közönnyel szemléli az eseményeket.

Néhány mérfölddel Nápoly előtt az út valamiféle térré szélesedett, amelyen hatalmas, félig romba dőlt középület terpeszkedett, falait plakátok és hirdetmények borították, valamennyi ablaka kitört. Számos teherkocsi állt az épület körül, vezetőnk is odahajtott az útpadka mellé és megállt. Az egyik itt veszteglő teherkocsi amerikai hadtápkészleteket szállított, körötte katonák nyüzsögtek - a mi kocsinkról is nyomban többen csatlakoztak hozzájuk -, és amire csak rátehették a kezüket, azt elemelték. Azután a járdát borító üvegcserépen csikorogva átgázolva, konzerveket cipelve beözönlöttek a középületbe.

Követtem őket, s hamarosan egy hatalmas terembe értem, amely zsúfolásig megtelt lökdösődő katonákkal, mindenki előretülekedett, a hátulsó sorokból trágár kiáltásokkal biztatták az elülsőket, de amikor az el-

ső sorokba értem, nyugodtabb, higgadtabb légkör fogadott. Vagy egyméteres távközt tartva, hátukat a falnak vetve nők ültek sorban. Utcai ruhában voltak, egyszerű, tisztára mosott arcú, tisztes bevásárló és pletykázó, munkásosztálybeli háziasszonyok lehettek. Minden nő mellett kis konzervhalom tornyosult, s hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy bármelyikükkel szeretkezni lehet a teljes nyilvánosság előtt, ha az ember újabb konzervet helyez a halomra. A nők egy szót sem szóltak, meg sem nyikkantak, kifejezéstelen arccal álltak síri csendben. Akár halat is árusíthattak volna, bár ennek a helynek a hangulatából hiányzott a piaci izgalom, mozgalmasság. Nem volt itt alkudozás, ajánlat, csábítás, de még csak a legdiszkrétebb, véletlenszerű magamutogatás sem. A legmerészebb katonák konzervvel a kezükben az első sorba furakodtak, de amikor szembe találták magukat a józan családfenntartókkal, akiket az üres éléskamrák hajtottak ide, mintha meginogtak volna. A valóság ismét csak rácáfolt az álomra, s a légkör ellangyosodott. Felhangzott ugyan néhány bárgyú nevetés, elpufogott egy-egy hatástalan tréfa, de szemmel láthatóan mind többen igyekeztek csöndben eloldalogni. Egy kissé becsípett katona, akit társai szüntelenül nógattak, végül lerakta fejadagkonzervjét az egyik nő mellé, kigombolta nadrágját, és a nőre ereszkedett. Megkezdődött a csípők kapkodó, közönyös zötykölődése, de hamarosan vége lett az egésznek. A katona egy pillanat múlva már ismét talpon volt és begombolkozott. Látszott, hogy minél előbb túl akar esni a dolgon. Mintha nem is szerelmi aktuson esett volna át, hanem fegyelmező büntetést viselt volna el.

Öt perc múlva továbbindultunk. A társaim által összehordott konzerveket kidobáltuk a járókelőknek, kétségbeesetten tülekedtek értük. A teherkocsinkon utazó katonák közül senki sem kért részt az élvezetből.

Október 6.

Nápoly városa üszkös fa szagát árasztja, mindenütt romok meredeznek, néhol teljesen eltorlaszolják az utcákat, egymást érik a bombakráterek és az elhagyott villamoskocsik. A fő probléma a víz. Az augusztus 4-i és a szeptember 6-i óriási légitámadás szétrombolt minden közművet, s az első támadás óta megszűnt a rendszeres vízellátás. A szövetségesek rombolásának betetőzéseként német robbantóosztagok járták be a várost, megsemmisítve mindent, amire csak szükség lehetett. Az elmúlt napokban, mondják, a lakosság már annyira szomjazott, hogy az emberek megpróbáltak tengervízzel főzni, s egész családok guggoltak a tengerparton összeszeszkábált készülékeik mellett, amelyekkel megpróbáltak ivóvizet desztillálni a tengervízből.

A részlegünk ismét a talpára esett. Megérkezésünkkor örömmel vettem tudomásul, hogy nem máshol szállásoltak el bennünket, mint a Piazza Vittorián, Nápoly gyönyörű tengerpartjának a végén, a Riviera di Chiaián, a Satriano hercegek palotájában. A négyemeletes épület a spanyol barokk nápolyi változatában épült; mi lakjuk a fő emeletét, amelyre ívelt márványlépcső vezet föl. A szobák magas mennyezetét stukkó és csillogó csillár ékesíti, s az óriási falitükrökben megsokasodik a dúsan aranyozott, francia empire stílusra emlékeztető bútorzat. Nyolc fejedelmi terem van az emeleten, fürdőszoba azonban nincs, a vécé pedig a

konyhában található egy szekrényben. Az ablakokból a térre, pálmacsoportokra, sok szoborra és a Nápolyi-öbölre látunk. A tábori elhárítótiszt pompásan gondoskodott rólunk.

Első pillantásra Nápoly – a várható munka szempontjából – korántsem volt olyan vonzó, mint Észak-Afrika. Örökre elmúltak azok a napok, amikor behatoltunk Kabilia hegyei közé, hogy találkozzunk cselszövő kaidokkal és a törzseken uralkodó szent életű férfiakkal, hogy titkos tárgyalásokat folytassunk Tunisz palotakertjeinek rózsalugasaiban. Ezzel szemben itteni életünk kemény munkát, néha hétköznapian unalmas, idegőrlő rutinmunkát ígért. Nápoly körül tucatjával táboroztak katonai alakulatok, amelyek olasz polgári lakosokat kívántak alkalmazni, s mindezeket nekünk kellett ellenőriznünk, alkalmazásuk nem rejt-e biztonsági kockázatot. Mi sem lehetett volna egyszerűbb ennél a feladatnál. A fasiszta rendőrség szigorúan szemmel tartotta valamennyi állampolgárának minden tevékenységét, mi pedig örököltük a questura, vagyis a központi rendőrkapitányság legfelsőbb emeletén elhelyezett óriási archívumát. A kartotékra följegyzett információk kilencvenkilenc százaléka képtelenül jelentéktelennek bizonyult, s általában csupán arra világított rá, hogy a legtöbb olasz teljességgel közömbös a politika iránt, viszont szexuális kalandokra hajlamos. Egészében véve, üres életek végeláthatatlan krónikái voltak ezek a kartotékok. Valamivel több megfontolást és erőfeszítést kell szentelnünk annak a városban maradt néhány száz személynek a kivizsgálására, aki tevékeny fasiszta volt, s akit – nagymértékben a mi jelentéseink miatt – esetleg internálnak majd.

Föl kellett állítani a gyanúsítottak névjegyzékét, s e feladat nekem jutott. A részleg tagjai már korábban kirámolták a nápolyi német konzulátust, egy kocsirakomány dokumentumot hordtak ki onnan, s most mindezeket át kellett tanulmányoznunk. Munkánk alaposan megnőtt, amikor gátszakadásként özönleni kezdtek a feljelentések. Részint személyesen jelentek meg emberek, akik a legkülönfélébb sérelmeket tápolták, részint még a kapu előtt álló őrnek is a kezébe nyomtak feljelentő leveleket. Akadt ezek közt egészen bizarr is, mint például az, amely azzal vádolt egy papot, hogy pornófilmek bemutatását szervezte meg a német helyőrség parancsnoka számára. Mindent - kezdve a legmocskosabb kis papírcédulától, amelyre csak egy nevet firkáltak, alája meg azt: „gyilkos", egészen a gondosan gépelt okmányig, amelyen ott díszelgett a Comitato di Liberazione* pecsétje és aláírása - tanulmányoznunk és regisztrálnunk kellett. Ez a munka óriási erőfeszítést igényelt, amellett roppant unalmas volt, ráadásul meglehetősen bonyolulttá tette, hogy Nápolyban igen sűrűn fordultak elő bizonyos családnevek (százával találtunk Espositókat és Gennarókat), továbbá, hogy a saját hatóságaink által a hivatalos Fekete Könyvbe való bejegyzés céljára megküldött anyagok gyakorta pontatlanok voltak. Nagyon sokszor előfordult, hogy a gyanúsítottat még csak nem is azonosították név szerint, csupán annyit közöltek róla, hogy „termete középmagas", „kora harminc és negyven év közötti", „meghökkentően csúf", sőt egy esetben mindössze azt, hogy

* Felszabadítási Bizottság; az olasz ellenállási mozgalmakat egybehangoló szervezet.

„közismert, hogy mániásan fél a macskáktól". Mindazonáltal haladtunk a munkával; a kartotékok egyre szaporodtak, s a homályos, néha egyenesen költői idiotizmusokat tartalmazó Fekete Könyv mind vaskosabbá vált.

Alig néhány napja rendezkedtünk csak be, részlegünk három tagját máris kivezényelték önálló különítményként Sorrentóba és a part menti városokba, Eric Williams pedig, aki közülünk a legjobban beszélt olaszul, magányos száműzetésbe kényszerült Nola fontos városába. A tábori elhárítótiszten kívül három további társunkat a parancsnokságra osztották be adminisztratív munkára, így négyünknek – Parkinsonnak, Evansnek, Durhamnek és jómagamnak – kellett megbirkóznunk ennek az emberi hangyabolynak, vagyis magának Nápolynak a biztonsági problémáival.

A társaimról munka közben szerzett első benyomásaim kedvezőek. Sokszor gátolja tevékenységüket, hogy nem beszélnek olaszul, de azért szorgosak, és lelkesen nekirugaszkodtak a nyelvtanulásnak. Mint bármely más csapat, a mi részlegünk is kifejlesztette sajátos egyéniségét. Kevésbé fesztelen, mint a legtöbb más alakulat, s egy kissé bürokratikus. El sem tudom képzelni, hogy a tábori elhárító szolgálat 312. részlegének bármely tagja képes lenne olyan helyzetet teremteni, hogy megjelenjék egy repülőtéren, körbemutogassa a menetlevelét, s annyira lóvá tegyen egy angol vagy amerikai repülőtisztet, hogy az villámgyorsan nem hivatalos járatot szervezzen neki vissza Angliába – márpedig akadtak alakulatok, ahol ezt sikerült egyeseknek elérniük. Valamennyi új barátom különleges tiszti igazolvány jellegű személyazonossági okmányt kapott a

szokványos AB 64-es helyett, de Cartwright százados nyilvánvalóan nem kívánta ezeket olyasféle záradékkal ellátni, mint a 91. elhárítók igazolványát (mindmáig magammal hordok egy ilyet), amelynek értelmében bárhol, bármikor szabadon járhatok-kelhetek – bármilyen öltözékben. Sőt mi több, részlegünk tagjai egyelőre nem viselnek civil ruhát. 466. számú katonai igazolványainkat (semmi törlés, semmi kiszakítható lapok) lelkiismeretesen éjjel-nappal magunknál kell tartanunk, a naplószerűen tömörített napi bejegyzéseket minden reggel be kell nyújtanunk az elhárítótisztnek (ez az első dolgunk), s ezek a kilencórai szemlén kerülnek megvitatásra gondosan betartott katonai formalitások közepette. Mindez merőben új tapasztalat katonai pályafutásom során.

Október 8.

A katonai alakulatokkal való kapcsolat óhatatlan következményeivel számolnunk kellett. A telefon már hajnalban csöngeni kezdett, s csak nagy ritkán némult el. Többnyire egy izgatott tiszt telefonált, jelentvén, hogy körletében ellenséges ügynök tűnt fel, vagy titkos adó-vevőt észleltek, esetleg hogy a németek által eldobált, rabolt holmikat tartalmazó ládára bukkantak. Az ilyesféle információk helyi polgároktól származtak, akik özönlöttek a legközelebbi katonai parancsnokságra, alig várván, hogy könnyítsenek magukon, és megszabaduljanak legkülönfélébb titkaiktól, de mivel még csak társalgási szótárakat sem adtak ki nekünk a nyelvprobléma egyhítésére, gyakoriak voltak a félreértések. Mivel a részlegünkből egyedül engem hagytak ma az irodában, motorkerékpáron a lehető legsürgősebben

Afragolába küldtek, ahol egy gyalogsági őrnagy meg volt győződve róla, hogy a falu egyik asszonya kém. Ez esetben a bizonyítékokat leginkább kézmozdulatokkal közölték, s az őrnagy ezeket tévesen értelmezte. Kiderült, a falusiak azt próbálták elmagyarázni neki, hogy az a bizonyos asszony boszorkány, s ha hagyják, hogy rontó szemét az alakulat vízkészletére vesse, akkor a víz ihatatlanná válik.

A félreértés eloszlatására a falu felé igyekezve meglepő jelenet tanúja lettem. Sok száz, talán sok ezer olasz – többnyire nő és gyerek – volt az út menti mezőkön: az éhség kergette ki őket, hogy ehető növényeket keressenek. Megálltam egy ilyen csoportnál, hogy beszédbe elegyedjem az emberekkel; elmondták, pirkadatkor indultak el nápolyi otthonaikból, s két-három óra hosszat kellett gyalogolniuk, amíg elértek oda, ahol találkoztunk, vagyis hét-nyolc mérföldre a várostól. Itt még mindig meglehetősen sok növény akadt, a város közelében azonban már kirángattak a mezőkből mindent, ami ehetőnek látszott. Vagy tizenöt különféle növényfajta van, amit érdemes gyűjteni, többnyire keserű az ízük. Az összegyűjtött növények közül csak a gyermekláncfüvet ismertem föl. Megfigyeltem, hogy más csoportok hálóval vadásznak madarakra, sikerült is fogniuk néhány verebet és parányi poszátát, ami – az emberek állítása szerint – gyakori itt ebben az évszakban, mert odacsalogatja a gyümölcsösök termése. Azt is elmondták, hogy szembe kell nézniük a helyi lakosság erőszakos fellépésével, hiszen az ő földjeikre hatolnak be. Azzal vádolják őket, hogy fosztogatják a szőlőket és a veteményeseket.

Október 9.

Ma délután a Santa Lucia-i tengerpart mentén megtett újabb utam során hasonló kétségbeesett élelemvadászat tanúja voltam. Itt a tengerparti védőgáthoz nagy köveket görgettek, és rengeteg gyerek buzgólkodott közöttük. Megtudtam, hogy tengeri tapadókagylókat feszítenek le a kövekről, mivel a particsiga- és tengerinyúl-készletek már rég kimerültek. Az út mentén eladott félliternyi particsigáért körülbelül két lírát kaptak. Ha az ilyen csigát elég hosszú ideig főzik, akkor feltehetően valami halovány, halszerű ízt ad az ebből-abból készített levesnek. Érthetetlen módon mind ez ideig még egyetlen csónakot sem engedtek ki halászni. Semmit, de valóban semmit sem fecsérelnek el Nápolyban, amivel az ember gyomra valahogyan meg tud birkózni. Az itt-ott kinyitott hentesüzletekben semmi olyat nem árulnak, amit mi elfogadható húsnak ítélnénk, de az aprólékdarabkákat komoly műgonddal rendezik el, és nagy becsben tartják: a csirkefej – amelyről gondosan levagdalják a csőrt – öt lírába kerül; egy kis halom szürke csirkebél fényesre törölt csészealjon – öt líra; egy zúza – három líra; a borjúpata darabja – két líra; egy nagy darab légcső – hét líra. Rövid sorokban várakoznak az emberek ezekre az ínyencségekre. Tartja magát a hír, hogy egyre csökken a város macskanépessége.

Október 10.

Valamennyi érintett óriási szerencséjére Nápoly éppen akkor szabadult fel, amikor még betakarításra várt a gyümölcs, és a gyönyörű kora őszi idő elviselhetőbbé tette a sok megpróbáltatást. Egymást követték a verő-

fényes napok, bár a forró nyár már nem tért vissza. Íróasztalom mellől, ahol fásultan rágtam át magam a gyalázkodás és rágalom kásahegyén, elég volt egy pillantást vetnem a palota egyik oldala mellett húzódó keskeny utcára, máris fölüdültem. E sikártorban egymás hegyén-hátán laknak a munkáscsaládok, s az a szokásuk, hogy a tőlük telhető legtöbb időt az utcán töltik, ahol aztán olyan zsivaj van, akár egy trópusi madárházban.

Egy szemközti házban lakó család szinte még hajnalban kicipelt egy asztalt, és közvetlenül a ház kapuja elé állította. Hamarosan rojtos, zöld terítő is került rá. Szabályos térközökben székeket is állítottak köréje, s nem telt bele sok idő, az asztalon megjelentek állókeretes fényképek, egy váza művirágokkal, kis kalickában egy stiglic és számos cikornyás kis pohár, amelyeket – mivel napközben beporosodtak – újra meg újra letörölgettek. A család gyakorlatilag egy fal nélküli szobában élt az asztal körül: az anya, nagyapa és nagyanya, egy húsz év felé járó lány és a két örökké izgő-mozgó fiú. Az anya itt az asztal mellett fésülte ki a lánya haját, mosta le a fiúk arcát, délben itt tálalt fel ebédet egy gőzölgő fazékból, családjára itt varrt és mosott ki délután. Az utcán sok ilyen asztal állt, s mivel a szomszédok meg-meglátogatták egymást, egy percre sem szűnt meg a mozgalmas társadalmi élet. Egészében békés, nyugodalmas képet mutatott az utca. Az emeleti ablakok és erkélyek fölé függesztett zöld zsalugáterek üdítő, lágy tengeri szellőt engedtek be. Az emberek dallamosan kiáltoztak egymásnak nagy távolságból. Egy parányi, eltorzult lábú koldust barátai kihoztak az utcára, kényelmes testhelyzetben nekitámasztották a falnak, ő pedig nyomban pengetni kezdte mandolinját. Csípőjét riszálva két

langaléta amerikai katona ment végig az utcán, közben felváltva meg-meghúztak egy boros flaskát; az asztal mellett ülő lány fölpillantott, és tekintetével követte őket, míg csak be nem fordultak a sarkon, és el nem tűntek a szeme elől.

A palotán semmiféle felirat sem jelzi, kik vagyunk, és mit művelünk itt, ezért eléggé érthetetlen, miért föltételezik az emberek, hogy ez az angol titkosrendőrség főhadiszállása. De hát ezt gondolják, ezért aztán szakadatlanul áramlanak hozzánk a látogatók, akik mind egy szálig felajánlják szolgálatukat – besúgóként. A fizetség soha nem kerül szóba. Látogatóink a szövetségesek ügye iránti tiszta, nemes lelkű odaadásból készek nekünk dolgozni. Többségükben értelmiségiek, és gyönyörűen cirkalmazott névjegyeket nyújtanak át, amelyeken nevük mellett *avvocato, dottore, ingeniere* vagy *professore* megjelölés utal foglalkozásukra. Valamennyien roppant méltóságteljesek, akad közöttük, aki valóban jó benyomást kelt, és suttognak, akár az összeesküvők. Fölkeresett bennünket egy pap is, egy teli zsebre való följelentést hozott, s engedélyt kért tőlünk, hogy pisztolyt viselhessen. Ilyen szerencsétlen és nyomorult emberek ezek, nekünk meg rájuk kell támaszkodnunk. Valaha saját nevükön szólították őket, most hivatalos gyűjtőnevük: „informátor", de már egyre gyakrabban minősítik őket át finomkodva „kapcsolattá". Az elhárítás éltető eleme ez a különös fajta; egy dolog a világ bármely részén azonos bennük: a sajátos és kizárólagos hűség az egy bizonyos gazdához. A besúgó olyan, mint a tojásból épp hogy kibújt kiskacsa, amely még istápolásra szorul. Bizonyosra vehető, hogy ra-

gaszkodni fog az első emberhez, aki megértően fogadja mondanivalóját, s legszívesebben sohasem változtatna gazdát. Ezekben az első napokban valamennyien vagy féltucatnyi ilyen „kapcsolatot" szereztünk.

Minden nevet rutinszerűen ellenőrizünk gyorsan bővülő kartotékrendszerünkben, s jót derülve állapítjuk meg, hogy nem egyet azok közül, akik lelkesen fölajánlották nekünk segítségüket, polgártársaik megrögzött kollaboránsként vádoltak meg. A német konzulátus épületéből összegyűjtöttük sok olyan alázatos hangú üdvözlőlevél másolatát, amelyek írói nápolyi előkelőségek, címzettje pedig maga Adolf Hitler volt. Kirívó példa erre a nápolyi fellebbviteli törvényszék egyik tanácsosa, aki épp a napokban keresett föl bennünket, és ajánlotta föl szolgálatait. Levelében biztosította a Führert „az ön hazája katonái iránt érzett mérhetetlen csodálatomról és szimpátiámról", s így zárta levelét: *„Con profonda devota osservanza."*

Meghökkentünk a németek bürokratikus pontosságán, amellyel valamennyi ilyen levelet – számos közülük képtelen ostobaság – lelkiismeretesen nyugtáztak, lefordítottak, és valóban meg is küldtek a náci párt berlini kancelláriájának, majd ez a hivatal émelyítő stílusban meg is válaszolta azokat; a választ a római német nagykövetség útján továbbították. Az ész megáll, ha az ember elgondolja, miesoda iszonyú papírmunkát igényelt a megszállt Európa sokezernyi talpnyalójától özönlő episztolaáradat adminisztrálása.

Panaszok érkeznek, hogy a szövetséges katonák fosztogatnak. Ebben a háborúban a tisztek sokkalta dörzsöltebbnek bizonyultak az effajta dolgokban a közka-

tonáknál. A Nápolyba első brit egységként bevonuló királyi dragonyos gárda tisztjeit például azzal vádolták, hogy a hercegnő palotájában kivágták a festményeket kereteikből, és megcsapták a Capodimonte porcelángyűjteményt. A stratégiai iroda kirámolta Achille Lauro fényűző villáját. A zsákmány néhány nagyobb térfogatú darabját állítólag a haditengerészet hallgatólagos beleegyezésével ládákba pakolva szállították el Angliába.

Október 13.

E héten tevékenységünket gátolták, sőt meghiúsították a hamis riadók és az elképzelhető legkülönfélébb aggályoskodások. Bárkit, akinek a tevékenysége jottányit is eltér a város által szokványosnak minősítettől, azt kémnek tekintik, így aztán véget nem érő hiábavaló hajszákat folytattunk. Ezek a vaktában folytatott nyomozások sorra-rendre eredménytelennek bizonyultak. A kémkedéssel gyanúsítottakról mindig kiderült, hogy ártalmatlan különcök. A szomszédos lakásban a nagy hangerejű rádióját bütykölő titokzatos idegen nem adó-vevőt működtető ellenséges ügynök, hanem békés polgár volt, aki a BBC-t szerette volna fogni. A házakban, amelyekről azt jelentették, hogy titkos fegyverraktárak, a leggyilkosabb eszközök, amiket találtunk, színültig teli csecsemőbilik voltak. Az éjszaka sötétjében jelzőfényeknek vélt villanásokról mindig kiderült, hogy a kert végi árnyékszékre igyekvő békés lakók.

A posta már ismét rendesen működik, cenzorok hada szorgosan vagdalja fel a leveleket, hogy titkos üzenetek után kutasson a családi és üzleti közhelyek között, s ha kételyük támad, minket hívnak segítségül.

Sajnálatos módon sok telefonbeszélgetést is lehallgatnak, és a nekünk megküldött legépelt „elfogott üzenetekben" rengeteg a képtelen ostobaság. Az eddigi rekord egy telefonbeszélgetés szövege volt, amelynek a következő címet adták: „Távcső illegális használata." A cím egy szerelmespár lehallgatott beszélgetésének egyik részletére vonatkozott; a nő ugyanis azt mondta: „Ma nem találkozhatunk, mert itthon lesz a férjem, de szokás szerint ma is a szerelem távcsövén csodállak majd." A 3. számú körzet még további terheket ró ránk, mert egyre-másra egészíti ki a Fekete Könyvet, amely boldog-boldogtalan paranoiás képzelődéseinek szemetesládájául szolgál. Egy ízben például be kellett jegyeznünk valamit egy gyanúsítottról, akiről semmi egyebet nem tudtunk, mint hogy bal mellén három bimbó van, míg egy másikat így jellemeztek: „...képmutató az arca."

Mindez csak táplálta a kételyeinket, s így, amikor néhány napja sorra érkeztek a bejelentések, hogy a föld mélyéből titokzatos kopácsolás hallatszik, közömbösen fogadtuk a hírt. De amikor tegnap az olasz Pubblica Sicurezza - amely rendszerint ugyanannyira szkeptikus, mint mi magunk - jelentkezett telefonon és bejelentést tett a kopogásokról, sőt azt is közölték, hogy egy vezető rendőrtiszt is hallotta ezeket, tudomást kellett vennünk a dologról. A város északi részének egymástól igen távol eső körzeteiből jelentették a kopogásokat. A rendőrség feltevése szerint, amelyet számos mendemonda és néhány szavahihető tanúvallomás is alátámasztott, egy válogatott német SS-alakulat önként a városban maradt, miután a németek kiürítették Nápolyt, megbújt a katakombákban, ahonnan bármikor

rajtaütésszerű támadásokat hajthat végre. Ha valóban így áll a helyzet, az is lehetséges, hogy a németek tervei meghiúsultak, eltévedtek a szerteágazó és csak részben föltérképezett labirintus sötétjében, s ez esetben a kopogtatás azzal lenne magyarázható, hogy szorult helyzetükben föl akarják hívni magukra a figyelmet.

Ez a legnagyobb katakomba Olaszországban, de talán az egész világon is, s csupán egy kis része látogatható; a rendőrség csak hosszas keresgélés után talált egy olyan térképet, amelyen a katakomba teljes egészében fel volt tüntetve. Senki sem tudhatta, mennyire hiteles még ez a térkép az azóta eltelt idők földrengései, valamint az ezek nyomán szinte bizonyosra vehető földomlások után. A térképet azonban gondosan tanulmányozták annak alapján, hogy milyen helyeken hallották a kopogtatást, s mivel általános vélemény szerint a németek odalenn lehetnek valahol, vagy ötvenfőnyi osztagot állítottak föl az olasz rendőrség meg az amerikai elhárítás tagjaiból és mibelőlünk, azzal a feladattal, hogy hatoljon be és derítse föl a katakombákat.

Nápoly két katakombahálózata közül a jelentősebbe – s bennünket most ez érdekelt – a San Gennaro-templom mögül lehet bejutni. Ezeket a katakombákat állítólag az első században alakították ki, négy egymás alatt ásott vágatból állnak, s mindegyiknek számtalan szétágazása és oldalirányú folyosója van. Mivel a két legalsó vágat részben beomlott, a modern időkben már járhatatlan volt.

Úgy határoztunk, hogy röviddel hajnal után hatolunk be a katakombákba; tucatnyi dzsipen érkeztünk a templomhoz, bőségesen fel voltunk szerelve barlangkutató eszközökkel, valamint szokványos fegyverek-

kel. A templomot gondozó szerzetesek már fenn voltak, jártak-keltek, s roppant ellenségesen viselkedtek velünk. Egyiküket, aki széttárt karral a katakombák bejárata elé cövekelte magát, erőszakkal kellett eltávolítani, majd amikor elindultunk befelé, a nyomunkba szegődött és fennhangon átkozott minket, amiért meggyalázzuk e szent helyet.

Az amerikaiak miniatűr reflektorhoz hasonló lámpákkal szerelték fel magukat; ezek a vájatok felé haladtunkban megvilágították az előterek falait, s kiderült, olyan sűrűn borítják azokat freskók – többségük még tizenhat század múltán is kiváló állapotban volt –, hogy óriási ikonokként hatottak. Nyomban megláttuk, milyen célra tervezték valaha a katakombákat. A falakba egymás fölé fülkesorokat vájtak, amelyek temetési kamrákat alkottak, és zsúfolva voltak csontvázakkal; állítólag jórészt a tizenhatodik századi pestisjárványok áldozatait temették ide. Amikor egyikünk fölemelt és szemügyre vett egy koponyát, a nyomunkban baktató szerzetes ráüvöltött, hogy azonnal tegye vissza. Megkérdeztük, elképzelhető-e, hogy németek tartózkodnak a katakombákban, amire kitérő, gyanús választ adott.

Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy tűt keresünk egy szalmakazalban. Keskeny, csontokkal eltorlaszolt járatokban haladtunk, megszámlálhatatlan elágazást kellett felderítenünk, mindegyikben sötét kamrák nyíltak, s ezek közül bármelyikben ott rejtőzhettek az általunk keresettek, ahonnan hirtelen előugorhattak vagy csapdát állíthattak volna nekünk, ha ugyan még életben voltak. A németek, feltéve, hogy bevették magukat a katakombákba – s valamennyien meg voltunk

győződve róla, hogy így történt –, közel két hete sötétben lehettek, amióta kimerültek zseblámpáik elemei. Ezt követően már csak tapogatózva kereshették volna az utat, vagy kúszhattak volna csontok között, és iszonyú viszontagságok vártak volna rájuk. Már a második vájatban is hirtelen sötét szakadékhoz értünk. Odalenn a mélyben, ahová faltól falig beomlott az egész szűk út, egy porhalomból néhány ősi borda meredt ki. Mikrofont eresztettünk le a verembe, úgy hallgatóztunk; a szerzetes mögöttünk motyogott valamit, odalenn azonban süket csönd uralkodott.

Föladtuk a keresést, és visszafordultunk. Már két napja múlt, hogy utoljára jelentettek kopogtatást, és valószínűtlennek tartottuk, hogy bármilyen közel állhattak is ezek az emberek az éhhalálhoz, az erejük nem apadhatott el oly hirtelen, hogy még egy kiáltást vagy nyögést se halljunk tőlük. Mindnyájan megegyeztünk abban, hogy a szerzetes többet tudott, mint amennyit hajlandó volt elárulni. A rendőrfőnök még azt is elképzelhetőnek tartotta, hogy a barát bement a katakombákba, és megmentette a németeket. Azt hiszem, most már sohasem tudjuk meg, így történt-e, vagy sem.

Október 15.

Az első néhány nap polgári kapcsolatai közül a legértékesebb szerzeményem Vincente Lattarullo, a nápolyi szokások tudora volt.

Amikor első ízben megkérdeztem, voltaképpen mit is keres nálunk, alig hallhatóan ezt suttogta: „Szenvedélyes igazságvágyam hajt", s amint ezt kimondta, egész teste megremegett. Kiderült, hogy ez az előkelő

megjelenésű, törékeny testalkatú férfi, aki néha a mondat közepén elharapta a szót, és megingott, mintha mindjárt elájulna, egy amerikai rekviráló tisztet kívánt följelenteni. Ez a tiszt sorra fölkereste az olasz gépkocsi-tulajdonosokat, s fölajánlotta nekik, hogy százezer líra lefizetése esetén nem veszik igénybe a kocsijukat. Közöltük vele, hogy az égvilágon semmit sem tehetünk a tiszt ellen.

Átvittem a szomszédos Bar Vittoriába egy *marsala all'uovó*-ra, de amikor a pincér hozta a tojást, hogy beleüsse a poharába, láttam, hogy fájdalmas vonás ül ki Lattarullo arcára, ezért szóltam a pincérnek, tegye le a tojást. Lattarullo sűrű bocsánatkérések közepette arra kért, engedjem meg, hogy hazavihesse a tojást. Pár pillanat múlva az üres gyomorra ivott alkohol hatására ismét imbolyogni kezdett, s rádöbbentem, hogy ez az ember éhezik. Szerencsétlenségünkre közel s távol semmiféle élelmiszer nem akadt, kivéve a nagy becsben tartott drága tojásokat, amelyekből naponta egy-egy darabot szolgáltak fel a törzsvendégeknek. Végül sikerült rábeszélnem Lattarullót, fogadja el az én tojásomat is, ezt azután beleütötte egy csészébe, és azon helyben végtelenül lassan meg is ette.

Kiderült, hogy egyike Nápoly négyezer ügyvédjének, akiknek kilencven százaléka, mivel a bíróságoknál csak elenyésző százalékuknak jutott munka, soha nem praktizálhatott, s többségük nagy ínségben élt. Úgy becsülik, legalább ennyi orvos él hasonló körülmények között. Ezek az éhező értelmiségiek „végtermékei" minden középosztálybeli nápolyi család vágyálmának, hogy diplomás fia legyen. A szülők hajlandók koplalni

is, csak hogy fiukat tiszteletteljesen *avvocató*-nak vagy *dottoré*-nak szólítsák.

Lattarullo egy örökség jóvoltából tudott életben maradni, de miután az is csak heti egy fontot – ha az inflációt is hozzávesszük –, alig öt shillinget ért, az önmegtartóztatás tudományos módszerét dolgozta ki. A nap nagy részét ágyban töltötte, s amikor kikászálódott onnan, csak rövid távolságokat tett meg gyalog egy előre eltervezett útvonalon, s néhány száz lépésenként megpihent egy templomban. Csakis este evett, vacsorája többnyire olívaolajba mártott kenyérszeletke volt, amibe egy paradicsomot passzírozott. Nagy néha meglátogatta valamely hasonló sorsú értelmiségi ismerősét, pletykálkodtak, elszürcsöltek egy csésze pörkölt makkból készített kávét, majd egy-két órát közösen éheztek. Azt a benyomást keltette, hogy mindent tud, ami csak Nápolyban történik. Hazakísértem, kiderült, hogy kétszobás lakásban él, amelynek bútorzata három szék, egy ágy, egy roskatag asztal, amelyen egy életunt aszpidisztra kókadozott. A villany- és vízszolgáltatást már évekkel ezelőtt megszüntették, közölte velem.

Azután megtudtam, hogy Lattarullónak van még egy mellékfoglalkozása is, amely időnként váratlan jövedelemhez juttatta. A jelenlegi szükséghelyzetben azonban fel kellett függesztenie ezt a foglalatoskodást. Alig titkolt büszkeséggel ismerte be, hogy temetéseken a *zio di Roma* (vagyis „a római nagybácsi") szerepét szokta eljátszani. A nápolyi temetések jellegzetes vonása a mániás sznobizmus. Azt, aki egész életén át szinte nyomorgott, minden bizonnyal pompázatos koporsóban temetik el, s különben is, roppant gondot fordítanak a halott megbecsülését emelő legkisebb mozza-

natra is, meg arra, hogyan lehetne növelni a gyászba borult hátramaradottak presztízsét.

E kis bohózat egyik kedvelt szereplője a római nagybácsi. Vajon miért ragaszkodnak az emberek Rómához? Miért ne lehetne Bari vagy Taranto? De nem és nem, csakis Róma jöhet szóba. A nagybácsi közhírré teszi, hogy alig néhány perce érkezett a római gyorssal, vagy római rendszámú, SPQR feliratú Alfa-Romeón állít be a nyomornegyedbeli bérházba vagy nyomorúságos *bassó*-ba, ebből lép ki jól szabott öltönyében, gomblyukában az Olasz Koronarend Parancsnoka kitüntetés szalagja virít - fegyelmezett és méltóságteljes részvétnyilvánításával enyhítve a nápolyi gyász színpadias megnyilvánulását.

Lattarullo elmondta, hogy gyakran játszotta el ezt a szerepet. Erre kiválóan alkalmassá tette patríciusi megjelenése, jól begyakorolt római kiejtése és modora. Sohasem használja egyes szám harmadikban a személyes névmást, a *lui*-t, mint ahogy a körülötte állók teszik, hanem azt mondja: *egli*, akárcsak a tankönyvekben, s minden útjába kerülőt kivétel nélkül a régimódian udvarias *Lei*-jel szólít meg. A nápolyiak mindenkor igyekeznek közvetlenek lenni, és bizalmaskodnak, Lattarullo viszont kellő római tartózkodást tanúsít és szófukar. Ha Lattarullo összetalálkozik valakivel, *buon giornó*-val üdvözli, de nem áll le vele trécselni, hanem rövid „viszontlátásra" köszönés után távozik. Így beszél egy igazi római úriember, mondják a köszönésben émelyítő túlzásokra hajlamos nápolyiak. S ha akad valaki a ravatalnál, aki esetleg látta Lattarullót máskor is Nápoly utcáin, ezt egy árva szóval sem árulja el.

Október 20.

Csoda, hogy ép bőrrel megúsztam mai motorozásomat a Via Partenopén. A Castel Nuovo felé igyekeztem egy bombázástól erősen sérült városrészen át; jobboldalt a tenger volt, balra félig romba dőlt épületek sorakoztak, s egyszerre csak arra lettem figyelmes, hogy előttem a kék ég, a napsütés és árnyak változása egyetlen hatalmas átlátszatlan fehérséggé válik, amely mögött teljesen eltűnik a kikötő. Úgy tetszett, mintha az egész körzetet elfedné a fehér füstlepel, amelyet mintha egész gyársorok kéményei bocsátottak volna föl a magasba. Egy kanyar után apokaliptikus látvány tárult a szemem elé. Számos épületet, többek között egy bankot is valósággal porrá zúzott egy láthatóan alig néhány perce végbement iszonyú robbanás. Az utcát mindenütt holttestek borították, de néhol szoborrá merevedve, vastag fehér porrétegtől borítva ott álltak közöttük az élők. A jelenetet az véste be az agyamba, és ragadta meg képzeletemet, hogy semmi sem moccant, és hogy teljes csönd borult a tájra. A por úgy szállingózott le az égből, akár a legfinomabb hóesés. Amiként Lót felesége, egy aszszony sóbálvánnyá meredt öszvér vontatta kordéja mellett állva. Az egyik öszvér a földön feküdt, láthatóan kimúlt, a másik nyugodtan állt mellette, még a füle sem mozdult. Közelükben két férfi feküdt olyan testhelyzetben, mint a pompeji őrök, akiket ellepett a vulkán hamuja, egy harmadik pedig, aki feltehetőleg a társuk lehetett, csukott szemmel, enyhén ingadozva állt mellettük. Megszólítottam, de nem válaszolt. Sehol egyetlen csöpp vért sem láttam.

Kiderült, hogy a robbanás egy sorozat része volt, amelyet a németek által röviddel távozásuk előtt elhe-

lyezett késleltetett robbanószerkezetek idéztek elő. Minden esetben a legfontosabb épületek alá elásott több száz akna robbant fel. Barátom, White, nagyjából abban az időben látogatott el a központi postahivatalba, amikor én a Via Partenopén motoroztam végig, s hajszál híján otthagyta a fogát. A postaszolgálat újjászervezését, valamint - gyanítom - a cenzúra módszereit vitatták meg, s tíz perccel azután, hogy kilépett a kapun, az épület fölrobbant, a jó ég tudja csak, hány járókelő lelte ott halálát. Egyszerű olasz polgárok értelmetlen lemészárlása volt ez.

Megtudtuk: néhány nappal azelőtt, hogy a németek föladták Nápolyt, Scholl ezredes, a város helyőrségének parancsnoka, aki állítólag kijelentette: nem áll módjában az olaszokat akár csak tiszteletbeli árjákként is elfogadni, parancsot adott, hogy a tengerparttól számított 300 méteres térségből távolítsák el a polgári lakosságot. Az olaszokat akkoriban azzal vezették félre, hogy a hadihajók ágyútüze után magában a városban várják a szövetséges csapatok partraszállását. Most már arra következtettünk, valójában azért ürítette ki ezt a térséget, hogy titokban aláaknáztathassa, és hogy igen sok tengerparti épületet aknázhattak alá ily módon, s ezek bármely pillanatban fölrobbanhatnak.

Leginkább az aggasztott bennünket, hogy esetleg a mi palotánk is veszélyben forog; ez a csüggesztő eshetőség valószínűséggé lépett elő, mert a *portieré*-nk elmondta, hogy amikor rokonainál, a Porta Capua közelében eltöltött négynapos kényszerű távolléte után visszaérkezett, különféle hosszúságú huzaldarabok hevertek szerte az udvaron. Az utászok, akik nagy körö-

ket róva fésülik át a várost, s ily módon próbálnak úrrá lenni a helyzeten, átvizsgálják majd a palotát is, mihelyt idejük engedi, de amikor elhárítótisztünk érdeklődött az őrnagyuknál, az meglehetősen borúlátóan nyilatkozott. A régi paloták alapjai, így a mienkéi is, feltehetően teljesen likacsossá váltak, annyi bennük a szennyvízcsatorna, pince és nem használt kútakna, mondotta. S még ha valóban el is helyeztek volna ott aknákat, az esély egy a tízhez, hogy rájuk akadunk. Azt tanácsolta, hurcolkodjunk ki néhány napra az épületből, s csak akkor költözzünk vissza, amikor már nem hallunk arról, hogy újabb épületek robbantak volna fel.

Ma este, egy légiriadókkal eltelt nap után, a város még nyomorúságosabb helyzetbe jutott az első német légitámadás következtében. Sok bomba hullott a kikötő körzetére, s a hozzánk legközelebb becsapódó bomba félelmetesen megremegtette vén palotánkat. Mihelyt lefújták a riadót, kimentem, és megszemléltem a kárt. Magában a kikötőben nem láttam súlyos károkat, a kikötő mögötti keskeny sikátorokban azonban nagy volt a pusztulás. Mintha a világvégét láttam volna: emberek a romok között kotorásztak, egyesek vonítottak, mint a kutyák, miközben reménytelenül próbálkoztak kimenteni a leomlott falak alá rekedteket. Pizzo-Falconéban egy utcaseprő brigád lámpafénynél takarított el egy hatalmas tócsányi szétloccsant levesnek tűnő valamit, egy zsúfolt óvóhely fölött, amelyet közvetlen találat ért.

Október 22.

A városban és a környékén már-már éhínség uralkodik, de segélynek nyoma sincsen.

Pénteken legalább tíz ügyet kellett elintéznem, többek között Aversa mellett el kellett mennem egy parasztházba, amelynek lakóit katonaszökevények támadták meg. Mivel nem találtak semmit, amit érdemes lett volna elrabolni, megtámadták, és minden elképzelhető módon megalázták az asszonyokat, beleértve azt is, hogy szodomiára akarták kényszeríteni őket. Megerőszakolni nyílván csak azért nem erőszakolták meg őket, mert sok katonánk fél a vérbajtól. Ennek a hátborzongató ügynek az egyik szenvedő alanya egy feltűnően csinos lány volt; igaz, külsején rontott püffedtsége – kiváltképpen a szeme körül tűnt vizenyősnek az arca. Ezt a tünetet gyakran megfigyeltem az éhhalálhoz közel járó embereknél. Igyekeztem megnyugtatni a szenvedőket, homályosan elégtételt ígérve nekik. Mást nem tehettem.

Ma ugyanaz a lány megjelent a parancsnokságon, szemét lesütötte, egész testében remegett. Apjától hozott levelet, amelynek meglepően irodalmi stílusa miatt azt gyanítottam, hogy a falu plébánosa fogalmazhatta.

„Uram,
amikor nagyságod volt szíves ellátogatni hozzánk, szeme pillantásából észrevettem, hogy leányom jó benyomást tett Önre.
Mint tudja, ennek a lánynak nincsen anyja, és már napok óta nem evett. Mivel munka nélkül maradtam, nem tudom táplálni családomat. Ha el tudná intézni, hogy naponta egyszer tisztességes ételhez jusson, roppant boldog lennék, ha ott maradna Önnél, és kellő időben talán közös megegyezésre juthatnánk.

Alázatos híve…”

Október 23.

Ma reggel hatalmas riadalom tört ki, mert egy elfogott ellenséges ügynök azt vallotta, hogy mihelyt bekapcsolják a város villamos hálózatát, sokezernyi késleltetett akna fog fölrobbanni. Az áram bekapcsolását ma délután két órára tervezték. Kiadták a parancsot, hogy egész Nápolyt ki kell üríteni, s perceken belül katonai teherautók száguldoztak föl-alá az utcákon, és hangszórókon át adtak utasításokat a lakosságnak.

Amikor megkezdődött a nagy kivonulás, és másfél millió ember elhagyta a házát, és kitódult az utcára, a jelenet valósággal bibliai csapásra emlékeztetett. Mindenkit el kellett szállítani a Vomero, Fontanelle és a város fölött emelkedő csillagvizsgáló biztonságos magaslati pontjaira. Ez azt jelentette, hogy valamilyen útonmódon gondoskodni kellett az ágyhoz kötött betegekről, a haldoklókról, a vajúdó nőkről, nem is szólva a város kórházaiban elhelyezett megannyi fizikai és szellemi fogyatékosról. Az ügynök kiváltképpen azt emelte ki, hogy ötezer aknát telepítettek azon óriási épület alá, amelyben a 92. számú közkórház kapott helyet, amely éppen zsúfolva volt harctéri sebesültekkel, akiket mind biztonságos helyre kellett szállítani. Mi valamivel dél előtt költöztünk, amikor az utcákról kezdtek eltűnni a kétségbeesett tömegek utolsó csoportjai is. Láttam férfiakat, akik hátukon cipelték idős szüleiket, majd egy elszigetelt, kis robbanás valóságos pánikot váltott ki, asszonyok és gyerekek sikoltozva rohantak a szélrózsa minden irányába, vizeletpatakokat hagyva maguk után.

A Vomerón egy olyan magaslati ponton helyezkedtünk el, ahol az utat szándékosan kibővítették, hogy a

látogatók minél jobban élvezhessék a valóban pompás kilátást. Nápoly ott terült el alattunk akár egy ókori térkép, amelyre a művész szinte túlzott gondossággal rajzolta be a számtalan kertet, kastélyt, tornyot és kupolát. Most, a kataklizmára várva, első ízben döbbentem rá, milyen gyönyörű ez a város, mert távolabbról látva lefoszlott róla a háborús idők mocsokburka, s csak most ismertem föl, mennyire nem európai, mennyire keleti jellegű. Semmi sem moccant, csak a távolban rebbentek föl konfettiként galambok. Mélységes csönd borult a városra, mi pedig csak néztünk, és vártuk a pusztulást. Úgy négy óra lehetett, amikor parancs érkezett, hogy mindenki térjen haza.

Október 24.

Ma reggel behívott a hírszerző tiszt, s közölte, hogy a tegnapi kudarc egy gondosan szervezett összeesküvés következménye volt, amely arra irányult, hogy a lehető legnagyobb mértékben szétzilálja a város életét. Egy Sauro nevű fiatal német katona önként hátramaradt, amikor a német csapatok kivonultak a városból, majd miután az aláaknázott épületek kezdtek fölrobbanni, föladta magát, és előadta a mesét, hogy az egész város alá van aknázva. A feldühödött tábornoknak az a véleménye, hogy ezt a katonát kémnek kell tekinteni, és agyon kell lőni. Parancsot kaptam, hogy keressem fel a Poggio Reale polgári börtönben, készítsek jelentést az ügy minden részletéről, hogy így segítsem eldönteni, vajon kivégzése jogilag alátámasztható-e.

Mivel soha ennek előtte nem jártam börtönben, kivéve a híres philippeville-i föld alatti vermet, ahová szakadár arabokat vetettek, s ahová egy fénysugár sem ha-

tolt be, a Poggio Reale igen meglepett. A külső és belső falkerítés közötti irodában adtam elő jövetelem célját (az irodát zokogó asszonyok vették körül), mire hatalmas kulcscsomóval a kezében megjelent egy ember, és elindultunk a belső kapu felé. A férfi nápolyi tájszólásban tett néhány megjegyzést, melyből egy szót sem értettem, majd hangos hahotában tört ki. Az a benyomásom támadt, hogy nem épelméjű. Mihelyt a kapuhoz értünk, hátat fordított, továbbra is vihogva és érthetetlen szóáradatot zúdítva rám, kezét a háta mögé rejtette, úgy választotta ki pusztán csak tapintással a megfelelő kulcsot a karikáról, biztos kézzel a zárba lökte és megforgatta. Ez nyilván szakértelmének hátborzongató bemutatása volt, amivel minden magamfajta látogatót ámulatba ejtett.

Kitárult a kapu; a büszkén vigyorgó porkoláb intett, hogy lépjek be a börtön kékes félhomályába; beszívtam dohos, gombaszagú levegőjét, fülemben visszhangoztak az acélos döndülések. Ezután az *Ufficio matricola* következett, a mocskos, komor nyilvántartó hivatal (ablakait bemázolták elsötétítésként légitámadások esetére); csupa borotválatlan, motyogó hivatalnok dolgozott itt, aki alig festett jobban a szabadság e szörnyűséges változatában, mint azok a rabok, akik aprócseprő takarítómunkát végezve csoszogtak az irodában. Kiderítettük, hol tartózkodik Sauro, s egy frissen kibontott múmia színéhez hasonló arcszínű fegyőr elvezetett a zárkájába.

Tagbaszakadt, savószemű teutont vártam, ehelyett egy alacsony, sötét hajú fiú üdvözölt bágyadt náci karlendítéssel, s mindjárt azt kérdezte, hoztam-e valami élelmet. Azt mondta, hogy már két napja egy falatot

sem evett. Ezt hihetőnek is tartottam, tudván, hogy Nápoly egész lakossága még mindig az éhhalál szakadékának a peremén tántorog. A Poggio Reale rabjainak szokásos szenvedéseit még tetézte egy amerikai főtörzsőrmester, akit a börtönigazgatói irodába vezényeltek tanácsadóként, s aki saját zsebére adogatta el a börtönfelszerelést.

Sauro közölte velem, hogy nem is német, olasz apja és német anyja van. Apja elesett Tobruknál, ezután nagyszülei magukkal vitték Németországba, ahol szemet hunytak a szigorú rendelkezések előtt, és megengedték, hogy belépjen a Hitlerjugendba. Jóllehet már tizenhét éves volt, csak tizenötnek néztem az elgyötört arcú, de jóképű fiút; szép sötét szemének merev tekintete nyilván a mártíromság víziója feletti önelégültséget tükrözte. Beletörődött a sorsába, s szilárdan eltökélte, hogy nem hajlandó semmiféle kompromisszumra vagy bármiféle kiegyezésre, amivel ürügyet találhatnánk, hogy ne kelljen agyonlőnünk. Inkább azt remélte, hálála a mi lelkünkön szárad majd, s elutasította még a gondolatát is annak, hogy valamiféle kifogás révén egyhíthessük a megtorlás szigorát. „Tőlem telhetően minél több kárt okoztam, csak azt sajnálom, hogy nem eleget. Mindent a Führerért tettem. Agyonlőhetnek, amikor csak tetszik." Dilemmába kerültem. Bármennyire azt szeretnék is a tábornokok, hogy képesnek tartsák őket a kíméletlen intézkedések meghozatalára, gyakran igyekeznek elhárítani maguktól az efféle döntések erkölcsi felelősségét. Bizonyos Davis őrnagyot bízták meg ennek az ügynek a kivizsgálásával, és én megéreztem, hogy az őrnagy nemigen akarja kiadni a parancsot Sauro agyonlövetésére. Jóllehet semmiféle határozott

útmutatást nem kaptam, azt is megéreztem ösztönösen, hogy a részlegem nem venné zokon, ha találnék egy kibúvót, amelynek révén elkerülhető lenne a kivégzés. Ez tökéletesen megfelelt az elképzelésemnek, mert egyáltalán nem volt ínyemre, hogy engem terheljen a felelősség egy tizenhét éves fanatikus fiú haláláért. Így aztán azt jelentettem, hogy Sauro értelmileg kiegyensúlyozatlan. Ezt a véleményt megjegyzés nélkül, de feltehetően titkolt megkönnyebbüléssel vették tudomásul.

Október 25.

Bámulattal tölt el, hogy ez a szétrombolt, éhező, a városi lét minden velejárójától megfosztott város hogyan küzd azért, hogy alkalmazkodjék a sötét középkor viszonyait idéző körülményekhez. Az emberek, mintha csak beduinok volnának, téglatörmelék-sivatagban táboroznak. Alig van élelmük, vizük, teljesen eltűnt a só és a szappan. A bombázások során nápolyiak sokasága vesztette el minden személyi tulajdonát, beleértve ruházatát; az utcán meghökkentő öltözékkombinációkat láttam, például egy idős férfit, aki ósdi frakk-kabátban, térdnadrágban és katonai bakancsban járt, meg több asszonyt, aki feltehetően függönyből készült csipkés ruhában rótta az utcát. Gépkocsi nem létezik, viszont százával akadnak kordék, és láttam néhány, sovány gebék vontatta, özönvíz előtti nyitott hintót és félfödeles, együléses bricskát is. Ma a Posillipónál megálltam, és figyeltem, egy csapat fiú hogyan szed szét módszeresen egy elakadt német félhernyótalpas vontatót: akár a levélmetsző hangyák, úgy rajzottak szét a legkülönfélébb méretű és alakú fémdarabokat cipelve. Ötven lépéssel

arrább egy tollas kalpagos, jól öltözött hölgy kuporogva fejt egy kecskét. Odalenn a vízparton két halász a romokból kimentett több ajtót kötözött össze, ezekre halmozták fel cókmókjukat, s nekivágtak halászni. Érthetetlen módon nem engedélyezik a csónakok kifutását, viszont a tilalmat elrendelő falragasz mit sem szól tutajokról. Így mindenki rögtönöz, és alkalmazkodik a körülményekhez.

Ma este első ízben vacsoráztam egy polgári otthonban; signora Gentile hívott meg, akit nemrégiben szabadított ki részlegünk egyik tagja a Filangieri börtönből; több más nővel együtt tartóztatták le, mert a partizánok valamiféle homályos vádat emeltek ellene, hogy kollaboráns volt. A valóságnak hátat fordító, már-már nosztalgikusan frivol hangulat uralkodott. Barátaink nagy erőfeszítést tettek, hogy elfeledkezzenek a közelmúlt kellemetlenségeiről. Több gyönyörű nő is megjelent a vacsorán – az egyiken egy angol lobogóból szabott blúz volt. A Mussolini által betiltott régimódi viselkedés és báj ismét szabadon érvényesülhetett. A férfiak kezet csókoltak a nőknek, egymást „mélyen tisztelt uramnak" szólították, s mindenki az udvarias *Lei* megszólítást használta a fasiszták közönséges római *voi*-ja helyett.

Kolbászt ettünk, pálinkát kortyoltunk, a megfelelő alakú és színű pohárból ittuk a bort, valaki mandolint pengetett, s Nápolyról meg a hagyományairól társalogtunk – arról a városról beszéltünk, amely soha figyelemre sem méltatta és végül mindig legyűrte hódítóit, miután mindenkor teljes egészében és szakadatlanul csak az élvezeteknek szentelte életét. Futólag említés történt más háborúkról, de a mostaniról szó sem esett.

Aminthogy politikáról, Mussoliniről, az élelmiszerhiányról vagy a városszerte keringő tífuszjárvány-híresztelésekről sem beszélt senki.

Ámde nagyon is hamar vége szakadt az est kellemes irrealitásának, mert életbe lépett a kijárási tilalom. Éppen indulni készültünk, amikor háziasszonyunk félrevont, majd némi habozás után azt mondta, egy szívességet kérne tőlem. Egy német katona van eltemetve a kertjében, mondta, s nem tudja, mit lehetne tenni ebben az ügyben. Elbeszélése szerint úgy két nappal érkezésünk előtt, amikor utcai harcok folytak a partizánok és a németek között, egy fegyveres olaszok által hajszolt német kopogtatott az ajtón, és menedéket kért az asszony házában. Ő azonban képtelen volt teljesíteni kérését, s amikor másnap megtalálta a katona holttestét az utcán, bevonszolta a kertbe, fogott egy ásót, és elhantolta. Most pedig azt reméli, akad majd valaki, aki segít kiásni ezt a holttestet, kicsempészni a házból, mert eszébe jutott, hogy egy napon – talán csak évek múlva – eladná a házát, s úgy gondolja, kínos helyzet adódhatna, ha a vevő a kertben egy hullát találna. Közöltem vele, hogy értesíthetem az efféle ügyekkel foglalkozó hatóságot, majd rájuk bízom a dolgot. Csalódott arcot vágott, azt mondta, szeretné diszkréten elintézni az ügyet, s talán jobb is, ha mindent hagyunk úgy, ahogy van. Titokzatos ügy.

Október 28.

A nápolyiak roppant komolyan veszik szexuális életüket. Signora Gentile vacsoráján megismerkedtem egy Lola nevű nővel; ezt követően megjelent a parancsnokságon, valamiféle feljelentést hozott, amelyet, alig-

hogy kihúzta a lábát, a papírkosárba dobtak. Ezután megkeresett, s megkérdezte, segítenék-e rajta. Kiderült, hogy szeretője van, az angol hadtápszolgálat egyik századosa, de mivel a férfi egy árva szót sem beszél olaszul, kizárólag jelbeszéddel tudnak érintkezni, s ebből gyakran támad félreértés. Nem lennék-e hajlandó tolmács szerepet vállalni közöttük, hogy tisztázzanak néhány alapvető kérdést?

Kiderült, hogy Frazer százados magas, karcsú, jóvágású, Lolánál néhány évvel fiatalabb férfi. Mivel katonai készletek mentek át a kezén, korlátlan mennyiségű fehér kenyérrel boldogíthatta szeretőjét, márpedig effajta kenyeret a nápolyiak már két éve nem láttak, s ez szemükben a béke fényűzésének és bőségének a jelképévé vált. Lolát rabul ejtette a férfi külseje is. A százados valóban jóképű volt. Köpenyét az alakjára szabatta; soha életemben nem láttam ilyen jól mutató köpenyt. Sapkáját elöl fölfelé feszítve hordta, és valamiféle merevítővel tartotta a helyén. Így azután, noha irodai munkát végzett, úgy festett, mint egy elit SS-alakulat tisztje. Lola feltétlenül tudni kívánta, vajon nős-e, vagy sem, Frazer is ugyanezt firtatta Loláról; mindketten nekikeseredetten hazudtak egymásnak, én pedig fapofát vágva tolmácsoltam.

Az asszony azt kérte, említsem meg a századosnak a lehető legtapintatosabb formában, hogy szomszédai a szájukra vették, amiért sohasem látogatja meg őt nappal. A déli házastársi látogatások ugyanis *de rigeur** Nápolyban. Elmagyaráztam ezt Frazernek, aki megígérte, hogy ezentúl majd igyekszik betartani e szabályt.

* Szigorúan kötelező. (francia)

Amikor befejeztük a tanácskozást, elmentünk inni egyet, s Frazer elárulta nekem, hogy őt is nyugtalanítja valami. Szemügyre vévén Lola tomporát, azt látta, hogy sok száz tűszúrásnyom, köztük néhány láthatóan igen apró heg borítja. Vajon mitől származhatnak? Megnyugtattam: ezeket a hegeket az *iniezione ricostituente*, vagyis az az injekció hagyja, amely Nápoly számos patikájában kapható, s amelyet igen sok középosztálybeli nápolyi asszony adat magának, hogy maximális szexuális élvezetre legyen képes. S mivel az injekciós tű gyakorta nem eléggé tiszta, hegek keletkeznek.

Lola kézmozdulatokkal Frazer értésére adta (a hátamon végigfut a hideg, ha elképzelem a jelenetet), hogy néhai férje – még félig éhen halva, a végzetessé vált tüdővész kezdeti szakaszában is – éjszakánként legalább hatszor szeretkezett vele. Azonkívül volt Lolának egy szokása, amellyel megrémisztette Frazert: miközben a férfi magáévá tette, a nő fél szemmel az éjjeliszekrényen álló órát figyelte. Azt javasoltam neki, hogy a helybeliek szokását követve, igyék marsalai bort, keverjen el benne tojássárgáját, s viseljen a nyakában egy San Rocco-medált (ez a szent a *coitus reservatus* védőszentje), amilyet bármely kegyszerboltban kaphat.

Mivel Lola fölajánlotta szolgálatait informátorként, elérkezettnek láttam az időt, hogy a kapitányság legfelső emeletén elhelyezett nyilvántartási osztályon utánanézzek a múltjának. *Fascicoló*-jából kiderült, hogy férje halála óta egy fasiszta fejes szeretője volt, s dossziéjában jellegzetes rendőri stílusban gunyoros megjegyzéseket találtam szerelmi életének más epizódjaira is. Sajátosnak tartottam, hogy egy magas rangú fasiszta vezető mit sem tehetett az ellen, hogy a rendőrség behatoljon a magánéletébe.

November 1.

Meghökkentő hír: a kémelhárítás pénzalapjait egy-egy főre számítva heti 400 lírára, vagyis 1 font sterlingre fogják leszállítani. Elképedtünk e kicsinyes döntésen. Legtöbbünknek közel tucatnyi kapcsolata van, akik készek teljes idejüket a mi érdekeink szolgálatába állítani, s akkor mi az amúgy is ingyen nyomtatott megszállási pénzből csak egy ilyen kicsi összeggel jutalmazzuk fáradozásaikat. E határozatot nyomban azt követően hozták tudomásunkra, hogy bejelentették: más alakulatoknál fejenként kilenc shilling különpénzt fizetnek karácsony tiszteletére. Micsoda bunkó hadsereg ez a mienk!

De az az igazság, hogy noha számvivőtisztjeink ezt sohasem fogják megtudni, a pénz nem játszik semmiféle szerepet. Akárcsak a legodaadóbb szeretők, a leghívebb informátorok sem anyagi ösztönzésre nyújtják, amit nyújthatnak. Megkönnyítené feladatunkat, és enyhíthetné lelkiismeret-furdalásunkat, ha e nekünk dolgozó embereknek nem pénzt, hanem némi ételt ajánlhatnánk fel. Nagy alakulatoknál - kiváltképpen az amerikaiaknál - meglehetősen könnyű kicsempészni fejadagokat, s a legtöbb katona, ha meghívják egy olasz családhoz, megtalálja a módját, hogy magával vigyen egy-egy konzervet. Ám a mi alig tizenhárom főnyi alakulatunknál a fejadagokat pontosan kiszámították, semmiféle többletet nem hagynak, ami „elkallódhatna". Ha egy étkezés után bármi megmarad, két háztartási alkalmazottunk gondoskodik róla, hogy leszedés után nyoma se maradjon. Így aztán bárhová megyünk is, üres kézzel jelenünk meg.

Fölkeresett Lattarullo, s hosszasan, suttogva fölsorolta, milyen újabb szörnyűségeket követnek el a feketepiac spekulánsai. Megemlítette, hogy az éber főkapitányunk által szervezett különleges osztag, a *squadra nucleo*, amelynek feladata alapján a korrupció elleni küzdelem élcsapatának kellene lennie, nemrégiben megoldott egy aprócska kis problémát Nápoly egyik vezető sebészének, akit mi már túlontúl is jól ismerünk. Lattarullo elbeszéléséből kitűnt, hogy az orvosnak sikerült szereznie egy Fiat Mille Cinque-Centót, amiről viszont kiderült, hogy lopott jószág. A dolgok megszokott rendje szerint a közönséges Pubblica Sicurezza foglalkozott volna az üggyel, s ez vagy 50 ezer lírájába került volna az orvosnak. Most azonban az új squadra vette a kezébe az ügyet, s megvesztegethetetlenségükért nagy árat – 200 ezer kemény lírát kellett fizetnie a sebésznek.

Lattarullo ma még a szokottnál is kiéhezettebbnek, legyengültebbnek látszott, s ültében is csukott szemmel imbolygott előre-hátra. Beszélgetésünk után elhatároztam, hogy elviszem ebédelni egy néhány napja megnyitott, mellékutcai vendéglőbe.

Együtt léptünk ki a kapun a városba, ahol a szó legszorosabb értelmében térdig érő törmelékben kellett botorkálnunk. A bombázások nyomán ugyanis mindenütt elszállításra váró lehullott tégla és vakolat tornyosult. Lattarullónak néhány lépésenként meg kellett állnia, hogy lélegzethez jusson, és erőt gyűjtsön. Megkíséreltünk átvágni egy ismerős *vicó*-n, de kiderült, hogy nemrégiben leomlott bérházak torlaszolják el, s a törmelék néhol hat-hét méter magas. Meg aztán szörnyű bűzt árasztottak a szétrepedt szennyvízcsatornák, de

bűzölgött még valami ennél is büdösebb. Mintha a középkor tért volna vissza annak minden rémségével, betegségével és csalárdságával. Mivel a púposokról azt tartották, szerencsét hoznak, mindenütt ott koslattak a járókelők lába alatt, és aki vásárolt az általuk kínált sorsjegyekből, az a fizetés közben még meg is érintette vagy megsimogatta púpjaikat. Megszámlálhatatlan idióta és félkegyelmű – köztük sok gyerek – hátát a falnak vetve, vízfejét ingatva ült az utcán. Egy láb nélküli kis nyalábembert csészealj mögé támasztottak, a tányérkába néhány lírát és egy cukorkát dobtak. Az alig kétszáz lépésnyi úton háromszor szólítottak le gyermek kerítők, Lattarullónak pedig – megvallom, nagyon stílusosan – engedményes áron koporsót kínáltak. Valamennyi élelmiszerüzlet zárva volt, csak a pékek tartottak nyitva, de nem árultak kenyeret, csak édes süteményt: *torroné*-t és marcipánt, ami mind a szövetségesektől lopott cukorból készült; 30 lírát számítottak egy parányi süteménykockáért. A Vico Chiatamonén feltartóztattak bennünket egy leomlott ház okozta közlekedési dugónál, ahol egészségügyi állomást létesítettek, s minden arra haladót valami fehér porral szórtak be tífusz ellen.

Végül megtaláltuk a vendéglőt, helyet foglaltunk a középosztálybeli törzsvendégek körében, akik a fűtetlen helyiségben le sem vetették kabátjukat. Valamennyi kabát lopott pokrócból készült. A terem közepén egy szénserpenyőben fojtogató szagú fertőtlenítőt égettek, mindenki köhögött tőle, ám még ez a szag sem tudta feledtetni a kockakövek közül kiszivárgó csatornabűzt.

Ebben a vendéglőben azt a szertartást vezették be, hogy megjelenik egy pincér, s a vendégek között elhaladva tálon végighordozza a Lattarullo által „reklámhalnak" nevezett kopoltyúst, amelyet a vendégek elismerő mormolással méregetnek. A halnak pompás feje volt, testét azonban már szeletekre szabdalták fel, így aztán nem lehetett tudni, miféle hal is lehet. Ez is csak egy ravasz fogás volt. Lattarullo ragaszkodott hozzá, hogy alaposan szemügyre vehesse a halat, s elmagyarázta nekem, hogy a test sehogy sem illik a fejhez, háromszögletű gerince alapján ítélve nyilvánvalóan valami kisebbfajta cápa lehetett, márpedig a legtöbb ember lehetőleg kerüli ennek fogyasztását. Az étlap által ajánlott másik étel, a milánói borjúszelet nagyon fehér volt, de száraznak tűnt, s amikor kérdőre vontuk a pincért, bevallotta, hogy lóhúsból készült. Végül makaróni mellett döntöttünk.

Még csak kísérletet sem tettek, hogy elválasszák a vendégeket az utcától. Rongyos, sólyomszemű fiúk – Nápoly közismert *scugnizzó*-i – ődöngtek az asztalok között, készen arra, hogy lecsapjanak minden észrevétlenül lehullott morzsára, vagy elragadják az ételmaradékot, mielőtt még odadobnák a macskáknak. Újra megcsodáltam értelmes – már-már értelmiségi – arckifejezésüket. Senki sem próbálta elkergetni őket. Egyszerűen csak átnéztek rajtuk, mintha nem is léteznének. A vendégek számára megszűnt a külvilág, minden figyelmüket az ételnek szentelték. Valami egészen ritka nyomorékot cipeltek be, arccal lefelé feküdt egy alig néhány hüvelyk magasságú targoncán, karja és lába úgy szétmeredt, akár egy póké. Egy pillanatra sem vette le a szemét az ételről senki, hogy odanézzen. A fiatal-

ember nem tudta a kezét használni. Egy srác fölkajtatott neki egy szeletke kenyeret, oldalt hajtotta a fejét, belegyömködte szájába a kenyeret, majd ismét kivonszolták a nyomorékot.

Egyszerre csak öt-hat kislány jelent meg az ajtóban, kilenc-tizenkét évesek lehettek. Állig begombolt, förtelmes fekete egyenruhát, fekete cúgos cipőt, fekete harisnyát viseltek, hajukat rövidre nyírták, akárcsak a fegyencekét. Valamennyien sírtak, összekapaszkodva tapogatóztak felénk, bele-beleütköztek székekbe, asztalokba. Rádöbbentem, hogy vakok. A tragédia, az emberi nyomorúság szünet nélkül zúdult ránk, sehogy sem lehetett kirekeszteni a vendéglőből. Azt vártam, hogy a közömbös ebédelők eltolják majd tányérukat, fölállnak, és kitárják karjukat – de senki sem moccant. A villák továbbra is ételt nyomtak a tátott szájakba, a félhangos beszélgetés nem szűnt meg, senki szemében nem gyűltek könnyek.

Lattarullo elmondta, hogy ezek a lányok a vomerói árvaházból jöttek, ahol tudomása szerint – grimaszt vágott – nagyon rosszak a körülmények. Megtudtam, hogy félnapos kirándulásra érkeztek Nápolyba a felügyelőjükkel, aki nem tudta vagy nem is akarta visszatartani őket az ételszag csábításától.

Ennek az élménynek nyomán megváltozott a szemléletem. Egészen mostanig abban a megnyugtató hitben ringattam magam, hogy az emberek végső soron beletörődnek a fájdalomba és nyomorúságba. Rájöttem, hogy tévedtem, s akárcsak Szent Pál, megtértem – csakhogy a borúlátáshoz. Ezek a kislányok – bármelyikük az én lányom is lehetett volna – zokogva jöttek be a vendéglőbe, s zokogtak még akkor is, amikor kivezet-

ték őket. Tudtam, hogy ezek az örökös sötétségre, éhségre és kétségbeesésre ítélt szerencsétlenek szüntelenül zokogni fognak. Sohasem szabadulnak meg a fájdalmuktól, én pedig sohasem szabadulok meg ettől az emléktől.

November 5.

Első ízben látogattam meg két új kapcsolatomat – Losurdo *ingenieré*-t és Mosca *avvocató*-t –, s immár meg sem lepődtem, amikor azt tapasztaltam, hogy életkörülményeik szinte teljesen azonosak Lattarullóéval. Mindketten a város arisztokráciájának a valamikori kerületében, a Via Chiaián laknak hatalmas, kopár, sötét paloták egy-egy teljes emeletén. Mindkét palota a tizennyolcadik század elején épült, a kapuboltozat fölött erősen kopott címerek díszelegtek. Mindkettőnek homályos kis portásfülkéjében egymáshoz a megszólalásig hasonló vénasszony ül, és kötöget a félhomályban; s mindkét udvar kockaköveit két évszázad kerekei jócskán elkoptatták. Mindkét férfi kissé zavartan, mentegetőzve tessékelt be lényegében bútorzatlan lakásába. Mindkét esetben kopár folyosón át vezettek a *salottó*ba, ahová néhány bútort állítottak, kísérletet sem téve elrendezésükre; az egész úgy festett, mint egy aukció raktárterme. Azt gyanítottam, hogy más bútor nincs is a lakásban, s ami van, azt is nagy kapkodva hurcolták ebbe a szobába. A tapéta – ami Nápolyban valaha a fényűzés és kifinomult ízlés megnyilvánulásának számított – mindkét helyen penészesen foszladozott, az ajtókon és ablakkereteken repedezett és hámlott a mázolás. A két palotában érezhető enyhe zöldségszagból korhadásra gyanakodtam. A lakások általában úri, ám-

de nagyon is valóságos szegénység benyomását keltették.

Ingeniere Losurdo és avvocato Mosca pontosan beleillett környezetébe, ennélfogva meghökkentően hasonlítottak is egymásra, de még Lattarullóra is – olyannyira, hogy akár rokonok is lehettek volna. Az a benyomásom támadt, hogy túl szegények voltak hozzá, hogy megházasodjanak, túl szegények, hogy mással is foglalkozhassanak, mint hogy hallatlan szívóssággal küzdjenek a látszat fenntartásáért. Valamennyien szinte mellékesen, közömbösen utaltak rá, hogy tekintélyes családból származnak. Lattarullo őse Caracciolo oldalán harcolt Nelson és a Bourbonok ellen, Moscának pedig joga volt hozzá, hogy névjegyén neve elé a „Conte" címet biggyessze, de már ezzel sem törődött. Kifogástalan modoruk volt, s amikor hallgattam őket, néha az az érzésem támadt, mintha dr. Johnsont* hallgatnám olasz fordításban. Mindhárman teljesen magától értetődően beletörődtek abba, hogy mélyen az átlagos nápolyi munkáscsaládok életszínvonala alatt éljenek.

Nápolyban az ember hajlamos mindezt a háború viszontagságainak tulajdonítani, de ha közelebbről megismerte a várost, nyilvánvalóvá válik, hogy nem egészen így áll a helyzet, s hogy három barátom már-már nyomorúságos életmódja régi, ismerős jelenség. A háború csak súlyosbította csődjüket. Amikor Alexandre Dumas 1835-ben néhány hetet töltött Nápolyban, azt jegyezte föl úri osztályáról, hogy mindössze négy igen gazdag család él a városban, húsz család mondható te-

* Samuel Johnson (1709–84) angol irodalmár, szótárszerkesztő, újságíró, a korabeli irodalmi élet ünnepelt vezére.

hetősnek, a többinek keserves harcot kell folytatnia a mindennapi betevő falatért. E réteg szemében az számított, hogy két vén gebe által húzott, szépen kipingált hintója legyen az embernek, a bakon kopott libériás kocsis üljön, s páholyt béreljen a San Carlóban, ahol a város társadalmi élete zajlott. Ezek az emberek a hintóikban vagy a színházban éltek, házuk kapuja azonban nem nyílt meg látogatók előtt, légmentesen elzárkóztak, mint Dumas írta, a magafajta idegenek elől.

Megbizonyosodott róla, hogy egy maroknyi család kivételével Nápoly ősi családjai mind nehéz körülmények között élnek, s egy évszázad múltán sem változott a helyzet. Magától értetődő módon, igen meggyőzően beszéltek családjaik aranykoráról a császári Róma idején, de sohasem laktak jól. Dumas korában a nápolyi felső réteg huszonnégy óránként csupán egyszer étkezett – télen délután két órakor, nyáron éjfélkor. Ételük szinte olyan rossz minőségű és egyhangú volt, mint amit a börtönökben a rabok elé löktek: télen-nyáron alig néhány penny értékű makaróni, amit kevéske hallal ízesítettek, és Asprino d'Aversával öblítettek le; íze, Dumas szerint, inkább a kiforratlan mustra, semmint borra emlékeztetett. Nagy néha, ha egy-egy ilyen elszegényedett nemesemberen úrrá lett a féktelen nagyvonalúság, lemondott egy napon át a makaróniról, de még a kenyérről is, s az így megtakarított pénzt nyilvánosan fagylaltra költötte el a divatos Café Donzelliben.

Abban az időben egy jó házból származó fiatalember számára egyetlen karrier nyílott: a diplomáciai szolgálat, márpedig a Nápolyi Királyságnak csupán hatvan ilyen státusa volt, így a jelentkezők kilencven százalékát el kellett utasítani, s ők aztán kénytelen-kelletlen

arisztokratikus semmittevésben töltötték napjaikat. E helyzet huszadik századi változata, amint Lattarullo, Losurdo és Mosca némiképp meddő léte is tükrözi, lényegében azonos a korábbival. Napjainkban a szellemi szabadfoglalkozások léptek a diplomácia helyére, de annyira túlzsúfoltak, hogy az efféle pályára lépők nem egészen tíz százalékának nyújtanak csak megélhetést. Lattarullót és társait úgy nevelték, hogy meg voltak győződve róla: nem léphetnek kereskedelmi pályára, s hasonló oknál fogva arról sem lehet szó, hogy bármiféle testi munkával járó alkotótevékenységet válasszanak foglalkozásként. Ezért, amíg mások éhesek, ők lényegében éheznek.

November 10.

A nápolyiak szexuális szokásai még mindig meg tudnak lepni. Ma meglátogatott bennünket A. herceg, akit már valamennyien jól ismertünk, hiszen a Riviera di Chiaiára érkezésünk legelső napja óta lelkes informátorunk, magával hozta húgát is, akivel most találkoztunk első ízben. A hercegnek hatalmas birtoka van valahol messze délen, és családi festményekkel és kínai régiségekkel zsúfolt palotája a közelben. Azt tartják róla, hogy Dél-Itália második vagy harmadik legelőkelőbb családjának a feje. A herceg harminc körül jár, a húga huszonnégy éves lehet. Roppant hasonlítanak egymásra: soványak, igen halovány bőrűek, hűvös, már-már szigorú a patrícius arckifejezésük. Látogatásuk célja az volt, hogy megérdeklődjék: nem intéznéuk-e el a herceg húgának, hogy belépjen a katonai bordélyház kötelékébe. Megmagyaráztuk nekik, hogy a brit hadseregben nem létezik efféle intézmény. – Kár

- mondta a herceg. Mindketten angol nevelőnőtől tanult kifogástalan angolt beszélnek.

- Hát, Luisa, ha nem lehet, hát nem lehet. - Nyugodtan, udvariasan elköszöntek és távoztak.

A múlt héten részlegünk egyik tagját egy nőkapcsolatunk meghívta, látogasson el vele vasárnap délután a nápolyi temetőbe. Mivel lényegtelen dolgokban, hacsak lehet, az informátorok kedvében kell járni, a kollégám hajlandó is volt eleget tenni a hölgy szeszélyének. Gondolta, elkíséri majd barátnőjét a családi sírbolthoz, s azt tervezte, hogy a bejárat melletti virágstandon vesz egy csokor krizantémot. De alighogy beléptek a temetőbe, a hölgy egy sírkő mögé rángatta, majd a hideg idő ellenére, hanyatt feküdt, és fölrántotta a szoknyáját. Kollégám észrevette, hogy jóllehet fényes nappal van, a temetőben számos pár tevékenykedik így teljes odaadással. - Több ember volt a föld felett, mint a föld alatt - állapította meg. Kiderült, hogy a temető a nápolyi „szerelmesek utcája", s hagyományosan úgy tartják, hogy mihelyt valaki átlépi a temető kapuját, láthatatlanná válik. Ha egy látogató véletlenül ismerősbe botlik, sem jelet, sem pillantást nem válthatnak, aminthogy a barátját sem ismeri meg senki a temető felé tartó 133-as autóbuszon. Megtudtam azt is, hogy ha az ember azt javasolja egy hölgynek, vasárnap délután kiránduljanak a 133-as buszon, ez megfelel egy erkölcstelen ajánlatnak.

Mivel Parkinson civilben az orvosi pálya iránt érdeklődik, őrá bízták a nápolyi orvosokat. Egyik legértékesebb kapcsolata Placella professzor, akinek a szüzesség helyreállítása a specialitása. Azzal kérkedik, hogy pót-

szűzhártyája sokkalta jobb az eredetinél (csak tízezer lírába kerül), és hogy egy ereje teljében lévő férjnek is három éjszakájába telik, amíg átszakítja.

November 15.

Lattarullo meghívott ebédre. Mondtam neki, hogy ezt nem engedheti meg magának, s különben is, honnan szerezné az ételt? - Majd meglátja - felelte titokzatos mosollyal. Látszott rajta, hogy nagyon szeretné, ha elfogadnám meghívását, így aztán beleegyeztem. Mielőtt elindultam volna a Via San Felicén levő lakására, a kantinunkban rendeltem két üveg marsalát, és zsebre vágtam a tojásokat. Amikor megérkeztem, kiderült, hogy még egy vendég jött. Cavaliere Viscóként mutatkozott be a különösen sűrű szemöldökű, bűzös leheletű, szőrös kezű, apró termetű férfi. A lakást belengte a főtt étel távoli, enyhe szaga, amely itt annyira nem volt helyén való, mint templomi tömjén a bordélyházban. A háttérben felmosóronggyal téblábolt egy lány a szomszédból, nyilván áthívták takarítani. Jó nápolyi szokás szerint Lattarullo innen-onnan szedte össze a székeket, az edényt meg az evőeszközt, sőt ebből az alkalomból bevetette egyetlen megmaradt kincsét, egy ezüsttálat, amelyet közlése szerint Viktor Emánuel* ajándékozott egyik ősének, s amelyet sikerült az élet minden vihara közepette megőriznie.

A szomszédbeli lány félretette a felmosórongyot, ruhájába törölte a kezét, kiment, majd hamarosan az ezüsttálcával tért vissza. Már korábban is láttam ezt a remekművű dísztárgyat, amelyet domborveretű cupi-

* III. Viktor Emánuel: Olaszország királya (1869-1947).

dók és szőlőlevelek díszítettek – de csak a barna csomagolópapír szakadásain át, mert Lattarullo általában nem csomagolta ki. Most, hogy kifényesítették és céljának megfelelően használták, elkápráztatott a ragyogása. Amint a lány behozta a tálcát, az mintha minden fényt magához vonzott volna környezetéből, Lattarullo és a cavaliere még halványabbá vált. Visco elragadtatottan tárta szét szőrös tenyerét.

A föltálalt étel parányi nedves kupac volt a hatalmas tál közepén, s nemcsak a külleme, de a szaga alapján is nyomban fölismertem: „zöldséges hús" volt, a legundorítóbb katonai konzerv. Az ősrégi birkahús nyálkás kis halmát kockára vágott piszkosszürke kenyérrel övezték, amilyet a feketepiacon árulnak. Visco vinnyogott elragadtatásában, s mivel méltányoltam a gondos tervezést, az erőfeszítést és az áldozatot, amibe ez a fogás került, erőt vettem magamon, és sikerült némi lelkesedést mutatnom.

Ebéd után Lattarullo elmondta összejövetelünk okát. Közölte, hogy belépett egy szeparatista szervezetbe, amely a Két Szicília Királyságának helyreállítását tűzte ki céljául, s e mozgalom egyik vezetője Visco. Ezután Visco adta elő mozgalmának filozófiáját és céljait. Olaszország déli része és Szicília – érvelt – kulturális és gazdasági egységet alkot, s csak politikailag egyesítve teremthető meg itt a jólét. E területeket eddig északról kormányozták, s mindig természettől fogva elmaradott területekként tartották számon, amelyek egyetlen értéke abban rejlik, hogy olcsó munkaerővel és élelemmel látják el az ország többi részét. Egyet kellett értenem vele. Való igaz – és ezt minden olasz elismeri –, hogy a dél lényegében az iparosodott észak gyarmata.

Visco kijelentette, hogy jelenleg délnek új veszéllyel kell szembenéznie. A fasizmus összeomlásával biztosra vehető, hogy a politika ingája bal felé fog kilendülni. Közismert, hogy a háborúból hazatérő katonák jelentős hányada kommunista eszmék befolyása alatt áll, s Visco meg a barátai meggyőződése szerint az északi országrészek, melyek hagyományosan a szocialista érzelmek fellegvárai, óhatatlanul vörössé válnak. S ha így áll a dolog, érvelt, a dél csakis abban bízhat, hogy védekezésképpen elvágja magát Olaszország többi részétől, és ismét létrehozza Nápoly és Szicília régi politikai formációját erősen nyugati segítségre támaszkodó szocialistaellenes keresztény monarchiaként, vagy éppenséggel Nagy-Britannia gyarmataként; avagy új amerikai tagállamként.

Sajátos életmódot javasolt ezen új királyság, gyarmat vagy tagállam számára. Visco szerint ugyanis minden társadalmi baj gyökere az iparosítás, ezért szigorúan meg kell akadályozni, hogy ez végbemehessen, a délen már működő néhány gyárat pedig le fogják rombolni. A délieket ismét rászoktatják a föld megbecsülésére. A mezőgazdasági munkásokat barakkokban helyeznék el, az ókori római parasztok viseletéhez hasonló, térdig érő, háziszőttes tunikákba öltöztetnék (a patríciusok tógát viselnének), s takarékosan kukoricakásával táplálnák őket. Korai felkelésre, korai házasságra, rendszeres imára és nagy családok nemzésére buzdítanák a parasztokat. Még a meglevő kevés traktort is szétvernék, és a római időkben használatos „szöges ekével" helyettesítenék. Továbbá, Visco azt vallotta, hogy a nők munkaerejét teljesen ki kell használni. Ami szabad idejük maradna a szövés-fonás után, azt hasz-

nos mezei munkára kellene fordítani, váll váll mellett dolgoznának a férfiakkal, csecsemőiket, akár az indián nők, a hátukra kötözve cipelnék.

Komoran hallgattam ezeket az agyrémeket. Visco kijelentette, hogy a szeparatistáknak mindenütt vannak titkos támogatóik, s hamarosan megkezdik katonáik toborzását és kiképzését. Természetesen szükségük lenne pénzre és fegyverre. Azt remélte, hogy a szövetségesek fölismerik: minden segítség, amit hajlandók egy stratégiailag ilyen döntő fontosságú helyen egy antikommunista állam megteremtésére fordítani, remek befektetés lenne.

Végül, fejtegette, a szeparatistáknak tapasztalt tisztekre is szükségük van. Meggyőződése szerint karácsonyra befejeződik a Németország elleni háború, s ha véget ér, a szeparatisták - legalábbis így remélték - megindíthatnák támadásukat. Visco hajlandó tiszti rangot biztosítani a szeparatista hadseregben nekem és a bizottságban dolgozó barátaimnak, mihelyt megszabadulunk jelenlegi kötelezettségeinktől. - Ha vége a háborúnak, itt maradhatna - mondta. - Telepedjen le, legyen földbirtokos... Sok kiváltságot biztosítanánk magának. Úgy élne, mint egy *barone*. Minek menne vissza Angliába, abba a ködbe?

Tőlem telhetőleg komoly arccal hallgattam végig, de csak nehezen álltam meg nevetés nélkül.

November 25.

A nápolyiak szemében az élelmiszer még a szerelmet is megelőzi, s fáradhatatlanul, leleményesen hajszolják. Abban a tekintetben pedig, hogy miféle dolgokat hajlandók megenni, szinte annyira alkalmazkodók, mint a

kínaiak. Egyik nolai kapcsolatunk megemlítette, hogy területükön a falvakból kipusztult valamennyi ott fészkelő gólya, mert a falusiak tavaly úgy segítettek magukon az élelemhiány idején, hogy megették a madarak fiókáit. Azok, akik nem közvetlenül húztak hasznot belőle, katasztrófának ítélték ezt, mert Olaszországban, akárcsak másutt, széles körű a babonás idegenkedés a gólyák bántalmazásától.

Az étkezési vállalkozókedv egy másik példája: a város felszabadítását megelőző napokban megették Nápoly messze földön híres akváriumának valamennyi trópusi halát, nem kegyelmezve még a legritkább, legkülönlegesebb küllemű és szokású halaknak sem. A nápolyiak szentül hiszik, hogy a Mark Clark tábornok tiszteletére rendezett banketten (a tábornok közölte, hogy igen kedveli a halat) a főfogás egy fiatal lamantin, az akvárium gyűjteményének büszkesége volt, amelyet kékre főzve, fokhagymás szósszal tálaltak föl. E két eset is bizonyítja a nápolyiak zseniális rögtönzési készségét. De a helyi hagyományos konyha néhány fogása bizony meglehetősen hátborzongató. A Vezúvon például puha sajtot esznek, amelyhez báránybelet kevernek. Húshagyókedden a *sanguinaccio,* csokoládéval és fűszernövényekkel főzött disznóvér a helyi specialitás.

A nápolyi gasztronómiát illető tapasztalataim tovább bővültek, amikor egy ízben vacsorára hívtak meg, amelynek fénypontja a spagettievő-verseny volt. Valaha az efféle versenyek a társadalmi élet szokványos eseményeinek számítottak; e szokást újabban föltámasztották, s már-már kultusszá emelték, amikor a feketepiacon ismét megjelentek a szükséges nyersanyagok.

A jelenlevők: komoly, méltóságteljes férfiak, többek között egy volt rendőrfőnök-helyettes, a Banco di Roma egyik igazgatója és számos nagy hírű ügyvéd – de nő egy sem. Mielőtt a spagettit kitálalták volna tányérokra, kézimérlegen megmérték az adagokat. A fogyasztás a klasszikus módon történt, amelyet állítólag még IV. Ferdinánd vezetett be, és mutatott be személyesen a nápolyi opera királyi páholyában, tomboló közönség előtt. Egy villányi spagettit a magasba emelünk, hagyjuk, hadd lóbázzék, majd tátott szájunkba csurgatjuk, miközben fejünket erősen hátraszegjük. Észrevettem, hogy a legesélyesebb versenyzők még csak kísérletet sem tettek, hogy megrágják a spagettit, hanem alighanem a torkukban tárolták, majd amikor több már nem fért be, görcsösen rángó ádámcsutkával lenyelték az egészet, néha egészen belevörösödött a fejük. A győztes egy hatvanöt éves orvos lett, összesen másfél kilogramm súlyú, négy púpozott tányér spagettit falt be; nagy tapssal és éljenzéssel jutalmazták. Vidáman hajlongva köszönte meg az ovációt, majd eltávozott – hányni.

November 26.

Ismét kinyitott a legtöbb vendéglő, és zsúfolva vannak tisztekkel, jóllehet elvben tisztek nem látogathatják ezeket az éttermeket. Itt korlátlan úr a feketepiac, az árak pedig, amelyeket a tulajdonosok kérnek és meg is kapnak, gyakran fantasztikusak. A Zi Teresában egy nagy homár állítólag akár egy font sterlingnek megfelelő összegbe is kerülhet, egy jó ízű halért pedig elkérnek tíz shillinget is. Hasonlóképpen drága a bor: egy neves szőlészet chiantijának ára öt shilling palackonként.

Persze nem kell kifizetni ezeket a méregdrága árakat. Ha azt akarjuk, hogy a vendéglős azon helyt, sőt mosolyogva az összeg feléért adja, elegendő, ha megkérjük, írja alá a számlát.

A Zi Teresában összefutottam Frazer századossal, akit már vagy két hónapja nem láttam. Meghökkentett, mennyire megváltozott a külseje. Magányosan üldögélt, borúsan fogyasztotta egy halom kettészelt tengeri sün nyers, félig folyékony, sodószerű tartalmát – szemmel láthatóan nem élvezte az ebédjét. Bizalmasan elbeszélgettünk, s elmondta: azt ajánlották neki, egyen annyi rákfélét, amennyit csak tud, hogy orvosolja a signora Lolával való kapcsolata során jelentkező gondjait. A feketepiac árnyékában azonban csak tengeri sünt engedhetett meg magának, s meglehetősen fárasztó kötelességnek vélte az egész dolgot. Hihetetlenül nyúzott és kimerült volt. Pompásan szabott egyenruhája lötyögött rajta, s amikor fölállt, és kifelé indult, inkább két lábon járó köpenynek, semmint eleven embernek látszott.

December 5.

Munkám legkínosabb része, hogy letartóztatásokat is kell végeznünk. Ez annál is kellemetlenebb, minthogy meggyőződésünk szerint ezek a letartóztatások szinte mindig fölöslegesek, s olyan manipulációk eredményei, amelyekbe személyes bosszúhadjáratok folytán vonnak be minket. S mivel így áll a dolog, mindig találunk valamiféle ürügyet, hogy messze elkerüljük a parancsnokságot, mihelyt ilyesféle akció várható. Ma például, amint meghallottam egy odavetett megjegyzést, hogy be kellene hozni valamiféle nőt, szép csöndben kiosontam Casoriába, s részt vettem egy helybeli bandi-

ták által meggyilkolt carabiniere temetésén (számos hivatásos gyászoló jelent meg a szertartáson). A temetés után megittam egy-két pohár marsalai bort a rendőrfőnökkel, azután meglátogattam néhány kapcsolatomat a nyomorúságos Afragola városkában, Acerrában kihallgattam egy madonnaszépségű lányt: ostoba módon azt kérvényezte, hogy hozzámehessen egy gárdistához, akit éppen hat hónapra futkosóra vágtak a katonai fegyházban, végül visszabaktattam Nápolyba. Mire beértem, már délután négy óra volt, s azt hittem, elhárult fejem felől a veszély. De alig ültem le a szobámban, hogy átnézzem a jegyzeteimet, amikor Dashwood lépett be arcán kifürkészhetetlen Buddha-mosollyal, ami nem sok jót ígért. – De örülök, hogy megjöttél – mondta –, éppen terád vártam...

A hölgyet, akit le kellett tartóztatni és beszállítani a Filangieri börtönbe, signora Esposito-Launak hívták. Német volt, és olasz férfihoz ment feleségül. Az asszonyt nem valami súlyos bűnténnyel, csupán azzal vádolták, hogy lelkesen barátkozott honfitársaival Nápolyban, és gyakorta meglátogatta szüleit Frankfurtban. Tekintettel a Lélektani Hadviselés Csoportjának jelentésére (amelyet túlzónak vélek), miszerint az olasz lakosság 96 százaléka szívvel-lélekkel együttműködött a németekkel, képtelenségnek tűnt, hogy éppen ezt a nőt szemelték ki áldozatnak, aki semmiféle hivatalos tisztséget nem töltött be, s még csak nem is állott náci vagy fasiszta hírében. Csak arra gondolhattam, hogy ő vagy a férje sok ellenséget szerezhetett, akik most ily módon állnak bosszút rajta.

Annyira tapasztalatlan vagyok az efféle ügyekben, hogy félszegen és otrombán viselkedtem. A hadsereg

semmiféle tanfolyamot nem tartott nekünk, nem kaptunk semmi útbaigazítást vagy tanácsot, hogyan is kell letartóztatni egy nőt, hogyan kell megbirkóznunk fergeteges hisztériás rohamaival, minden előzmény nélküli kétségbeesett kitöréseivel, amikor közöljük vele, hogy elvisszük otthonából, családja köréből, és meghatározatlan időre börtönbe vetjük. Csöngetésemre az alacsony, rémült signor Esposito-Lau nyitott ajtót, nyomában ott szorongott a felesége. Elmormoltam a kötelező mondókámat, mire a feleség ájultan vágódott el, s esés közben beverte fejét egy székbe. A szomszédokat kellett segítségül hívni, hogy magához térítsük és megnyugtassuk, és a börtönviszonyoknak megfelelően felöltöztessük. A házat hamarosan zokogás töltötte be. Mindvégig a háttérbe húzódtam, s magam is meglepődtem, hogy valahányszor csak szólt valaki hozzám, suttogva válaszoltam, akár egy gyászhuszár.

Esposito-Lau, a férj, csöndesen, méltóságteljesen viselkedett. Közölte velem, hogy e csapás az üzleti életben elért sikerei miatt éri - meggyőződésem, hogy így is van. Az egybegyűltek, sajnos, mind tökéletesen tisztában voltak vele, hogy a törékeny kis asszonyra éhezés és dermesztő hideg vár a Filangieri börtönben. Mindenki kétségbeesetten rohangált, hogy meleg ruhaneműt teremtsen elő, s amikor ez sehogy sem sikerült, azzal csillapítottam le őket, hogy másnap majd visszajövök, összeszedem mindazt, ami még hiányzik, és személyesen viszem be a börtönbe.

Ezzel még barátokra is szert tettem. Az egyik szomszédról, bizonyos signora Norah Gemelliről kiderült, hogy ír az anyja, és tökéletesen beszél angolul. Teát készített, Dantéról beszélgettünk, meg a háború kelle-

metlenségeiről, s lassanként elült a szipogás, fölszáradtak a könnyek, a törékeny kis rab még utolszor megölelte a férjét és a barátait, majd felkészült az útra.

December 9.

Az évszakhoz képest gyönyörű vasárnapon szabadnapot kaptam, és így módom nyílt rá, hogy tovább ismerkedjem a környékünkkel. Ez a környék ritka módon ötvözi a pompát és az alsóbb néposztályok életörömét, mert a paloták, amelyek közt élünk, sehogy sem tudták kordában tartani a dolgozó embereket és családjaikat. Az utcára néző ablakainkból a Villa Nazionale feszesmerev parkjára, a hajdan volt nemzedékek nemességének gyönyörködtetésére összeszedett ritka pálmafákra és a görög hősök és istenek szobrainak hosszú sorára nyílik kilátás, míg az irodaablakokból egyenesen a Valabritto-palota hat méter magas *portoné*-jára látunk le. Itt az óvoda, játszótér és piac funkcióját egyszerre betöltő tágas udvart övező valamennyi földszinti helyiséget apró boltokká alakították át: órás, művirágkészítő, cipész, lacikonyhás, varrónő és más effélék foglalták el e szobákat. Ily módon a palotában lakó családok kialakították a maguk kis zárt faluját, amelynek lakói szinte sohasem lépnek ki az utcára, hiszen legtöbb szükségletüket ott helyben kielégíthetik.

Bejártam a környékünket, és úgy találtam, hogy a társadalmi keveredés megszokott jelenség; *rioné*-nkban egymás mellett élnek szegények és gazdagok, úton-útfélen együtt vannak, ugyanakkor jószerivel tudomást sem vesznek egymás létéről. A szegény családok ötven-hatvan százaléka egyetlen ablaktalan szobában húzódik meg; arra nevelték őket, hogy elszenved-

jék a fülledt éjszakákat a paloták földszintjén, vagy a komor, örökké sötét sikátorokban tengessék életüket. A megmaradt arisztokraták megelégszenek vagy húsz szobával ősi hajlékuk valamelyik felső emeletén, a fennmaradó szobákat pedig többnyire kiadják. Régen aki csak tehette, a Riviera di Chiaián élt, ahol az előkelő családokat a napfény, a tengeri levegő és a pálmaárnyékos kertek megvédték a labirintushoz hasonló nagyváros járványaitól és nyavalyáitól. Caracciolo, a nápolyi republikánus felkelés hőse – akit a mi Nelson admirálisunk teljes léleknyugalommal lemészároltatott, amikor közbelépett, hogy visszasegítse a trónra a roskatag Bourbon királyt – annak idején százlépésnyire lakott mostani parancsnokságunktól. Ma ellátogattam családi palotájába, s azt tapasztaltam, hogy valamennyi hatalmas, tengerparti épület közül ez a legbájosabb: kis kertes udvarában római mellszobrok, márványkerubok és kapáló lovak vettek körül egy szökőkutat, s ez az egész elrendezés már-már játékosnak hatott a komor nápolyi-katalán építészet környezetében.

Pontosan a Palazzo Caracciolóval szemközt, a Villa Nazionalében, egy júdásfa- és örökzöld tölgyligetben található a ma már kihalt akvárium; ezt is megtekintettem. Az egyetlen megmaradt alkalmazott elmondta, hogy a Nápolyi-öböl messze földön híres ritkaságszámba menő rákféléiről és polipjairól, amelyek közül egyes fajták a tengernek csakis ebben a részében honosak. Valaha az akváriumnak páratlan gyűjteménye volt belőlük, de valamennyit kihalászták, és Clark tábornok szerencsétlen lamantinjával egyetemben mind megfőzték a felszabadulás legelső napjaiban. Egy maroknyi puhatestű és tengeri rózsa még eltengődött néhány na-

pig, de azután ezek is elpusztultak, amikor a szűrőberendezés fölmondta a szolgálatot.

A Via Carducci éppen itt torkollik a Rivierába, s végigmentem rajta egészen addig a térig, amelyen a San Pasquale templom emelkedik. Ebben őrzik Boldog Egidius csodálatos módon épen maradt testét: én is megnéztem abban az üvegkoporsóban, amelyben immár kétszáz esztendeje van közszemlére kitéve. A szent életű férfiú húsa, amint állítják, valóban nem indult oszlásnak, arckifejezése pedig oly ünnepélyes, hogy már-már közönyösnek látszik. San Pasquale körzetében igen nagy hírnévnek örvend az áldott állapotban levő asszonyok védőszentjeként, s csodatételeinek amúgy is tekintélyes listáját már csak kettővel kell növelnie, hogy megfeleljen a szentté avatás követelményeinek.

San Pasquale önálló kis társadalom, megvannak a saját ünnepségei és népszokásai, sőt mindmáig feudális ura is van, Rocella hercege, aki a felkelés híres négy napján partizánegységet alakított ezekben az utcákban, és harcba indult a németek ellen. Nyomban elmerültem Nápoly népi életében, amely máris újjáéledt a romokon. Kézzel hajtott körhintát állítottak fel a gyerekeknek, egy öregember az *„O sole mió"*-t nyúzta harmonikáján, és egylírás áron nyomtatott jövendőmondó kártyákat árusított. Végre engedélyezték a halászatot is, az utcai piacon izgatott tömeg gyűlt össze, és figyelte, hogyan aprítanak fel egy ilyentájt ritkán fogható óriási kardhalat. A fejét már előzőleg levágták és kiállították az utca közepére, a kard fölfelé meredt, a hatalmas, lapos kék szemek az égbe bámultak. Ezt szerencsés látványnak tekintik, fallikus képzeteket kelt, s a bámész-

kodók tiszteletteljesen köröztek a fej körül, mintha nyomban táncba akarnának fogni.

A nápolyiak életében nagy szerep jut a szerencsének, még inkább a balszerencsének. Nem akad a városban egyetlen ékszerészbolt sem, ahol ne árulnának apró korallszarv amuletteket, amelyet nyakláncon vagy csuklón viselnek. Itt, a Via Carduccin olyasmit is mutattak nekem, amit el sem tudtam volna képzelni, hogy létezik még – egy házat, amelyet állítólag szemmel vertek meg, s így a járókelők gondosan el is kerülték. A 15-ös számú ház külsején persze semmi különösen baljóslatút nem vettem észre, egyszerű, modern kis bérház volt, amelyben azonban már több bérlő is önkezével vetett véget az életének. Elmondták, végül is az lesz a kiút, hogy több szomszéd összefog, összedob elég pénzt, hogy oltárt építsenek be a rossz hírű ház utcai falába, és így San Gaetano vagy más nagy hatalmú ördögűző különleges védelme alá helyezzék a házat.

December 18.

Ismét vérbosszú. Nemcsak az olasz polgári lakosság áraszt el bennünket a vádaskodások és följelentések valóságos áradatával, de további, rendszerint még értelmetlenebb és alaptalanabb feljelentészuhatagot szabadítanak ránk a körzetben állomásozó katonai alakulatok. Ilyen alakulatokat – út- és vasútépítő századokat, benzinszállító századokat, híradó alakulatokat, támaszpontok raktárait őrző egységeket és más hasonlókat – lépten-nyomon találunk Nápoly körzetében; parancsnokaik hamarosan olasz tolmácsaik áldozataivá válnak, akik azt beszélnek be nekik, amit csak akarnak, és kémekről meg fasiszta szabotőrökről szóló képtelen

történetekkel traktálják őket. Tőlük telhetőleg mindent megtesznek azért is, hogy ezeket a hiszékeny, naiv embereket belegabalyítsák a helyi viszályokba.

A rendőrfőnökök, többségükben gazemberek, sűrűn szerepelnek a katonai alakulatok fölháborodott jelentéseiben; így mostanság számos írásbeli vád hangzott el az Aversa melletti Torritót vaskézzel kormányzó Benvenuto rendőrfőnök ellen. Egy olasz rendőrfőnök rangját tekintve csupán törzsőrmesternek felel meg, de a kis olasz városkákban nagy és gyakran zsarnoki hatalmat gyakorol, hiszen ő a parancsnoka a törvény és a rend fölött őrködő erőknek. Benvenuto állítólag arra használja fel az élelmiszerhiányt, hogy a szövetségesek ellen lázítson, s egy névtelen följelentést idézve, „leplezetlen kajánsággal azzal fenyegetőzik, hogy néhány nap múlva mindenkit letartóztat, aki nincsen kedvére". De ami ennél komolyabb, azzal is vádolják, hogy személyes indítékú bosszúhadjáratot folytat Giovanni Albano, neves partizán ellen, akit állítólag hamis vád alapján letartóztatott alig néhány nappal a szövetségesek bevonulása után, s azóta minden tőle telhetőt elkövet, hogy internáltassa.

Túlontúl is el vagyunk halmozva munkával, semhogy effélékkel foglalkozzunk, ámde elejét akartuk venni egy legenda keletkezésének, miszerint így jutalmazzuk azokat, akik vérüket ontották érettünk a szeptember végi partizánfelkelés „négy hősies napjában", ezért aztán, bár vonakodva, elindultam ma Torritóba, hogy meglátogassam Albanót, s tőle magától tudjam meg, valójában mi is történt.

A jelek szerint Torrito városa, mielőtt jelenlegi nyomorúságába süllyedt volna, szeretett nagyzolni. A fő-

utcán valamennyi ház erkélyes. A kis tér közepén néhány pálmafa susog, a tér körül iskola, klub, továbbá három-négy, valaha pompás, most romos úrilak emelkedik. A főutca és az aversai országút kereszteződésében szeptember 30-án a németek vérfürdőt rendeztek. Az SS-ek nagy sietve mindenkit kitereltek a szomszédos házakból, majd összesen huszonnégy személyt, közöttük egy asszonyt, egy szerzetest és három tizenéves fiút falhoz állítottak és agyonlőttek. A vérfürdőt megtorlásképpen rendezték, mivel a partizánok Albano vezetésével a közeli Palo di Ortában egy akciót hajtottak végre. Amikor megérkeztem, Torrito egész lakossága gyászolt még.

Albano egyik családtagja némi óvatoskodás után beengedett hozzá; szikár, megviselt férfi állt előttem, hadarva beszélt, mintha félne, hogy valaki kihallgatja, mit mond. A szeptember 30-i eseményekről elmondta, hogy a németek éppen megkezdték visszavonulásukat ebből a körzetből, amikor üzenet érkezett Torritóba, hogy németek vannak Palo di Ortában, mire ő, Albano, és a parancsnoksága alatt álló húsz partizán fölkerekedett, hogy harcba szálljon velük. Az ezt követő csetepatéban partizánjaival elfogtak két németet, hat kocsit és egy motorkerékpárt zsákmányoltak, s mindezzel visszatértek Torritóba. Ekkor hívatta Benvenuto rendőrparancsnokot, hogy követelje, megtorlás esetén támogassa a partizánokat. A rendőrparancsnok azonban nem tett eleget a felszólításnak. Albano erre a parancsnok gondjaira bízta a két német foglyot, ám Benvenuto, hangsúlyozva, hogy semmi köze az egész vállalkozáshoz, nemcsak szabadon bocsátotta a két foglyot, de polgári ruhát is adott nekik, hogy megnehezítse újbóli

elfogásukat. Szerencsétlenségükre, mint kiderült, nem találtak vissza az alakulatukhoz. Amikor a német harckocsik elérték Torritót, előkerült a két egyenruha, s mivel a németek föltételezték, hogy a viselőiket megölték, elrendelték a vérfürdőt. Két nappal később, mihelyt bevonultak a szövetségesek, Benvenuto letartóztatta Albanót, mégpedig nekem hihetetlennek tűnő vád alapján, hogy ugyanis bűnös módon együttműködött a németekkel, sőt több tanút is fölvonultatott ennek bizonyítására. Albanót bebörtönözték, majd óvadék ellenében szabadlábra helyezték a tárgyalásig.

Hát ez nem sok anyagot kínált az Ellenállás eposzának megírásához. Mivel Albano egy percig sem állította, hogy valóban megölt volna németeket, feltehetőleg valóban nem is tette ezt meg, s a két elfogott német katonát bizonyára nyomban szabadon is engedte. Másrészt viszont a bűnös együttműködés vádja igen különös volt, ezért első lépésként fölkerestem Afragola körzetének legmagasabb rangú rendőrtisztjét, hogy az ő véleményét is kikérjem, mi lehet az ügy valódi háttere. Afragola rendőrparancsnoka megvetően nyilatkozott Albano népi hős mítoszáról, szicíliai „idegenként" jellemezte, sőt azt állította, hogy tagja a szicíliai maffiának. Állhatatosan követeltem, hogy mutassa meg az ügy tanúvallomásainak jegyzőkönyvmásolatait, s végül meg is kaptam ezeket; az egyik tanú bizonyos Luigi Pascarella, a másik egy Anna Consomata nevű nő volt.

December 20.

Ellenőriztem a rendőrkapitányság nyilvántartási osztályán Pascarellát és Consomatát, s kiderült, hogy mindkettőnek van priusza: Pascarellát több ízben is elítélték

kerítésért és kisebb lopásokért, Consomatát pedig prostitúcióért. Elhatároztam, hogy mindkettővel beszélek. Pascarellát Fratta Maggiorében találtam meg, fölolvastam neki tanúvallomását, s közben figyeltem, milyen változás megy végbe ennek a mindig alulmaradó nyomorultnak a kicsi, gonosz arcán.

„1943 augusztusában fölkeresett Giovanni Albano. Elmondta, hogy két szökött indiai katona bújt meg a házában. Azt mondta, hogy fél, mert ha rájuk találnának, őt agyonlőnék. Azt tanácsoltam neki, küldje el őket, de azt válaszolta, hogy úgy hallotta, a németek jutalmat fizetnek szökött hadifoglyok beszolgáltatásáért. Nagyon ellenségesen nyilatkozott a szövetségesekről, és azt mondta nekem, hogy ha azok megnyerik a háborút, valamennyiünknek végünk van. Beleegyeztem, hogy elkísérem a német parancsnokságra, s ott hallottam, hogy bejelenti: két indiai van a házában. Albanóról köztudott volt, hogy az OVRA besúgója."

- Pontosan milyen napon kereste fel magát Albano? - kérdeztem.

- A hónap elején volt.

- Maga 15-éig börtönben volt.

- Lehet, hogy ez után történt.

- Nem igaz. Hamis vallomást tett. Mivel vette rá magát Benvenuto rendőrfőnök, hogy aláírja?

Egy pillanatnyi döbbent csönd után széttárta a kezét, mintha meg akarná mutatni a körömnyomokat a tenyerében. - Azzal fenyegetőzött, hogy a feleségem ellen a prostitúció vádját emeli, ha nem teszem meg.

A Caivanóban lakó Anna Consomata gyönyörű, csodálatosan szőke lány volt, valóságos Botticelli-angyal, hegyes lantpengető ujjakkal s a fekete délen szo-

katlan szőke fürtökkel. Időmegtakarítás céljából mindjárt megemlítettem a kapitányságon levő *fascicoló*-ját, mire teljesen őszintén kezdett beszélni. Szomorúan tudtam meg, hogy ez az aranyhajú Vénusz a nyomorult Pascarella szeretője volt, s a férfi kényszerítette, hogy erősítse meg vallomását, és jelentse ki: ott volt, amikor Albano fölkereste. Jelenleg a helyi brit teherszállító század parancsnokával van viszonya.

Most már Benvenuto rendőrfőnököt vettem elő, és elébe tártam álnokságának bizonyítékait. Íróasztalánál néztünk farkasszemet; a keszeg, ősz hajú, dacos rendőrfőnök a torritói banditáktól elszedett tőrökkel zsúfolt, lelakatolt vitrin előtt ült. Keze ügyében a falnak támasztva, lefűrészelt csövű vadászpuska. Ebben az ostromállapotot idéző légkörben értelmetlennek tűnt minden erkölcsi prédikáció vagy rábeszélés. – Miért akarta bezárni Albanót? – kérdeztem.

– Meg kellett tenni – felelte. – Maga sohasem élt itt, nem érti meg, hogyan mennek nálunk a dolgok. Ez *zona di camorra* – gengszterövezet. Ezen a földön nem ismerünk semmiféle partizánokat. Albanónak esze ágában sem volt németeket öldösni. Egyes-egyedül zsákmányra vadászott. Mutatok én magának valamit, hogy megértse, milyen bajba jutottunk a híres akciója után.

Hátrament irodája túlsó végébe, majd egy barna ronggyal tért vissza, s amint fölemelte és feszesre húzta, némi habozás után fölismertem egy több golyó által átlyuggatott véres inget. Ez, jelentette ki, a németek megtorló akciója során kivégzett egyik férfi inge. Az áldozatok családjainak a tulajdonában még huszonegy ilyen ing van – az asszony és a szerzetes más ügy –, s mindegyik ing fölött vérbosszút esküdtek Albano el-

len. Megfelelő időben mindegyik család legidősebb fiúgyermekére száll majd ez a véres örökség. S ahol nincs fiúgyermek, ott máris rábízták az inget és a bosszút a halott férfi legközelebbi férfi hozzátartozójára. Albanónak tehát huszonegy vérbosszúval kell számolnia; a rendőrfőnöknek egy olyan ember ingét sikerült elkoboznia, akinek nem volt családja.

– Hát így mennek a dolgok itt, Torritóban – mondta a parancsnok. – Hajlamos lettem volna rá, hogy elfordítsam a fejemet, hadd történjék meg, aminek meg kell történnie, csakhogy az a baj, hogy itt nem állna meg a dolog. Mihelyt valaki megölné Albanót, a rokonai fognák az ingét, fölszabdalnák egymás között, s megesküdnének, hogy folytatják a vérbosszút. Soha nem érne véget. Hát mit várna tőlem, mit tegyek? Összesen két emberem van. A fél város éhezik. Minden éjjel tucatnyi betöréses lopást jelentenek, a hét minden napjára esik egy fegyveres rablás, az egész vidéket elárasztották a banditák. Sem időm, sem erőm, hogy mindezek tetejébe még egy vérbosszúval is bíbelődjek. Így vagy úgy, de meg kell szabadulnunk ettől az embertől.

Kénytelen-kelletlen együttéreztem a parancsnokkal.

1944. január 1.

Valóságos telefonvezeték-vagdalási járvány tombol a környéken, naponta legalább egy ilyen ügyünk van. A legképtelenebb dolgokat lőcsölik ránk, de mind közül ez a fajta nyomozás a legunalmasabb és legelkeserítőbb. No meg a leghálátlanabb is, mert sohasem tudunk fölmutatni semmiféle eredményt. Az az igazság, hogy eddig csak a tábori rendőrség különleges nyo-

mozó csoportjának sikerült vezetékvagdalókat elfognia, s a hadsereg főhadiszállásán gúnyos megjegyzések röpködnek, mennyire tehetetlenek vagyunk hozzájuk képest. A hadsereg azt hajtogatja, hogy a huzalvagdalás szabotázsakció, márpedig mi teljes bizonyossággal tudjuk, hogy a huzaldarabokat kizárólag azért vagdalják le, mert a réznek igen nagy az ára, s hogy akárcsak a szövetséges haderők tulajdonát képező egyéb holmikat, a rezet is nyíltan árulják a Via Forcellán.

Hát mit várnak tőlünk, hogyan vessünk gátat az ilyesminek? Csak azt tehetjük, hogy kimegyünk a huzalvágás helyszínére, kérdezősködünk – ami mindig értelmetlen és eredménytelen – a környéken lakó olaszoknál. Amikor az elmúlt héten első ízben végeztem efféle helyszíni nyomozást, tökéletes leckét kaptam a dél konspiratív némaságából. Vagy ötvenméternyi vastag főhuzalt vágtak ki, méghozzá este hét óra körül Casoria forgalmas főutcájának kellős közepén. Házról házra, üzletről üzletre jártam, kikérdeztem az embereket, de négy közül hárman azt állították, hogy előző este elfoglaltságuk a város valamely más részébe szólította őket. Akik pedig a helyszínen tartózkodtak, nem láttak, nem hallottak semmit. A carabiniere őrs parancsnoka, egy *brigadiere* csöppet sem csodálkozott teljes kudarcomon. *Omertà* – betyárbecsület, magyarázta. – Most is, mint mindig, összefognak ellenünk. Ez a hagyomány. – Mintha büszkeséget fedeztem volna fel a hangjában.

Emlékeztettem, hogy a németek a helyszínen agyonlőtték a huzalvagdalókat. – Hát persze, ezt tették – helyeselt. – De hál' istennek, maguk civilizált, humánus emberek, fölszabadítottak minket a barbárok uralma

alól. Megtanították nekünk, mi is az a demokratikus igazságszolgáltatás, amelyért nem lehetünk eléggé hálásak maguknak. – Arcizma sem rezdült, de tudtam, hogy mulat rajtam.

Másnap újabb ilyen esetet jelentettek – ezúttal Ciccianóból –, a pasast tetten is érték egy helyi brit alakulat arra haladó katonái, s be is zárták az őrszobájukba. A tábornok, mint afféle tábornok, követelte, lőjék agyon a tolvajt. Jó alkalomnak vélte, hogy megfélemlítse azokat az átkozott digókat, akik úton-útfélen átvernek minket. Meglátogattam a foglyot, őszintének látszott, és hihető történetet adott elő. *Természetesen* hallotta, hogy valaki szekercével vagdalja a huzalt, s *természetesen* kirohant a házból, hogy megtegyen minden tőle telhetőt, mire a tolvajok elhajították a drótot, és elmenekültek. Barátunk, felelőssége tudatában levő állampolgárként fölszedte a huzalt, bedobta a kertjébe, nehogy kárt tegyen valakiben, amíg ő elmegy jelenteni az esetet a rendőrségnek. S éppen ekkor fogták el.

Jóllehet az, amit elmondott, feltehetően jellegzetes nápolyi alibi volt, valami kevéske esélye annak is lehetett, hogy így esett meg a dolog, ezért elhatároztam, az ártatlanság vélelmezésének az álláspontjára helyezkedem, s minden tőlem telhetőt megteszek, hogy megmentsem az életét. Ismét elmentem a carabinierékhez – egy pillanatig el sem akartam hinni, hogy nem a tegnap Casoriában megismert *brigadieré*-vel találom magam szemben. „Nagyságos uramnak" szólított, s perceken belül ürügyet talált rá, hogy meleg szavakkal üdvözöljön, akárcsak tegnapi társa, amiért egy igazságszerető nemzet képviselője vagyok.

– Van-e priusza ennek az embernek? – kérdeztem.

– Nagyságos uram, a személyi lapja oly makulátlan, akár a Heródes által meggyilkolt aprószentek lelke.

– Ha végeztem itt, elmegyek a Pubblica Sicurezzára. Ha ők mást mondanak, meggyűlik a baja.

– Nagyságos uram, esküszöm önnek a szűzként elhalt húgom iránti tiszteletből öltött gyászruhámra...

– Hallott-e már az *omertà*-ról?

– Persze hogy hallottam, de csak nem képzeli, hogy rám is vonatkozik? Végtére is, mindketten zsaruk vagyunk. Isten látja lelkemet, előbb hazudnék tulajdon édesapámnak.

Arca kifürkészhetetlen nápolyi maszk maradt. Följegyeztem: „A carabinierék szerint nincs priusza", s úgy döntöttem, nem érdemes elmenni a rendőrfőnökhöz, hiszen ott is csak ugyanezt a fölvilágosítást kapnám. Mit is várhatnánk? Miért is áldoznák föl ezek az emberek honfitársaikat nekünk inkább, mint előzőleg a németeknek? Ami engem illet, az ítélet nem lehet más, mint elégtelen bizonyíték. S ha a tábornok még mindig ragaszkodik a kivégzéshez, az már az ő felelőssége.

Január 5.

Megbíztak egy sereg kisváros közbiztonsági teendőinek irányításával Nápolytól északra, körülbelül 25 mérföldes körzetben a várostól; a legjelentősebbek közülük Casoria, Afragola, Acerra és Aversa. A hadsereg bizonyára nincsen tudatában annak, hogy mindezek a városok a hírhedt zona di camorrában vannak. Feladatom reménytelen, demoralizáló lenne, ha túl komolyan venném, de azért az elmúlt hetet túlnyomórészt a térség felderítésével töltöttem, s igyekeztem tőlem tel-

hetőleg a legtöbbet megtudni ezekről a rossz hírű helységekről.

A városkákat körülölelő gyümölcsösök felől tekintve, mindezek a települések eléggé vonzók: Nápoly kicsinyített másai, kék kupolás templomaik köré épültek. Belülről azonban szegénység és nyomor mered az emberre. Itt-ott meglátszik még a hajdanvolt jólét nyoma. Épült néhány árkádos homlokzatú nagy ház, melyekhez néhol még tornyot is állítottak, mintegy a múlt gazdag földesurainak ürügyeként, hogy valahogy elverjék a pénzüket, de ezek mind romosak már, s udvaraikban önkényes lakásfoglalók építettek kalyibát. A térség roppant termékeny. Ezekből a gyümölcsösökből, szántóföldekből és szőlőkből szipolyozták ki azt a gazdagságot, amelyből azután fölépítették Nápoly hercegi palotáit. Maroknyi család tulajdonában van az összes föld, s a parasztok emberemlékezet óta már-már rabszolgasorban robotolnak rajta. Megszokott, elfogadott nyomorukat napjainkban még súlyosbította a háború és a munkahiány. Egyes városokban állítólag az egész lakosság munkanélküli. Az új *sindacó*-k, tehát a megszállt területek szövetséges katonai kormányzata által a régi fasiszta *podestà*-k helyébe kinevezett polgármesterek állítólag többnyire a camorra bűnöző szervezet tagjai. Közismert, hogy őket Vito Genovese, egy amerikai gengszter befolyása révén nevezték ki. Genovese tolmácsként dolgozott a katonai kormányzat apparátusában, s ma már sikerült megtámadhatatlan pozíciót kimesterkednie magának. A törvény és a rend fenntartása a rosszul felszerelt és hiányosan fölfegyverzett carabinierékre és a Pubblica Sicurezzára hárul, amelynek két-három embere van mindössze e

városokban – s őket is szüntelenül fenyegeti a jól felfegyverzett bűnözők támadása. Amikor tegnap benéztem Acerrában a carabinierékhez, körbevezetett a városon egy brigadiere – kibiztosított, lövésre készen tartott pisztollyal kísért. A múlt héten a banditák megtámadták itt a rendőrőrszobát, megölték a szolgálatos tiszthelyettest, megsebesítettek egy rendőrt, s elvitték az őrszobán tárolt néhány elavult fegyvert. Így aztán most mindössze két carabiniere maradt a városban.

Ha egyáltalán gyakorolja itt valaki a hatalmat, úgy az a camorra. A brigadiere elmondta a szokványos történetet: A camorra titkos, állandó ellenállás, amely az évszázadok folyamán önvédelmi rendszerként alakult ki a magukat Nápolyban sorra befészkelő idegen kormányok terroristái és adóbehajtói ellen. A zona di camorra lakossága a maga titkos törvényei alapján élt, csakis a saját titkos bíróságait ismerte el, amelyek kizárólag egyetlen büntetést szabtak ki a külső ellenségre vagy a belső árulókra – a halált. Valaha, folytatta a brigadiere, létezett valamiféle erkölcsi tekintély, egy bizonyos fajta igazságosság, de mára csak a nyílt bűnözés maradt. Ahol zsákmányra nyílik kilátás, a camorra bandái lecsapnak rá, és szétosztják barátaik között. A camorristák a nagyarányú szervezett bűnözés részesei, s csak azért tűrik meg a rendőrséget, mert kordában tartja a kisstílű bűnözőket. Egyetlen ember volt, aki szembe mert szegülni velük: Mussolini, aki sok ezer főnyi katonaságot küldött ide, s nevetséges bírósági tárgyalások után börtönbe vetette a camorristákat, vagy egyszerűen áttelepítette őket Olaszország más részeibe.

A rendőrség akárcsak másutt, itt is korrupt, hogyan is ne volna az, hiszen tagjainak képtelenül alacsony fizetésből kellene megélniük. Minden város rendőrfőnöke (rendszerint peckesen, tábornokiasan díszes egyenruhában páváskodik, jóllehet csak tiszthelyettesi rangban) a líra értékvesztése következtében heti 3 font sterlingnek megfelelő fizetést kap. Az olasz állam régtől fogva oly keveset fizetett rendőreinek, hogy szinte buzdította őket: éljenek a közhivatali állások kiárusításának eszközével. Most, a vágtató infláció korában gyakorlatilag ötödét-tizedét kapják annak, ami a bevonulásuk előtti fizetésük volt. Egyetlen megvesztegethetetlen öreg rendőrfőnököm van, a caivanói özvegy Lo Scalzo, aki ugyanolyan ősz és kiéhezettnek látszó, mint öreg barátom, Lattarullo – külsőre a fegyveres erők szégyene. Mivel családja nincsen, s így nem kell törődnie senkivel, valahogyan megél, vagy ahogyan ő mondja „elég a levesem, hogy eltengődjek".

Amikor a fegyveres erők korrupciójának a kérdését megvitattam Pecorella őrnaggyal, a nápolyi carabinierék parancsnokával, azzal a szánalmas érvvel hozakodott elő, hogy még egy korrupt rendőrség is jobb, mint semmilyen rendőrség. A fő, hogy a rendőrök pénzéhességét elfogadható határok között lehessen tartani. Tárgyalásunk oka az volt, hogy számtalan panasz érkezett Resinából, ahol a carabinierék, úgy látszik, azt a szokást honosították meg, hogy a térségben tevékenykedő rengeteg feketéző nyakába ülve szedték meg magukat. A múlt héten például elkaptak egy csempészbandát, majd fejenként 15 ezer líra ellenében a banda valamennyi tagját szabadon bocsátották. Egy másik, kevéssé tehetős bandát már összesen 30 ezer líra lefize-

tése ellenében futni hagytak. A pohár akkor telt be, amikor egy teherkocsi-rakomány bőrt „foglaltak le", mely a Consiglio di Economica tulajdona volt, s csupán 20 líra váltságdíj fejében adták ki a laktanyájukból. Pecorella egyetértett velem, hogy ez már közbotrány. De hát mit tehetnek? Ha kirúgja az embereit, nem talál helyükbe másokat, s alakulatainak létszáma amúgy is alig egynegyede a normális létszámnak.

Tény, hogy minden hiányosságuk ellenére, a rendőröknek sikerül életben tartaniuk és működtetniük a törvényes rend lábon járó tetemét, sőt mi több, akadnak, akiket e tevékenységük során meg is ölnek. Eltűrik a camorra nagy gengsztereit, mert mit sem tehetnek ellenük, s köszönettel fogadnak mindent, amit védelmi pénz gyanánt juttatnak nekik, ámde kíméletlenek a kis tolvajok ellen vívott háborújukban, s a közvélemény még ezért is hálás nekik.

Január 7.

Ma megteremtettem a rendőrségen kívüli első kapcsolatomat a zona di camorrában, Lo Scalzo ugyanis elvitt meglátogatni donna Maria Fidorát, más néven La Pitonessát (a piton-nő), aki Caivanóhoz közeli birtokán él, és az egész helység leggazdagabb földbirtokosa. Donna Maria valaha cirkuszban lépett föl, az volt a specialitása, hogy egy óriáskígyóval birkózott, így figyelt fel rá és szeretett bele don Francisco Fidora, egy értelmiségi, aki könyvet írt a cirkuszi életről; nyomban megkérte a kezét, és a hölgy hozzá is ment. Lo Scalzo szerint a donna Mariánál húsz évvel idősebb, törékeny alkatú férfi a házasélet beteljesítése közben, vagy nyomban ez után, szívroham következtében halt meg.

Mindennek már egy évtizede is megvan, s azóta, közölte velem Lo Scalzo, donna Maria nagy szakértelemmel igazgatja a birtokot. Belépve, ábrándos mosolyú, megereszkedett testű, gömbölyded nőt találtam, akin már nyoma sem volt az ifjú korában nyilván igen tekintélyes izomzatnak. A saját enyhén habos borából ittunk, száraz süteményt majszolgattunk hozzá, és panaszkodtunk a nehéz időkre. Lo Scalzo később megemlítette, hogy donna Maria magánhadsereget tart, ez biztosítja a rendet a birtokán, amely ekképpen a fegyelem és a nyugalom oázisa a környék általános zűrzavara közepette. Ezt a nőt aztán senki sem veri át, állapította meg. A színfalak mögött zajló eseményekről legalább olyan jól értesült, mint maga a *sindaco*, de mivel a camorra nőket nem vesz fel tagjai sorába, az én szememben sokkalta megbízhatóbb hírforrás volt.

Január 12.

Tovább tombol a telefonhuzal-vagdaló járvány; a háttérben a tábornok fenyegetőzik, a tábori rendőrök pedig nagyarányú akciót indítottak. Szokás szerint a vagdalást végző kisembereken csattan az ostor, de még csak kísérlet sem történik, hogy kinyomozzák a rezet felvásárló és árusító kereskedőket.

Háborús erőfeszítéseink e parányi zugában bőven akad zűrös ügy és tragédia. Tegnap például Antonio Priore ócskavas-kereskedőt – kora ismeretlen, de úgy 70 körülinek tartják –, amint kézikordéját Afragola utcáin tolta, megállította egy katonai rendőrjárőr, átkutatta ócskaságrakományát, s ráakadt több huzaldarabra. Priore eleinte úgy vélte, talán a drótot akarják megvenni, és a tolmács útján azt magyarázta, hogy még ren-

geteg ilyen áru van ott, ahonnan ezek a huzalok származnak. Meglepetésére letartóztatták, hiába bizonygatta, hogy német huzalról van szó, meg hogy a német megszállás idején a szövetségesek rádióadásaikban arra biztatták az olaszokat, hogy éppen azt tegyék, amit ő tett.

Az ügy nyilvánvalóan a katonai rendőrök hatáskörébe tartozott, de valamely oknál fogva engem is berántottak a vizsgálatba: elküldtek, hogy beszéljek Prioréval a Poggio Realéban, ahol a zárkájában föl is kerestem a remegő, vacogó aggastyánt. Nagyon öreg és rozzant, s ha talán nem is félkegyelmű, annyi bizonyos, hogy nem valami lángész. Az öreg láthatóan meg volt rémülve, amiért a Poggio Realéba vitték. Azt mondta, mindig úgy tudta, hogy a szövetségesek jutalmat ígértek azoknak az olaszoknak, akik, mint jómaga, az ügyükért dolgoznak, s mivel bizonyíthatná inkább hazafiságát, mint azzal, hogy ennyi német drót van a birtokában? Eddig még szóba sem került, hogy bármiféleképpen is megjutalmazzák, sőt az volt a hála, hogy elhurcolták és börtönbe vetették. – Szóval a szövetségesek győztek, mi? Hát sok szerencsét – mondta. – Én bizonyára megtettem azt a keveset, ami tőlem tellett. – Nyilván azt hitte, azért jöttem, hogy kiszabadítsam, és így szólt: – Jó lesz, ha visszamehetek az öregasszonyhoz. Bánt, ha arra gondolok, hogy egészen egyedül lesz éjszaka abban a házban. Már nemigen tud mozogni. – Vén, vörös szeme már érkezésemkor könnybe lábadt, így azután nemigen tudtam eldönteni, hogy távozásomkor sírt-e, vagy sem.

Délután hideg, könyörtelen esőben mentem ki kocsin Afragolába, csak nagy nehezen akadtam rá a talaj-

víz áztatta földeken Priore viskójára. Odabenn iszonyú, bűzös nyomor fogadott; az ágyban, rongyhalom alatt, teljesen felöltözött, múmiaszerűen aszott vénaszszony feküdt. Éhező macskák, patkányok, lyukas tető, ürülék fojtogató bűze. Ételnek még csak nyoma sem volt. A legközelebbi ház kétszáz méternyire van.

A carabinierék őrszobáján sokkos állapotban találtam a brigadierét, az íróasztalánál ült, és a semmibe révedt. A vetélkedő bandák közötti naponta megismétlődő lövöldözések viselték meg az idegeit, a banditák, a fosztogató katonaszökevények, a vérbosszúk, emberrablások, a titokzatos eltűnések, tífuszhírek, fizetésének elmaradása és mindennemű ellátmány hiánya, beleértve a lőszert is; elképedt, hogy akadhat valaki, aki egy magára hagyott vénasszony sorsáért aggódik. – Hát ha annyira aggasztja – mondta –, miért nem engedik szabadon az öreget?

Afragolából a katonai rendőrök parancsnokságára hajtottam, elkértem néhány drótmintát, majd tovább a híradósokhoz szakértői véleményért. – Hát persze, hogy német huzal – jelentette ki a százados –, de hát az általunk használt telefonhuzal fele szintén az. Most már a mienk. Gondolom, minden attól függ, mikor történt a huzalvágás? – Szemügyre vette a vágás helyén a rézdrótot. – Egészen fényes, igaz-e?

Visszatérve a parancsnokságra javasoltam Priore szabadon bocsátását, mire azt válaszolták, hogy javaslatom nem szabályszerű. Priorét ugyanis a katonai rendőrség utasítására tartják a Poggio Realéban, márpedig a katonai rendőrök féltékenyen őrködnek hatásköri jogaikon. Ezek szerint Priorét vagy egy hét múlva bíróság elé állítják – bár az is lehet, hogy két hét múlva, vagy ép-

penséggel három hét múlva, attól függően, mennyi sürgős dolguk akad a bíróságoknak. Időközben felesége magára hagyatottan meghal majd a viskóban. És semmit sem lehet tenni.

Január 14.

A rémhír minden elhárítórészleg segítője, hogy úgy mondjam éltető eleme, s egy olyannál, amilyen a mienk, ahol napi jelentéseket követelnek tőlünk, és össze kell hordanunk valamiféle anyagot, hogy ilyen-olyan forrásból kipofozzuk a jelentést, mohón gyűjtögetjük a rémhíreket helykitöltőnek. Állítólag egyes részlegeknél, amelyek kevésbé becsületesek a mienkénél, maguk a részleg tagjai gyártják gátlástalanul e rémhíreket. Mindenesetre akár igazak, akár - mint a legtöbb esetben - nem, e híreknek csak ritkán van akár a legcsekélyebb jelentőségük is.

A ma reggeli rémhír, amelyet az elhárítótiszt az én jelentésemből emelt ki, ritka kivételnek bizonyult: amint elolvasta, fölpattant a székéből, és néhány perc múlva már úton volt a hadsereg főhadiszállása felé. A hír úgy szólt, hogy partraszállást terveznek Anziónál, alig valamivel Rómától délre, időpontját pedig jövő hétre tűzték ki. Úgy egy óra múlva a parancsnokunk már vissza is tért. Szinte remegett az izgalomtól. Ez esetben a kósza hír ugyanis ténynek bizonyult. A partraszállás előkészületei már folyamatban vannak, én pedig parancsot kaptam, nyomozzam ki, honnan szivárgott ki az értesülés, amely miatt esetleg le kell fújni az egész hadműveletet.

Ez aztán a kényes ügy - az értesülés ugyanis Gemelliéktől származott, akiknél tegnap este vacsorára voltam

hivatalos. Amióta letartóztatták közvetlen szomszédjukat, signora Esposito-Laut, összebarátkoztam Norah-val és férjével, Albertóval, s barátságunkról már úgy reméltem, túléli a háborút. Szokásommá vált, hogy ha valamelyik este semmi dolgom sem akad, átugrom a Via Filippo Palizzibe, s ott töltöm az estét; az életről beszélgetünk nagy általánosságban, vagy Norah verseket olvas föl, többnyire Dante vagy Leopardi költeményeit. Gemelliék révén valóságos baráti kör tagja lettem, s ha most, a parancs értelmében vissza kell mennem hozzájuk, hogy szükség esetén, akár megfélemlítéssel is, további értesüléseket csikarjak ki tőlük, úgy bizonyára eljátszom bizalmukat és szeretetüket.

Fölkerestem Norah-t, és megpróbáltam elmagyarázni neki, milyen pácban vagyok. Az, hogy csupán félig volt olasz, és ír anyjától örökölt, vagy úgy vélte, hogy örökölt bizonyos érzelmi beállítottságokat, nyilvánvalóan megkönnyítette a dolgomat. Az az érzelgős elképzelés élt benne, hogy nemzetként alapvetően becsületesek vagyunk. Jómagam walesi vagyok, ami féligmeddig olyan, mintha ír volnék. Valamennyien kelták vagyunk, kis camorránkban összefogunk a nápolyi nagy camorra, az amerikaiak és általában minden idegen ellen. Mindennek eredményeképpen megkaptam egy bizonyos ingeniere Crespi nevét, nála indult útjára a hír egy vacsora alkalmával, amelyen Gemelliék is részt vettek. Norah tehát fölkerekedett, hogy meglátogassa signora Crespit, és fölkészítse a látogatásomra.

A nápolyi felsőbb rétegekben szerencsére kihalófélben van az omertà nagy becsben álló és szörnyűséges hagyománya. Ha a bájos, mosolygós, apró termetű signora Crespinek és családjának *bassó*-ja lenne Sant'

Antonio Abatéban, amely a fellegvára Nápoly ezen ősi, titokzatos hagyományainak (az egyik például a családtag méltóságára és szentségére emeli a vendéget), akkor soha egy szót sem árult volna el. Kerülte volna a forró kását, végül pedig óhatatlanul kijátszotta volna az adut: „Én találtam ki az egészet, hazudtam, hogy fölvágjak a barátaim előtt, így azután gondolhat, amit csak akar." Csakhogy signora Crespi a Via dei Millén bérházban lakott, amelynek kapuját egyenruhás portás vigyázta, liftje is van, amely egy nap majd ismét működni fog, férje sikeres ember, fia egyetemre jár – mindezek a dolgok enyhítő, szelídítő hatással voltak rá. A signora tehát beszélt, elmondta, hogy egy másik vacsorán egy, a haditengerészetnél alkalmazott angol polgári technikus kicsit becsípett, kérkedni kezdett, majd amikor a vendégek azt hangoztatták, hogy a háború valamiféle holtpontra jutott, bedobta a küszöbönálló partraszállás hírét.

Tankönyvbe illő példája volt ez a biztonsági előírások megsértésének, olyasmi, amit a Matlock-tanfolyamon oktattak nekünk. Hallottunk effélékről, de sohasem hittük el, hogy valóban meg is történhetnek. A partraszállás nem kis jelentőségű hírét ezért a pénzért akár a Vomero dombról is szétkiálthatták volna hírnökök. Már bizonyára széltében-hosszában beszélik. Ha hozzám is eljutott, aligha hihető, hogy nem jutott el a vonalakon átjárók egyikéhez-másikához. Az elhárítótiszt rémületéből nyilvánvaló volt, hogy az ilyen arányú hadművelet valamennyi szörnyűséges kellékének az előkészítése már jócskán előre haladt. A kérdés most az, vajon megkockáztatjuk-e a hadműveletet, hiszen ötvenszázalékos az esélye, hogy a németek beásva várnak majd minket.

Január 19.

Ismét egy iszonyúan zűrzavaros délelőtt a Castel Capuanóban; szokás szerint bizarr, már-már képtelen módon szolgáltattak igazságot. Engem főként a szerencsétlen, félnótás Antonio Priore érdekelt, akit azért tartóztattak le, mert levágott egy darabot a telefon-fővonalból, hogy eladja a rezet. Nem jelent meg, feltehetően – mint az oly gyakran megesik – valahol eltévedt a túlzsúfolt börtönben. Hogy elüssem az időt, végignéztem néhány más tárgyalást.

A legtöbb per komédia volt. A bíróság a Porta Capuana feketepiac-körzet közepén volt, ahol minden utcai standon nyíltan, bőséggel árusították a legkülönfélébb katonai készleteket, s mégis láncra verten láttam embereket a vádlottak padján, akikre a manapság szokványos három hónap börtönt sózták, és még 30 ezer líra pénzbüntetésre is ítélték őket csak azért, mert öt-hat karton amerikai cigarettát találtak náluk. Megkezdték egy férfi tárgyalását, jogtalan eltulajdonítással vádolták. Megjelent egy katonai rendőr, aki azt állította, hogy ő tartóztatta le a vádlottat, de a már hat hete őrizetben levő férfi tagadta ezt. Kijelentette, hogy őt egy katonai rendőrosztag tartóztatta le, de az illető nem volt közöttük, és sohasem tudta kideríteni, voltaképpen miért is vették őrizetbe. A katonai rendőr annyira bizonytalanul adta elő mondanivalóját, hogy a bíró kénytelen volt ismételten kihallgatni.

Bíró: De végül is emlékezik erre az emberre, vagy sem?

Katonai rendőr: Van valami ismerős az arcában. Mást nem mondhatok. Amióta ezt a férfit őrizetbe vettük, volt még vagy ötven ügyem.

Bíró: Mutassa be a jegyzeteit erről az ügyről.

Kiderült, hogy a katonai rendőr semmiféle feljegyzést sem készített, mire a vádat elejtették.

A következő vádlott, aki szerencsére közvetlenül ez után a kudarcba fulladt tárgyalás után került sorra, jól járt, mert a fiatal bíró egyre fásultabbá vált, s így katonai bakancsok birtoklásáért alig 200 lírás büntetést kapott. Két jóval súlyosabb eset következett; ám nemcsak a vád tanúi nem jelentek meg, de a perakták tartozékait alkotó valamennyi kihallgatási jegyzőkönyvnek is nyoma veszett. A bíró elrendelte, hogy azonnal vezessék elő a tanúkat, de ekkor meg kiderült, hogy lakhelyük címe helyett csak a központi rendőrkapitányságét adták meg.

Meglehet, ez is csak a zűrzavar egy újabb ártalmatlan iskolapéldája volt, de az is lehet, hogy jóval sötétebb machinációk húzódtak meg a háttérben – a börtönvagy bírósági tisztviselők megvesztegetése annak reményében, hogy a bíró kétségbeesetten égnek emeli majd a karját, és elejti a vádat. Ha valóban ez volt az elképzelésük, az ügy vészjóslóvá fordulhat a vádlottak számára, mert ezúttal a bíró elnapolta a tárgyalást, márpedig az ítéletek hétről hétre súlyosabbá válnak.

A következő férfi, akit katonai ruházat törvénytelen birtoklásával vádoltak, jellegzetes öreg nápolyi veterán volt, az a fajta, aki félnótásnak tetteti magát, azt remélve, hogy tréfálkozva megússza az ügyet. Pompásan szórakozott, eltúlozta a tájszólást, annyira, hogy beszéde már-már nem is hatott olasznak, s olyan komédiát rendezett, hogy az egész bírósági terem visszafojtottan kuncogott. A tolmács gondosan kihagyta bemondásainak jó részét, ám a nevetéstől elképedt és feldühödött bíró tudni kívánta, miről van szó.

Bíró: Nem mondott most valamit az amerikaiakról? Mit mondott?

Tolmács: Csupán egy ostoba megjegyzést tett, bíró úr. Semmi köze sincsen az ügyhöz érdemben.

Bíró: Lenne szíves rám bízni, mi tartozik az ügyhöz, és mi nem. Ragaszkodom hozzá, hogy fordítsa le, mit mondott.

Tolmács: Azt mondta: „A németek alatt naponta egyszer ettünk. Most, az amerikaiak alatt, hetente egyszer eszünk."

Bíró: Kérdezze meg tőle, hogy őt meg a magafajtájúakat nem mi szabadítottuk-e föl a fasizmus alól. Az talán semmi? Hogyan említhet minket egy lélegzetre a németekkel?

A tolmács lefordította a bíró megjegyzését, mire az öreg elkezdte forgatni a szemét, gúnyos hadarásba fogott, majd úgy tett, mintha a nemi szervét mutogatná. Nevetés söpört végig a termen.

Bíró: Kezdem elveszíteni a türelmemet. Most meg mit mondott?

Tolmács: Már elnézést, bíró úr, azt mondja, hogy neki aztán édes mindegy, amerikaiak vagy németek. Mindketten megbasztak minket.

Bíró: Ez megőrült. Távolítsák el. A vádat elejtem.

Vádlott: A legjobbakat, tekintetes bíró úr. Kívánom, hogy csupa fiúgyermeke szülessen.

Január 22.

Tegnap megtörtént az anziói partraszállás, s eddig – csodák csodája – minden jel arra utal, hogy teljes sikerrel. Szinte hihetetlen, hogy a németek nem készültek fel, nem várták a mieinket. Nyilván elaludtak. Január

19-én 35 harcászati jelentőségű térképet – feltehetően a partraszállásra vonatkoztak – találtak egy Torre Annunziata-i raktár padlóján. A lakosság széthordta, és gyújtósnak használta őket. Állítólag vagy további 500-at már korábban eltüzeltek.

Február 5.

A bástyafalon át tolvajok hatoltak be a Castellammare-kastélyba, ahol az olaszországi elhárításunk parancsnoksága székel, leszerelték valamennyi jármű kerekét, majd zsákmányukkal átmásztak a 30 láb magas falon és eltűntek. Hiába a kapuőrség és az odabent cirkáló járőrök, a Castellammarét – minden biztonsági előírás és vakfegyelem e fellegvárát – meglékelték és kifosztották. Ahogyan az olaszok mondják, *fottutó*-k voltunk. Az ő szemükben csak egy fokkal jobbak a fölszarvazott férjeknél. A pimasz könnyedséggel végrehajtott akció mindössze öt percig tartott. Pompás anyagot szolgáltat korunk balladaénekeseinek, akiknek közönsége roppant élvezi a fantáziadús haramiaságot.

A merészség és leleményesség ezen iskolapéldája első nápolyi napjainkra emlékeztetett; mennyire elképedtem, amikor láttam, hogy a Porta Capuanánál hagyott sérült harckocsi – jóllehet sohasem láttunk senkit a közelében – napról napra zsugorodott, mintha páncélzata jégből készült volna, mígnem egy csavar nem sok, annyi sem maradt belőle. Azóta sokat fejlődtek a dolgok. Olvastam újságbeszámolókat városi buszokról, amelyek elpöfögtek a távoli Appenninek búvóhelyeire, s ott kényelmesen alkotóelemeikre bontották szét őket. A kivonuló németek által fölrobbantott villamosművek miatt útközben megrekedt villamosokat az

éjszaka leple alatt széjjelhordták. Máskor meg mozdony akadt el a nyílt pályán, mert ellopták a síneket meg a talpfákat, majd amikor ugyanezeket a síneket és talpfákat csodálatos módon ismét lerakták, a mozdonyt elvezették egy kevésbé feltűnő helyre, és darabokra szedték.

Az újságok és a szóbeszéd szerint - mindkettő boldogan csámcsog az efféle rikító színekkel ecsetelt kalózkodáson - ez az új rablófajzat nem ismer lehetetlent. Agropoli körzetében néhány őrizetlenül hagyott kis hajót kiemeltek a vízből, és titokzatos módon elszállították őket; később felépítményük néhány részét sok mérfölddel a tengertől, a szárazföld belsejében találták meg gyümölcsöskertbe rejtve, mintha csak a dagály sodorta volna őket oda. Bosszúból, állapította meg az esetről tudósító újság, halászok egy csoportja megtámadta a körzet egyik magányos kastélyát, elrabolták a tapétát, és ezzel foltozták meg vitorláikat.

Semmi sem lehetett túl kicsi vagy túl nagy (telefonpóznáktól penicillinfiolákig), hogy elkerülje a nápolyi kleptomániát. Néhány hete egy zenekar a San Carlóban játszott túlnyomórészt szövetséges tábori kórházakból származó pokrócokba öltözött hallgatóságnak; amikor a zenészek egy ötperces szünet után visszatértek, valamennyi hangszerüknek hűlt helyét találták. Egy páratlan történelmi értékű római kámeagyűjteményt megcsaptak a múzeumból, helyébe modern másolatokat helyeztek a vitrinekbe, viszont a tolvaj - így tartja a fáma - csak zsákmánya eladásakor tudta meg, hogy maguk az eredetiek is hamisítványok. Most már a köztéri szobrok is el-eltünedeztek, s az egyik temetőből elhordták a sírkövek nagy részét. Még a csatornanyílás-

fedelekről is kiderült, hogy eladhatók a piacon, mire egyik napról a másikra valamennyinek lába kelt, s most mindenütt lyukak tátonganak az utakon.

Február 12.

Arra a meggyőződésre jutottam, hogy a nápolyiak mit sem tudnak a környék lakóinak életéről, de nem is törődnek vele. Összezsúfolódnak rozzant bérkaszárnyáikban, mint madarak a kalitkában, s élik ennek a puhány városnak kellemes, gyökértelen életét, levetvén magukról – feltehetően hálásan és megkönnyebbülve – az olasz dél nyűgnek érzett hagyományait. Amikor Lattarullóval például olyasmikről beszélgettem, mint a vérbosszú, némi gondolkodás után igen értelmesen válaszolt, de mondanivalóját erről a kérdésről akár egy primitív törzsi szokásokat tárgyaló könyvből is vehette volna. Az ilyesmikről az égvilágon semmiféle közvetlen tapasztalata nem volt – de nemcsak neki, egyetlen olasz barátomnak sem. Alig tíz mérföldre a Piazza Dante kávéházaitól már jócskán a vendettaterület sűrűjében járunk, de Afragola, bronzkorszaki rítusaival, a nápolyiak számára akár tízezer mérföldnyire is lehetne. A palotája miatt nagy látogatottságnak örvendő Casertába a fő útvonal Afragola külvárosán halad át, de Lattarullo soha nem vette a fáradságot, hogy letérjen az útról, és behajtson a vagy száz lépésnyire fekvő városkába, amely Al Caponét és a nápolyi bohócokat adta a világnak. Ugyanakkor ő is, amiként valamennyi kapcsolatom, számtalanszor járt már Rómában. A más korba, más világba tartozó Afragola éppannyira idegen és érthetetlen maradt nekik, mint nekem.

A rengeteg nápolyi újság is közömbösen siklik át a

falusi témák fölött, s ezeket az elfeledett területeket csak akkor említik meg hébe-hóba, ha valami politikus ellátogat oda. Greco, az afragolai rendőrfőnök nemrégiben megemlítette, hogy a közelmúltban egy 13 éves fiú lesben állt, és agyonlőtte azt a férfit, aki a születése előtt jó néhány hónappal megölte az apját. Én nagyon is drámainak találtam ezt a történetet, de a helyi sajtó még csak meg sem említette. Ha egy vérbosszú során megölnek errefelé egy férfit (ez rendszerint lefűrészelt csövű vadászfegyverrel történik), anyja, ha még él, megcsókolja és szívja a sebeit mindazok jelenlétében, akiket meghívnak a temetésére, ezzel is tanújelét adva olthatatlan bosszúvágyának. Ezeket a történeteket Greco és Lo Scalzo mondta el nekem, máskülönben sohasem szerezhettem volna tudomást róluk.

A nyilvánosság elől rejtve maradó véres falusi drámákról azért kezdtem el így töprengeni, mert ismét el kellett látogatnom a Poggio Realéba – egy foglyot vittem a börtönbe. A szürke, surranó, vihogó kis emberek, akik a börtön adminisztrációját végezték, most jóformán családtagként kezeltek, s minden tőlük telhetőt megtettek, hogy ott tartóztassanak az iroda kékes félhomályában, ahol ki voltam téve hátborzongtató tréfáiknak, miközben úgy tettek, mintha elkallódott okmányokat vagy aláírandó űrlapokat keresnének.

Ez a fogoly állásért folyamodott egy szövetséges katonai alakulatnál, s nevét megtalálták a feketelistán, így aztán letartóztatták. Azt állította – feltehetően jogosan, hiszen gyakran megesik az ilyesmi –, hogy azért tartóztatták le, mert összetévesztették egy azonos nevű veszedelmes fasisztával, s hogy ez már harmadszor esik meg vele, és éppen a napokban bocsátották szabadon

háromhavi bebörtönzés után, amikor is rádöbbentek a tévedésre. Egyetértettem vele, hogy ez bizony megtörténhetett. Emberek a legkülönfélébb okoknál fogva kerülhettek a feketelistára, a legtöbb indok egyenesen nevetséges volt, de mihelyt egy név rákerült a listára, szinte lehetetlen volt kitörölni onnan. Csak együttérzésemet nyilváníthattam, és megígértem, hogy jelentem a panaszát. Véleményem szerint a börtön lakóinak a felét nem is lett volna szabad letartóztatni, csakis az igazságszolgáltatás teljes szétzüllése következtében kerültek rács mögé.

Szokás szerint véget nem érően kellett várakoznom az *ufficio matricolá*-ban, ahol a rabok a felvétel és elbocsátás formaságain esnek át. Előttünk ujjlenyomatot vettek egy férfiról, akit az amerikai kémelhárítás szállított be, s még az ilyen jelentéktelen részletekből is kiviláglott, mennyire barbár rendszer ez, mennyire egyértelmű a szándék, hogy a foglyot ráébresszék: ettől fogva el van vágva a civilizált világtól. Az egyik börtönhivatalnok megragadta a férfi kezét, a kifeszített ujjakat rányomta a bélyegzőpárnára, majd egy űrlapra, végül intett neki, hogy mehet, és letörölheti ujjait a falon. Előtte már sok ezren megtették ugyanezt, s ha az ember először lépett be ebbe a hivatalba, az a benyomása támadt, hogy a falat sötétzöldre és feketére mázolták, csak azért, hogy egy trópusi erdő aljnövényzetének és alácsüngő indáinak az érzetét keltsék.

Amíg az emberem a sorára várt, bevezettek az irodába négy rabruhás, összeláncolt, apró termetű férfit. Odaléptem hozzájuk, s mivel kezük bilincsben volt, egy-egy cigarettát dugtam a szájukba, meggyújtottam, azután megkérdeztem tőlük, mit keresnek itt.

Elmondták, hogy valamennyien *ergastolanó*-k, vagyis életfogytigosok, s miután magánzárkában lehúzták első évüket, most Porcida szigetére szállítják át őket, hogy életük végéig ott raboskodjanak.

– Miért ítélték el magukat? – kérdeztem az első apró termetű férfit.

– Többrendbeli emberölésért.

– Nem úgy festenek, mint akik képesek elkövetni ilyesmit – jegyeztem meg. S valóban, a férfi úgy festett, mint az ártalmatlanság megtestesülése, arcából hiányzott az a mániás kifejezés, ami azt jelzi, hogy valaki gyilkosságra is képes. – Hány embert ölt meg?

– Hármat. A barátom, az ott, ötöt.

Előrelökdösték a láncait csörgető barátját – mondhatom, meghökkentő látvány volt. A négy közül ő volt a legkisebb, a legjámborabb arcú. Végtelenül hétköznapi külsejű, szelíd, mindennemű nyilvánvaló pszichopata beütéstől mentes embernek látszott.

– Hogyan tehetett ilyesmit? – kérdeztem, de ő úgy értette, hogy azt kérdezem tőle: „Hogyan követte el?", s hallatlan közvetlenséggel elbeszélte a hátborzongtató részleteket.

– Bárddal kiirtottam egy egész családot. Öt perc alatt. Gyors, tiszta munka volt. Senki sem szenvedett. Becsületből tettem.

A többiek bólogattak, valamennyien becsületből gyilkoltak.

– Ismét megtennék? – kérdeztem őket.

– Hasonló körülmények között nem maradna más választásunk. Ez teljesen nyilvánvaló. Nehogy azt képzelje, bárki élvezi, ha ilyesmit meg kell tennie. Az az igazság, hogy tévedés volt egyáltalán világra jönnünk.

Odaadtam nekik a maradék cigarettáimat, s néhány perc múlva elvezették őket.

Ma volt Antonio Priore tárgyalása, három év börtönre ítélték. Ennek a fölháborító justizmordnak a teljes történetéhez még hozzátartozik, hogy ha Priorét az eredetileg kitűzött tárgyalási napra átküldték volna a bíróságra, csupán pénzbírságot róttak volna ki rá; abban az időben ez volt a huzalvágók büntetése. De mivel nem akadtak nyomára a börtönben, a tárgyalást egy hétre elnapolták, s addigra már beszüntették a pénzbírságokat, a szokványos ítélet maximum hat hónap börtönre szólt. De Priorét valahogy ismét a börtönben felejtették, a tárgyalást pedig másodszor is elnapolták, és mára tűzték ki, amikor is immár három év lett a huzalvágás legenyhébb ítélete.

A katonai rendőrök hajthatatlannak mutatkoztak, amikor azt tudakoltam tőlük, nem lehetne-e tenni valamit Priore érdekében. Törődjek a magam dolgával, förmedtek rám.

Ma ki kellett mennem Pomiglianóba, hogy letartóztassam Cesare Rossit, Mussolini hajdani sajtótitkárát. Valaha azzal vádolták, hgy része volt Matteottinak, annak a szocialista képviselőnek a meggyilkolásában, aki minden erejével azon volt, hogy meggátolja Mussolini hatalomra jutását. Ezúttal alighanem ismét olyan olasz politikai vérbosszú eszközeként használnak fel minket, amelynek semmi köze sincsen sem hozzánk, sem háborús erőfeszítéseinkhez.

Rossit a borbélynál találtam, éppen borotválták; közöltem vele, hogy a történelem végre-valahára utol-

érte. Nyomban fölállt a székéből, nem tiltakozott, a borbély letörölte arcáról a szappanhabot, Rossi fizetett, borravalót is adott, s azzal elindultunk. Komor, hallgatag férfi volt. Kiderült, hogy feleségével kettesben laknak egy lakásban, s a kopott berendezés meg a tisztes szegénység szaga nem hagyott kétséget felőle, hogy jóllehet Mussolini fasiszta mozgalmának egyik alapító tagja volt, sőt egy ízben még a vezérségre is pályázott, nem sok haszna származott az egészből. Közöltem vele, hogy egy órát adhatok neki csomagolásra, meg hogy elbúcsúzzon a feleségétől és a szomszédaitól, ő azonban csak legyintett ajánlatomra. A búcsúzkodás mindössze öt percig tartott. Megölelte feleségét, jobbról-balról megcsókolta, néhány személyes holmit gyömöszölt egy kis kézitáskába, aztán csak annyit mondott: - Gyerünk. - Miközben beszálltunk a kocsiba, búcsút intett, és visszakiáltotta: *„State buoni."* Egyike volt a legméltóságteljesebb embereknek, akikkel valaha is dolgom akadt, s olyan lelki ereje volt, hogy a kétségbeesés legcsekélyebb külső jele nélkül tudott szembenézni egy ilyen sorscsapással.

Vissza Nápolyig jó óra hosszat tartott az út; a kezdeti némaság után lassan szóba elegyedtünk. Rossi habozás nélkül beszélt nekem a Matteotti-ügyről, arról a nemzetközi botrányról, amely első ízben tárta a világ elé a fasiszta erőszakot és potenciális kíméletlenségét. Rossi elbeszélése szerint a Sinclair Oil Company egymillió dolláros vesztegetési összeget fizetett ki Finzi képviselőnek, Mussolini álcázott hívének, hogy koncessziót kapjon olajkutatásra; Matteotti bizonyítékokat szerzett erről, s bejelentette, hogy be fogja terjeszteni bizonyítékait a képviselőházban. Cesare Rossi kapta a

megbízatást, hogy végezzen vele. Ő szervezte meg a gyilkosságot; hivatásos bérgyilkosokat alkalmazott, bizonyos Filippellit és Duminit, hogy hajtsák végre a kivégzést. Ezt követően elfogatási parancsot adtak ki ellene, és Mussolini utasította, hogy tűnjön el. Nápolyban bújt meg Piscitellinél, a fasiszta forradalom egyik színfalak mögötti hatalmasságánál, aki később kiszöktette Svájcba, s ott Mussolini és társai, a jelek szerint, kísérletet tettek, hogy elintézzék. Rossit ezután befogadták a száműzetésben élő antifasiszta körök. Leleplezte előttük a Sinclair Oil-ügy részleteit, majd nyílt levelet írt erről és még más kínos ügyekről Mussolininek; levelét közölte a külföldi sajtó. Ekkor úgy döntöttek, hogy tőrbe csalják. Piscitelli rávette, hogy térjen vissza Olaszországba a svájci határ mentén tartandó titkos megbeszélésre; itt az olasz rendőrség elfogta, hazaárulásért bíróság elé állították, és 30 évre ítélték.

Az volt a benyomásom, hogy mindaz, amit elmondott, megfelel a valóságnak - semmi oka nem volt rá, hogy hazudjon. Megkérdeztem tőle, miért ölette meg Matteottit. Vállat vonva azt felelte, azért, hogy Mussolinit kirántsa a bajból, meg hogy kitartson mellette, hiszen ő volt a főnök. Még akkor is rendületlen maradt, amikor átadtam a Poggio Reale vihorászó, félőrült rabtartóinak. Megmondtam nekik, hogy ne nyírják le a haját, és ne húzzák rá az ocsmány rabgönceiket, amit mindig megtesznek, mihelyt módjuk nyílik rá, még akkor is, ha a letartóztatott csak vizsgálati fogságban van.

Február 28.

Február végén elmúlik már a tél, és a szomorkás tavasz beköszöntét a lóbabárus naponta alkonyatkor, az ab-

lakaink alatt elhaladva ezzel a végtelenül szomorú kiáltással jelzi: *„A fava fresca!"* A nap melege áthatol a fellegeken, beszivárog a hideg falak közé, s az egész város ismét életre kel. Ilyenkor – és csakis ebben az évszakban – árusítják a *pastiera napolitana* elnevezésű pogány tavaszi süteményt, amelyet a legkülönfélébb puha gabonamagvakból készítenek; a magvakat hónapokkal beérésük előtt kiszedik a kalászból, majd narancsvirággal együtt megfőzik. Valamelyik latin auktor le is írja e sütemény elkészítési módját. A Vico Satrianón, az épületünk egyik oldalát határoló keskeny utcán, nyüzsgő élet folyik ilyenkor, mert megkezdődik a lármás tavaszi nagytakarítás, s a legkülönfélébb fölöslegessé vált holmik – csorba tányérok, törött lábasok, végképp használhatatlan bútorok – repülnek az utcai pocsolyákba. Mindenki ordít, hadonászik, és szomorkás szerelmes dalok részleteit énekeli, például az *„Ammore Busciardó"*-t (Szeresd az árulót), s alattunk, a sarkon megjelent egy kisfiú is, aki öt líráért árusítja a huszonöt legújabb balladát tartalmazó füzetecskét; valamennyi dal a romantikus kétségbeesés jegyében íródott.

A nap kicsalogatta a mesemondókat a Villa Nazionaléba, a bennünket az öböltől elválasztó, hosszan elnyúló városi parkba, és most elfoglalják megszokott helyeiket. Miközben fölállítják vászonra festett háttereiket, amelyek a keresztények és a pogányok közötti háborúk borzalmait elevenítik meg, kisfiúk gyűlnek köréjük. A panorámaképek előtt fölsorakoznak a *cantastorié*-k, és kántálva megkezdik a Nagy Károly és a kóbor lovagok hőstetteiről szóló előadásukat. Az Itáliába betörő hadseregek tíz évszázadon át dúlták az or-

ságot. Nápolyban idegen királyok uralkodtak, leigázták a népet. A forradalmakat vérbe fojtották. Mindez azonban a legcsekélyebb nyomot sem hagyta az egyszerű emberek képzeletében vagy emlékeiben, s a mesemondók repertoárján sem kellett jottányit sem módosítani. A Villa Nazionale köréjük gyűlő gyér közönsége mindmáig csakis ezt akarja hallani. Egy pillanat alatt elfeledik a svábokat, az aragóniaikat, a Bourbonokat meg az elmúlt évek németjeit. De Nagy Károly és Roland meglepő módon tovább él a mozi ellenére, jóllehet a film előbb-utóbb mégiscsak legyűri majd őket.

Az elmúlt vasárnap olyan perzselően sütött a nap, hogy már az első vízárusok is feltűntek. Ezek a festői alakok felszerelésükkel együtt jóformán semmit sem változtak azóta, hogy a pompeji freskókon megörökítették őket. A vízárusok erősen vasízű *acqua ferratá*-t árulnak, amelyet egyetlenegy kútból mernek valahol Santa Luciában. Akárcsak a pompeji freskókon, a gömbölyű vízhordó agyagedényeket *(mmommere)* ma is női keblek után formázzák, pompásan példázván ókori elődeik kereskedelmi leleményét. S egy bögre vasvíz háromszor-négyszer annyiba kerül, mint ugyanannyi bor. A vízárus citromlevet is árul; a helyszínen készíti friss citromból, hallatlan kézügyességgel kezelve vasból készült óriási citromfacsaróját. Egy kanál szódabikarbónát is tesz a pohárba, melytől az ital erősen pezsegni kezd. Katonáink - akik egyébként minden idegen dolgot gyanakvással szemlélnek - úgy találják, hogy a macskajaj kitűnő ellenszere.

Az *'o spassó*-ból azonban nem kérnek. Ez a szó, amely a legkülönfélébb diókat és többnyire különös alakú, ehető magokat jelöli, egyben a ráérős ünneplés

fogalmát is kifejezi; leginkább talán az „időtöltés" összetétellel lehetne fordítani. Hétvégeken a parkokban standokat állítanak fel, és ott ilyentájt sült csicseriborsót, fenyőtobozt, földimogyorót, de legfőképpen színréz kályhákban pörkölt tökmagot árulnak. Az árus egyre-másra megrántja a gőzsípja zsinegét, így hívja fel magára a vásárlóközönség figyelmét. Az efféle vegyes magokból összeálló *'o spassó*-nak jóformán semmi íze sincsen, de miközben rágja az ember a csemegét, jobban tud elmélkedni. Mindezek a hagyományos látványosságok napjainkban kénytelenek megküzdeni a feketepiaccal; ennek a jelenléte a parkban az egyetlen mozzanat, ami teljesen korszerűvé teszi a színhelyt. A hagyományos bódék mellett teregetik ki nagy pimaszul a feltehetően lopott amerikai cigarettákat: megtalálható itt a Camel (nápolyi nevén „a púpos szamár"), a Raleigh („a szakállas király"), a Chesterfield *('o cesso fetta,* vagyis „bűzlik a vécé").

Ma láttam életemben először a Via San Pasqualén *pazzarielló*-t, az ókor „tréfamesterét", aki azért jelent meg ismét a színen, mert végre-valahára új üzletek nyílnak, s noha szerepét azzal szokás kimagyarázni, hogy hirdetéseket mond fel az írni-olvasni nem tudóknak, valódi funkciója - az ördögűzés. Azért jelenik meg, hogy elűzze a gonosz szellemeket, és megtisztítsa a helyiségeket a szemmel verés következményeitől. A *pazzariello* kétségtelenül ott van a pompeji freskókon is, de mai öltözéke a napóleoni háborúkból származik, s elmaradhatatlan kelléke a háromszögletű kalap. Mihelyt egy üzlet vagy söntés kinyílt, ő bent terem, botjával összevissza hadonászik meg ugrabugrál a két dobo-

sa és dudása fújta zene ütemére. Tisztsége örökletes – az ember nem válhat *pazzarielló*-vá, erre születni kell.

Március 3.

Fény derült egy újabb, szinte hihetetlen tervre, amelyet az A erők parancsnoksága agyalt ki (ezek az alakulatok az ellenség megszállta területen működnek), s amely jellegzetes módon kudarcba fulladt. Fölöttébb valószínű, hogy ennek a kísérteties történetnek az eredete egy körlevélben gyökerezik, amelyet karácsony körül küldtek meg minden egységnek, s amelynek egyik része így hangzott:

> „A befutott jelentésekből nyilvánvaló, hogy a megszállt Olaszországban, de kivált Nápolyban a prostitúció mindeddig példátlan méreteket öltött. Olyannyira ez a helyzet, hogy egyes feltételezések szerint a prostitúció bátorítása a tengelybarát elemek tudatos tervének része, s célja főként az, hogy nemi betegségeket terjesszen a szövetséges katonák között."

A körlevelet kiötlő A erőknek persze tudniuk kellett, hogy a németek által megszállt területeken valóban igen csekély a nemi betegek száma. Egyrészt, mert az olasz törvények értelmében a vérbaj „átadása" egy másik személynek bűncselekmény, ami akár egyévi börtönbüntetéssel sújtható, másrészt mert a németek igen szigorú orvosi ellenőrzést vezettek be a bordélyházakban. Így aztán akár ezen, akár más okoknál fogva a németek megszállta északi országrészben lényegében ismeretlen a streptococcusos és a gonococcusos fertőzés,

melyeket minden jel szerint a partraszálló amerikai csapatok hurcoltak be ismét Olaszországba. Az A erők kidolgoztak egy tervet, hogy megszervezzék a délen immár járvány méreteit öltő fertőzések elterjesztését a frontvonalon túl, a még érintetlen északi területeken, ekképpen csökkentve a német hadsereg ütőképességét, de ugyanakkor hallani sem akartak olyan ellenérvekről, mint a polgári lakosság feltehető szenvedései vagy a rengeteg vakon születő csecsemő.

Január első hetére összetereltek egy sereg csinos fiatal nápolyi prostituáltat, húszat közülük kiválogattak, akik – jóllehet a fertőzés külső jelei nem látszottak rajtuk – az A erők tervének kivitelezésére bevont orvosok feltételezése szerint rendkívül heveny és gyakorlatilag gyógyíthatatlan vérbajban szenvedtek.

Elvitték őket egy szigorú őrizet alatt álló vomerói villába, minden földi jóval ellátták őket, annyi katonai fehér kenyeret és spagettit tömtek beléjük, amennyit csak meg bírtak enni, még egynapos capri kirándulásra is elvitték őket – ámde értelemszerűen megtagadtak tőlük mindennemű orvosi kezelést, kivéve a rendszeres vizsgálatokat, amelyek csupán annyit kívántak megállapítani, nem jöttek-e ki rajtuk undorító venereás fekélyek. De amikor közölték velük, voltaképpen mit is kívánnak tőlük, megbokrosodtak. Jóllehet minden elképzelhetőt ígértek nekik, a lányok természetesen megrémültek a gondolattól, hogy az A erők ügynökeinek felügyelete alatt átmenjenek a frontvonalon. A fizetséget aranyérmékben kapták volna, amelyeket a végbélben csempésztek volna át, valamint eredeti líra bankjegyeket is ígértek nekik. De bármennyire csábító volt is az ajánlat, a lányok nagyon jól tudták, milyen

zord északon a gazdasági légkör Nápolyhoz képest, s mennyire fáradságos és kockázatos lenne a megélhetésüket biztosító munkájuk, mihelyt elköltötték jutalmukat. Az egyik lány, akit a tizenkét állandó prostituáltat foglalkoztató sorrentói Albergo Vittoria Szállóból emeltek ki (ezt az amerikaiak lefoglalták üdülőnek), rendszerint ezer lírát kapott egy éjszakára. Tudta, hogy Rómában szerencsés esetben is mindössze száz lírát keresne, s arról sem lehetett meggyőzni, hogy betegsége hosszú ideig elkerülhetné a német orvosok figyelmét.

A vállalkozás legfőbb akadálya azonban alighanem érzelmi természetű volt. Az összes lányoknak megvolt a maguk stricije, akitől semmi áron nem akartak megválni. Néhány selyemfiú nagymenő volt a szakmában, így módjában állt vesztegetés révén előnyöket szerezni; ezek aztán a katonai kormányzaton keresztül kezdtek akadékoskodni. Végül - mint az A erők annyi más agyrémét - ezt a tervet is elejtették, a lányokat pedig egyszerűen rászabadították Nápoly utcáira. Most az a helyzet, hogy a nápolyi körzet kórházi ágyaiból annyit foglalnak le a vérbajosok, mint a sebesültek és más betegek együttvéve.

Március 5.

Egyre többen szöknek át a frontvonalakon. Sokukat az az eltökélt szándék vezeti, hogy dacolva minden kockázattal, eljussanak a németek által megszállt területen élő családjukhoz. Nem vitás, hogy ugyanennyien szöknek át a vonalakon mihozzánk. Egyre több a futár is, egyesek az egyik vagy a másik, esetleg mindkét hadviselő fél számára dolgoznak, mások egyszerűen anyagi ellenszolgáltatás fejében leveleket hoznak-visznek.

Ügynökökkel dolgoznak, akik összegyűjtik az egyszerű olasz emberek leveleit. Régebben mindez a legnagyobb titokban történt, de ma már egyre könnyelműbbé válnak a vonalakon átszökők és az ügynökök. Éppen a múlt héten jelentette nekem signora Lola, hogy ha az ember levelet akar küldeni Rómába, egy ékszerész a Via Román 200 líra ellenében gondoskodik a továbbításról. Biztonsági szempontból ez katasztrofális, hiszen joggal föltételezhető, hogy a felszabadított területen levő ellenséges ügynökök játszi könnyedséggel továbbíthatnak a vonalakon keresztül bármiféle értesülést, csupán fel kell használniuk ezeket az embereket.

A Lola információját követő huszonnégy órán belül, mielőtt még bármiféle rendszabályt hozhattunk volna, Lattarullo is, Losurdo is közölte velem egy ilyen levélvivő nevét: Giovanni Patiernónak hívták, őt aztán hamarosan le is füleltük. Kiderült, hogy Patiernót az A erők alkalmazták mint ügynökeik vezetőjét, s bevonták annak a kudarcot vallott tervnek a végrehajtásába is, amelynek értelmében vérbajjal fertőzött húsz prostituáltat kellett volna átvinni a vonalakon és eljuttatni Rómába. Merőben szokatlan módon, az A erőkkel együttműködve Patiernót azután ma reggel elkaptuk a Piazza Dantén, a Savoia kávéházban, az efféle kétes alakok találkozóhelyén. Rendkívül látványos jelenet volt. Kölcsönkértünk fél tucat Pubblica Sicurezza Ügynököt - egytől egyig úgy voltak öltözve, mint a régi René Clair-filmek detektívjei: girardikalapot, csokornyakkendőt viseltek, kettőn meg éppenséggel kamásli is volt. Körülvették a kávéházat, majd lövésre tartott pisztollyal benyomultak, és minden ottlevőt letartóztattak. Patiernón kívül még több más frontvonal-átszö-

kő is lebukott, de mivel valamennyien az A erőknek dolgoztak, futni hagyták őket. Amikor Patiernóval közölték az ellene emelt vádakat, nyomban összeroppant, elvitt minket a lakására, és megmutatta a kályhába gyömöszölt, elégetett levelek maradványait; egy-egy ilyen levél továbbításáért akár ezer lírát is felvett. Undorító, menyétarcú emberke volt. Meghökkentő, milyen gyakran ül ki az arcra az efféle valóban hitvány gazemberség. Az aznap összegyűjtött néhány levelet még nem semmisítette meg. Íróik Nápoly társadalmi, kereskedelmi és egyházi elitjének tagjai voltak, s úgy döntöttünk, nem indítunk eljárást ellenük, noha a falragaszok értelmében igen súlyos büntetéssel kellene sújtani az ilyesfajta törvénytelen cselekedeteket.

A levélgyűjtő ügynökök esete más volt, s megdöbbenten értesültünk róla, hogy egyikük a Parkinson által már ismert, apró termetű, híres nőgyógyász, *Professore Dottore* Salerno volt, aki állítólag egy kis létra tetejéről végzi munkáját a nőgyógyászati fekvőaszal mellett. Salerno, úgy hírlik, Sorrento egyik híres műbútorasztalos dinasztiájából származik; ezekben a családokban a legidősebb fiúból hagyományosan sebész lesz, mert a családi ipar tradíciói következtében már kora ifjúságában rendkívül nagy kézügyességre tesz szert. Ez esetben az örökölt ügyességet még fokozta, hogy Salerno szükség esetén mindkét kezével dolgozhatott a nők medenceüregében. Haladéktalanul fölkerestük a professzort, megráztuk felénk nyújtott parányi mancsát, s én némán figyeltem, hogyan udvariaskodik vég nélkül ő meg Parkinson, mielőtt társam elszánta magát, hogy közölje vele a vészhírt. Megmondtuk a professzornak, hogy kénytelenek leszünk átkutatni műkincsekkel zsúfolt

elegáns otthonát, ámde ravasz kis majomarca meg sem rezzent. A házkutatás alatt ott szökdécselt mellettünk, s szakadatlanul udvariasan, szellemesen társalogva szórakoztatott bennünket. Semmit sem találtunk. Salerno túlontúl is agyafúrt pasas, semhogy így lebukjon. S mivel semmiféle kézzelfogható, megsemmisítő bizonyítékunk nem volt, nem indíthattunk a siker reményével eljárást a professzor társadalmi helyzetével és befolyásával rendelkező személy ellen. Elnézést kértünk, ismét kezet ráztunk, és elköszöntünk, mire a professzor meghívott minket vacsorára. Egy szicíliai püspök is jelen lesz, közölte. Elképesztő, hogy egy ilyen társadalmi pozíciót betöltő ember hogyan bonyolódhatott bele egy efféle ügybe.

A professzor házából egyenesen Rufóhoz, a Via Roma-i ékszerészboltba siettünk. Itt már több szerencsével jártunk, számos levelet foglaltunk le, amelyeket Patiernónak kellett volna átvennie. Ami pedig a nyomorult Patiernót illeti, mit sem tehettünk az ügyében, mivel a honfitársaival szemben elkövetett csaláshoz semmi közünk sem volt. Így aztán szabadlábra helyezték, kiszolgáltatva őt áldozatai dühének, hiszen hamarosan úgyis rájönnek, hogy mi történt.

Március 13.

A feketepiacon a harc időnként vad erőszakkal folyik, de az áldozatok mindig azok közül kerülnek ki, akikért senki sem emel szót, és nem tudnak vesztegetés révén szabadulni szorult helyzetükből. Egész katonai raktárakat csapnak meg, s az onnan származó árucikkeket bármely olasz polgár megvásárolhatja, csak legyen elég pénze. Meggyőződésem, hogy egyetlen nápolyit sem

találnánk, akiről ha megállítanánk és átkutatnánk az utcán, ki ne derülne, hogy katonai pokrócokból szabott nagykabátot vagy zakót visel, vagy alsóneműje, zoknija katonai eredetű, de legalábbis amerikai cigaretták lapulnak a zsebében.

Tegnap részt vettem a Castello Capuanóban a Rufo fivérek perén, akiket azzal vádolnak, hogy leveleket csempésznek át az ellenség megszállta területre. Kiderült, hogy a per kész komédia. Az ügyész nem tanulmányozta az esetet, azt sem tudta, a jelenlevők közül ki ül a vádlottak padján, ráadásul elveszítette a levelek fordítását. Az eredmény: a Rufo fivérek megúszták fejenként két hónappal. Az Olasz Korona egy másik parancsnoka egy évet kapott, amiért nagy mennyiségű lopott szövetséges készletet találtak nála, de óvadék ellenében szabadlábra helyezték. A fellebbviteli tárgyaláson Lelio Porzio lesz a védője, akinek ma már 20 ezer líra a honoráriuma, s egészen bizonyosan eléri védence fölmentését.

Ennek éppen ellenkezője történt azoknak a kikötői rakodómunkásoknak az esetében, akiknél a katonai rendőrök egy rajtaütés során katonai fejadagokat találtak. Feltörtek egy ládát, s fejenként vagy egy tucat konzervet vittek el. Egyiküket már akkor a vádlottak padjára tuszkolták, mikor még folyt a jogi huzavona Rufóék ügyében. Szokásos módon láncra verve hozták be; kétségbeesve sírt, tisztában volt vele, mi következik. A bíró alig néhány perc alatt bűnösnek találta, és tíz évet sózott rá. – Mi lesz a szerencsétlen családommal? – kiáltott fel a munkás. Hangosan zokogott, amikor elvezették. Undorító.

Március 14.

Ma újra szörnyűséges példáját tapasztaltam annak, mi történhet szegény emberekkel, ha a hadsereg elhatározza, hogy ellentámadást indít a feketepiacon. A 92. számú közkórházba tíz év körüli kisfiút hozott be kétségbeesett édesanyja. Három ujját levágták. Az anya átadta az újságpapírba csomagolt ujjakat az orvosnak, s könyörgött neki, hogy varrja őket vissza. Valaki azt mondta neki, csakis az angolok képesek efféle műtétre. Elbeszélése szerint a kisfiú egy suhancbandába tartozott, amely arra szakosodott, hogy tagjai hátulról fölugrottak a forgalomban elakadt katonai teherkocsikra, s elloptak mindent, ami csak kezük ügyébe esett. Megtudtuk, úgy bánnak el velük, hogy minden készleteket szállító teherkocsin hátul sátorponyva alá egy szuronyos katonát rejtenek el. Mihelyt egy fiú megragadja a hátsó záródeszkát, hogy fölhúzódzkodjék, a lesben álló katona lesújt a kezére. Csak isten a megmondhatója, hány gyerek vesztette el ily módon az ujjait.

Március 15.

Súlyos légitámadást intéztek tegnap éjjel a sűrűn lakott kikötői negyedek ellen; a bombázásnak, mint mindig, számos polgári áldozata volt. Kiküldtek ma reggel, hogy ellenőrizzem a jelentéseket, miszerint pánik tört ki, és kétségbeesett tömegek rohannak az utcákon azt kiáltozva: „Csináljatok békét!" és „Ki minden katonával!" Santa Luciában, a nápolyi balladák hazájában, szívfacsaró látványban volt részem. Egy lebombázott ház alól több kisgyereket ástak ki, s most sorban ott hevertek az utcán. Amelyiknél ez lehetséges volt, fölfedték az arcát, nem egynek vadonatúj babát nyomtak a

kezébe, hogy kísérje el a túlvilágra. A gyermeküktől megfosztott családok gyászának fölerősítésére hivatásos siratókat szerződtetett az elöljáróság, s ezek most föl-alá rohangáltak az utcán, ruhájukat szaggatták, és vérfagyasztó hangon jajveszékeltek. Egy férfi bemászott a romok közé, s kiáltozni kezdett egy üregbe, mert úgy vélte, kisfia benn szorult a sok száz tonnányi leomlott falazat alá, kérlelte, ne haljon meg, mielőtt kiássák. – Tarts ki, fiam. Már csak néhány perc. Egy perc múlva kihozunk. Kérlek, ne halj meg. – A németek csak a szegényeket mészárolják le e vaktában végrehajtott légitámadások során – aminthogy mi is ezt tettük.

Olasz nyelvű röplapokat kaptak a katonáink azzal, hogy nyújtsák át, ha egy felhajtó lép oda hozzájuk, és fölkínálja egy prostituált szolgálatait. A röplap így kezdődik: „Nem érdekel a vérbajos húgod." Aki ezt kiagyalta, annak nyilván fogalma sincs róla, milyen következményekkel és bonyodalmakkal járhat az ilyesmi. A húgokra, nővérekre vonatkozó megjegyzések szigorúan tabuk a délolaszok szemében, s ha elhangzik a legdurvább sértés: *tu sora* (a húgod), nyomban párbajra vagy éppenséggel vérbosszúra lehet számítani. Már eddig is sok katona nyújtotta át ezeket a veszedelmes röplapokat olyan embereknek, akik nem is prostitúció céljából szólították meg őket, és ennek bizonyosan meglesznek az áldozatai.

Március 19.

Ma kitört a Vezúv. Életem legfenségesebb és legiszonyúbb látványa volt, gondolom, nem is lesz többé részem ilyenben. A kráterből előtörő füst lassan hatal-

mas, duzzadó formát öltött, s valósággal tömör halmazállapotúnak látszott. Oly lassan növekedett és terjedt, hogy semmiféle mozgást sem észleltem a felhőben, amely estére bizonyára már harmincezer vagy akár negyvenezer láb magasságba emelkedett, átmérője pedig sok mérföldnyi volt.

A Pompejit elpusztító kitörés felhőjének az alakja fenyőfára emlékeztette Pliniust; feltehetőleg itt állt Posillipónál, az öböl túloldalán, pontosan ott, ahol most én álltam, s ahol Nelson meg Emma Hamilton is állt, és figyelte az akkori idők kitörését. A felhő alakja valóban olyan volt, mint egy sokfelé elágazó fáé. Plinius fenyőfájában az lepi meg az embert, hogy tökéletesen mozdulatlan maradt, nem felfestve - hiszen háromdimenziós -, hanem mintegy rámintázva az égboltra; teljesen nyugodt, félelmetesen vészjósló alakzat. A mostani fenyőfa is - egyáltalán nem jellemző módon - súlyos hamuból összetevődő kis trópusi indákat eregetett, amelyek itt-ott észrevehetetlen mozgással lefelé hullottak az ágairól.

Éjszaka a lávafolyamok kezdtek lefelé csurogni a hegyoldalakon. Nappal nyugodtnak hatott, de most iszonyatos erejűnek látszott a kitörés: az öböl vizének a felszínére tüzes jeleket karcolt, s a kráter időnként tűzkígyókat lövellt az izzóvörös égre, amely körös-körül lüktetni látszott a felvillanó fényben.

Március 20.

Ma fátyolos volt az ég, hamu hullott, s mindent - az épületeket, utcákat, földeket - félhüvelyknyi magasságban sima, szürke gyászlepel borított. Sorrentóban, Capri szigetén és Ischiában helyenként már több centi

magas volt a hamu. Attól tartanak, hogy még a katonai létesítmények is veszélybe kerülhetnek, többek között, Portici és Torre del Greco körzeteiben, mert mindig ezeket sújtja leginkább a Vezúv kitörése, ezért utasítást kaptam, állapítsam meg, mik a kilátások, és – ha egyáltalán föl lehet mérni az ilyesmit – várható-e a helyzet további súlyosbodása.

Lassú, szürke havazás közepette indultam el kocsin, hogy fölkeressem Saraceno professzort, egy vezető földrengéskutatót. A professzor minden jel szerint boldog izgalommal fogadta azt a kilátást, hogy igazolódhat egynémely elmélete. Kifejtette, hogy Pompeji pusztulása feltehetően azután következett be, hogy az akkori kitörés aláásta a kráterfal egy részét. Ez végül belezuhant a kráterba, egy időre elszigetelte a kitörő erőket, mígnem akkora nyomás halmozódott fel, hogy robbanás jött létre, amely sok millió tonnányi szétporladt kőzetet lövellt a magasba. Egy, néhány hónapja a kráterről készített vizsgálata alapján úgy véli, ismét bekövetkezhet hasonló katasztrófa, s az a benyomásom támadt, hogy nem is esne kétségbe, ha valóra válna jóslata. Szívélyes köszönetet mondtam neki, majd felvilágosítását egy doboz sózott marhahússal viszonoztam, amit hálásan elfogadott.

Március 22.

Növekedett a kitörés ereje – és a lakosság rettegése. Mivel azt a jelentést kaptuk, hogy San Sebastianót már-már elsodorja a lávafolyam, s Cercolát is veszélyezteti, kiküldtek, hogy a helyszínről jelentsek.

A hólánc ellenére csak nehezen haladtunk előre a tapadós hamuban. San Giorgio előtt úttorlaszt emeltek, s

visszafordítottak minden járművet, amely nem a szükségállapottal volt valamiféle kapcsolatban. Ebből a körzetből azt jelentették, hogy apró vulkanikus kövek – szaknyelven *lapilli* – záporoznak, itt-ott nagyobb kövek is hullottak, s ez eddig egy halálos áldozatot követelt. A torlasznál pontosan a hatalmas szürke felhő alatt álltam, amelyből mindenütt duzzanatok és kitüremlések meredeztek elő, s az egész úgy festett, mint egy gigantikus lüktető agy.

San Sebastianóba érve szinte el sem tudtam hinni, a lakosság miként törődhetett bele, hogy folytatja napi tevékenységét, mintha mi sem történt volna. A városka egy földnyelv legvégén épült, amelyet eddig megkímélt a tűzhányó, de szinte teljes egészében körülvették az 1872-es kitörésből hátramaradt óriási lávamezők; voltaképpen egy völgyben feküdt közöttük. Csak a múlt században kilenc nagy kitörés volt, a láva több esetben is a város irányába zúdult, sőt a lejtők alsó részén levő vízszintes nyílásokból is lávafolyamok törtek elő. S mivel a városka ott szorongott a tűzhányó senki földjén, bármely kívülálló matematikai bizonyossággal megjósolta volna, hogy előbb-utóbb a helység meg fog semmisülni; ámde San Sebastiano egyetlen lakosa sem mérlegelte még a lehetőségét sem ennek. A közösség fennmaradása itt vallásos hit kérdése. Olyan szilárdra építik a házakat, hogy évszázadok viharaival is dacoljanak. Lassan növő fákat ültetnek. A főutcai üzletek büszkén hirdetik alapításuk évszámát. A lakosság száma lassan, de növekszik, s a fiatalok nem költöznek el a városba. Valamennyi ablakot reményteljesen nyugat felé tájolják, hogy a zöld völgyeken túl fekvő Nápolyra nézzenek, s a házak háttal fordulnak a szürke tűzhányó

örökkévaló kúpjának. San Sebastiano színorgiával küzd a városkát szinte teljesen körülölelő régi láva hamuszürke sivatagja ellen. Még ezekben a háborús időkben is azt tapasztaltam, hogy házai frissen vannak festve, minden ablakban ládákból muskátlik virítanak, s az általános élénkséget még fokozzák a politikai pártok plakátjai és zászlói.

Érkezésem idején a láva szép lassan csordult előre a főutcán; vagy ötvenlépésnyire e nagy, lustán moccanó salakhalomtól több száz főnyi tömeg, többségében feketébe öltözött ember térdelt és imádkozott. Templomi zászlókat és szentképeket emeltek magasra, ministránsok füstölőket lengettek, szenteltvizet öntöztek a salak felé. Időnként tehetetlen dührohamában egy-egy ember megragadott egy zászlót, és a lávafal felé iramodott, dühösen lengetve a lobogót, mintha el akarná űzni a kitörés gonosz szellemeit. A kitörés látványa teljesen készületlenül ért. Tűzfolyamokat vártam, de sehol semmi láng, semmi tűz - csak a város lassú, óhatatlan fuldoklása a sok millió tonna összesült salak alatt. A láva óránként csupán néhány lépést nyomult előre, már a fél várost elborította körülbelül tíz méter magasságban. A salakmederben lassan imbolygott felénk egy betemetett templom leszakadt, de még ép kupolája. Az események félelmetes csöndben zajlottak. A fekete salakhalom megrázkódott, megremegett, egy parányit megvonaglott, és salakgöröngyök patakzottak le az oldalán. Egy házat lassan körülfogott, majd beborított a láva, s miután látni már nem lehetett, csak a távoli, halk, csikorgó hang hallatszott, amint a láva megkezdte az emésztését. Aztán láttam, hogy egy magas épületet vesz ostrom alá a láva, azt, amelyikben a város nyilván

legpatinásabb kávéháza működött. Az épület vagy tizenöt-húsz percen át állta az ostromot, azután látszott, ahogy a vibrálva csuszamló, görcsösen remegő lávafolyam behatol az épület szerkezetébe, az is remegni kezdett, s végül falai meghajlottak, kidomborodtak és összeomlottak.

Puszta méreténél és a tömegnél fogva, amely tartotta a kitöréssel szembeszegezett szoborszentek talapzatát, magának Szent Sebestyénnek az alakja magasodott ki; de amikor betértem egy mellékutcába, megláttam, hogy sokan visznek egy másik szobrot is, amelyet fehér lepellel borítottak be. A fosztogatók ellen kivezényelt carabiniere őrjárat egyik katonája elmondta, hogy ez San Gennaro szobra, amelyet azért csempésztek be Nápolyból, hátha használhat, ha már minden más hiábavalónak bizonyult. Lepellel borították le, nehogy a Szent Sebestyén társulat és maga a szent megbántódjon, hiszen feltehetően zokon vennék e behatolást. Csupán a legvégső esetben fogják San Gennaróról levenni a leplet, csak akkor könyörögnek majd hozzá, hogy tegyen csodát. A carabiniere úgy vélte, erre nem kerül majd sor, mert megbizonyosodott róla, hogy a lávafolyam mozgása egyre lassúbbodik.

Együtt baktattunk vissza a főutcába, s valóban, az egy órája látottakhoz képest nem észleltem változást. A kávéház eltűnt, de mellette a mozi még állt; vagy egy tucat fiatalember láncot alkotott előtte, s magasba tartott keresztekkel alig néhány lépésnyire közel merészkedett a lávához. Figyeltük, de egyetlen fekete salakgöröngy sem gördült le a fekete lejtőn. Igaz, a hónál lágyabb hamupelyhek továbbra is lassan hullottak a magasból, de úgy tetszett, mintha könnyebbekké váltak

volna, sőt egy pillanatra, mint egy függöny hasadékán át, szemközt, elővillant a tűzhányó nap-bearanyozta kapuja is. Valahol hátul gyermekded hangok a Te Deumot kezdték énekelni. Elképzelhetőnek látszott, hogy a város fele megmenekül a pusztulástól.

Március 24.

Mára bizonyossá vált, hogy a kitörés erejét vesztette, s később jelentést kaptunk, hogy San Sebastianónak nagyjából a fele valóban elkerülte a pusztulást.

Fölkerestem Lattarullót, aki bemutatta egy barátját, bizonyos Carlo Del Giudicét, aki szintén felhagyott a jogi gyakorlattal, és ő is hihetetlen nyomorban tengette életét: népművészettel és csillagászattal foglakozó újságcikkeket írt. Havonta egy-kétszer közöltek tőle cikket, s figyelembe véve a pénz értékvesztését, nagyjából egy font sterlingnek megfelelő összeget kapott egy-egy írásáért. Akárcsak Lattarullo, néhány csésze pótkávén, tökmagon élt, nagy ritkán megevett egy pizzát, s olyan cigarettákat szívott, amelyeket utcán gyűjtött csikkekből készítettek e szakma valóságos művészei. Van, aki ezt a fajta bagót jobban kedveli az igazi Camelnél, Chesterfieldnél és Lucky Strike-nál is, mert állítólag zamatosabb. De Lattarullóval ellentétben, az éhezéstől nem lett szikár, vézna, inkább felpuffadt, mintha belül üres volna.

Del Giudice San Gennaro, következésképpen a Vezúv szakértője is volt, mivel e kettő összefügg; magánkiadásban egy könyvecskét is megjelentetett a csodák természettudományos magyarázatáról. Sem ő, sem barátai – valamennyien a tűzhányókitörések szakértői – a Vezúv tájára sem mehettek, így azután nagyon meg-

örült, hogy beszélhet valakivel aki közelről figyelte a kitörést, s részletesen kikérdezett San Sebastianó-i tapasztalataimról. Leginkább az ébresztette föl az érdeklődését, hogy San Gennaro szobrát egy mellékutcában tartották, távol a kíváncsi szemektől, hogy csak végveszély esetén vessék be a küzdelembe.

A legtöbb nápolyi úgy véli, fejtegette Del Giudice, hogy a szent szobrának bevetése mit sem változtatott volna a helyzeten. San Gennaro immár tizennégy évszázada - Pozzuoliban elszenvedett vértanúsága óta - Nápolyra korlátozza csodatevő tevékenységét, s azt tartják róla, a kisujját sem mozdítaná, hogy megmentse a világ többi részét a pusztulástól. San Gennaro feladata az volt, hogy féken tartsa a Vezúv tüzét, de csakis Nápoly érdekében. A tizennégy évszázad folyamán a Nápolytól alig öt, illetve hét mérföldre a tengerparton fekvő Resinát és Torre Del Grecót hét ízben borította el a láva, s hét ízben építették újjá e településeket.

Jómaga szkeptikus és racionalista, jelentette ki Del Giudice; Lattarullo rábólintott, ő is az. Ámde négy ember közül három, s ebbe a művelt osztályok is beleértendők, mondotta, nyíltan vagy titkon úgy hiszik, Nápoly csak akkor menekedhet meg a Vezúvtól, ha San Gennaro a pártját fogja. Elmondta, hogy történelme során a város egyetlenegy ízben megkísérelt szentet változtatni, s ennek súlyos következményei lettek. Napóleon csapatai 1799-ben elfoglalták Nápolyt, és a szentnek is szerep jutott az ellenállásban. A kultuszát ápoló papok nem hagytak kétséget felőle, hogy a katedrálisban őrzött ampullában levő megalvadt vérének csodás felforrása a szokásostól eltérően ezúttal nem fog bekövetkezni május első szombatján. S mivel a nép rég-

től fogva azt tartotta, hogy Nápoly jóléte ezen az évről évre megismétlődő csodán múlik, zavargások robbantak ki, amelyek során francia katonákat öltek meg. A csoda esedékes napján este nyolc órakor, miközben őrjöngő tömegek tomboltak az utcán, egy francia vezérkari tiszt fölkereste a misézó papot, s tíz percet adott neki a csoda előállítására, máskülönben agyonlöveti, közölte vele. A vér azon nyomban felforrt, de a nápolyiak kollaborálással vádolták San Gennarót, ezért kitették a szűrét, képmását pedig a tengerbe vetették. Helyét San Antonio Abate foglalta el; a választás azért esett éppen rá, mert az ég őt jelölte ki a tűzvészek elleni védőszentnek, de hamarosan kiderült, hogy csakis olyan tüzeket tudott meggátolni vagy eloltani – s ebben Del Giudice szerint igen nagy sikereket ért el, amíg hivatalban volt –, amelyeket emberi kéz okozott. Történelmi adatok bizonysága szerint, fejtegette, amíg Szent Antal intézte a város ügyeit, jóformán egyetlen magánház sem égett le, de már a tűzhányó legközelebbi kitörésekor bebizonyosodott, hogy ezzel a feladattal nem tud megbirkózni, s amikor a láva már a város felé hömpölygött, halászokat küldtek ki a tengerre, hogy emeljék ki a mélyből San Gennaro szobrát. Már-már válságosra fordult a helyzet, mert a halászok hiába kutattak a szobor után, hiszen hosszú évek óta valahol a tenger fenekén pihent, de a legeslegutolsó percben a szentnek a Maddaloni-hídon fölállított, s valamiképpen elfeledett szobra a város segítségére sietett, fölemelte és kitárta márványkarjait, s megállította a lávafolyamot. Ezzel a csodával, amelynek állítólag sok ezren voltak a szemtanúi, Szent Antal napja leáldozott, s San Gennaro ismét elfoglalta helyét Nápoly védőszentjeként.

Az emberek, állapította meg Del Giudice, bármit képesek elhinni.

Március 25.

Sokan attól félnek, hogy az idén San Gennaro vére talán nem lesz hajlandó felforrni, s ezt a kudarcot titkos szövetségesellenes körök és felforgatók felhasználhatják nagyarányú zavargások kirobbantására; az ilyesmi gyakorta előfordult Nápoly történetében, ha a csoda nem következett be. Városszerte könyörögnek csodákért és csodás gyógyulásért. A háború a középkorba vetette vissza a nápolyiakat. A templomokban egyszeriben lépten-nyomon megszólalnak a szobrok, megindul a vérük, verejtékeznek, bólintanak, egészséget hozó folyadékokat izzadnak, amelyeket zsebkendőkkel kell felitatni, sőt üvegcsékbe is lehet gyűjteni, szorongó, rajongó tömegek gyűlnek össze a csodákra várva. Az újságok naponta egyre újabb csodákról számolnak be. Santo Agnello templomában egy beszélő feszület rendszeresen beszélget *Santa Maria d' Intercessione* szobrával - ezt a tényt riporterek helyszíni tudósításai is megerősítik. *Santa Maria del Carmine* szobra - amelyről annak idején följegyezték, hogy lehajtotta a fejét, így kerülvén el egy ágyúgolyót, amikor Aragóniai Alfonz ostrom alá vette Nápolyt - ma szinte naponta megismétli ezt. Hajdanán a király és az udvar évente egyszer ellátogatott ebbe a templomba, hogy a borbély a szemük láttára borotválja le a hajat, amely az elmúlt tizenkét hónapban csodás módon kinőtt egy elefántcsont Krisztus koponyáján. Ezt a szokást most feltehetőleg felújítják. S ha netán San Gennaro vére nem forrna föl, a *San Giovanni a Carbonará*-ban egy fiolában őrzik

Szent János vérét, ami – állítják a lapok – újra meg újra bugyogni kezd, mihelyt a Bibliából olvasnak fel előtte.

Az asszony, aki főz ránk, ma azzal állt elő, hogy kimenőt kér, mert el akar látogatni Sant'Aspreno kápolnájába. Idegfájdalmai vannak, s azt reméli, hogy sikerül megszabadulnia kínjaitól, ha fejét bedugja a kápolna falán levő üregbe. Ez a szent ugyanis a fejfájástól szenvedők védőszentje, s naponta hosszú sorok kígyóznak a kápolna előtt, várva a sorukat, hogy alávethessék magukat e gyógymódnak. Nápoly az idegkimerülés olyan fokára jutott, amikor a tömeges hallucináció már megszokott, hétköznapi jelenséggé vált, s bármiféle hiedelem valóságosabb lehet a valóságnál.

Március 26.

Nápoly utcáin tömérdek ember árulja a legkülönfélébb személyi tárgyait: ékszereket, régi könyveket, képeket, ruhákat és más efféléket. Nem egy közülük középosztálybeli, s szégyenkezve és lopva szólítják meg a járókelőket. Valamennyien szörnyű nyomorba jutottak.

Ma a Via Roma végén, a Piazza Dante közelében kedves arcú idős hölgy állított meg, akinek nem volt mit árulnia, de könyörgött, hogy menjek el vele egy közeli mellékutcában levő házába. Azt mondta, mutatni szeretne nekem valamit, s annyira erősködött, hogy végül követtem egy jellegzetes, mellékutcai *basso*-ba, amelyben lakott. Egyetlen, ablak nélküli szobáját a szokványos szentkép fölötti parányi villanykörte világította meg; a sarokban egy sovány lányt pillantottam meg. Most már világossá vált előttem, miért hívott a lakására. Ez a lánya, közölte a hölgy, tizenhárom éves, szeretné prostituálni. Kiderült, hogy sok katona fizetne a tel-

jes közösülés előtt megálló szexuális szolgáltatásért, s a hölgynek meghökkentő ártáblája volt az efféle szolgáltatásokról. A kislány például húsz líráért levetkőzik, és megmutatja serdülőkori nemi szervét.

Megmondtam a nőnek, hogy följelentem a rendőrségen, mire úgy tett, mintha sírna, de hát részemről ez csak üres fenyegetőzés volt, és ezt ő is nagyon jól tudta. Semmit sem tehetünk az ilyesmi ellen. Nincs az a rendőrség, amely foglalkozhatna a városban naponta elkövetett sokezernyi efféle mocskos kis bűnüggyel.

Útban hazafelé megállított és egy kiszögellés mögé vont egy vértelen ajkú, mosolygós pap. Kinyitotta a táskáját: tele volt esernyőnyelekkel, gyertyatartókkal és a legkülönfélébb kis tárgyakkal, amelyeket szentek csontjaiból, pontosabban a katakombákból ellopkodott emberi csontokból faragtak. Neki is meg kell élnie valamiből.

A főhadiszállás negatív meghatározásaitól eltekintve („az elhárítás személyzete semmilyen körülmények között nem használható fel tolmácsmunkára") senki sem tudja, valójában kik is vagyunk, és mivel foglalkozunk. Így aztán mindazt, amit a fegyveres erők egyetlen más ágazata sem hajlandó elvégezni, automatikusan ránk sózzák. Legújabban például bejelentették, hogy mi fogjuk kivizsgálni és véleményezni Nápoly térségében mindazon olasz nők kérvényét, akik brit katonákkal kívánnak házasságra lépni. E munkába beletartozik információk beszerzése az egymással ellenséges viszonyban levő Pubblica Sicurezza rendőrségtől és a carabinieréktől, a folyamodók kihallgatása, valamint életkörülményeik és lakásviszonyaik értékelése.

S mivel a részlegből senki sem töri magát ezért a munkáért, nekem jutott a megtisztelő feladat.

Március 29.

Az elmúlt néhány napban csőstül jöttek a csodák. A hétvégén nagy tömegek özönlöttek a Campi Flegreire, hogy tanúi legyenek egy tizenkét éves helyi Bernadette előadásának, akinek a Szent Szűz több ízben is megjelent, és általa vigasztaló üzenetet küldött a város lakosságának. Készenlétben állt egy zenekar is; Marano polgármestere, nem találván alkalmasabb járművet, a temetkezési vállalat motorizált halottaskocsiján érkezett.

Pomiglianóban van egy repülő szerzetesünk,* akin a stigmák megjelennek. A szerzetes azt állítja, hogy tavaly egy ízben, amikor légi harcok voltak a város fölött, fölszárnyalt az égbe, ölbe kapta egy lelőtt olasz vadászgép pilótáját, és épségben lehozta a földre. A legtöbb nápolyi ismerősöm - s vannak közöttük művelt emberek is - elhiszi ezt a történetet.

Április 1.

Kirándultunk Caprira, egy élelmiszert szállító haditengerészeti bárkán Frazerrel, signora Lolával és egy barátnőjével. Frazer csont és bőr volt, de elegánsan feszített jól szabott tiszti zubbonyában és pöttyös, „sivatagi patkány"** száljában, Lolának meg gyönyörűen kitelt az arca, amióta a nápolyi étrendre visszakerült a *pasta.*

* Később ő lett az ünnepelt Pio barát. *(A szerző jegyzete)*

** A hetedik brit páncélozott hadosztály katonáinak gúnyneve az észak-afrikai hadszíntéren.

Barátnője, Susanna, huszonöt év körüli, élénk, vörös hajú lány, olyan kifejező némajátékot mutatott be, hogy perceken belül, jóformán anélkül, hogy egyetlen szót is váltottak volna Frazerrel, röviden elmondta neki az egész élettörténetét. A két hölgy képtelen öltözékben jelent meg a kiránduláson: rókagallér volt rajtuk, s az apró szalmakalapjukra szalagokat és műgyümölcsöt tűztek díszítésül.

Jellegzetesen aranyfényű nápolyi délelőtt volt. Alig néhány perccel azután, hogy kipöfögtünk a kikötőből, mögöttünk a város már csak hullámzó ködfátylon át látszott, s élénk színei, a vörös és a korall beleolvadtak a békés szürkeségbe. A kikötő bejáratánál a hegyfokon a fenyők már csak ceruzarajzszerűen látszottak, a tornyok legteteje, a Castel Sant'Elmo a város fölött lebegett, s végül már minden csak káprázatnak tűnt. Frazer egy cipót húzott elő, és a lányok elragadtatott sikongatása közepette fölszeletelte. Kirándulásunk célja épp annyira a kenyér volt, mint Capri – ürügy a hölgyeknek, hogy korlátlanul ehessenek fehér kenyeret a piknik címén. Rágcsálták a kenyeret, fölszabadultan kacagtak, és kenyérgalacsinokat dobáltak a bárkánkat kísérő sirályoknak. Egy azonosítási szám nélküli halászhajó idegesen elkanyarodott az utunkból, halk mandolinzene dallamát húzva maga után, előttünk pedig Capri magasodott ki a ködtakaróból, akár egy tűzhányó csúcsa.

Capri, hasonlóan a hasishoz, állítólag fölszabadítja az emberi lélek legmélyén rejlő démont, bármilyen legyen is a természete, s az emberek úgy szállnak partra a Marina Grandén, hogy hírnevétől jó előre szinte transzba esnek. Frazer szétosztotta az élelmet, azután

fölsétáltunk a faluba, és a Piazza Municipión leültünk egy kávéház teraszán. Más világ ez, mint Nápoly; ábrándokba menekülő, illúzióktól eltelt légkör, az emberek szinte hisztérikusan igyekeznek kimutatni, hogy nem érdekli őket a háború. Civilek csak nehezen kapnak utazási engedélyt a szigetre, de azért itt volt minden régi Capri-rajongó; a férfiak vadászöltözékben, a nők szandálban és hullámzó fátylakban, akárcsak Isadora Duncan,* közvetlenül azelőtt, hogy végzetes útjára indult a Bugattiban.

Az elmaradhatatlan marsalai bort rendeltük – ezenkívül csak terpentinszagú helyi gint kaphattunk volna –, a lányok elővették gyöngyös kézitáskájukból a félretett kenyeret, és nekiláttak az evésnek. A pincér németül számolt, *danké*-val köszönte meg a borravalót, mi pedig kezdtük beleélni magunkat a capri életképben betöltött szerepünkbe. A szomszéd asztalnál egy amerikai őrnagy ült, karját két utcalány dereka köré fonta; a lányok a *„Torna a Sorrento"* harsány változatát énekelték, majd amikor a helyi hangszórókban fölcsendült egy tarantella dallama, egyiküket az őrnagy rábeszélte, hogy valamiféle asztaltetejéntáncolás-szerű ugrándozásba fogjon. Egy lógós, akit futólag ismertem Nápolyból, fölkínálta, hogy megmutatja nekünk Madame Négy Dollárt, egy hazátlan külföldi nőt, aki onnan nyerte nevét, hogy ezt a fix árat fizette a halászoknak szolgálataikért; továbbá meghívott minket, tekintsük meg a Villa Tiberiust, amelynek ókori botrányai a szigeti legenda elmaradhatatlan tartozékai. Egy pillanat-

* (1878–1927) a neves táncosnő autóbaleset áldozata lett, akképpen, hogy nyitott autójából sálja rátekeredett egy faágra.

ra föltűnt Curzio Malaparte* elgyötört arca; azt hittem, a padulai internálótáborban van, de nyilván elbocsátották onnan. Sleppjében megpillantottam egy angol tisztet, aki a környezet hatására összevissza grimaszolt és hadonászott.

A kirándulás eddig fényesen sikerült. A lányok szemében ez volt az Élet, a gyanakvó nonkonformista Peeblesből származó Frazer pedig kénytelen volt elismerni: elképzelni sem tudta volna, hogy létezik olyan hely, mint Capri. Egyszerre csak izgatott suttogás hallatszott, asztalunknál zavar támadt, a két lány fölpattant, és földúltan eliramodott, be a kávéházba, majd eltűnt a szemünk elől. Frazer utánuk ment, de hamarosan tanácstalanul tért vissza. A lányok a kávéház hátsó bejáratán át távoztak, s nyomuk veszett. Miközben meghökkentő viselkedésüket tárgyaltuk, alacsony, ősz hajú olaszra lettünk figyelmesek; az utca túloldalán ült egy asztal mellett és gonosz pillantással méregetett bennünket. Arra gondoltam, hogy jelenléte valamiképpen összefügg a lányok pánikszerű távozásával.

Bejártuk az egész falut. Túl kicsi hozzá, hogy el lehessen rejtőzni benne; végül meg is találtuk a szökevényeket, s tőlünk telhetően udvariasan úgy tettünk, mintha elhinnénk a Lola által föltálalt történetet. Lola azzal magyarázta viselkedésüket, hogy a gonosz arcú kis olasz a családja egy régi barátja, szenvedélyesen beleszeretett, már hosszú ideje reménytelenül üldözi,

* (1898–1957); neves olasz újság- és regényíró. Kezdeti lelkesedése után kiábrándult a fasizmusból. A fasiszták, majd az amerikaiak is bebörtönözték. Legismertebb könyve, a *Kaputt*, magyarul is többször megjelent.

mindenüvé követi, megkeseríti életét, mert minduntalan váratlanul feltűnik úgy, mint most, noha ő vagy százszor is közölte vele, hogy látni sem kívánja. Kapcsolatuk, bizonygatta Frazernek, miközben könnybe lábadt nagy, ártatlan szeme, mindenkor plátói természetű volt. Rám hárult a feladat, hogy lefordítsam Lola védekezését, majd nyomában a vádaskodás és a tagadás pergőtüzét.

Később, miután hajón visszaszállítottuk a lányokat Nápolyba, és hazakísértük őket, Frazer megkérdezte tőlem, mennyit hiszek el Lola történetéből; úgy véltem, rossz szolgálatot tennék neki, ha nem mondanám el mindazt, amit tudok. Közöltem vele, hogy a haragos kis ember a Banco di Napoli egyik igazgatója, régebben magas tisztséget töltött be a fasiszta közigazgatásban, de nem olyan magasat, hogy internálni kellett volna. – Mit gondolsz, még mindig a szeretője? – tudakolta Frazer.

– Hát hogyan él Lola? Mit eszik? Honnan van rókagallérja? Te nem tartod el. Miért hunyod be a szemed a valóság elől?

– Soha életemben nem találkoztam még olyan gyönyörű nővel, amilyen Lola – mondta Frazer. – Azt hittem, hogy szeret.

– Hát persze, hogy szeret – feleltem. – De téged előbb-utóbb elvezényelnek innen, neki pedig továbbra is itt kell élnie. Hát mit vársz tőle, haljon éhen? Vagy gyárban dolgozzon? Nagyon szép dolog a szerelem, de meg is kell élnie valamiből.

– Biztos igazad van, de azt hiszem, nem kellene találkoznom vele többé.

– Ezt már neked kell eldöntened – válaszoltam.

Április 3.

Ma fölkeresett a parancsnokságon Frazer, szemmel láthatóan nagyon fel volt zaklatva; elmentünk a Vittoriába, hogy igyunk valamit. Úgy látszik, belenyugodott, hogy Lola szexuális kegyein a hajdani *federalé*-val osztozott, sőt továbbra is osztozni fog vele, amíg csak tart a viszonya Lolával, de nagyon aggasztotta, vajon a másik férfi nem támad-e majd tettlegesen a lányra, ami véleménye szerint nem lenne egyéb gyilkossági kísérletnél.

Elmondta, hogy capri kirándulásunk előtt Lola három napon át nem volt hajlandó találkozni vele, s amikor végül megjelent, a nyakán szörnyű véraláfutások látszottak.

Megnyugtattam. Nápolyban az ilyesmit *strozzamento di amanti*-nak - a szeretők fél-megfojtásának nevezik. Az effajta kapcsolatok egyik formájának, már-már hagyományának számít, és a nápolyi lányok nemcsak eltűrik, de a szenvedély bizonyítékának tekintik, holott a *schiaffeggiamentó*-t, vagyis az ütlegelést nem nyelik le. Ha a bankigazgató megverte volna Lolát, a lány feltehetően azon nyomban faképnél hagyta volna, ami viszont azzal járna, hogy Frazertől várná: tartsa el. - Nézzél magadba - mondtam -, gondolod, hogy vállalhatnád a kizárólagos jogokat heti tízfontos alapon?

- Nem - felelte -, nem vállalhatnám. Azt hiszem, le kell mondanom róla.

Április 5.

A mai napig katonáink huszonnyolc feleségjelöltjét nyomoztuk le, s huszonkettőről derült ki, hogy prosti-

tuált. Közülük hetet így is tartanak nyilván a Pubblica Sicurezza vagy a carabinierék dossziéiban. A többiek is nyilvánvalóan erkölcstelen keresetükből élnek, mert a feneketlen nyomor és éhség közepette mind maguk, mind lakásuk tiszta és gondozott, gyermekeik - már amelyiknek vannak gyermekei - cipőben járnak, a kamrában pedig élelmiszert tárolnak.

Mindig ugyanaz a kérdés: - Honnan van pénzük? - Szinte szabvány a válasz: - A nagybátyám küldte. - Megkérdezem a nagybácsi címét, magyarázom, hogy kötelességem ellenőrizni állításukat, ami viszont csak mosolyt és vállrándítást vált ki belőlük. Vége a játéknak. Nagybácsi nem létezik.

- Tehet valamit az érdekemben? - kérdi többnyire a lány. - Nem én választottam ezt az életmódot. Adjon lehetőséget, hogy szabadulhassak tőle, olyan jó feleség válik belőlem, mint bárki másból.

A Lélektani Hadviselési Csoport éppen a napokban közölte, hogy Nápolyban 42 ezer nő rendszeresen vagy időnként prostitúcióval keresi a kenyerét. A városban összesen körülbelül 150 ezer nemileg érett nő él. Hihetetlenül nagy arányszám. Az általam kihallgatott minden négy lány közül három valószínűleg abbahagyja a prostitúciót, mihelyt reménye nyílik rá, hogy más úton-módon is megkeresheti a betevő falatot. Szívesen segítettem volna ezeken a katonáinkhoz férjhez menni kívánó lányokon. A huszonkét elutasított jelentkező legtöbbje kedves, vidám, háztartásban szorgalmasan dolgozó lány volt, ráadásul szinte valamennyi nagyon csinos. Tíz olasz lány közül kilenc elveszítette férfi hozzátartozóit: eltűntek a harctéren, elnyelte őket valamelyik hadifogolytábor, vagy családjuktól elvágva ész-

kon rekedtek. Az egész lakosság munkanélküli. Senki sem termel semmit. Hogyan éljenek meg? Némely nápolyi már két éve nem evett egy falat húst sem. Csoda az is, hogy ezek a lányok nagy ritkán találnak olyan férfit (eltekintve a katonáktól), aki ki tudja fizetni azt a csekélyke összeget, amelyet szolgálataikért fölszámítanak.

Április 7.

Nolába mentem, hogy beszéljek öt angol közkatonával, akik arra várnak, hogy visszairányítsák őket az ottani kiegészítőhöz; egy Terni melletti német hadifogolytáborból szöktek meg, s alig néhány napja értek épségben Nolába.

Valamennyien fölszedtek annyi olasz nyelvtudást, hogy rávegyék a táborban dolgozó olaszokat, csempészszenek be nekik apránként polgári ruhát, amit azután elrejtettek, amíg mindnyájan fel nem öltözhettek olasz civilnek. Az olaszok mindezt jó szívvel tették. Nemcsak hogy odaadták a hadifoglyoknak ruhaneműiket, amelyeket maguk is használhattak volna, de hallatlan kockázatot is vállaltak. A polgári munkásokat felületes testi motozásnak vetették alá, mikor megérkeztek a táborba, és eltávozáskor is, csomagjaikat kinyitották, ezért a becsempészett ruhadarabokat fel kellett venniük. Egy-egy munkás két nadrágban vagy két ingben érkezett, esetleg zakózsebébe gyömöszölt egy pár vászontalpú cipőt, majd bakancsát átadta az angol hadifogolynak, és nyári cipőben távozott. Amikor teljesen fölkészültek, a szökevények titkon elvegyültek az olasz munkások közé, és kisétáltak a tábor kapuján. Egyikük elmondta, milyen izgalmas pillanatokat élt át, mert az őr,

nem emlékezve az arcára, megállította, de szíves örömest tovább engedte, amikor ő tört olaszsággal arról biztosította, hogy *„noi lavorare per voi”*.

Az öt szökevény ezután szép nyugodtan elindult 150 mérföldes útjára saját vonalaink felé. Komótosan, ráérősen haladtak, nem is gondoltak rá, hogy lopakodjanak. Ha németeket láttak maguk előtt, nem szakították meg menetelésüket, integettek nekik, mosolyogtak rájuk, és tört olaszsággal biztatták őket. Fogságba esésük előtt részt vettek egy elhárító alaptanfolyamon, ahol elmagyarázták nekik, hogyan viselkedjenek effajta helyzetekben; jól az eszükbe vésték, hogy falvakban sohase menjenek be nagy házba segítséget vagy élelmet kérni, hanem a szegényekben bízzanak, „hiszen azoknak nincsen vesztenivalójuk”. Valójában az életüket kockáztatták a szegények – hiszen a németek rövid úton végeztek mindazokkal, akik szökött foglyokat rejtegettek –, de az öt barátunkat visszasegítő olaszok még csak nem is gondoltak ezzel. Nagyon lassan haladhattak, mert egyikük lábán egy seb elmérgesedett, naponta alig néhány mérföldet tudott megtenni, így az út több mint két hétig tartott. Ha megéheztek, olyan kis házakba kopogtattak be, amelyek valamilyen oknál fogva elnyerték bizalmukat, megmondták, kicsodák-micsodák, s élelmet kértek. Egyetlen esetben sem tagadták meg tőlük az ételt. Miután ettek, gyakorta éjjeli szállást is fölajánlottak nekik, és szétosztották őket a szomszédok között. Nem egy esetben arra akarták rábeszélni őket, hogy maradjanak, amíg csak kedvük tartja, egy ízben pedig arra, hogy telepedjenek le a faluban, és éljenek az ottani közösség tagjaiként. Pénzt tukmáltak rájuk. Az öregek fiaikként, a fiatalok fivéreikként bántak velük.

Kiderült, hogy a nolai pótkeretnél sok más katonának is hasonló élményekben volt része; néhány órát elbeszélgettem velük. Mind a mai napig egyetlen esetről sem hallottam, amikor szökevény angol hadifoglyokat elárultak volna a németeknek. Ez csak megerősítette azt a benyomást, hogy mennyire civilizáltak és mélységesen emberségesek korábbi ellenségeink, az olaszok. Ez oknál fogva - mivel az emberség felülemelkedik a pártosságon - az olaszok kétségtelenül ugyanilyen jó szívvel bánnak a németekkel is, akik hasonló körülmények között segítségüket kérik, s a magam részéről sajnálatosnak tartom, hogy dühödten, bosszúszomjjal támadunk rájuk, ha fény derül rá, hogy olaszok akár csak közönséges együttérzést mutattak hajdani szövetségeseink iránt.

Nemrégiben a Lélektani Hadviselési Csoport tájékoztatójában beszámolót olvastam Avezzano mellett élő olasz nőkről, akik a házuk előtt megpihenő, katonai fedezet alatt kísért német hadifoglyokat borral kínáltak. A cikk írója ebben annak bizonyítékát vélte felfedezni, hogy e vidéken veszedelmes németbarát hangulat uralkodik, s ennek megfelelően fölháborodott az eseten.

Április 14.

Öt további házassági felülvizsgálat ezen a héten; köztük egy egészen renkívüli eset.

Kimentem Santa Maria della Colombinába, hogy ellenőrizzek egy bizonyos contessa della Perutát, aki egy angol tiszthez kíván férjhez menni. Kivételesen a Pubblica Sicurezza és a carabinierék egyaránt kedvező jelentést adtak. A szomszédok nem fecsegtek suttogva ször-

nyűséges botrányokról, fölkerestem hát a grófnőt, aki a falu fölé tornyosuló hatalmas házban - gyakorlatilag kastélyban - lakik. Helyes kis cselédlány bocsátott be egy faliszőnyegekkel borított, régiségekkel bútorozott szobába - kellemes változatosság a legtöbb vidéki olasz házhoz képest: ezek ugyanis - még a felsőbb rétegek otthonai is - többnyire kopárak és komorak.

Meglehetősen hosszas várakozás után megjelent a grófnő, mosolyogva kért elnézést. Az olasz nők általában szépek, de ő egyenesen gyönyörű volt: finom vonások, királynői modor, visszafogott elegancia. Rövid beszélgetésünk során élénknek és bájosnak mutatkozott. Első ízben esett meg, hogy irigyeltem a kiszemelt férfit, s a parancsnokságra visszatérve már-már lírai hangvételű jelentést írtam.

Négy nap múlva, tisztára véletlenül, ismét Santa Mariában akadt dolgom, valamiféle szokványos információt kellett beszereznem, s eszembe ötlött, hogy van már a helységben egy kapcsolatom, aki segíthetne munkámban - s ismét fölkerestem a grófnőt. Perceken át dörömböltem az ajtón, míg végre egy kiaszott vén banya bebocsátott a hatalmas szobába, amelyet szinte föl sem ismertem, mert teljesen üresen tátongott. Jócskán kellett várakoznom, amíg megtalálták a grófnőt. Most is olyan szép volt, mint előző alkalommal, de ezúttal durván kártolt pulóver és szoknya volt rajta. Könnyekre fakadt, s hamarosan kiderült az igazság. Az üres házat egy szomszédja adta kölcsön neki. Három további szomszéd hordta össze az egyetlen szoba bútorzatát. Mások ruhadarabokkal segítették ki. Jóllehet a grófnő valóban ősi arisztokrata család sarja, semmivel sincsen többje, mint bármely más elszegényedett falusi lánynak.

Igyekeztem megvigasztalni, azzal biztattam, hogy a jelentés már elkészült, s a házasságot szinte bizonyosan engedélyezik. Berontott az egyik jószívű szomszéd, az elmaradhatatlan marsalait hozta. Áldomást ittunk a menyasszonyra és a szerencsés majdani vőlegényre, majd fölkerekedtem.

Április 15.

Ma fordult elő első ízben, hogy egy házasságra jelentkező tökéletesen egyértelmű választ adott arra a kérdésemre: „Honnan van a pénz?"

Takaros, kedves, mosolygós lány volt, foglalkozását nyomban elárulta a szappan, amelyet a Via Chiaiából nyíló egyik utcában levő parányi lakása konyhájában pillantottam meg. A szappan vagyont ér, tekintve a jelenlegi feketepiaci árakat; a legtöbb lány még mindig úgy tisztálkodik, hogy horzsakővel és hamuval dörgöli le magát. A polcon egy üvegben vagy fél pint olívaolajat láttam, s e szinte megfizethetetlen áru a bizonyosságig fokozta gyanúmat.

A lány mosolyogva, nyugodtan közölte, hogy egy olasz őrnagy és egy amerikai tizedes tartja el. Hozzátette, hogy a tizedes zsoldja a tízszerese az őrnagyénak, akit a jelek szerint nem is jövedelmi forrásnak tekintett, hanem békésen megtűrt régi ügyfelének, nem akarva kiadni az útját, amiért rossz idők járnak rá.

Vettem magamnak a fáradságot, hogy utánajárjak mindannak, amit mondott, s megállapítottam, hogy pillanatnyilag 3063 líra fizetés jár egy olasz őrnagynak. S mivel egy font ellenértékét 400 lírában állapították meg, ez az összeg 7 font és 10 shillingre rúg. S ha már benne voltam, utánajártam egyéb béreknek és fizeté-

seknek is. Nápoly *questoré*-ja (ez a rang megfelel egy vezérőrnagyénak) áll a köztisztviselői ranglétra legmagasabb fokán, 5469 lírát keres. A lista utolsó helyén a postás áll 450 lírával. Ez azt jelenti, hogy ha egy férfinak feleségéről és átlagosan öt gyermekről kell gondoskodnia, valamint két-három idős hozzátartozóról, ami magától értetődő a szokványos olasz családban, akkor véghez kell vinnie azt a csodát, hogy egy font sterlinget alig meghaladó összegből tartsa el őket egy hónapon át.

Délen az olaszok - akár az afrikaiak - olívaolajba mártogatott kenyéren élnek. Mostanság a rossz minőségű, piszkos lisztből sütött, feketepiacon vásárolt kenyér kilogrammja 160 lírába kerül. Londonban négy shillingért vásárolható annyi cipó, mint 600 líráért a nápolyi feketepiacon. Az olívaolaj literje 450 líra, a tojás darabja 30 líra, sót pedig a világ minden kincséért sem lehet kapni.

Figyelembe véve ezeket az árakat, még az is hihetetlen, hogy a nápolyiaknak jártányi erejük van, nem is szólva arról, hogy dolgoznak is, s az utcán nem látni éhségtől haldokló embereket.

Április 18.

A feketepiac példátlan virágzásnak indult. A Lélektani Hadviselési Csoport tájékoztatója szerint a nápolyiak egy főre jutó jövedelmének 65 százaléka a szövetséges erőktől ellopott holmikkal való üzérkedésből származik, s a beérkező élelmiszer- és felszerelés-utánpótlás egyharmadát továbbra is elnyeli a feketepiac. Minden rendű és rangú szövetséges hadfelszerelést (kivéve a fegyvert és a lőszert, amit állítólag pult alól árulnak) nyíltan árusítanak a Forcella piacon. Megfigyelték,

hogy a San Carlo opera megnyitásakor *valamennyi* úri és középosztálybeli nő lopott katonai pokrócból szabott kabátban érkezett. Milyen egyszerű lenne mindezeket a holmikat nyomon követni visszafelé az igazi tolvajokhoz... Amikor javaslatot tettem ennek módozataira, az elhárítótiszt közölte velem, hogy semmi közünk a feketepiachoz.

Az az igazság, hogy ma már köztudomású: a feketepiac a katonai kormányzat magas rangú tisztviselőinek védőszárnyai alatt működik. Ha az ember utánanéz, hamarosan kitűnik, hogy bármennyi fullajtárt tartóztatnak is le - és ítélnek el manapság hosszú börtönbüntetésekre -, gazdáikat nem érheti el a törvény keze. A katonai kormányzat élén Charles Poletti ezredes áll, közvetlen munkatársa és tanácsadója Vito Genovese, az amerikai maffia hajdani feje. Genovese egy Nápoly melletti faluban született, szoros kapcsolatot tart fenn mindmáig a nápolyi alvilággal, s nem vitás, a környező városok számos maffia-camorra polgármesterét az ő jelölése alapján nevezték ki. E valaha államtitoknak minősülő tények ma már közismertek Nápolyban. Mégsem történik semmi. Bármennyi, súlyosan terhelő jelentés érkezik a katonai kormányzat magas rangú tisztviselőinek tevékenységéről, ezek rendületlenül a helyükön maradnak.

A legfrissebb közszájon forgó történet arról szól, hogyan vert át egy jól ismert iparmágnás felesége „egy bizonyos magas rangú kormányzati tisztviselőt". A férjét egyévi börtönre ítélték, amiért lopott szövetséges készletekkel üzletelt. Felesége elment a „Világítótoronyba", a legjobb nápolyi bordélyházba, s kölcsönkérte a legértelmesebb lányt. Gyönyörű ruhákba öltöztette,

kölcsönadta neki az ékszereit, és négyezer líra fejében rávette, személyesítse meg őt, a feleséget, keresse fel az említett tisztségviselőt, és kérlelje, hogy bocsássa szabadon a férjét. A látogatás sikerrel járt – két nap múltán kitárultak a Poggio Reale kapui a nagyiparos előtt.

E jellegzetesen nápolyi történet hallatán a nápolyi átlagpolgár így nyilatkozik: „Milyen kár, hogy nem vérbajos lányt küldött hozzá."

Április 24.

Tegnap ismét összeakadtam Frazerrel, ugyanolyan jóvágású és nyúzott, mint eddig, s továbbra is kesereg a signora Lolával folytatott románca miatt. Lola egyébként már régóta nem kéri ki a tanácsomat lelki válságaiban. Megtanította Frazert egy kevéske olaszra, s az most úgy selypeg, mint a pelenkából épp hogy kikerült elragadó nápolyi gyerekek: valamennyi igét főnévi igenévben használja, s kortól, pozíciótól függetlenül, mindenkit tegez. Capri kirándulásunk után nagy hangon fogadkozott, hogy véget vet ennek a viszonynak, s azt híresztelte, sikerült szert tennie egy másik szeretőre. Most iszonyú jelenetek, vádak és viszontvádak, végleges istenhozzádok és egy Lola által színlelt öngyilkossági kísérlet után ismét együtt vannak, ámde olyan körülmények között, amelyek a korábbinál több vesződséggel járnak Frazer számára. Lola beleegyezett abba, hogy egyszer s mindenkorra kipenderíti a nápolyi bankárt, felhagy az *iniezione ricostituenté*-kkel – maga Frazer diktálta a vetélytársának szóló szakítólevelet. Cserébe Frazer hajlandó volt formális alapokra helyezni kapcsolatukat. Lola hivatalosan a *fidanzatá*-ja lett, kénytelen volt neki gyűrűt venni, fakó briliánssal – jó-

val többe került, mint amennyit megengedhetett volna magának, ráadásul meg volt győződve róla, hogy hamis. Nyilvánvalóan mélyen belesüppedt a nápolyi ingoványba, mert Lola legújabban már azt is követelte, hogy teljesen törvénytelenül igényeljen egy üres lakást a divatos Rione Amadeón, Frazer pedig egy gyenge pillanatában beadta a derekát. Az effajta ügyletekhez fölényes, erőszakos fellépés szükségeltetik, Frazer azonban idegesen, bátortalanul fogott neki a törvénytelen lakáselkobzásnak; még azt is megtette, hogy kinyomozta a lakás tulajdonosát, és rávette, fogadjon el valami csekélyke bérleti díjat. Most attól tart, hogy ezzel fölkeltette a pasas gyanúját. A boldog pár immár kényelmesen berendezkedett a lakásban, de Frazer megvallotta nekem, hogy valahányszor kopogtatnak az ajtón, szinte megáll a szívverése, mert arra számít, hogy ha kinyitja az ajtót, a katonai rendőrség parancsnokának küldöncével találja magát szemközt.

Most, hogy jegyben jártak, Lola ragaszkodott hozzá, hogy a státusa nyilvánossá váljék. Frazernek fogadást kellett adnia olasz vendégek számára, többségük – mint megtudta – nagymenő a feketepiacon, vagy alacsonyabb rangú, hajdani fasiszta tisztségviselők, akiket Lola a volt szeretője révén ismert. De volt még rosszabb is: fogadást kellett adnia tiszttársai részére. Az alól kibújt ugyan, hogy parancsnokát is meghívja, de a segédtisztnek ott kellett lennie; utált minden idegent, kiváltképpen az olaszokat, s vendégségek előtt meg után fertőtlenítette magát. Az alig-alig vidám ünnepség *pièce de résistance*-ja* egy hatalmas, szív alakú torta volt, cu-

* Az étkezés legfinomabb fogása. (francia)

kormázzal írták rá a kettejük nevét, s további, ezúttal a vért jelképező skarlátvörös cukormáz csorgott le rajta. Lola arra is rákényszerítette, hogy jelenjék meg az oldalán a *struscio*-n, a híres Via Roma-i húsvéti felvonuláson, amikor is valami ősrégi, feledésbe merült eredetű hagyomány értelmében valamennyi résztvevő húzza a lábát. Ha valaki itt egy nő társaságában jelenik meg, az komoly szándékának a közhírré tétele. Frazer ezúttal is panaszkodott intim kapcsolatuk egynémely vonására, nevezetesen, hogy a hölgy olyan dolgokat követel tőle, amelyekért képtelen lelkesedni. – Ég a gyomrom – mondta –, és biztos vagyok benne, hogy csakis pszichikai okból. – Némi erőt tudtam önteni bele azzal, hogy még ha Lola annyira kiélezi is a helyzetet, hogy Frazer házassági engedélyért kénytelen folyamodni, okom van feltételezni, miszerint alig van esély rá, hogy ezt megkapja.

Április 25.

Frazer, miután beszámolt nekem új lakásáról, nyilván úgy érezte, illő meghívnia, mert ma megjelent nálam Lola, és estére meginvitált hozzájuk vacsorára. Kiderült, hogy van még egy vendég, a fékezhetetlen signorina Susanna; ketten Lolával estélyi ruhában, gazdagon felcicomázva, fecsegésükkel és kacagásukkal betöltötték a kopár lakást. A berendezés túlnyomórészt hevenyészett volt. A lakást kifosztották, elhordtak belőle mindent, amit könnyűszerrel elszállíthattak, így aztán a hadtáp által kiutalt támlátlan székeken ültük körül a hatalmas, dúsan faragott asztalt, amelyet túl bonyodalmas lett volna ellopni. A március 14-i súlyos légitámadás során megrepedt valamennyi ablakot barna papír-

ral ragasztották le. Mindez meglehetősen lehangoló látványt nyújtott.

Frazer beszámolt az eljegyzési fogadásról - iszonyú lehetett. Lola nem tartotta tanácsosnak, hogy nyilvánvalóan katonai készletekből lopott ételt szolgáljon fel, ezért amit csak tudott, bevásárolt a feketepiacon. A híres tortán kívül a vendégek fűszerekkel feljavított, padlizsánból és pacalból kevert kotyvalékot kaptak, ami bármennyire ízletes is lehetett, nem nyerte el Frazer tiszttársainak a tetszését. Egyikük, egy hadnagy udvariasan megkísérelt lenyelni egy-két falatot, a segédtiszt azonban elkeseredetten elbődült, és félrelökte a tányérját. Ettől a pillanattól fogva zátonyra futott a vendégség. A tisztek magukkal hozták a whiskyjüket, a segédtiszt hamarosan becsípett, és agresszívvá vált, olyannyira, hogy a lányokat okolta Mussolini abesszíniai kalandjáért, majd rövid némajátékban mutatta be, hogy futamodtak meg az olasz katonák a csatában. Susanna ezért *cornutó*-nak és *stronzó*-nak titulálta, s jóllehet a segédtiszt egyik káromlást sem értette, ám a vele járó kézmozdulatokból nyilván kitalálta, hogy sértő szándékúak. Susanna ezután fölállt és kiment, nyomában a szenvedélyre gyúlt hadnaggyal, aki megkísérelte a konyhában sarokba szorítani, de fáradozásaiért a lány végigkarmolta az orrát.

A mai alkalomra Frazernek sikerült egy pompás bélszínt lopnia - ámde Lola elvette tőle az étvágyát, mert számtalan fokhagymát gyömködött bele. A lányok szemszögéből ez valóságos díszvacsora volt: előételként nyersen fogyasztott katonai szalonnát ettek, ezt a fokhagymával ízesített véres marhasült követte, és az amerikaiak által olyannyira utált, mindenki más által

viszont imádott, amerikai fejadagokból származó édesség zárta a sort. Éppen a konyhában mosogattuk el az ünnepi lakoma edényeit, amikor megéreztem a mozgó álcázófüstegységek által kibocsátott füst szagát, s nekikeseredetten vettem tudomásul, hogy fel kell készülnünk egy újabb légitámadásra. Egy pillanat múlva a többiek is rádöbbentek, mi készül, mert a szoba megtelt füsttel és valamennyien köhögni kezdtünk.

A lakóknak a pincében biztosítottak óvóhelyet, de Frazerrel nem voltunk hajlandók lemenni – presztízsokoknál fogva. A lányok sem akartak mozdulni nélkülünk, ám még mielőtt döntöttünk volna, mitévők legyünk, már robbantak is a bombák. Ez a légitámadás volt számomra a háború eddig legszörnyűbb élménye. Elkaptuk a lányokat, hátrarántottuk őket az ablakból, azután egy sorban, hátunkat a falnak vetve lapultunk. A légnyomás benyomta az ablakokat, az elsötétítő függönyök óriási denevérekként szárnyaltak a szobában, az ebédlő mennyezete leszakadt, gomolygó porral és vakolatdarabokkal borítva be a hatalmas asztalt, s az egész épület inogni, remegni kezdett, mintha csak egy közepes erejű földrengés lökései ingatnák meg. Az ablakból rózsaszín füstön keresztül elmosódottan láttuk a nyomjelző lövedékeket. Addigra már a hajunkat, bőrünket és ruhánkat mészpor lepte be. Egyetlen szó sem esett, s a lányokon nyoma sem látszott a félelemnek.

A távol lezúduló bombák valahol fent a magasban kezdődő sivítással közeledtek, de az utolsó teljes csöndben érkezett, majd a robbanás valósággal megsüketített bennünket. Éreztem, hogy az épület felemelkedik, összeomlik, a falak megrepednek; azután visszatért a hallásom, először a körös-körül hulló srapnelszi-

lánkok pengését hallottam, majd egy pillanatnyi teljes és mélységes csönd után lassú, elnyújtott dübörgésre figyeltem fel – a szomszédos ház omlott össze.

Ezzel véget is ért a légitámadás. Felüvöltött a támadás végét jelző sziréna, lementünk az utcára. Mindnyájan hangosan, gyermekdeden, értelmetlenül fecsegtünk. A szomszédos ház összenyomódott emeletei úgy festettek, mint egy tripla szendvics; biztos voltam benne, hogy senki sem maradt ott életben. Lejjebb az úton, a füstben nyíló hasítékban megpillantottunk egy épületet, amely féloldalra dőlt, akár egy süllyedő hajó, még távolabb a léglökés által magasba hajított kerekével egy tetőkiszögellésbe kapaszkodva csüngött alá egy dzsip. Akaratlanul is nevetnünk kellett e látványon.

Általában utálom az éjszakai mulatókat, de most az egyszer úgy gondoltam, feltétlenül el kell mennünk valahová táncolni. Végre a Piedigrottón találtunk egy helyet, benne egy mindössze négy számot játszó wurlitzerrel, de ennyi is tökéletesen megfelelt nekünk. Az egész estét ott töltöttük.

Május 1.

A nyár beköszöntét ma a rolettaárus kiáltása jelentette be – szinte fájdalmasan visszhangzott keskeny sikátorunkban: *s'e 'nfucato 'o sole* (perzsel már a nap). S mintha egész Nápoly csupán erre a jeladásra várt volna, az élet üteme nyomban megváltozott, lelassult. Mihelyt először távolról, majd egyre közeledve fölharsant a mélabús üvöltés, az emberek óvatosan az árnyékba húzódtak, s azok is leeresztették lakásuk redőnyeit, akik eddig még elmulasztották ezt megtenni. Megjelentek a legyezők, a lányok tenyerükkel árnyékolták a szemü-

ket, úgy jártak-keltek, s közvetlenül az ablakunk alatt egy szétnyitott kommunista újságot tartott a feje fölé a feketén cigarettát árusító alak. Kihirdették, hogy a kóbor kutyákat agyonütik a városi kutyapecérek.

Közeledik a pünkösd - rózsák húsvétja, ahogyan Nápolyban mondják. Vasárnap már mindenki abban reménykedik, azt lesi, hogy San Gennaro vére megfelelő módon fölforrjon. Bármilyen a politikai meggyőződése, bármennyire hívő vagy hitetlen legyen is egy nápolyi, szentül hiszi, hogy a város sorsa ezen a jelenségen múlik. Az újságokban a kereskedelmi cégek és politikai pártok által fizetett számtalan hirdetés jelent meg, amely „jó és gyarapító csodát" kíván a város társadalmának. Jó csodának számít az, amikor a vér gyorsan fölforr. A lassú fölforrást baljós előjelnek tekintik az elkövetkező évre, míg a csoda teljes elmaradását - ami csak nagy ritkán fordul elő - úgy értelmezik, hogy a szent rettenetesen megharagudott, s ezt mindenki katasztrófának érzi.

Most már bizonyos, hogy a Monte Verginére tartó pünkösdi zarándoklatot határozottan betiltották, ami a közvélemény mélységes csalódását és némi bírálatát váltotta ki. Az Avellino melletti Cybele-szentélyhez irányuló zarándoklat hatszáz éves múltra tekint vissza, amikor is Valois Katalin a Szent Szűzről csodatevő képet adományozott a szentélynek. E kultusz vagy 50 ezer hívője szemében veszedelmes dolog egy ilyen hatalmas méretű és szellemi értékű megmozdulást lefújni csak azért, mert éppen háború van. Napjainkban a zarándokok általában kocsin mennek Avellinóig, majd a legfanatikusabb hívők a fennmaradó néhány mérföldet mezítláb teszik meg egészen a szentélyig. A kápolna aj-

tajából térden kúsznak az oltárig. Mihelyt véget érnek a vallási szertartások, némiképpen bacchanáliára emlékeztető piknik kezdődik, majd pedig aktuális témákról dalokat rögtönöznek. S mivel addigra már vallási eksztázis és alkoholmámor lesz úrrá a jelenlevőkön, e dalok gyakorta verekedésekre vezetnek; a hagyományok értelmében a sértett felek a templom mögé vonulnak, hogy azon helyt bicskával intézzék el a nézeteltéréseket.

Lattarullo - akárcsak az egész közvélemény - nagyon zokon vette a zarándoklat körüli kavarodást, s kijelentette, hogy többek között nagynénje is nagyon fel van háborodva. Mivel sohasem találkoztam a nagynénjével, aki állítólag együtt él vele, de még csak a legcsekélyebb nyomát sem láttam a lakásban, gyanítom, hogy nem is létezik, hanem ezt a kitalált személyt használja fel „kirakatként" mindazon nápolyi előítéletek számára, amelyeket állítólag oly nagyon szégyell.

Viktor Emánuel ezüsttálcájától eltekintve, az egyetlen tárgy a lakásban, amelyet valóban nagy becsben tart, egy hatalmas, ütött-kopott kő; áhítatos gonddal emelte fel, amikor első ízben mutatta meg nekem. Ez, mondotta, Szent Mihály Monte Santangeló-i barlangmenedékéből származó emlék, s természetesen nem az övé, hanem titokzatos nagynénjéé. Lattarullo roppant művelt férfiú, szemlélete világpolgári, nemzetközi ügyekben széles látókörű, mindent elolvas, ami csak a keze ügyébe kerül, beleértve a napi tizenöt-húsz újságot (már három-négy naposak, amikor kötegenként három líráért megvásárolja őket a zöldségespiacon). Az olyan szellemi formátumú ember, amilyen ő, nemigen vallaná be nekem: hisz benne, hogy San Gennaro

meg tudja állítani a Vezúvból ömlő lávafolyamot, vagy hogy egy pomiglianói szerzetes úgy röpköd, mint a madár. Így hát megkerüli a kényes kérdést, mondván: „Az én drága öreg néném hisz az ilyesmikben. Nem akarok vitatkozni vele. Csak azért említem meg magának ezeket a dolgokat, hogy fogalmat alkothasson, miféle szemlélettel kerül szembe nálunk. Ezzel a Monte Vergine-üggyel kapcsolatban is úgy vélem, jó, ha tisztában van a közhangulattal. Tömeghipnózis? Egyetértek önnel. Könnyen lehet, hogy igaza van. De ne feledje, ebben a városban többen osztják nagynéném nézetét, mint az enyémet."

Május 3.

A camorra-övezetben erősen él a Robin Hood-hagyomány (mint feltehetően minden olyan vidéken, ahol rablóbandák működnek). A banditák egyik legjellegzetesebb példánya a frattamaggiorei Domenico Lupo, akinek neve – olaszul: farkas – minden bizonnyal nagy segítségére volt eddig „hivatása" gyakorlásában. A fiatal, jóképű, rámenős Lupo, a gazdagok sarcolója és a szegények nagylelkű adakozója fosztogatás miatt elítélve egy Rómától délre levő börtönben töltötte büntetését, amikor az előnyomuló szövetséges csapatok kiszabadították. Csapataink ugyanis valahány várost megszálltak, rendszeresen kifosztották a postahivatalokat, és kitárták a börtönök kapuit. Lupo nyomban délnek vette az útját, hogy újjászervezze híveit. A tisztet, aki kiszabadította, annyira meghatotta beszámolója a Mussolini-rendszer alatti üldöztetéséről, hogy nemcsak úti okmánnyal látta el, amelynek értelmében szabadon járhat-kelhet bárhol, hanem ajánlólevelet is

adott neki, leírva, milyen értékes szolgálatokat tett a szövetségesek ügyének. Lupo bemutatta e levelet Nápolyban a katonai kormányzatnak, mire még ennél is hitelesebb írásbeli elismerést kapott, valamint egy kormányzati címkét lopott kocsijának a szélvédőjére. Mihelyt megérkezett a legkülönfélébb bűnözőktől hemzsegő camorra-övezetbe, nyomban megkezdte új bandájának a toborzását, majd kiaknázva a kormányzóság úti okmányát, lopott kocsik konvojaival végigjárta a csatatereket, ahol rengeteg elhagyott kézifegyvert, géppuskát, aknavetőt és más effajta holmit szedett össze. Lupo azt állította, hogy utolsó útja során valahol a frontvonal közelében egy amerikai dandártábornok is fogadta, aki meghallgatva elbeszélését a fasizmus elleni küzdelmeiről, több üveg whiskyvel, egy gyöngyház nyelű pisztollyal és egy romos templomból származó szentképpel ajándékozta meg.

Visszaérkezve az övezetbe, Lupo elkezdte fosztogatni a feketézők karavánjait, amelyek a felszabadító seregek nyomában hiánycikkeket szedtek össze, például cumisüvegek szopókáit, szövetárut, szögeket és órákat, amelyekért odahaza Nápolyban eredeti áruknak a tízszeresét vagy akár százszorosát is elkérték. Lupo bandája hamarosan áttért vonatok megtámadására, amelyek Casorián és Casertán át hadianyagot szállítottak északra a frontra. Több ízben megtörtént, hogy az ily módon megtámadott, és rendszerint alig néhány őr által védett vonatokat az utolsó szögig kifosztották. Egyszer Lupo bandája Casoria közelében győzelmes csatát vívott – melynek során géppuskákat és kézigránátokat is bevetettek – egy vetélytárs banda ellen, hogy eldöntsék, kinek legyen joga kifosztani egy megállított vonatot.

Akkor már idáig fajultak a dolgok, nyilvánvalóvá vált, hogy tenni kell valamit. Lupo ereje a népszerűségében rejlett; mindig nagy gondot fordított rá, hogy megnyerje a helyi parasztság rokonszenvét. Így például nagydobra vert szokása volt, hogy váratlanul megjelent egy szegény családnál vagy egy erényes özvegynél, és megajándékozta egy maroknyi ezerlírással vagy egy zsák lopott élelmiszerrel, nem is szólva arról, hogy romantikus legendák keltek szárnyra nőcsábászságáról. Sebezhetősége viszont abból adódott, hogy pimasz, hiú, meggondolatlanul vakmerő volt, ráadásul nem rendelkezett kapcsolatokkal a camorrában, amelynek urai megvetik a banditákat, jóllehet fölhasználják őket; továbbá emberei rendőröket is megöltek, s még a szövetségeseknél is túlfeszítette a húrt a vonatok elleni támadásaival.

Végül abba bukott bele, hogy átmenetileg összefogtak ellene a terület valamennyi rendőri erői, s most az egyszer a carabinierék és a Pubblica Sicurezza félretették kölcsönös gyűlölködésüket, kicserélték értesüléseiket, és közös támadási tervet dolgoztak ki. A caivanói Lo Scalzo carabiniere főnök elmondta nekem, hogy a carabinierék egyik parancsnoka tervet terjesztett elő, amely Lupo legjobban sebezhető pontját vette célba: egyszerre több szeretőt is tartott. A bandita nagyra volt azzal, hogy a környék valamennyi városában van barátnője, s ezenfelül volt egy hírhedten féltékeny állandó szeretője is. Köztudomású volt, hogy valahányszor Caivano körül tartózkodott, ez a lány kilopakodott, és együtt töltötte vele az éjszakát, de azt még nem tudták kinyomozni, hol találkoznak. Ezúttal azonban sikerült megkörnyékezni a lányt, s azt remélték, hogy megpuhí-

tása végül majd ráveszi az árulásra. Azzal kezdték, hogy Lupóról más nők társaságában készült fényképeket mutattak neki. S mivel a bandita szenvedélyesen szerette, ha fényképezték, a felvételek egy része valódi volt. Más felvételek ügyes hamisítványok voltak, s mutattak nekem is egyet, amely – leleményes fotómontázs segítségével – Lupót ábrázolta, amint karjával és lábával átfonva tart egy meztelen prostituáltat. A nápolyi rendőrség gátlástalanul járt el. Láttam magáról a szeretőről készült felvételt is: Isa Miranda sanyarú arcú, lebiggyedt szájú, mogorva hasonmásának tűnt.

Mindezeket a mocskos szakmai titkokat azért juttatták el hozzám, mert remélték, hogy kedvező jelentést készítek a rendőrség elszántságáról és ügybuzgalmáról, s így a tábornok véres fenyegetőzéseit lefokozásról vagy éppenséggel eljárás megindításáról semmisnek tekintik majd. Lo Scalzo parancsnok a cselszövés felfedésekor kijelentette, hogy már rég nem arról van szó, elfogják-e Lupót vagy sem, csak arról, hogy mikor tartóztatják le. Fontosnak tartotta, hogy én is jelen legyek a végső felvonásnál, és meggyőződjem róla: a carabinierék igenis le tudják gyűrni az állítólag legyőzhetetlen Lupót. Tegnap este egy fiatal caivanói rendőr jelent meg a Riviera di Chiaián, s fölkért, hogy hajnalban legyek a rendőrőrszobán.

Hajnali négy órakor indultam el a parancsnokságról a „Páratlanon"; amikor fél óra múltán Caivanóba értem, még nem kelt fel a nap. Meglepett, milyen élénk forgalom uralkodott a városon kívüli utakon: sok száz csuklyás paraszt poroszkált a félhomályban a földek felé. Egyesek afrikai dallamokra emlékeztető dalokat éne-

keltek, amelyek merőben különböztek a nápolyiak lágy, édeskés városi dallamaitól.

Caivanóban mindkét rendőrség nagy erőket vonultatott fel; közülük egyeseknek emberi, másoknak ördögi arcuk volt. A carabiniere-őrszobát betöltötte a hangos, baljóslatú nevetés, tréfálkoztak a halálról, miközben ócska mordályokat és az olasz hadsereg által használt félelmetes, megbízhatatlan *diavolo-rosso* kézigránátokat osztottak ki a rendőrök között. Azután begyömöszöltek bennünket két ósdi Fiatba, és elindultunk. El akartuk kerülni még a lehetőségét is annak, hogy Lupót kémjei figyelmeztessék közeledtünkre, ezért ellenkező irányban, Afragola felé hagytuk el Caivanót, majd egy Hollandiára emlékeztető sík tájon óriási ívben megfordultunk, és elindultunk a frattamaggiorei úttól kissé távolabb eső tanya felé, ahol a végső csapdát állították, s ahol - a carabinierék így remélték - még békés álomban találjuk a szeretőket.

A táj kedvezett a rejtőzésnek. Minden megművelt földet nyurga gyümölcsfák öveztek, a fákat pedig hatalmas, ősi szőlőtőkék kacsai kötötték össze, a helyi szólás szerint minden fát „összeházasítottak" egy-egy tőkével. A fák ágai között egymás fölött párhuzamos indák feszültek, vagy öt méter magas sövényt, kerítést alkotva.

Utunk célja, a tanyaépület, egy ilyen szőlővel körülkerített mező közepén állt; a szürke kockaépület alig látszott a sűrű levélzeten át. Egy álcázott rendőrkém várt bennünket, közölte, hogy minden rendben van, senki sem hagyta el a házat. A szőlők fedezékében hagytuk a kocsikat, és támadásra indultunk. Jóllehet a kukorica mellmagasságig ért, tisztán láttuk az egyetlen

ablakot a szürke házfalon; mellettem a lihegő, szuszogó, civil ruhás *commissario* kezében kibiztosított gránátot szorongatott, hogy szükség esetén bevágja az ablakon. Csoportunk fele megkerülte a házat, hogy hátulról hatoljon be. Előugrott egy farkaskutya, de el is iszkolt, amikor valaki ráfogta a puskáját. Az egyik carabiniere berúgta az ajtót, ugyanakkor a ház mögül lövés dörrent, vad kiáltozás harsant fel.

Lupót ott találtuk a földön fekve. Csak ing volt rajta, a hátra nyíló hálószoba ablakán ugrott ki, eltörte a lábát s - arca után ítélve - szinte bizonyosan fejbe is verték puskatussal. Egyik szeme bedagadt, a másikkal rezzenéstelenül meredt ránk. Mélyen barázdált, szenvtelen arcát elöntötte orrából-szájából a vér.

Néhány pillanat múlva egy carabiniere egy nőt lökdösött ki az ajtón. Mezítláb, gyűrött ruhában volt; kifejezéstelen, döbbent tekintettel nézett körül már majdnem csúfosan egyszerű arcával.

- Erről a nőről van szó - jegyezte meg Lo Scalzo.

- Nem gondolja, hogy nagyon durván bánnak vele? - kérdeztem.

- Elárulta a szeretőjét. Nálunk nem szívelik az ilyesmit.

- De hát maguknak dolgozott.

- Ez nem jelenti azt, hogy szeretnünk is kell.

- Mi történik majd velük?

- Lupo életfogytiglant kap, s egyik fivére meg fogja ölni a nőt. Hamarosan ugyanis kitudódik, hogy ő köpte be. Kést kap a hüvelyen át a hasába. Vagy ha idejük van rá, izzó piszkavasat. Nem adok neki egy évet.

Május 7.

A borúlátó jóslatok ellenére, San Gennaso vére sikeresen felforrt tegnap este. A csoda lassan, vontatottan ment végbe. A hagyomány szerint ezt baljós előjelnek kell tekinteni a következő évre, így a nápolyiak, noha megkönnyebbülten, ámde mégis borongós hangulatban tekintenek a jövő év elé. Képtelenségnek látszik, de tény, hogy a teljes kudarc biztonsági válságot robbanthatott volna ki, mert egészen bizonyosan a lakosság nagyarányú felbolydulásával kellett volna szembenéznünk.

A Duomo szomszédságában már péntek este óta hatalmas tömegek gyülekeztek, s feltűnő volt komor némaságuk. Szombat délutánra már szemmel látható volt a kezdődő izgalom, sőt egyes elszigetelt embercsoportokon hisztéria lett úrrá. A közhangulatra leginkább az aggodalommal vegyes ideges fásultság volt jellemző. Valamennyi halászhajót kikötötték, a boltok meg a kávéházak üresen tátongtak. Az emberek várakozásteljesen lődörögtek az utcán. Az egész egy piros betűs ünnep hátborzongtató paródiájának látszott. A mi két női alkalmazottunk villámgyorsan végzett a házi munkával, majd eltávozott, hogy gyertyákat gyújtsanak a Vico Freddón álló helyi szentélyben. Lattarullo így fogalmazta meg a művelt középosztályi nápolyiak érzelmeit: - Bármennyire sajnálatosnak is tartom, hogy a huszadik században úrrá legyenek rajtunk a középkor ezen csökevényei, attól tartok, hogy még én sem vonhatom ki magam a tömegszuggesztió hatása alól.

Délután öt óra körül lehetett, amikor a Duomo mögötti keskeny utcákban zavargás tört ki, bezúzták néhány üzlet kirakatát, mire erős katonai rendőrosztagok

vonultak fel. Egy órával később már nem tudtam átvergődni a Strada di Tribunalin. Ekszтázisba révült emberek rohangáltak fel-alá, szájuk habzott, és az utolsó ítélet napját jövendölték fennhangon. Mintha egy futballmérkőzés őrjöngő közönsége közé keveredtem volna, amely fékevesztetten tombol csapata elkerülhetetlen veresége láttán. Állítólag a katedrálisban zűrzavar támadt, mert néhány angol és amerikai tisztnek az oltár közelében biztosítottak helyet, s a tömeg úgy vélte, hogy jelenlétük esetleg gátolhatja a csoda végbemenetelét. Kiáltások harsantak: „Ki az eretnekekkel!", amelyeket a katonai vendégek talán meg sem értettek, jóllehet észre kellett venniük a feléjük rázott öklöket.

Nem sokkal ezután bevezették és fölsorakoztatták az oltár köré a *parenti di San Gennaró*-t. Ezekről az idős asszonyokról a közhit azt tartja, hogy valóban a szent egyenes ági leszármazottai; titokzatos, és lelkileg befolyásos csoportot alkotnak, amelynek tagjai azt a nagy hatalmat, valamint felelősséget örökölték, hogy ha minden egyéb módszer kudarcot vall, fenyegetésekkel és átkokkal kényszerítsék engedelmességre ősüket.

Este nyolc óra körül a szent engedett ennek az újabb kényszernek, és végbement a csoda. A közönség ujjongani kezdett, de nagyon fojtottan, a legtöbben pedig sarkon fordultak, hazamentek, és lefeküdtek aludni. Általános vélemény szerint szerény fölforrás volt, de ez is jobb a semminél. S szeptemberben elölről kezdődik az egész.

Május 7.

Íme, a színfalak mögött folytatott háborúnk álnokságának és igazságtalanságának egy szégyenletes példája.

A tábornok nem tudta túltenni magát azon az epizódon, amikor két vetélytárs banda összetűzött a feltartóztatott vonatunk kirablásának jogán, s még a haramia Lupo elfogásának a hírére sem enyhült meg. Egy emberrel nem elégszik meg, tömeges letartóztatást követel. Tegnap maga elé idézte az összes olasz rendőrfőnököt, s minden elképzelhető megtorlással fenyegette meg őket, beleértve a vádemelést szabotázs miatt, ha záros határidőn belül nem jutnak eredményre. A rendőrfőnökök állítólag azt válaszolták, hogy a rendőri erők létszáma távolról sem elégséges, ráadásul meg van kötve a kezük a szövetségesek megtorlással kapcsolatos skrupulusai miatt. Csakis akkor tudják szavatolni az eredményt, ha szabad kezet kapnak, hogy a maguk módján oldják meg a kérdést. Így a mai napon megfigyelőként részt vettem egy ilyen új típusú akcióban: a banditák egyik búvóhelye ellen a carabinierék és a Pubblica Sicurezza erői közös támadást hajtottak végre azzal a paranccsal, hogy mindenáron sikert kell felmutatniuk.

Az egyesített rendőri erők ezúttal 50 főre rúgtak, de ugyanazok a carabinierék vettek részt az akcióban, mint Frattamaggiorében, s a már onnan ismerős hiénaarcú Pubblica Sicurezza *commissario* vezette őket csíkozott öltönyében, csikorgó cipőjében, vörös ördögnek nevezett kézigránátjaival. Egyre szűkülő gyűrűt vonva vonultunk a hatalmas szőlő határolta mezőn, melybe apró bódékat és szénakunyhókat emeltek, hogy a parasztok ezekbe rejtsék el szerszámaikat vagy hogy itt bújjanak meg a tűző nap elől. Az egyik ilyen kalyibában négy fegyveres férfit találtak. Nyomban megadták magukat, bilincsbe verték, összeláncolták és el-

vezették őket. Ekkor azonban fölmerült egy probléma. Mindössze négy foglyot ejtettek, márpedig csak akkor lehet valaki ellen banditizmus miatt vádat emelni, ha nem kevesebb, mint öt főből álló bűnszövetkezet tagja. Ilyen körülmények között a négy elfogott férfi a törvény szerint nem minősült banditának, tehát óvadék fejében szabadlábra helyezést kérhetett volna, s szinte bizonyosan helyt is adtak volna kérelmüknek. Ebben az országban ötven ügyvéd jut egy-egy rendőrre, s az ügyvédek bizton számíthatnak a sikerre. A banditáknak azonban nem létezik óvadék, öttől harminc évig terjedő börtönbüntetés vár rájuk.

Ez esetben úgy oldották meg a dilemmát, hogy elmentek a legközelebbi faluba egy olyan férfi házába, akinek priusza volt, s minden teketória nélkül letartóztatták. Ő lett a nélkülözhetetlen ötödik bandita. Csodálatra méltó beletörődéssel viselkedett. Búcsúzóul megcsókolta családjának tagjait, tiltakozás nélkül hagyta, hogy láncra verjék és elvezessék. Magánzárka várta a Poggio Reale acélbendőjében, majd hosszú, testet-lelket sorvasztó fogság Procida szigetén; az ottani viszonyokról vérfagyasztó legendákon kívül csak kevés szivárgott ki. Ha majd egyáltalán visszatér egy napon a falujába, gyerekei már bizonyára kiröpültek a szülői házból, felesége megöregedett. Mennyivel jobb, menynyivel humánusabb lett volna egyszerűen lelőni az ötöt „szökési kísérlet közben".

Május 9.

A feketepiac elképesztően pimasz. Hivatalos források már hónapok óta azt bizonygatják nekünk, hogy a nápolyi kikötőben minden harmadik hajó rakományát el-

lopják. Legutóbb az a hír járta a városban, hogy amikor valóban nagyarányú akciót terveznek a rablók, és – hogy a nagy tömegű és terjedelmű árut el tudják szállítani – meg kell tisztítani a kikötőt, akkor valaki gondoskodik a légvédelmi szirénák megszólaltatásáról, meg arról, hogy a mozgó ködfejlesztők füstbe burkolják a kikötőt, s a füst leple alatt a feketepiac rohamosztagai benyomulnak, és elvégzik a dolgukat.

A Via Forcellán, no meg a bíróságok körül (ahol senki által sem védelmezett kis egyéni tolvajokat ültetnek a vádlottak padjára, és ítélnek el tucatjával naponta szövetséges holmik birtoklásáért) ma már nyíltan árulják a lopott holmikat, ízlésesen földíszítve színes szalagokkal, még virágos vázákat is állítanak melléjük, és takarosan megírt cédulákon reklámozzák a lopott áruk minőségét. „Hasonlítsa össze az árainkat... Szavatolt tiszta ausztrál gyapjú... Visszaadjuk a pénzét, ha a szövet összemegy... Ezekben a pompás importált bakancsokban akár a mennyországba is menetelhet... Ha nem találja a keresett külföldi árut, csak szóljon, mi beszerezzük önnek." Nápoly-szerte a szabók egyenruhákat bontanak szét, megfestik az anyagot, és szép, új civil öltönyöket szabnak belőle. Úgy hallom, még az angol hadsereg jégeralsóit is – amelyek az éghajlattal dacolva eljutnak az itteni feketepiacra – üdvrivalgással fogadják, pirosra festik, és a legdivatosabb melegítőkként árusítják.

Kezdetben a katonai rendőrök néhány lagymatag razziát tartottak az efféle átalakításokat végző személyeknél, de túl sok kanadai pokrócból készült divatos, új felöltőről derült ki, hogy X. tábornok és Y. ezredes olasz barátai a megrendelőik, semhogy véget vethesse-

nek az efféle üzelmeknek. A múlt héten egy országúti rutinellenőrzés során a pápai legátus pusztán véletlenül feltartóztatott kocsiján lopott gumiköpenyeket találtak. Kínos mentegetőzés és széles mosolyok közepette továbbot intettek az eminenciás úrnak. A standokon nem raknak ki lopott fegyvereket – kivéve a rohamtőröket és szuronyokat –, de kapcsolataim közlése szerint bármi beszerezhető géppuskától egészen könnyű harckocsiig – csak a pénzen múlik.

Csak az a baj, hogy sok áru, amely a feketepiacon szabadon és könnyűszerrel megvásárolható, hiánycikknek számít magában a hadseregben. Pillanatnyilag ez a helyzet a fényképészeti felszerelések és anyagok terén: gyakorlatilag a hadsereg egész készletét ellopták, és a Via Roma üzleteiben pult alól árulják, nemkülönben bizonyos gyógyszereket, különösen a penicillint. Akármely beteg civil megvásárolhat egy sorozat penicillin-injekciót a patikusnál, ugyanakkor a katonai kórházak készletei kimerülőfélben vannak. Ma már nyilvánvaló a feketepiac hatása a háborús erőfeszítésekre. Mi sem lett volna egyszerűbb, mint fölszámolni a feketepiacot, csakhogy némely magasabb parancsnokunk olasz kapcsolatai révén oly mértékben részese volt ezeknek az üzelmeknek, hogy semmi sem történt. Most végre elhatározták, hogy tenni kell valamit. Azzal már elkéstek, hogy fölszámolják a feketepiacot, de legalább erőfeszítést fognak tenni, hogy kordában tartsák. Feltehetőleg ezért hívatott ma az elhárítótiszt: parancsot adott, hogy derítsem fel a penicillinpanamát.

Először is fölkerestem Casana patikust, akivel kitűnő a kapcsolatunk, és teljes titoktartást fogadva megkérdeztem, honnan szerzi be a penicillint. Casana kissé

meghökkent, majd beletörődött a megváltoztathatatlanba, és megadta a Via dei Millén lakó Vittorio Fortuna nevét, de figyelmeztetett, hogy ha tanúnak idéznénk be ellene, valószínűleg az életével fizetne érte. Ellenőriztem a nevet más patikusoknál; valamennyien ismerték Fortunát, s egyöntetű véleményük szerint valóban kereskedik penicillinnel, de mind tagadták, hogy bármiféle kapcsolatban állnának vele. Abban is egyetértettek, hogy Fortunát védelmezi valaki a katonai kormányzatban. Ezt hallván úgy döntöttem, hogy az a legokosabb, ha elmegyek az amerikai kémelhárító szolgálathoz, az igen jó viszonyban van a kormányzattal, ami rólunk nem állítható.

Jóllehet Nápolyban mi és az amerikai kémelhárítás nagyjából ugyanazt a tevékenységet végezzük, sőt, nemrégiben az amerikaiak beköltöztek a házunk felső emeletére, eddig még semmiféle hivatalos kapcsolat nem létesült közöttünk. Pillanatnyilag huszonöt ügynök és egy tiszt a személyi állományuk. Akik abban a szerencsében részesültek, hogy járhattak náluk, azt állítják, övék a legjobb kartotékrendszer egész Olaszországban, ámde hátráltatja munkájukat, hogy egyikük sem beszél egy árva szót sem olaszul, így aztán teljesen a tolmácsukra kell hagyatkozniuk - márpedig ő valaha szerepelt nálunk a „gyanúsak" listáján. Az egy-egy ügyben gyakorta külön-külön dolgozó, mindennemű információcsere nélkül tevékenykedő szervezetek minduntalan átfedik egymást, néha még összeütközésbe is kerülnek; meglehetősen sűrűn előfordul, hogy bezárjuk egymás barátait, megszöktetjük egymás gyanúsítottjait, s hogy úgy mondjam, derűs türelemmel taposunk egymás lábán.

Együttműködésünk az amerikai elhárítással arra szorítkozik, hogy hétvégi kiruccanások alkalmából kölcsönkérjük dzsipjeiket, s szívességüket egy üveg whiskyvel viszonozzuk: érthetetlen módon ez az egyetlen olyan gyönyörűség vagy fényűzés, amire az amerikai katona hiába vágyakozik, a kantinja nem tud szolgálni vele. A magam részéről a whiskyért dzsipet üzletet Frank Edwards különleges ügynökkel folytatom, ezért aztán vele tárgyaltam meg Fortuna ügyét.

Edwards közölte, hogy az USA elhárítása előtt nem titok: Fortuna Vito Genovese egyik fullajtárja, s röviden vázolta Genovese pályafutását. Szerinte a mi nyilvántartásunk adataival ellentétben Genovese sohasem volt Al Capone titkára, még csak nem is szicíliai, hanem egy Potenza melletti faluban, Riciglianóban született. Annak a New York-i maffia-„családnak" volt a második embere, amelynek élén Lucky Luciano állt, közölte Edwards, majd miután Lucianót lecsukták, követte őt a főnöki székben, s hamarosan elismerték az egész amerikai maffia fejének. Röviddel a háború kitörése előtt Genovese visszatért Olaszországba, mert az Egyesült Államokban gyilkosságért vádat emeltek ellene; összebarátkozott Mussolinivel, majd a Duce bukása után átnyergelt a katonai kormányzatra, s most őt tekintik a kulisszák mögötti igazi hatalomnak. Nápolytól ötven mérföldes körben majd minden polgármester az ő embere. A piszkos munkákat bérbe adja híveinek, mindenből sápot húz, néhány morzsát vet azoknak, akik kitartanak mellette, s mindig megtalálja a módját, hogyan büntesse meg azokat, akik szembeszegülnek vele.

Mit lehetne tenni? Semmit, válaszolta Edwards. Az

amerikai elhárítás gyorsan megtanulta, hogy nagy ívben kerüljön minden panamát, amelyben Genovesének benne van a keze – márpedig a legtöbben benne van. Túlságosan sok amerikai tisztet válogattak ki és küldtek az olasz hadszíntérre csak azért, mert olasz származásúak. Azt remélték, így könnyen alkalmazkodnak majd a környezethez – ez a remény túlontúl is valóra vált. A kormányzatban az amerikai-olaszok diktálnak, s nagyon is jól tudják, hogyan kell soraikat szorosra zárni, ha kívülállók részéről veszély fenyegeti őket. Egy amerikai bűnügyi nyomozó, aki fölfigyelt rá, hogy a hírhedt Genovese lényegében a markában tartja Nápolyt, és nekifogott kinyomozni jelenlegi tevékenységét, hamarosan rádöbbent: teljesen elszigetelődött, tehetetlen, s fáradozásával csupán annyit ért el, hogy nem léptették elő. Mit gondol, kérdeztem Edwardst, így járna-e egy angol is, aki veszélyeztetné Genovese érdekeit? Edwards nem tudott határozott választ adni, de azt ajánlotta, hogy vágjak bele, próbáljam meg. Nagyon érdekelné, vajon mi történik majd.

A Szövetséges Katonai Nyilatkozat számtalan paragrafusainak egyike fölhatalmazást ad rá, hogy szinte bármit tehetünk bárkivel, aki – a Nyilatkozat szavaival élve – „bármit elkövet, amivel veszélyezteti a szövetséges haderők rendjét, biztonságát", ezért zsebre vágtam a Nyilatkozat egy példányát, amikor elindultam Fortunához. Nyugodt, jó megjelenésű férfi volt, nyitott inge alatt láncon Mária-érem fityegett, önuralomról tanúskodó, de barátságos mosoly ült az arcán; modorában volt valami erőltetett, ami abban is megnyilvánult, hogy amikor megtudta jövetelem célját, fölkiáltott: *„Mamma mia!"* Ingerelt, hogy úgy szólt hoz-

zám, mintha gyerek volnék, az igéket főnévi igenévben használta, túlzottan lassan és artikuláltan beszélt velem. Megmutattam neki a Nyilatkozatot, és közöltem vele, hogy házkutatást tartok nála. Mosolyogva vállat vont, és azt mondta, hogy csak rajta, tessék. A házkutatás egy álló óra hosszat tartott. Módszeresen végigkutattam a szobákat, de csupán szokványos feketepiaci árukra bukkantam, olyasmikre, amiket minden ilyesféle lakásban találhat az ember. Föltúrtam a lakás minden zegét-zugát, megvizsgáltam a parkettát, végigkopogtattam a falakat, szemügyre vettem a ciszternát, szétszedtem a hatalmas, régimódi gázbojlert, s végre a konyhai mosogató alatti papírkosárban találtam egy valaha penicillint tartalmazó üres kartondobozt s benne egy sérült fiolát.

Fölmutattam Fortunának a penicillint, s közöltem vele, hogy letartóztatom, mire továbbra is tökéletes önuralommal és barátságosan azt mondta: – Nem válik majd hasznára. Kicsoda maga? Egy senki. Tegnap este egy bizonyos ezredessel vacsoráztam. Ha megunta a nápolyi életet, akár át is helyeztethetem magát.

Úton a Poggio Reale felé sem változott a modora, sőt beszédessé, barátságossá vált. Vajon levágják-e majd a haját, és rabruhát kell-e viselnie, érdeklődött. Megmondtam neki, hogy semmi ilyet nem tesznek vele, amíg bíróság elé nem állítják, bűnösnek nem találják, és el nem ítélik. Mikor fogom kihallgatni? Mihelyt időm lesz rá, feleltem, de lehetséges, hogy kissé elhúzódik majd az ügy, mert rengeteg a dolgom. S közben mi történik? – tudakolta. Közben a Poggio Realéban marad, válaszoltam, nehogy ismét belekeveredhessék valamibe. Átadtam a félőrült foglároknak, akik ujjlenyo-

matot vettek róla, és beírták a lajstromba, végül közöltem vele, hogy két-három nap múlva találkozunk. Nevetett: - Mire visszatér, már nem talál itt engem.

Május 11.

Kimentem a Poggio Realéba, hogy fölkeressem Fortunát, akit továbbra is vidám hangulatban, rendületlenül nyugodtnak találtam. Éppen a láthatóan kintről behozott ebédjét fogyasztotta, s udvariasan felszólított, tartsak vele.

Olyan ember benyomását keltette, aki erejét abból meríti, hogy titkon tudja, miként fog alakulni a sorsa. Közöltem vele, annyi a dolgom, hogy csupán tíz percet szánhatok rá, s ha úgy érzi, van valami mondanivalója, most meghallgathatom, mert fogalmam sincs, mikor tudok ismét kijönni hozzá. Megkérdezte, tulajdonképpen mit kívánok tőle, mire megmondtam: a penicillinpanama valamennyi részletét, beleértve a résztvevők neveit, kiváltképpen a kormányzati alkalmazottakét. Ha ilyen módon segítségünkre lenne, azt figyelembe vennénk a bíróság előtt. - Bármit mondok vagy nem mondok magának - felelte Fortuna -, mit sem változtat a dolgon. Úgyis fölmentenek.

Magamban el kellett ismernem, hogy ennek feltébb nagy a valószínűsége. Megtöltöttük a börtönöket olyan kisemberekkel, mint a félőrült Antonio Priore, akiket apró-cseprő bűnök miatt hosszú börtönbüntetésre ítéltek, de valamennyi nagy hal, így Signorini, De Amicis, Del Blasio, Castronuovo és a többiek, szabadon távozhattak a bíróságról. A tanúk eltűntek, vagy visszavonták a vallomásukat. Hamisan esküdtek a bíróság előtt, majd amikor ezért elítélték őket, vidáman

bevonultak a börtönbe. A vád képviselői számtalanszor elfuserálták az ügyet, s akár véletlenül, akár szándékosan, egyre-másra tűntek el fontos periratok. Informátoraink jelentéseiből legalább egy olyan esetről tudunk bizonyosan, amikor egyik bíránknak egy vacsora során hatalmas összeget ajánlottak fel, hogy egy tárgyalásra váró vádlottat fölmentsen. Azt már sohasem tudjuk meg, elfogadta-e a pénzt, vagy sem, de annyi bizonyos, hogy a vádlottat nem találták bűnösnek. Valamennyi nagy hatalmú és jó összeköttetésekkel rendelkező vádlottat ártatlannak találták, ugyanakkor a Poggio Reale és a Procida megtelt piti kis orgazdákkal és tolvajokkal, akik életük java részében bent rohadnak majd a börtönben. Az igazságszolgáltatás sohasem működött valami fényesen, de ha van egy hely a világon, ahol megvásárolható, hát az Nápoly. Ha a vádlottnak elég pénze van, hogy felfogadja Lelio Porziót, Olaszország legkiválóbb bűnügyi védőjét, biztos lehet fölmentésében. Megesett, hogy két és fél napos védőbeszédet tartott, melynek során Browningot és Shakespeare-t idézte, s egy ízben félbe is kellett szakítani a tárgyalást, hogy a bíró és az esküdtek leküzdhessék meghatottságukat. Porzio szerződtetése egy vagyonba kerül, de tapasztalatunk szerint még sohasem vesztette el egyetlen ügyét sem.

Nem kétséges, hogy ő fogja védeni Fortunát is, ha az ügyben egyáltalán vádemelésre kerül sor, s az is bizonyos, hogy mindeddig egyetlen szavahihető tanúval sem rendelkezem, bár reménykedem, hogy sikerül szereznem egyet. Mindössze némi időre lenne szükségem, közben pedig, úgy vélem, Fortunát olyan helyen kellene elzárva tartani, ahol legalábbis megnehezítenék a

számára, hogy kénye-kedve szerint csűrje-csavarja a törvényt, megfélemlíthesse az összes lehetséges tanút, és segítségül hívhassa a kormányzat apparátusában dolgozó barátait. Alá akartam ásni megingathatatlannak látszó hitét, hogy napokon belül ki fogják szabadítani, ezért anekdotikus formában, de az igazságnak megfelelően elmondtam neki: a börtönadminisztrációban akkora a zűrzavar, hogy rabok egyszerűen elvesznek, majd megemlítettem neki egy esetet, amikor névcsere folytán két letartóztatottat elővezettek a cellájukból, a kikötőben hajóra rakták, és Tripoliba küldték őket abban a hiszemben, hogy az ottani börtönből szöktek meg. Mindezzel arra kívántam utalni, hogy az ilyesmi vele, Fortunával is bármikor megeshet. Pedig tudtam, hogy erről szó sem lehet, s Fortunát nem olyan fából faragták, hogy egy bürokratikus baklövés elbánhatna vele. Megpróbáltam kissé blöffölni, de nem nagyon reménykedtem a sikerben. Fortuna megszokta, hogy olyan emberekkel érintkezzék, akiknek messzire elér a kezük, és titokzatos hatalommal rendelkeznek; csak abban bíztam, hátha elhiszi, hogy magam is ilyen nagy hatalmú személyiség vagyok, s ez talán jobb belátásra bírja. Láthatóan elgondolkodott, de továbbra sem közölt semmi használhatót, ezért azzal köszöntem el tőle, hogy remélhetőleg egy hét múlva újra időt szakíthatok rá. Majd ismét fölkerestem Casanát.

Casanát semmivel sem lehetett rávenni, hogy gondolja meg magát, és tanúskodjék Fortuna ellen – erre föl is voltam készülve, de aztán kibökte, hogy hallott valakiről, egy bizonyos dr. Lanzáról, aki feltehetően kapható lenne egy ilyen vallomásra, mert üzleti versenytársa Fortunának. Casana nem szívelte Lanzát:

északról jött, mondta, tehát becsület dolgában teljesen érzéketlen.

Dr. Lanzát a rendelőjében találtam, amely nemcsak éter-, hanem sikerszagot is árasztott. Odakinn állt gyönyörű Lancia kocsija, szélvédőjén a kormányzat emblémája pompázott. Az orvos vagy fél tucat ezredes által írt meleg hangú levelet és ajánlást mutatott nekem, továbbá különféle utazási engedélyeket, amelyekkel az ésszerűség határain belül bárhol szabadon járhatott-kelhetett. Végül kertelés nélkül nyílt ajánlattal állt elő: hajlandó tanúvallomást tenni Fortuna ellen - aki eladott neki penicillint, amelyről csak később tudta meg, hogy lopott áru -, cserébe kötelező ígéretet kér: megtaláljuk a módját, hogy eljuthasson Rómába, mihelyt elesett a főváros. Lanza megvallotta - kereszténytyi jótékonyságnak állítva be a dolgot -, hogy utazásának az a célja, hogy kocsiját dugig töltse gyógyszerekkel és egyéb árukkal, amelyek Rómában alig ötvenedébe kerülnek annak, amit jelenleg Nápolyban fizetnek értük. Közöltem vele, hogy fontolóra vesszük az ajánlatát. Csekély árnak tűnt a feketepiac feletti győzelem bizonyosságáért, hiszen Lanzát feltehetően nemigen tüntethetik el, s arra sem vehetik rá, hogy visszavonja vallomását.

Visszamentem a Poggio Realéba, azt remélve, hogy Fortuna talán megingott. Most már bizonyosra vettem, hogy Lanza vallomást tesz, sőt kitűnő tanú lesz, mert rájöttem, nemcsak üzleti indítékból tenné, hanem mert régtől fogva ellentét van kettejük között. Derűlátásom mégis megcsappant. Eszembe jutott egy baljós előjel: amikor legutóbb Fortunánál jártam, egyedül találtam a

zárkájában, holott a börtön annyira túlzsúfolt, hogy hat, de időnként még nyolc rabot is beraknak egyetlen cellába. Zárkája tisztának látszott, amiből arra következtettem, hogy valamelyik rabtársával takaríttatja pénzért. Az az igazság, hogy kivételeznek vele. Az olyan helyeken, amilyen a Poggio Reale, bármi megeshet. Titokzatos világ, semmi bizonyosat nem tudunk róla, de a legképtelenebb híreszteléseket hallottuk. Beszéltek lajstromba vett rabokról, akik Caprin töltik a hétvégét, no meg az alvilág arisztokratáiról – nyilván Fortuna is közéjük tartozik –, akik névnapjukon zárkáikban pezsgős fogadásokat adnak cimboráiknak és a város közismert hölgyeinek; családi látogatásokról és a szokásos kölcsönös karácsonyi, vízkeresztnapi és húsvéti ajándékokról. Tény, hogy Nápolyban minden eladó, s ez nyilván fokozottan igaz a Poggio Reale esetében.

Az *ufficio matricolá*-ban üzenet várt: az igazgató beszélni kíván velem. Mihelyt beléptem az irodájába, megpillantottam az amerikai törzsőrmestert, akit állítólag elbocsátottak tanácsadói tisztségéből, mert kiárusította a börtön felszerelését. Az előtérben üldögélt, fölpillantott képregényéből, mosolyogva intett nekem. Bementem az igazgatóhoz. Kiderült, hogy maga az igazgató távol van, beteg. Helyettese – egy apró termetű, kiaszott, félig kiéhezett funkcionárius – mélyet sóhajtva orvosi bizonyítványt lökött elém az asztalra. Eszerint Fortunán vakbélgyulladás súlyos tüneteit észlelték, s mivel a börtön nem rendelkezik az ilyesféle bántalmak kezeléséhez szükséges berendezésekkel és eszközökkel, kénytelenek átszállítani polgári kórházba.

Az igazgatóhelyettes farkasszemet nézett velem, jobb kezét behajlított ujjakkal lassan emelgette csuklóból. Mozdulata ezt jelezte: „Hát mit vár? Ez Nápoly. Ez van."

Mit tehettem? Afelől teljesen bizonyos voltam, hogy ha egy orvossal elmegyek a kórházba, ott találjuk felmetszett hassal Fortunát. Közölnék velünk, hogy megműtötték, kivették a vakbelét – s feltehetően így is történt. Megtalálnák az útját-módját, hogy mire beengednek bennünket, felszökjék a láza. Közölnék velünk, hogy felépülése lassú lesz, lábadozása pedig hosszabb időt vesz igénybe. Ezzel a labda az én térfelemre kerülne. Ragaszkodhatnék hozzá, hogy vigyék vissza Fortunát a Poggio Realéba, ahol bizonyára kezdetleges rabkórház várná, de bárki számára, aki nem ismeri az ügy hátterét, mindez megtorlásnak tűnne fel, s Fortuna némi joggal fellebbezhetne a kormányzathoz, ahonnan ügyét szinte teljes bizonyossággal átutalnák a 3. sz. körzethez.

Amikor minderről, valamint a csüggesztő kilátásokról beszámoltam az elhárítótisztnek, s megkérdeztem tőle, folytassam-e az ügyet, azt válaszolta: – Fogalmam sincs, hogyan lenne ennyi ideje –, s ezzel nagyjából le is zárta az ügyet.

Május 28.

A francia gyarmati csapatok ismét tombolnak. Valahányszor elfoglalnak egy várost vagy falut, kíméletlenül végigerőszakolják. Nemrégiben Patricia, Pofi, Isoletta, Supino és Morolo falvak teljes nőlakosságát megerőszakolták. Lenolában, amelyet a szövetséges alakulatok május 21-én foglaltak el, ötven nőt erőszak-

koltak meg, de nem érték be ennyivel: gyerekeken, sőt aggastyánokon is erőszakot tettek. A jelentések szerint megszokott dolog, hogy két marokkói egyidejűleg erőszakoskodjék egy nővel: az egyik szokványos módon közösül vele, míg a másik szodomiát követ el rajta. Számos esetben súlyos sérüléseket okoznak a nemi szervekben, a végbélben és a méhben. Castro di Volsciban az orvosok 300 megerőszakolt személyt gyógykezeltek, Ceccanóban pedig az angolok kénytelenek voltak szigorúan őrzött tábort létesíteni az olasz nők védelmére. Sok mór katona megszökött alakulatától, s messze a vonalak mögött falvakat támadnak meg, legutóbb pedig azt jelentették, hogy Afragola közelében tűntek fel, amivel tovább fokozták az oly sok fosztogató által amúgy is rémületben tartott lakosság szenvedését.

Ma kimentem Santa Maria a Vicóba, hogy fölkeressek egy lányt, aki egy nagyobb mór csoport erőszakoskodása nyomán állítólag megőrült. Megállapítottam, hogy nagy nyomorban kettesben él anyjával (akit ugyancsak többször megerőszakoltak). Állapota javult, normálisan viselkedett, nagyon bájos volt, jóllehet sérülései következtében nem tud még járni. A carabinierék és a rendőrök szerint megállapították róla, hogy orvosilag beszámíthatatlan, s ha lett volna elég ágy, beszállították volna az elmegyógyintézetbe. Ilyen körülmények között aligha fog valaha is férjhez menni.

Most legalább kézzelfogható valóságként tapasztaltam az olyasféle iszonyt, ami hajdanában Makedónia egyes falvainak egész női lakosságát arra késztette, hogy inkább a mélybe vessék magukat a szirtekről, semhogy az előnyomuló törökök kezére jussanak. A halálnál is szörnyűbb sors – pontosan erről van szó.

Visszatértem a községházára, s a szomszédos városok polgármesterei vártak rám, hogy ultimátumot adjanak át: „Vagy eltávolítják a marokkóiakat, vagy a magunk módján intézzük el őket." A pogármesterek úgy festettek, mint a legelszántabb mozigengszterek, s bizonyosra vettem, hogy valóra is váltanák fenyegetésüket.

Mitől válik egy egyszerű, derék marokkói parasztfiú iszonytató szexuális pszichopatává, mihelyt bevonul katonának? Amikor tovább nyomoztam a marokkóiak által megtámadott településeken, megtudtam, hogy a Santa Maria a Vicó-i család támadói több dzsipen járják be a környéket, s vezérük egy törzsőrmester, aki táncosnőnek képzeli magát, és ha éppen nem akciót irányít, nőnek öltözik.

Május 31.

Folytatódik az olasz politikai élet szétforgácsolódása, s ez a fasizmus alatti hosszan tartó belenyugvásból következik. Jelenleg vagy hatvan hivatalosan elismert politikai párt működik, tagságuk körülbelül száz főtől egészen kétmillióig terjed. Számos pártocska képtelen gyógyírokat ajánl a nemzet megmentésére; ezek közé tartozik Salerno közelében egy fanatikusokból álló kis csoport, s ennek tagjai azt állítják, fölfedezték az örök mozgás titkát, s hajlandók ezt a nemzeti érdekek céljára kiaknázni. A törvényesen engedélyezett pártokon kívül működnek illegális neofasiszta és szeparatista csoportok is. Gyanítom, hogy ez utóbbiakat titkon támogatjuk is. A szeparatisták Olaszország újjáépítésére kidolgozott legújabb tervében szerepel valamennyi gyár azonnali leszerelése, a gépkocsik felszámolása, vala-

mint a hónapok átkeresztelése a római istenek nevére. A jelen időszakban és helyzetben az őrület már-már tiszteletre méltó erénnyé vált.

Valamennyi kibontakozófélben levő politikai erő közül a legnagyobb létszámúak, legbefolyásosabbak és legésszerűbbek (Nápolyon kívül, ahol a városi szubproletariátus mind egy szálig királypárti) a kereszténydemokraták, a szociáldemokraták és az igen ortodox kommunisták. Az utóbbiak erejét némiképp megcsappantja az, hogy vagy harminc töredék csoportjuk is működik, s mindegyiknek megvan a maga újságja, egymás ellen hadakoznak, s csupán abban értenek egyet, hogy valamennyien egyesülésre szólítják fel a világ proletárjait.

Igen valószínű, hogy ha választásokra kerül sor, a kereszténydemokraták szerzik meg a hatalmat. Ez az egyház pártja, meg a földbirtokosoké, ráadásul az egész vallásos rendszer, minden politikai fondorlatával, odaadásával és teljes erejével ezt a pártot támogatja. Mind a főnökök, mind az egyház egyre fokozzák a nyomást. A munkáskerületekben seregnyi apáca jár házról házra, és magyarázza a munkásfeleségeknek, hogy voltaképpen mit is jelent a politikai demokrácia, s miért bűn az, ha Isten és az ő angyalainak pártján kívül bármely más pártra szavaznak. Persze az érzelmi befolyásolás alátámasztására még más eszközöket is bevetnek. Annak a munkanélkülinek, aki belép a Kereszténydemokrata Pártba, több az esélye, hogy munkát kapjon, mint annak, aki nem e párt tagja, az agitáló apácák pedig gyakran osztogatnak kis csomag *pastá*-t vagy lisztet, s ennek a csábításnak az ínséget szenvedő családok nemigen tudnak ellenállni.

Mivel Togliatti külföldön tartózkodik, az ortodox kommunista párt vezetője Eugenio Reale. Minden jel arra vall, hogy mihelyt befejeződik az ország fölszabadítása, ez a párt lesz a Szovjetunión kívüli legerősebb kommunista párt. Más országok kommunista pártjaival ellentétben, tagjai között igen sok a középosztálybeli értelmiségi; akadnak közöttük jómódúak is, és sok a jogi képzettségű. Erős, veszedelmes politikai erő.

Két hónapja ismerem Realét, vagy fél tucatszor fölkerestem lakásán, a Via Gravinán. Csöndes, halk szavú ember, meggyőzően elemzi az olasz politikai helyzetet, s a vallásos hittől alig megkülönböztethető meggyőződéssel vallja, hogy a kommunista párt előbb-utóbb megszerzi a hatalmat. Szerinte ez akkor fog bekövetkezni, miután a kereszténydemokraták már kormányoztak egy ideig, és országos csalódást okoznak egyre nyilvánvalóbb korrupciójukkal. Reale derűsen és magabiztosan beszél ennek bekövetkeztéről. Jóllehet nagyon baráti a viszonyunk, e barátságban ott rejlik az önérdek szokásos indítéka. Néhány legmagasabb rangú stratégánk mániásan vallja, hogy az illegális neofasiszta csoportok roppant fontosak, s ha valaha is katonai vereségek érnének bennünket, ezek az emberek előbújnának rejtekhelyeikből, és partizánokként harcba indulnának a németek oldalán. Véleményük szerint senki sincsen kedvezőbb helyzetben e titkos összeesküvők helyzetének megítélésében, mint a kommunisták vezetője. Talán igazuk van, de a Via Gravinán tett látogatásaim kevesebb hasznos információt eredményeztek, mint egyetlen beszélgetésem például Lattarullóval.

Gyanítom, hogy Eugenio Reale teljesen tisztában van vele, mire vagyok kíváncsi, de esze ágában sincs ki-

elégíteni a kíváncsiságomat. Nem tart a neofasisztáktól. Feltehetően még örül is, hogy léteznek, annak is, hogy vannak szeparatisták, vagy hogy mozgolódik az Örök Mozgás Pártja, mert ekképpen az ország megoszlik, és megmarad jelenlegi szétforgácsolt állapotában. Úgy vélem, tökéletesen megfelel céljainak, hogy politikai ellenségei szétmarcangolják egymást belharcokban, hogy a főnökök arra kényszerítik munkásaikat, lépjenek be a Kereszténydemokrata Pártba, hogy apácák spagettit osztogatnak, és hogy fejenként tíz líráért hivatásos tapsolókat fogadnak fel a kereszténydemokraták gyűléseire, akik éltetik a párt vezetőit, és lehurrogják ellenfeleik szónokait. Ezek az emberek szelet vetnek, s azt a vihart fogják learatni, amelyet Reale kavar, mert pártjának éltető eleme a politikai megosztottság és zűrzavar. A felfordulásban a szavazók előbb-utóbb úgyis az általa meghirdetett munkásököl-vasököl-oda-csap-ahova-köll filozófia oltalmát fogják keresni.

Én azért igyekszem belőle kihúzni a titkos fasiszták nevét, s meglepetésemre, mai találkozónkon engedett is kérésemnek. Kezembe nyomott egy papírszeletkét, amelyen fölsorolta Nápoly négy legveszedelmesebb emberének a nevét, s egy felforgató lapét is, amelyet ajánlatos lenne fölszámolni. Sajnos, azonban kiderült, hogy e személyek nem mások, mint Enrico Russo, a trockisták vezetője, s helyettesei, Antonio Cecchi, Villone Libero és Luigi Balzano. A Reale által megadott „fasiszta hírlap" pedig a balos kommunista *Il Proletario* volt. Mennyi kárba veszett erőfeszítés. Pedig tudhattam volna előre.

Június 4.

Bekövetkezett az elkerülhetetlen – öt mórt megöltek egy Cancello melletti faluban. Becsalogatták őket egy házba, nőket ígértek nekik, azután bénító mérget kevertek ételükbe és borukba. Még teljesen maguknál voltak, amikor kiherélték, majd lefejezték őket. A lefejezést serdülő korú fiúkra bízták, hadd bizonyítsák rátermettségüket, ám a fiúk nem voltak sem eléggé hozzáértők, sem eléggé erősek, hogy gyorsan és eredményesen végrehajtsák a feladatot. A holttesteket a falu több veteményeskertjében temették el: először kiásták a kelkáposztafejeket, majd ismét elültették őket a sírok fölé. A camorra-övezetben titkon vészjósló vidámság lett úrrá – jövőre pompás zöldségtermés várható, mondogatták. Minderről megbízható afragolai kapcsolataim révén értesültem.

A Lélektani Hadviselési Csoport igen energikusan folytatja a vizsgálatot a mórok által elkövetett bűntettek ügyében. Kíváncsi vagyok, vajon ennek az epizódnak a híre eljut-e az iroda körlevelébe.

Június 7.

Fölkerestem Lattarullót, akinek jobbra fordult a sorsa Róma múlt heti eleste következtében. Ismét eljátszhatja a „római nagybácsi" szerepét temetéseken; első megbízatása – amelyhez ugyanazon ügynökség révén jutott, amelynek régebben is dolgozott – ma délutánra szólt. Az ideális az lenne, ha a központi pályaudvaron fogadnák, és mindenki szeme láttára szállna ki az első osztályú vagonból, de mivel még nem indult meg a vonatforgalom, ez megvalósíthatatlan. Ehelyett az ügynökség római rendszámtáblájú kocsit bocsát a rendel-

kezésére, amelyet egy sofőr vezet majd félig-meddig amerikai egyenruhában; ilyet a Via Forcellán tetszés szerinti rangjelzéssel és kitüntetésszalagokkal pár ezer líráért bárki megvásárolhat. A kocsi a Piazza Dantén várja, és egyenesen a megadott címre viszi.

Fölöttébb valószínűtlennek találtam, hogy Lattarullo, aki közismert személyiség a városban, elkerülhesse a fölismerést valamely gyászoló részéről, de ő teljesen kizárta ennek eshetőségét. A kedvemért belebújt az ügynökség által küldött új, jól szabott fekete öltönybe, s föltette fekete kalapját is: mintha a szemem láttára egyenesedett volna ki és nőtt volna meg pár centit. Olyan ünnepélyes volt az álca, hogy egész arca, sőt a testalkata is megváltozott. Megemlítette, hogy a nápolyiak, mint emberfajta, többnyire abban a kerületben élik le életüket, ahol születtek; ezek a kerületek voltaképpen nagy kiterjedésű, elkülönülő falvak, s ezért sohasem fogadna el effajta megbízatást szülőkerületében, Chiaiában. Egyébként pedig alaposan áttanulmányozta az ügynökség által megküldött családi jellemzést, s tartózkodó patríciusi gyászában távol tartja magát a többi vendégtől. Ez szerves része az ünnepélyes pantomimnak, közölte, és bizonyos benne, hogy a gyászolók is annak tekintik, s nem kívánnak belemenni a rendezés részleteibe. Úgy lép a gyászoló gyülekezet elé, akár egy római, elfogadható római kiejtéssel tud beszélni, nem gesztikulál a kezével, a hozzá intézett kérdésekre rövid, kimért választ ad, amint azt egy rómaitól elvárják – meggyőződése szerint a legtöbben szíves örömest kiegyeznek ennyiben. Kétezer lírát kap a szolgálataiért – hatalmas összeg, amelyet méltóságteljesen el fog fogadni, de esze ágában sincs túlzottan hálálkod-

ni. Úgy számított, hogy rátukmálnak majd némi pastát, egy mozzarella sajtot s talán egy kevéske olajat is, és ő hajlandó is lesz elfogadni az ajándékot.

Egyéb jelentéktelen trükköket is alkalmaznak ezen a temetésen, amelyet a San Antonio Abate körzetben rendeznek meg; ez a körzet híres arról, hogy az itt lakó munkások igencsak hivalkodók, és mindig – nápolyi kifejezéssel élve – *una bella facciá*-t mutatnak. A pompázatos, selyemmel bélelt koporsót, amelyben a holttestet fölravatalozzák, végül majd kicserélik egyszerűre; még a virágokat is bérlik, s mihelyt az utolsó gyászoló is eltávozik, összeszedik, és további három-négy temetésen fölhasználják azokat. A nápolyiak fölismerték, állapította meg Lattarullo, hogy nincsen sok értelme virágot hagyni a temetőben, mert a tolvajok naponta végigjárják a sírokat, összeszedik és ismét eladják a virágokat, a koszorúkból pedig menyasszonyi csokrokat készítenek.

Folytatva a nápolyi becstelenségek ecsetelését, elmesélt egy igen szenzációs esetet, amely a Monte Vergine kerületben történt a héten: egy hírhedt feketéző asszony négymillió líra értékű aranyat és ékszert harácsolt össze, s elrejtette ezt a kincset lakásának bútorzatában. Becsöngetett az asszonyhoz három, papi ruhába öltözött kétségbeesett férfi; ketten támogatták a harmadikat (állításuk szerint egy püspököt), akit néhány perce az utcán szívroham ért. A káplán és a majordomus – így mutatkoztak be – bevonszolták a „püspököt", lefektették az asszony ágyára, miközben az asszony tisztelettel odakinn az utcán várakozott, amíg a püspök összeszedi magát. Vagy fél óra múlva megkockáztatta, hogy bekémleljen az ajtón, és ekkor

döbbent rá, hogy látogatóinak már hűlt helye, s távozásuk előtt kirámolták az egész házat.

Június 9.

Az elmúlt szerdán befeküdtem a 92. hadikórházba, ismét maláriarohamom volt. Szokás szerint három napon át gyötört szaggató fejfájás és hányinger, később viszonylag jobban éreztem magam, s az volt a legfőbb gondom, hogyan győzzem meg a nagyon rokonszenves ezredorvost, hogy engedjen ki. Tegnap elmagyaráztam neki, milyen sürgető feladatok várnak rám, mire ő beleegyezett, hogy kapcsolataim fölkeressenek a kórházban. Ma délelőtt megjelent Del Giudice és Lattarullo, röviddel utána meglátogatott Lo Scalzo, s vele együtt a caivanói donna Maria Fidora, a hajdani óriáskígyó-birkózó, valamint az afragolai camorra egy méltóságteljes, de komor külsejű tagja. Délután Lola és Susanna jelent meg a betegágyamnál, mindkettő bokaperecesen és tollas kalpagban. Bármint vélekedett is az ezredorvos, a vértelen ajkú, maga elé motyogó főnővér láthatóan helytelenítette ezt a felvonulást. Amíg látogatóim voltak, spanyolfalat állítottak az ágyam köré, de mihelyt Lola és Susanna eltávoztak, a nővér megjelent egy orvosgyakornokkal, aki fertőtlenítő permettel hintette be vagy a negyed kórtermet az ágyam körül.

A legfrissebb hír az, hogy Frazert elvezényelték – vagy elvezényeltette magát –, így azután véget ért a nagy szerelem Lolával. A két lány nyárra elvonul Ischiába, hogy – ahogy ők mondták – „leeresszenek". Elmagyarázták nekem, hogy a sziget Nápoly felőli oldala radioaktív és a tengeri szellő jódos. Ennek következtében lefogynak, a levegő – s ez külön áldás – jót tesz

a vesének, az epének meg a bőrnek is. A fogyókúra részeként csakis e szigeten tenyésztett nyúlfajta húsát eszik majd. Ezeket a nyulakat sötétben tartják, fehéres, szinte áttetsző, zsírt jóformán nem is tartalmazó húsuk a kúra gasztronómiai velejárója.

Mivel a dolgok ilyen fordulatot vettek, gondolom, a volt *federale* hamarosan nyári száműzetésbe küldi feleségét egy capri penzióba, és ekképpen semmi sem gátolja, hogy ellátogasson Ischiába; mihelyt elül a háborús felfordulás, ő meg Lola szépen összeállnak ismét, s viszonyukat *iniezione recostituenté*-kkel élénkítik majd. A kínos emlékeket igyekeznek elfeledni, s hamarosan olyan lesz minden, mintha soha senki nem állt volna közöttük.

Június 27.

Ez a búcsúk, körmenetek és csodás események hete. Simmons a Bariba rendelt osztályról egy éjszakát nálunk töltött, és elmondta, milyen középkori látványosság tanúja volt Guarda Sanframondiban, ahol az önostorozó rend tagjai hétévenként félig agyonvesszőzik magukat a Szent Szűz tiszteletére. A Vatikánnak nincsen ínyére a hitbuzgóság eme véres fitogtatása, a fasizmus alatt be is tiltották, mert úgy vélték, az ilyen látványosság nemigen öregbíti Olaszországnak mint modern ipari hatalomnak a hírét. Napjaink reményvesztettségének, menekülésvágyának hisztérikus légkörében azonban lelkesen fölélesztették ezt a szokást. Sok száz csuklyás, fehér kámzsás bűnbánó, aki hosszú böjttel és nemi önmegtartóztatással készült erre a napra, gyakorlatilag elfoglalta a falut, hosszú menetben vonult végig az utcákon, s közben éles kövekkel ütötte-verte

lemeztelenített mellét. Simmons szerint kámzsáikat teljesen átitatta vérük. Igen drámai mozzanata volt a menetnek az, amikor egy templomi zászlót vivő férfit nyilvánosan azzal vádoltak meg, hogy fölszarvazott férj - ami a helyi nézetek szerint bűn. A rendőröknek kellett kimenteniük a lincselni készülő tömeg kezei közül, és védőőrizetbe venniük a szerencsétlen férfit.

Eric Williams elmondta, milyen elkeserítő a helyzet Nolában, ahol a város élete teljesen leállt az elmúlt vasárnap a liliom ünnepe miatt. Ennek következtében a katonai hatóságok, de kiváltképpen a híradó alakulatok ott vannak, ahol a part szakad. A *festa* alkalmából ugyanis nyolc óriási fatornyot, „liliomot" építenek, ezeket virággal feldíszítik és végigvonszolják valamennyi utcán Szent Paulinus tiszteletére, aki az ötödik században ebben a városban találta föl a templomi harangokat. Sajnálatos módon az északot és a távoli délt, többek között Szicíliát összekötő valamennyi katonai telefonfővonal Nolán halad át, és sok száz huzalt és kábelt vágtak át, hogy a liliomoknak szabad áthaladást biztosítsanak. Ebből elképzelhetetlen kommunikációs zűrzavar támadt, mesélte Williams.

Ugyanaznap, amikor Ericnek ez a kínszenvedés jutott osztályrészéül Nolában, Del Giudice - aki időközben hasznos kapcsolattá vált - megkért, vigyem ki Amalfiba. Láthatóan nem akarta elárulni utunk célját. Gyors számvetést végeztem, ki tett a másiknak több szívességet, s arra jutottam, hogy én vagyok az ő adósa. Mivel éppen szabadnapos voltam, megkötöttem a szokásos üzletet a kémelhárítókkal, kölcsönadtak egy dzsipet, és nekivágtunk az útnak.

Del Giudice, a helyi konyhaművészet jeles amatőr

szakértője angolnával kívánt megvendégelni; az angolna ugyanis ebben az évszakban a város különlegessége. Elmentünk a tengerpart szerinte legkiválóbb vendéglőjébe, de őszintén szólva, nemigen élveztem a lakomát. Véleményem szerint a tengerihal-vendéglőkben több nyilvánvaló, látványos kegyetlenségben van része az embernek, mint másutt. Az angolnákat a vendégek szeme láttára elevenen nyúzták meg, darabolták fel és dobták a forró olajba, ahol tovább tekeregtek; egy ízben a szakács egy eleven polipot húzott ki egy tartályból, levágta egyik csápját, beledobta a levesbe, majd a polipot visszahajította a tartályba. Del Giudice elárulta, hogy a vendéglő rövid időre kiadja szobáit ama pároknak, kiket szenvedélyre gyújtott az étel szerelemkeltő hatása.

Ezután következett utunk fő célja: ellátogattunk a folklór kedvéért, mint Del Giudice mondotta – a katedrális kriptájába, ahol Szent András megannyi állítólagos csontvázának egyikét tárolják. Évente háromszor – és ez a mai éppen egy ilyen nap volt – a csontok csodás fiatalító folyadékot gyöngyöznek ki, ezt vattacsomókkal fogják fel, majd eladják a hívőknek. Vagy egy óra hosszat álltunk sorban a hangosan, áhítatosan szuszogó, várakozó tömegben. Végül sor került Del Giudicére, s szerencsésnek mondhatta magát, mert alig pár perc múltán már el is fogyott a készlet. A vattacsomót, rajta a nedves folttal, amelyért 200 lírát fizetett, egy púpos szolga nyújtotta át neki, s mivel a púposok szerencsét hoznak, ez még fokozta a szent folyadék csodatevő hatását. Del Giudice becsomagolta a vattát az *Il Proletario* egy lapjában, és hazamentünk.

Július 12.

Nápolyban töltött hónapjaim alatt szolgálati útjaim során a város harminc mérföldes körzetében végiglátogattam valamennyi községet, Pozzuoli kivételével: egy szabadnapomon alkalom adódott, hogy turistaként az amerikai elhárítás egyik dzsipjén oda is eljussak.

Talán van valami rejtett oka annak, miért vészelte át Pozzuoli a megszállásunkat oly közönyös nyugalommal. Valamiképpen sikerült távol tartania magát a háborútól, a bombázók sem méltatták figyelemre, s mind a támadó, mind a visszavonuló seregek is elkerülték. Úgy találtam, hogy külső megjelenésében is, légkörében is merőben különbözik Nápoly környékének valamennyi kisvárosától. Csöndes, befelé forduló község. Az utcán nem láttam lődörgő katonákat, sem piócaszerű helybelieket, akik rajtuk élősködnek. Az ember könnyűszerrel azt képzelhette volna, hogy nem Olaszországban jár, hanem a Levante valamelyik álmos part menti városában. Nápoly színeiben a szigorú szürke és komor vörös dominál. Pozzuoli belesüpped az egyszerű, finom tengermosta rózsaszínbe, az ablakokat zöld redőny fedi, amelyek közül nem egy a velencei stílusú rolettákat idézi fel. A számos kupola is a török hatásra vall. Az emberek nem olyan tolakodóan kíváncsiak, mint a nápolyiak. Senki sem próbált ilyen-olyan ürügygyel beszédbe elegyedni velem. Senki sem árult semmit. Eszembe jutott, hogy hallottam, a pozzuoliak merőben különböznek a nápolyiaktól szokásaikban, hagyományaikban, talán még eredetüket illetően is, s hogy teljesen eltérő tájszólással beszélnek. Meglehet, annak is van jelentősége, hogy Pozzuoli kívül esik a camorra-övezeten, és itt nem érvényesül a zóna titkos tör-

zsi élete. Az övezet körbefogja a városkát, és egy keskeny folyosón át éri el a tengert néhány mérfölddel Mondragonétól északra, amely már camorra-város.

Pozzuoliban és Baiában – néhány mérfölddel távolabb az öböl hajlatában – építették tengerparti villáikat a leggazdagabb, legkicsapongóbb és legkegyetlenebb rómaiak; a vidám, bájos vidéken minduntalan züllött életmódjuk nyomaira bukkan az ember. Itt gyilkolta meg Néró az anyját, Agrippinát, holttestének megtekintésére itt látta vendégül barátait, és a tetemet tapogatva itt vitatta meg velük tagjainak előnyös és hátrányos vonásait. Itt, a Carceri di Nerone labirintus-alagsorában agyalta ki az egyre újabb kínvallatásokat, és kísérletezte ki módszereit foglyain. Egy mérfölddel arrább, a hegyfokon álló villájában fojtotta meg Tiberiust testőrségének parancsnoka, Macro. Pozzuoli régi kikötőgátjában, hét lábbal a vízszint alatt mind a mai napig láthatók a vasgyűrűk, amelyekhez kikötötték a hajókat, amikor Caligula a birodalom minden részéből négyezer hajót vont itt össze, hogy hidat verjen az öböl felett, csak azért, hogy megcáfolja a jóslatot, miszerint épp annyira nem emelkedhet császári méltóságra, ahogyan nem kelhet át lóháton a Baiai-öblön.

Pozzuoli amfiteátrumában az ünnepnapok látogatóinak szórakoztatására fényűző vadállatküzdelmeket és gladiátorjátékokat rendeztek. I. sz. 305-ben San Gennarót itt vetették az oroszlánok elé, majd miután a vadállatok nem bántották, lefejezték. Mártíromságának vélt helyszínén kápolnát emeltek, ahol egy vérétől áztatott kődarabot mindmáig közszemlére tesznek ki. A megalvadt vér tüzes bíborszínűvé válik, és nedvesen

csillog évente kétszer, pontosan összehangolva a szent vérének fölforrásával a nápolyi katedrálisban.

A Solfatara néven ismert, sajátosan csonka tűzhányó a város mögött emelkedik. Végigjártam a körülbelül háromnegyed mérföld átmérőjű, lapos kráterszáj felszínét. A szürke, de csillogó iszap és kikristályosodott kén vegyülékéből álló domb számtalan hasítékából gőz fújtat, és kénes folyadék bugyborékol. A kráter alacsony, vagy harmincöt méter magas, csenevész növényzettel borított falaiból mindenünnen füst tör elő, akár egy égő, régi szemétdombból, amelyet képtelenek eloltani. Sok zarándok érkezik ide gyógyulást keresve, és vakmerően egészen a bugyborékoló *fumaroli* közelébe merészkedik, hogy belélegezze a kipárolgásokat. Mások lehántják magukról a ruhájukat, benyomakodnak a kráter falában kialakított mesterséges barlangokba, s itt szép lassan főnek, miközben mélyen belélegzik a kénes gázokat.

Vicenzo a Marében ebédeltem, a városkán kívül kinyúló alacsony szirtfokon. A vendéglő, amint ezekben a napokban várható volt, nem tudott hússal szolgálni, csupán *ceciniellá*-val, azaz kelt tésztában kisütött parányi, vak homoki angolnával, amit nyers rákfélék követtek, továbbá *noci*-val, vagyis „tengeri dióval" és *fasulari*-val, bab formájú kéthéjúakkal – mindezek helyi specialitások. Az étel mellé falernumi bort szolgáltak fel, ezt a már Horatius által is magasztalt gyöngyöző, kénes zamatú helyi különlegességet; a költő különben is nagyon kedvelt mindent, aminek valamiféle köze volt ehhez a vidékhez. Igaz, ez a bor egy londoni vendéglőben inkább kíváncsiságot, semmint csodálatot keltene, de pompásan megfelel italnak egy forró napon ebben a

környezetben. Elmondták, hogy az ókorban melegen szolgálták fel a bort. Egyébként Vicenzo a Maréba hozták vissza a legendás húszas években Cuocát, az utolsó nagy camorra-főnököt utolsó vacsorájára, amikor alvezérei úgy határoztak, hogy megszabadulnak tőle. Gazdagon megvendégelték, magasztalták, ölelték-csókolták, majd a roppant elégedett, a világgal kibékült főnököt elvezették, és egy matrachurkoló tűvel fölfegyverkezett „specialista" ledöfte.

Még a Földközi-tenger világában is alig akad vidék, amely a nyomába léphetne e környéknek, oly sűrűn érik itt egymást az emlékeket fölidéző helységnevek, romok és legendák. Amerre a szem ellát, mindenütt paloták, templomok és fürdők romjai. Vagy három mérfölddel Pozzuolitól, a Monte Nuovo mögött (ez egy kis tűzhányó, amely 1538. szeptember 30-án jelent meg egyik napról a másikra) húzódik a Lago Averno, vagyis az ókori Avernus tava: piciny, sásövezte tengerszem, amelyről mindenütt azt tartották, hogy itt van a bejárat az alvilágba. Itt vezette a Sibylla az alvilágba Aeneast. A tó nagy hatással volt az ókor íróira és költőire, akikben tiszteletteljes szorongást keltett az általuk komor környezetként szemlélt vidék gyászos hangulata és a földöntúli félhomály, amely naplementekor ülte meg a víztükröt. Azt tartották, hogy madár nem repülheti át a tavat, oly mérgezők a kipárolgásai, Homérosz pedig az *Odüsszeiá*-ban azt írta partjairól, hogy azokat a zord és napfényt nem ismerő khimairaiak lakják.

A Lago Averno mindazonáltal csalódást okozott. Ami a tájképet illeti, jelentéktelennek tűnt. Lelkileg fölkészültem, hogy tisztelettel meghajlok a Homérosz

megénekelte khimairai sötétség előtt, de sehol nem láttam zord sötétséget, s nem találtam azt a varázslatos hangulatot vagy azt a titokzatos légkört, amely olyannyira jellemző Észak-Európa tóvidékeire. Sütött a nap, ezernyi fecske suhant a tó víztükre fölött rovarokra vadászva; éppen partra evezett egy vidám arcú halász, számba vette sovány fogását, egy asszony pedig part menti viskója mögött a mosást aggatta föl.

Olaszország e részén alig néhány tó található, csupán a Lago de Fusaro meg a Lago Lucrino vetekszik a Lago Avernóval, de mindkettő teljesen jellegtelen lagúna. Az ókori auktoroknak nyilván be kellett érniük azzal, amit itt találtak - szegény ember vízzel főz.

Cumae egy mérföldnyire van innen, éppen hogy csak a hegyen túl, de merőben másmilyen érzelmi visszhangot váltott ki belőlem. Az út alig néhány lépésnyire haladt el a Sibylla szirtbarlangja előtt, akit szorult helyzetében a mediterrán világ oly sok uralkodója és királya keresett fel tanácsért. Vergilius írja, hogy „...szirtjének szörnyű üreggé / szélesül oldala, száz kapuval, száz tág folyosóval, / melyből válaszait száz hangon üvölti Sibylla."* S teljességgel hihetőnek tartottam ezt, amint ott álltam mélyen a sziklába vágott, óriási vájt folyosó szájában. Odalenn, a sziklahasadékokon túl, amelyekbe megszámlálhatatlan barlangot és szentélyt vájtak, láthatók Itália legrégebbi görög kolóniáinak a romjai. Itt még érvényesül a lenyűgöző hatás, a múlt ragyogó nagyvonalúságának légköre rabul ejti az embert. Cumae megért volna bármilyen hosszú utazást.

* *Aeneis* VI. 42-44. Lakatos István fordítása.

Július 24.

Nápoly minden tekintetben rendkívüli város. A múlt század végén Scarfoglio, a kor egyik vezető olasz újságírója így jellemezte: „Az egyetlen keleti város, amelyben nincsen európai lakónegyed", s ez a szellemes meghatározás mindmáig helytálló.

A múlt héten az utcánkban egy nemes urat szolgái kiemeltek halottas ágyából, frakkot adtak rá, azután fölcipelték és álló helyzetben megtámasztották a palotája udvarára nyíló lépcsősor tetején. Rózsacsokrot nyomtak a kezébe, és egy pillanatig így állt ott, hogy búcsút vegyen az odalenn az udvaron összegyűlt barátaitól és szomszédaitól, majd visszavitték hálószobájába, és föladták neki az utolsó kenetet. Vajon van-e a világon város Nápolyon kívül, ahol ilyen mértékig kiaknáznak egy drámai helyzetet?

Szintén múlt héten Evansszel megbíztak bennünket, hogy kutassuk át Pignatelli herceg lakását; közölték ugyanis velünk, hogy a herceget, aki a stratégiai irodában szolgált, kémkedés vádjával letartóztatták. A lakás olyan volt, mint egy selyemmel bélelt anyaméh – mintha csak egy De Mille-féle bibliai eposz lehetetlen hollywoodi filmdíszletébe léptünk volna be, az aranycsillogástól csak úgy káprázott a szemünk. A herceg sebtében távozott, amikor elvitték, hogy beteljesedjék sorsa, s holmiját szanaszét hagyta. Az éjjeliszekrényen egy porfírfedelű dobozkában félmillió lírát találtunk, mellette egy pohár borba aranyfüstöt kevertek. Egy vitrinben óriás Chanel parfümflakonok sorakoztak, valamint több száz pár selyemharisnya; egy pár felér egy nápolyi asszony becsületével, ha azt áruba bocsátják. Az egész lakásból áradt a fényűzés kultikus imádatának a hangu-

lata. Számos nápolyi arisztokrata az ókori Róma nagy családjaitól származtatja magát, s talán még ma is a legendás római kicsapongások hatása alatt áll. Azt beszélik, hogy egyes nápolyi hölgyek Poppaea Sabinát utánozva tejben fürödtek, amíg a jelenlegi ínséges idők véget nem vetettek ennek a fényűzésnek.

Pignatelli Aladdin barlangjától alig néhány lépésre található a Vicaria kerület, ahol Európában, de lehet, hogy az egész világon a legnagyobb a népsűrűség. Vicariában egyetlen holdnyi területen háromezer ember zsúfolódik össze. Napjainkban táplálékuk a vágóhidakon vásárolt iszonytató belsőségmaradék, halfej és halfarok, a földeken kiásott gyökerek, s ha már erre sem telik nekik, feltehetően macskát is esznek. Azt magyarázták ugyanis nekünk, hogy a hentesüzletekben sohasem látható fej nélküli nyúl, mert csak így bizonyítható hitelesen, milyen állatról is van szó.

Háromszázezer nápolyi lakos él *bassó*-kban. S akár három személy is ellakhat három négyzetméternyi *bassó*-ban. A legtöbb utcalány ebbe a környezetbe hozza klienseit. Így az esetek túlnyomó többségében a szobában lakókat találnak, például emeletes priccseken súlyosan beteg aggastyánokat, akiknek jártányi erejük sincsen. Ilyenkor ezek egyszerűen a falnak fordulnak. Nápolyban mindent a lehető legtapintatosabban oldanak meg.

Július 26.

Az utóbbi időben hivatalos teendőink során jó néhány olyan kalandban volt részünk, amely vetekszik Somerset Maugham valamely Ashenden-novellájának epizódjaival.

Az elmúlt héten közölték velünk: részlegünk egyik tagjának a padulai internálótáborból el kell hoznia egy internált nőt, aki valamely oknál fogva annyira jelentős személyiség, hogy még csak a nevét sem említik; el kell vinnie Rómába kihallgatásra. A nő állítólag rendkívül bájos és szép, s potenciálisan veszélyes. John Dashwood, akitől ezt a jellemzést kaptuk, valósággal úgy beszélt róla, mintha Dumas Lady de Winterje volna. Attól, aki fölkíséri – jegyezte meg John vigyorogva –, megkövetelik, hogy egyetlen szempillantásra se tévessze szem elől. Rómában majd éjszakára a női börtönben helyezik el, ha kísérője megfelelőnek tartja ezt a megoldást, de ha valamely oknál fogva ezt nem tekintené biztonságosnak, ki kell találnia valamiféle egyéb, abszolút biztonságos őrizetet.

Végül George Hankin kapta a megbízatást, ugyanis ő az egyetlen közülünk, akinek mélyen gyökerező vallási skrupulusai vannak. Talán említenem sem kell, a hölgy a börtönben töltötte az éjszakát.

Két nappal később nekem is akadt Maugham-szerű élményem. El kellett mennem a Capodichino repülőtérre, hogy elhozzak és beszállítsak a Poggio Realéba egy olasz tábornokot, akit állítólag Svájcban füleltek le, kábítottak és raboltak el titokzatos 100-as részlegünk emberei. A 100-as részleg embere a tábornok karját markolva lépdelt le a repülőgép lépcsőjén, másik kezét kinyújtotta az átvételi elismervényért, közben a hatalomtól öntelt áthatható pillantással méregetett, majd átadta nekem a tábornokot, tagadólag megrázta a fejét, amikor meghívtam egy pohárka marsalaira, s visszabotorkált a repülőgépbe, amely hamarosan ismét fölszállt.

Hozzá képest a tábornok roppant nyájasnak tűnt. Legnagyobb sajnálatomra nem nyílt alkalmam részletesen kikérdezni, voltaképpen mi is történt vele, pedig bizonyosra veszem, hogy boldogan könnyített volna lelkén.

Augusztus 3.

Salvatore Loreto, akit jól ismertünk sikerei alapján, amelyeket beszivárgóként és szabotőrként ért el a 10. flottillánál, most váratlanul felbukkant – ugyan ki hitte volna – a cancellói tábori kórház hadifogoly-kórtermében, miután a vonalaink mögött végzett rajtaütésszerű támadás során harcképtelenné tették és elfogták. Kiküldtek a kórházba, hogy eldöntsem, vajon a kórház eléggé biztonságos-e, hogy az ilyen fenevad hírében álló egyént, mint Loreto, ott tarthassák, vagy pedig átszállítsák a Poggio Reale börtönkórházába. Legnagyobb meglepetésemre kiderült, hogy a kórterem főnöke nem más, mint M. nővér az algériai 100. hadikórházból. Itt a szögesdrót mögött, a szörnyű körülmények ellenére, hőségben, legyek és mindent ellepő por közepette dolgozva is ugyanolyan elragadó és ügyes, rátermett, mint valaha, a rábízott foglyok pedig láthatóan imádják, pedig többségüket iszonyú állapotban találtam.

A förtelmes sebbel beszállított Loreto volt az egyetlen olasz a kórteremben. A nővér orvosi ritkaságnak minősítette, mert még sohasem látott sebesültet, akinek a teste olyannyira átlyukadt, hogy kötözés közben áthatol rajta a fény. Amikor föléje hajoltam, fivérének nézett, átölelte a nyakamat, elsírta magát, és összefüggéstelen történeteket kezdett hebegni közös gyermek-

korunkról: - *...ti ricordi? ...ti ricordi?* - emlékszel? Egy pillanatig ott maradtam ülve Loreto ágya mellett, miközben különböző okoknál fogva gyorsan közeledett a vég. A nővér minden tőle telhetőt megtett érte. Loreto állán apró égési sebeket láttam azoktól a cigarettáktól, amelyeket a nővér gyújtott meg neki és dugott a szájába. A haldokló hangja elhalt, hosszú csönd telepedett ránk, majd hirtelen rekedten, hörögve, halkan kért egyet készenlétben tartott cukorkáiból. M. nővér gyümölcsös rágógumival hallgattatta el.

- Sok van még neki? - kérdeztem.

- Néhány óra. Talán egy nap. De legföljebb két nap. A szomszéd ágyban a német valamivel hat óra után fog meghalni.

A szomszédos ágyban fekvő német fejét afféle gézés kötszersisak borította. Arcát elvitte a lövedék, szeme nem volt, szája helyén lyuk tátongott, öngyilkosságot kísérelt meg: letépte teste többi részéről a kötést, remélve, hogy ezáltal halálos vérzést idéz elő, ezért kezét most odaszíjazták az ágy széléhez. Mesterségesen táplálták, serkentőkkel tartották benne a lelket, mindezt egy csövön át vezették az egyik vénájába.

- Honnan tudja ilyen biztosan az időpontot? - kérdeztem.

- Hat órakor elmegyek - felelte a nővér. - Ma szabad estém van, értem jön a barátom. Amíg életben van a német, mellette kell maradnom, így azután hat órakor kihúzom a csövet. Reggelre úgyis meghalna.

Augusztus 12.

Derült égből villámcsapás: parancs érkezett, hogy át kell költöznöm Beneventóba, ahol átveszem az elhárí-

tómunkát a 418. részlegtől és a kanadai katonai elhárítóktól – valamennyien elvonulnak onnan. Szerencsére ezt a rendelkezést, amelynek értelmében egy ember veszi át húsznak a munkáját, csupán átmenetinek, egy hónaposra tervezik. Összepakoltam a holmimat, reggel hatkor nekivágtam motorkerékpáron, és tízre már ott is voltam Beneventóban.

Ezt az ötvenezer lakosú ősi várost tavaly májusi bombatámadásunk során értelmetlenül szétrombolták a repülőerődök, s még most, tizenöt hónap múltán sincs semmi jele, hogy kezdene újjáéledni. A tizenegyedik században épült gyönyörű lombard–szaracén stílusú katedrálisnak csak a puszta falai állnak, páratlan bronzkapuinak nyoma veszett. Úgy hallottam, hogy csupán minden ötödik ház maradt meg. Errefelé hagyományosan hét évig hordanak gyászruhát az elhunyt közeli hozzátartozóért (az apáért, anyáért, leányért vagy fiúért), így az egész lakosság talpig feketében jár. Ezek az emberek elképesztő nyomorban élnek. Irodám egy rendőrőrszobában van, amelyet szinte teljesen szétrombolt egy bomba. Valamennyi mennyezet beomlott, de a vakolatot egyszerűen csak a sarokba söpörték, az ablakokat pedig kartonívekkel szögezték be. Az épületen fölülről végigfutó hatalmas repedést vakolattal tapasztott dróthálóval tömítették. A vízszolgáltatást alig néhány percre kapcsolják be naponta. Fölhívták a figyelmemet, hagyjam nyitva a csapot, hogy fölfoghassam egy edénybe azt a néhány csöppet, ami napközben kiszivárog. Végül egy kis sárga tócsa gyűl össze a kicsapódott sötét üledék fölött. Ennek a romépületnek a portása szaggatott angol futáresőköpenye alatt anyaszült meztelen – ő az első régimódi *lazzarone*, aki-

vel összeakadtam. Útban irodám felé elhaladtam egy csoport sorban gubbasztó tizenhárom-tizennégy éves *scugnizzo* mellett; egy törött díszkút peremén ülve maszturbáltak.

Az elvonuló kanadaiak rossz emlékeket hagytak Beneventóban. A tőrzsőrmesternek az volt a szokása, hogy állandóan korbáccsal járt, ezzel verte szét az útjába akadó embereket, ha sétálgatott az utcákon. Pillanatnyilag Francesco Altamura parancsnok, a SIM,* vagyis a katonai titkos rendőrség tagja a város ura; Nápolyból utasítást kapott, hogy álljon rendelkezésemre. Jóvágású, kedélyes, rendíthetetlen férfiú, egész lénye vészjósló hatalmat áraszt. Altamura háttérbe szorítja még az „első polgárt" is, aki - jóllehet bizonyára ő a helyi *maffioso* és Vito Genovese révén jutott megbízatáshoz - meglepően színtelen, vénlányos egyéniség, s ideje java részét azzal tölti, hogy eleget tesz követelőző vénapja szeszélyeinek.

Ma este Altamura elvitt, hogy bemutasson a város előkelőségeinek. Közöttük volt egy jómódú koporsógyáros, aki egyúttal - a rendőrfőnök jellemzése szerint - Dél-Olaszország legjobban vezetett bordélyházának is a tulajdonosa. A koporsógyáros igen élénk forgalmat bonyolít le. Az itteni halálozási arány nagyjából azonos lehet a középkori Nagy-Britanniáéval; jelenleg éppen tífusz ütötte fel a fejét a környéken. Emberünk termékei iránt roppant nagy kereslet mutatkozott sok mérföldes körzetben; mivel koporsói ólombélésűek, a közhiedelem szerint épen tartják tartalmukat egészen a feltámadás napjáig. Megtudtam, hogy az ólom a katedrá-

* Servizio d'Intelligenza Militare.

listetőről származik, egyszerűen lelopták a romos épületről. A bordélyház tulajdonosa volt az első, aki megpróbált megvesztegetni. Nápolyban is volt egy hasonló intézménye, amelyet bezártak, mert a kormányzóság tisztviselői között nem akadt protektora; nem is csoda, mondta, hiszen valamennyit zsebre vágták a versenytársai. Megérne neki ezer lírát, ha valaki (például jómagam) megfelelő helyen elejtene egy jó szót az érdekében, s újra megnyithatná a házat.

Kezdeményezése eszembe juttatta azt a papírcédulát, melyet az ugyek átvételekor a 418. részleg egyik tagja nyomott a markomba. Újra elolvastam:

Carabiniere	100 líra
Brigadiere	200 líra
Maresciallo	mozzarella sajt
Első polgár	spagetti (leginkább a tagliatellét kedveli) vagy mozzarella sajt
Commissario PS	egy üveg sarti
Marchesa M.	Keating's vagy ehhez hasonló púder

Ezek voltak azok a szokásos csekélyebb ajándékok, amelyek egy-egy kisebb szolgálatért jártak.

Felmerült a kocsi kérdése, az autó ugyanis nélkülözhetetlen a munkámhoz. Az egész városban csupán ötöt tartottak nyilván, de a rendőrfőnök úgy vélte, tud majd keríteni egyet. Elmentünk egy garázsba, ott megmutattak egy Bianchit, a sarokban állt bakokon. Nemcsak a négy kereke, de jó néhány motoralkatrésze is hiányzott. A rendőrfőnök szerint eddig még senkinek sem si-

került lefoglalnia a kocsit, pedig sokan megkísérelték. Biztos volt benne, hogy valamennyi hiányzó alkatrész fellelhető, s mivel barátról van szó, az emberek odaadnák azokat. Lényegében tehát azt mondta: tőlem függ, rajtad áll. Miközben megvitattuk a kocsi kérdését, körbejártam a garázst, s egy munkapadról fölvettem egy gumiabroncsot. Dunlop gyártmányú volt, amelyről eltávolították a gyártó cég nevét, a számot és a méretmegjelölést, mellette pedig ott hevert az elektromos szerszám, amellyel nyilván elvégezték ezt a műveletet. Egy másik köpenyen rajta volt a Dunlop védőburkolat, de oldalán Pirelli felirat díszlett. Megkérdeztem a garázsmestert, honnan szerezte ezeket a köpenyeket, mire azt válaszolta, hogy vásárolta őket. – Mindenki ezt csinálja. – Jó barátja volt a rendőrfőnöknek, s hajlandónak mutatkozott velem is barátságot kötni. Akárcsak a városka minden lakosa, ő is tudja, hogy a rendőrfőnök nélkül moccanni sem tudok.

Sötétben értünk vissza az irodámba. Útközben észrevettem, hogy az égbolton cikcakkban fénypontok száguldanak, időnként pedig kis szikrazuhatagok permeteznek alá. Kérdőn mutattam ezeket a rendőrfőnöknek. Elmagyarázta, hogy a fiúk denevéreket fognak, benzinbe áztatott rongyokat kötöznek rájuk, meggyújtják a rongyokat, aztán eleresztik a bőregereket. Roppant büszkén dicsérte a fiúkat, amiért ilyen leleményesen szereznek egy kis örömet maguknak, ám sajnálkozva ismerte el, hogy a benzint nyilván valakinek a tartályából lopják.

Augusztus 13.

Egy magát Giuseppinának nevező loncsos, maszatos csavargó lány jelent meg ma az irodámban. A gyanakvó, tizenkét éves lány kizárólag az életkorát volt hajlandó elárulni, meg azt, hogy szülei meghaltak a nagy bombázás során, és hogy „egy ház alatt" lakik lent a folyóparton. Hozzá hasonló árva fiúk százával csatangolnak mezítláb, rongyosan, éhesen, de azért valahogy mégiscsak megélve, nevetésük betölti a komor sikátorokat, de ő volt az első kóborló lány, aki utamba került. Giuseppina közölte velem, hogy, szokás szerint, a pokrócáért jött.

Elképedtem. A romokban heverő Olaszországban a pokróc a pénz egyik válfaja - de meglehetősen nagy címletű pénz, hiszen egy-egy jó minőségű ausztrál vagy kanadai pokróc ára felér egy tanulatlan gyári munkás heti bérével. Megmondtam neki, hogy nincsenek elajándékozni való pokrócaim, de fölajánlottam neki katonai fejadagomból egy csomag kétszersültet, amit méltóságteljesen visszautasított. - Hát ez már nem rendőrőrszoba? - kérdezte. - Dehogynem az - válaszoltam, mire elmondta, hogy az a férfi, aki korábban itt dolgozott (nyilvánvalóan kanadai előd öm), hetente egyszer egy pokróccal ajándékozta meg.

Csak ekkor döbbentem rá kérésének tragikus jelentőségére: ez a csont-bőr, fejletlen kislány gyermekprostituált. Nápoly és Benevento *scugnizzó*-i értelmesek, elbűvölőek, de mindenekfölött filozofikusak - sokkalta inkább azok, mint a jó körülmények között élő gyermekek -, s e fajta nőnemű változata semmiben sem különbözött hímnemű társaitól. Meglehet, csalódást okozott neki, hogy visszautasítottam szolgálatait,

de arca merő jóindulatot tükrözött. Pukedlire emlékeztető meghajlást csinált. - Talán mégiscsak elviszem a kétszersültet - mondta. Aztán intett, és már el is tűnt.

Augusztus 15.

A barátom listáján szereplő márkinőről kiderült, hogy a környék egyik nagy, ősi földbirtokos családjának utolsó élő leszármazottja. Az ötven és hatvan év közötti nő rengeteg ékszert viselt, teljesen sárga volt a láztól, és pipázott. Azt rebesgették róla, nimfomániás, és az elődöm hátrahagyott dossziéiban utalásokat találtam rá, hogy gyakorta rávesz tizenéves *scugnizzó*-kat, kísérjék el kilovagolásai során a várostól néhány mérföldnyire levő erdőbe, ott elcsábítja őket, majd jutalomként ötven lírát fizet nekik.

Kastélyának kisebb, lakható részében fogadott. Fejünk fölött a szarufákon galambok gubbasztottak, a padlót vastagon elborította ürülékük. A márkinő abból él, hogy galambokat szállít a helyi szállodának, az öreg tornyot és a harangtornyot pedig kiadja bérbe disznóhizlaldaként. A díszterem padlójára földet hordatott, itt zöldséget termeszt. Szemmel láthatóan roppant energikus hölgy.

A márkinő - állítása szerint - sváb ősöktől származik, s azt is elmondta nekem, hogy gyermekkorában a kastélyban csakis franciául volt szabad beszélni. Mérhetetlenül megveti az olasz parasztokat, eldicsekedett, családja milyen feudális elnyomó rendszabályokat hozott ellenük, s azt állította, hogy hűbéreseiket a hónap huszonkilenc éjszakáján még azért is megadóztatták, ha feleségükkel aludtak. Ismer mindenkit a tartományban, s értékes informátor, mert merőben más szem-

szögből nézi a dolgokat, mint a rendőrfőnök. Íme egy meghökkentő állítása: az ártalmatlannak és erőtlennek látszó „első polgár" veszedelmes bűnözőbandát irányít. Sikerült megkaparintaniuk egy kilőtt tankot, s most éppen azon vannak, hogy kijavítsák. Figyelmeztetett, hogy hamarosan kéréssel fordulnak majd hozzám: szerezzek nekik alkatrészeket egy „traktorhoz".

Augusztus 18.

Ideiglenesen átköltöztem a Vesuvio Szállóba, amely valaha a város egyik büszkesége volt, mert nemcsak tíz szobával, hanem a tartomány egyetlen gőzfürdőjével is rendelkezett. Épületét a nagy légitámadás okozta károk miatt kisebbre építették át, és egyszerűsítették a szállodát. Most mindössze egyetlen nagy helyisége van, amelynek sarkába vagy húsz-harminc kabátállványt zsúfoltak, valamint ugyanennyi köpőcsészét és egy kis ligetnyi, bödönökbe ültetett pálmafát. Ez a helyiség – a napszaktól függően – kávéházként vagy étteremként szolgál; pontosan éjfélkor japán paravánokat varázsolnak elő valahonnan, és négy, nappal falnak tolt vaságyat helyeznek el, ekképpen hálóteremmé alakítva át a termet. Magam is egy ilyen ágyon alszom, s rettenetesen gyötörnek a szúnyogok és a hőség.

Felvetődött egy probléma. Jóllehet katonai fejadagjaimat átadtam a szakácsnak, azzal, hogy majd ezeken élek, senki sem vett komolyan, úgy vélvén, hogy épelméjű ember, ha *pastá*-t ehet, bizonyára él az alkalommal. Így azután minden étkezéskor púpozott tányér spagettit tesznek elém. Alberto, a tulajdonos, barátságos, bőkezű ember, s nemigen tehetem meg, hogy érintetlenül félretoljam a tányért, mert akkor mélyen meg-

bántódnék. A nehézség abban rejlik, hogyan viszonozhatnám vendégszeretetét, figyelembe véve az olaszok körében elterjedt hiedelmet, hogy minden szövetséges katona dúskál az élelmiszerben. Tegnap, miközben megegyezésünk szerint éppen fölvettem fejadagomat San Giorgióban a dél-afrikaiaknál, eszembe jutott, hogy megkérdezzem az őrmestert, nincs-e véletlenül néhány fölösleges húskonzerve. Készségesen kicipelt vagy fél tucat hatalmas szalonnakonzervet, közölvén, hogy senki sem hajlandó megenni ezt a szörnyűséget. Elvittem a konzerveket a szállodába, átnyújtottam őket Albertónak, s javasoltam, hogy vacsorára hívja meg valamenynyi barátját.

A meghívás átütő sikert aratott. Nemcsak Benevento általam is ismert elitje, vagyis Altamura rendőrfőnök, az „első polgár", a márkinő és a koporsógyáros jelent meg, de eljött a helyi tőkés, don Enrico is, aki mellesleg Alberto csendestársa. Bánatos szeme, petyhüdt vonásai egy vérebére emlékeztettek, kisujjain pedig iszonyú hosszúra növesztette a körmét, régimódi déli szokás szerint azt bizonyítandó, hogy nem dolgozik. Összetoltak három asztalt, a cserepes pálmákat pedig úgy rendezték el, hogy rejtve legyünk a törzsvendégek elől. Lina, a mindeneslány szolgált fel; alaposan kimosakodott, keményített köténnyt vett fel, sőt kesztyűt is húzott ez alkalomból – rá sem lehetett ismerni a szurtos ringyóra, aki éjszakánként beosont a spanyolfal mögé, hogy szerény 50 lírás díjazás ellenében enyhülést nyújtson egy-egy vigécnek. Anyja, egy feketébe öltözött banya kezelte az elaggott gramofont, amelynek csodálatos hangtölcséréből recsegve-ropogva törtek elő a Verdi-dallamok. Rövid kísérletezés után úgy határoztak,

hogy nyersen eszik a szalonnát. Egyetlen jelenlevő nem evett még életében ilyen szalonnát, s valamennyien lelkendezve falták. S mivel számtalan pohár savanyú, de erős helyi borral öblítették le a zsíros falatokat, hamarosan a fejükbe szállt az ital. A márkinő torokhangú nevetése visszhangot vert a teremben, pipájából a padlóra szórta a hamut, végül köhögőrohamot kapott, amikor Alberto körbenyargalt, és Flittel fúvatta be a pálmákat. Don Enrico (kinek személyesen Hitlerhez írt hitvány, hízelkedő levelének másolata valahogyan eljutott hozzám) lefele fordítva lengetett egy amerikai lobogót, és repedtfazék-hangon unos-untalan azt gajdolta: *Vivano gli Alleati!* Amikor a hangulat a tetőfokra hágott, részeg kísérletet tettek, hogy elénekeljék az olasz himnuszt, de kudarcot vallva, átváltottak az *Aida* győzelmi indulójára. A vacsora végén, a vendégek távozása után úgy éreztem, végre sikerült áttörnöm a helybeliek tartózkodásának falát, s tennem valamit, hogy feledtessem a korbácspattogtató főtörzsőrmester gyászos emlékét.

Ma este leszállították a szállodába a Bianchit; amíg Beneventóban tartózkodom, használhatom – kölcsönképpen.

Augusztus 20.

A rendőrfőnök aggódik, bár lehet, hogy csak tetteti. Közölte, hogy a várost bekerítették a banditák, s úgy értesült, esetleg összefognak és megtámadják a városkát. Mit ajánlok, mitévők legyenek?

– Semmit – feleltem. – Semmi közöm az egészhez.

– De hát egy csónakban ülünk – mondta. – Maga is kihúzhatja a lutrit.

Megkérdeztem, mit javasol, mire azzal állt elő, hogy nekünk kell megtámadnunk a haramiákat, mielőtt ők támadnának ránk.

– S vajon mivel támadnánk? – kérdeztem. – Hány emberünk és milyen fegyvereink vannak? – Megemlítettem, hogy van egy 38-as Webleym öttárnyi tölténnyel – ez ugyanaz a pisztoly és ugyanaz a lőszer volt, amivel egy éve Salernóban partra szálltam. A parancsnok, akinek egy Beretta automatája van, három carabinierére számíthat, de mivel hármójuk mindössze két pár katonai bakancson osztozkodik, egyidejűleg csupán ketten teljesíthetnek szolgálatot. 1912-es Carcano puskákból áll a fegyverzetük – e puska segítségével vesztették el az olaszok ezt a háborút. Van még két Pubblica Sicurezza rendőr is – a parancsnok szerint az első lövés után kereket oldanának. Végül egy kétfőnyi angol katonai rendőrrészleg is itt állomásozik a városban, talán hajlandók lennének segédkezet nyújtani.

Azt vetettem ellene, hogy a banditáknak, akik túlnyomórészt olasz meg amerikai katonaszökevények, köztudomás szerint nehéz Breda géppuskáik vannak. Sőt mi több, tette hozzá a parancsnok, a legújabb amerikai fegyverekkel is el vannak látva. Tudomása szerint ezt titkon a stratégiai hivatal ügynökei szállították nekik. Azt is állította, hogy végső soron azt tervezik, mindezeket a szabadcsapatokat szeparatista hadseregé fogják össze annak a titkos mozgalomnak a támogatására, amely egész Dél-Olaszországot el akarja szakítani északtól. Úgy látszik, bármennyire is fantaszta, szedett-vedett társulás Lattarullo szeparatista baráti köre, itt is teret nyerhet, amint ez már megtörtént Szicíliában.

– Tennünk kell valamit – jelentette ki a rendőrfőnök. – Minél tovább tétlenkedünk, annál súlyosabbá válik a helyzet. – Ekkor eszembe jutott, hogy éppen az előbb kaptam rádiótáviratatot, miszerint útnak indítottak erősítést: két kanadai fél szakaszt, összesen két tisztet, két törzsőrmestert és nyolc őrmestert. Ám úgy döntöttem, nem adom tovább ezt az értesülést.

Ezzel szemben megemlítettem, hogy a mai napon az „első polgár" megkért, szerezzek neki alkatrészeket a traktorához. – Voltaképpen egy harckocsihoz szükségesek ezek? – kérdeztem.

A rendőrparancsnok a vállát vonogatta. – Nem szabad elhinnie mindent, amit hall – felelte. – De elképzelhetőnek tartom.

Augusztus 21.

Megvitattam a banditák kérdését don Ubaldóval, az iskolaigazgatóval. Úgy vélekedett, hogy zűrzavaros időkben a banditák mindig fölbukkannak a környéken. Emlékszik, így volt ez gyermekkorában az 1914-es háború előtt és után is, s nem tudna mondani egyetlen történelmi időszakot sem, amikor Dél-Itália és Szicília hosszabb időre megszabadult volna ettől a nyűgtől. Elmondtam neki, hogy noha az újságokban alig történik említés róla, szicíliai részlegünktől megtudtam, hogy jelenleg vagy harminc banda tevékenykedik Szicíliában, s értesüléseink szerint sokat közülük közönséges bűnözők vezetnek, akiknek a harcok alatt sikerült megszökniük a börtönökből.

Don Ubaldo kifejtette: hagyomány, hogy a törvényes rend összeomlása idején sok ilyen elem a nagy földbirtokosok szolgálatába áll, szállást és élelmiszert

kapnak annak fejében, hogy féken tartják a parasztokat. Jelenleg ezek a bandák Szicíliában rendőrőrsök és a szövetséges erők fegyverraktárai ellen intéznek támadásokat, sőt időnként elszigetelt településeket is megrohannak. Don Ubaldo azonban egyetlen olyan esetről sem tud, amikor egy olyan jelentős város, mint Benevento ellen intéztek volna támadást, de mivel a közelben nem tarózkodnak szövetséges csapatok, tart tőle, hogy esetleg ezt is megkockáztatják. Az iskolaigazgató - aki hivatalosan is tagja a számtalan baloldali párt egyikének - azt állította, hogy a legtöbb ember ma már a biztonság és szilárd kormány aranykorának tekinti a fasizmus idejét.

Elmondott egy történetet, hogyan semmisítették meg egy közeli kisvárosban az utolsó tizenkilencedik századi brigantikat. Körülzárták őket egy házban, ám a rendőrök sehogy sem tudták kifüstölni őket. Valahányszor rájuk akarták törni az ajtót, lelőttek egy-egy rendőrt. Végül a papot hívták közvetítőnek. Sikerült ígéretet kicsikarni a rendőröktől, hogy ha a banditák megadják magukat, nem lesz vérontás. A banditák elfogadták a föltételeket, mire úgy határoztak, hogy mégiscsak megölik őket, de mivel a rendőrfőnök nem akarta megszegni a vérontás beszüntetésére adott szavát, egyenként megfojtották őket az ágyukban.

Augusztus 25.

Peters, a katonai rendőr őrmester csak nagy szerencsével menekült meg a banditákkal való összecsapásból a nolai országúton, alig egy mérföldnyire a várostól. Kézigránátot vágtak a dzsipjébe, de az szerencsére a hátsó ülés mögötti rakodótérbe esett, és az ülés fémháta meg-

védte a robbanás erejétől és a repeszektől. Dobhártyarepedéssel megúszta a dolgot.

Összeültünk eldönteni, mit tegyünk. A város polgármestere, aki egy nagy nulla, azt javasolta, forduljunk a legközelebb állomásozó gyalogsági egységhez, és kérjük, adjanak kölcsön egy századot. Az első ellenvetés az volt, hogy amúgy sem kapnánk meg, a második pedig, hogy ha teljesítenék is a kérésünket, az adott helyzetben nem vennénk hasznát. A banditáknak saját hírszerző szolgálatuk van, s mihelyt egy katonai alakulat indulna meg ellenük, egyszerűen visszavonulnának a hegyekbe. Petersről kiderült, hogy csodálatra méltó ezredveterán, a palesztinai hadjáratban ki is tüntették, csillog-villog rajta minden szíj, arca pedig olyan rezdületlen, mint egy tapasztalt inasé. Közölte, hogy a már teljesen gépesített banditák egy hajdani német katonai teherkocsin közlekednek.

A döntés: meg kell várni az erősítés megérkeztét, utána talán belefoghatunk valamiféle akcióba.

Augusztus 28.

Megtudtam, hogy Beneventóban jelenleg hivatalosan két járvány dúl: himlő és hastífusz. Kilencven hastífuszesetet jelentettek, a himlőről nincsenek adataink. A tífuszról sem számszerűek az adatok – ennek már több halálos áldozata is van, így többek között a rendőrfőnök hivatali elődje, a carabiniere százados. Amikor néhány napja erről beszélgettünk, a rendőrparancsnok talán némi elégtétellel állapította meg, hogy ez a tiszt római volt. – Úgy látszik, ezek a római úriemberek nem tudnak idelenn nálunk gyökeret verni – mondta. – Lelkesen, tettvágytól duzzadva érkeznek, de

nem tudnak alkalmazkodni a körülményekhez. Csak szedik a pirulákat, mindenféle porral hintik magukat, mégis elfogynak, mint a gyertyaszál. – Miközben ezeket fejtegette, úgy éreztem, elgondolkodva méreget. – Ahhoz, hogy az ember megszokjon egy ilyen helyen – folytatta –, olyan vérre van szükség, amilyen az enyém: túl erős a szúnyogoknak, legyeknek és tetveknek.

Engem leginkább az a lehetőség aggasztott, hogy újabb malária roham tör rám. Dupla adag mepacrine-t vettem be, ettől bőröm és szemem fehérje lassan besárgult, szúnyogháló alatt aludtam, és testem fedetlen részeit bűzös szúnyogűző kenőccsel dörgöltem be, de azért csak csíptek a dögök. Ebben a városban az emberek elkerülhetetlen csapásként fogadják a maláriát.

Bárhogyan nézzem is, itt a középkorban élünk. Csak az épületek változtak – de többnyire ezek is romokban hevernek. Járványok, rablók, gyászmenetek sikoltozó asszonyokkal, eltorzult és megcsonkított koldusok, kerekes fatalpakon vonszolódó, lábatlan nyomorékok mindenütt, de még közveszélyes őrültek is, akik számára nem jutott hely az elmegyógyintézetben. Az emberek szájukra és orrukra szorított zsebkendővel járnak az utcán, feltehetően ugyanezt tették őseik a középkori járványok idején. Ma délelőtt véletlenül betévedtem egy romok között megbúvó kis térre, ahol nők táncoltak, hogy elűzzék a betegséget.

Augusztus 30.

A Vesuvio Szállóban ebédeltem. Egyszerre csak don Ubaldo egyik barátja azt a hírt hozta, hogy az igazgató megbetegedett. Kapott ugyan vényt egy orvosságra, amelyre sürgősen szüksége lenne, de jóllehet Beneven-

tóban mindenféle sütemény és édesség megvásárolható, gyógyszer az nincsen. Nem tudnék valahogyan segíteni rajta?

Amúgy is Nápolyba kellett vinnem heti jelentésemet, ezért azonnal indultam a Bianchimon, s alig két óra alatt odaértem, pedig számos kitérőt kellett tennem a leomlott hidak miatt. Elvittem a receptet gyógyszerész kapcsolatomnak. Ment minden, mint a karikacsapás. Barátomnál megvolt minden elképzelhető modern gyógyszer, én meg megtudtam, honnan származik bőséges raktárkészlete. Míg arra vártam, hogy elkészüljön az orvosság, a pult mögé mentem, és figyeltem egy kisfiút: buzgón áztatta le az angol feliratokat, majd olaszokat ragasztott a helyükre. Semmi közöm nem volt a dologhoz, így hát nem avatkoztam bele, amúgy sem lett volna semmi következménye. Csak elveszítettem volna egy barátot, ráadásul nem kapom meg don Ubaldo orvosságát. Lassanként engem is elkap a gépszíj.

Augusztus 31.

Visszaérkezve Beneventóba, elvittem az orvosságot don Ubaldónak; úgy tűnik, súlyos az állapota, bár nem árulták el nekem, mi a baja. Láttam egy temetést hivatásos siratóasszonnyal: véresre marta arcát. Láttam, hogy egy olasz egészségügyi osztag parasztokat vesz űzőbe, hogy befújja őket tífusz elleni porral. A parasztoknak fogalmuk sem volt, mit művelnek velük, egyesek rémülten ordítottak.

Ma délután két pazar Dodge teherkocsin megérkeztek a beígért kanadaiak; kiderült, hogy pisztollyal hadonászó, vad, eleven cowboyok, mintha egyenesen a

préririől szabadultak volna ide. Mindenük megvan, amire csak vágyódhat egy katona: különféle pisztolyok, lapos pálinkásüvegek a hátsó zsebben, pókerkockák, Rita Hayworth-képek a sztár autogramjával, zsebük degeszre tömve óvszerrel és megszállási pénzzel. Az egyik őrmesternél hüvelykujjköröm nagyságú gyémántot láttam, amelyet a front mögött összeszedett ezerlírás kötegekért kapott cserébe. A gyémánt, magyarázta, a legkönnyebben szállítható vagyon. Tizenketten vannak a kanadaiak: két százados, két törzsőrmester és nyolc őrmester. Nagyon demokratikusan viselkednek. Senki sem tiszteleg a másiknak, a századosokat is keresztnéven szólítják. Amikor meghallották, hogy esetleg összecsapásra kerülhet sor a banditákkal, lelkesen füttyögtek. Ám lelkesedésük lelohadt ma este a vacsora előtti poharazgatás során, amikor egyikük megpillantotta a Vesuvio egyik vendégét, amint csöndesen gubbasztva a sarokban éppen hányt egy zacskóba, s azt állították róla, hogy egy roppant ragályos, rendszerint végzetes betegség kezdeti szakaszában tart. Jellegzetesen amerikai, újvilági iszonyattal borzadnak a gyalázatos higiéniai viszonyoktól, szörnyülködnek, mennyire mocskos Olaszország, ám ez az előítélet nem gátolta kettejüket abban, hogy megállapodjanak ma éjszakára a mindeneslánnyal, pedig a megjelenése, enyhén szólva, roppant egészségtelen.

Szeptember 1.

Mindössze egyetlen éjszakát töltöttek a kanadaiak a Vesuvio Szálló fullasztó közös hálótermében a szálloda speciális szúnyogfajtájának támadásai közepette, s többen közülük máris összeroppantak; ma reggel a két

tiszt, egy törzsőrmester és négy őrmester úgy határozott, hogy továbbállnak Avellinóba, ott állítólag jobbak a körülmények. Így hát itt maradtam a másik törzsőrmesterrel és négy őrmesterrel. Barátságosak, készségesek, s bármennyire nincsen fogalmuk az erkölcsről, kedvelem őket. Semmi dolguk, nem tudják mivel agyonütni az időt, jóformán azt sem tudják, miért is folyik a háború. Mint várható volt, egyikük sem beszél egy árva szót sem olaszul. A mai napot azzal töltötték, hogy a várossal ismerkedtek. Ha meglátnak egy gyereket, cukorkával tömik, az olasz férfiakat lelökdösik a járdáról, s ha anyányi nőt pillantanak meg, nyomban szexuális ajánlatot tesznek neki. A lányok igen méltóságteljesen tűrik e szokványos leszólításokat, néhányan udvarias, sőt mentegetőző, formás kis szónoklatokkal vágták ki magukat, megmagyarázván, miért képtelenek beleegyezni abba, hogy azon helyt szexuális kapcsolatot létesítsenek a kanadaiakkal.

A kanadaiak nagyon panaszkodnak a legyekre, én viszont már beletörődtem - mivel mást amúgy sem tehetek -, hogy együtt kell élnem velük. A beneventói legyek szüntelenül nedvességet keresnek, s ha valamelyik egy kanadai szemhéjra vagy ajakra száll, és szívni kezd, rendszerint undorodó felhorkanást vált ki. Ma délután láttunk egy járdán elterült férfit, valószínűleg az utolsó perceit élte, a járókelők zsebkendőjüket az orrukra szorítva nagy ívben elkerülték. Jason, a legfiatalabb, legféktelenebb és legszeretetreméltóbb kanadai azt ajánlotta, hívjuk föl a kórházat, küldjenek egy mentőkocsit; megdöbbent, amikor meghallotta, hogy a telefonok nem működnek, a kórháznak nincs mentőkocsija, az egyetlen nővér, aki egyébként éjszakára haza-

megy, száz beteget ápol, s nincs annyi hely, hogy akár egyetlen újabb beteget is begyömöszöljenek az ágyak közé.

Gyászos hangulat lett úrrá ma este a Vesuvio lakóin, amikor meghallották, hogy kevés remény van don Ubaldo életben maradására, s hogy az emberek pánikszerűen menekülnek a városból.

Mivel a mindeneslány szolgáltatásaira ma éjszakára egyik törzsvendége tart igényt, azt ajánlottam a két romantikus hangulatba mélyedt kanadainak, hogy talán kitapasztalhatnák, mit tud nyújtani a helyi bordélyház. El is mentek, de hamarosan visszatértek; elpanaszolták, hogy egyetlen lány dolgozik csak, s az is üvegszemű.

Szeptember 3.

Ma reggel tífuszban elhunyt don Ubaldo.

Mivel a kanadaiak azt követelik, költözzünk a városon kívülre, fölkerestem az „első polgárt", aki láthatóan roppant megörült, hogy szolgálatomra lehet, amiért persze egy későbbi időpontban viszontszolgáltatást kérhet. Nem vitás, annak is örült, hogy eltakarodunk a városból. Nyomban talált is egy üres tanyaházat a hegyekben, Sagranella faluban, s alig telt el két óra a látogatásom után, már be is rendezkedtünk ott. A hatalmas épület tiszta és ódon - azt az érzést kelti, mintha egy föld feletti barlangban laknánk. Pompás kilátás nyílik a kopár hegyekre, amelyek érkezésünkkor úgy csillogtak a déli nap fényében, akár a réz. A falu mintha a bronzkorból maradt volna itt. Azt rebesgetik, hogy a falusiak rókakultusznak hódolnak: minden évben elfognak és megégetnek egy rókát, s farkát, akár egy lobogót, a falu

bejáratánál fölállított póznára aggatják. Egy közeli mezőn a húsvét-szigeti szobrokra emlékeztető óriási fej áll, gúnyosan mosolyogva az arra haladókra; feltehetően a szamnita időkből vagy még régebbről származik. Azt is mondják, hogy a szomszédos nagybirtokon magától értetődően gyakorolják még a *ius primae noctis*-t; a birtokot egyébként láthatóan szinte kizárólag nők művelik. Valamivel hajnal előtt indulnak munkára a faluból, s röviddel besötétedés után térnek haza – 16 órás a munkanap. Az intéző állítólag végigtapogatja a nők izomzatát, mielőtt alkalmazná őket.

Ennek a községnek sajátos szenzációja, hogy az alattunk elterülő cserjés hegyoldalakban milliárdnyi szentjánosbogár tanyázik, s ma, besötétedés után minden egyes bokrot kivilágítottak, s valamennyi falevél és gally külön-külön is ragyogó fényárban úszott. A látvány elragadtatta a kanadaiakat; gyermekded ámulatba esnek az efféle új élményektől. A Strega-gyárban – ez egyike a néhány nagyobb épületnek, amelyet az amerikai bombázás megkímélt – méltányos áron: száz líráért és egy font cukorért egy üveg borostyánszínű, illatos likőrt lehet vásárolni. Kiderült, hogy a kanadaiak a Dodge-ukban még cukorkészletet is tároltak, így aztán már kora délután átmentünk a gyárba, és vásároltunk egy tucat üveggel. Az ital birtokában ma este megtartottuk a házszentelőt a tanyán. A kanadaiak nyomban berúgtak az erős, ragacsos likőrtől, ledobták ruhájukat, majd dalolva kitáncoltak a házból, le a hegyoldalon a bokrok és a szentjánosbogarak közé – földöntúli, sőt poétikus látványt nyújtottak.

Szeptember 6.

A kanadaiak minden tekintetben bőkezűek és adakozók. Számukra, akik végtelen térségek szabadságához szoktak, a tulajdon, a birtoklás és bármiféle birtokjog kevesebbet jelent, mint a mi számunkra. Ami az övék, az a tied is, csak kérned kell: közlekedési eszközeik, piájuk, de még a Rita által saját kezűleg aláírt fénykép is. Habozás nélkül, magától értetődően felajánlották, hogy megosztják velem azt a két kába parasztlányt is, akiket egyik portyázásuk során szedtek fel, s akiket házimajomként kezelnek, naphosszat süteménnyel és angolszalonna-darabkákkal tömnek. Elfogyott a whiskyjük, én viszont kezdek torkig lenni az édes, alattomos Stregával. Vizespohárral isszák a likőrt még reggelihez is, majd veszik a puskájukat, és kalandot keresve nekivágnak a környéknek.

Meglepetésemre a parancsnokságon – mikor legutóbb ott jártam – határozottan körvonalazott elfoglaltságot találtak nekem: nyomozzam ki, milyen indítékok vezetik a környéken illegálisan működő egyik politikai pártot. Mostanáig vagy hatvanöt politikai párt jegyeztette be magát áldásunkkal és jóváhagyásunkkal, s valamennyien bevetik majd magukat az általános választások kiírása után kezdődő féktelen fogd-ahol-éred-be. Ráadásul még számtalan el nem ismert mozgalom is hirdeti, hogy ő lesz az, amely a nemzetet visszavezeti dicsőségéhez. Többségük egyenesen nevetséges, mint például Lattarullo szeparatistái, akik az embereket római tógákba akarják bújtatni, legkevesebb tíz gyermeket tennének kötelezővé családonként, s valamiféle álcázott formában ismét bevezetnék a jobbágyságot. De azért

akadnak közöttük szervezetek, amelyeket céltudatosabbnak és veszedelmesebbnek ítélnek; ezek közé tartozik a neofasiszta szemlélettel gyanúsított Forza Italia! is, amelynek kivizsgálására megbízást kaptam. Beneventói kapcsolataim lekicsinylően nyilatkoznak róla, azt állítván, hogy ez is csupán a nagybirtokosok és a falusi maffia által támogatott fanatikus jobboldali mozgalom, amelyet egy magát Garibaldi reinkarnációjának kinyilvánító, félőrült *latifondista* irányít. Mindazonáltal elrendelték, hogy készítsek róluk jelentést, ezért, amikor megtudtam, hogy a mai napon San Marco di Cavaliban, a Monti del Sannio-hegységben fekvő faluban, vagy 30 mérföldre Beneventótól nyilvános gyűlést tartanak, kölcsönkértem a kanadaiaktól a Dodgeot, és elindultam a hegyekbe. Hat óra körül kerekedtem fel, amikor valamennyi barátom még az igazak álmát aludta, s nyolc óra tájban már meg is érkeztem.

A távoli déli országrészekben a politikai gyűléseket korán tartják, hogy elkerüljék a déli hőséget, s gyakorta csupán ürügyül szolgálnak egy rögtönzött vásár megszervezésére. Most is az történt, hogy a szónoklatok meghallgatására érkezők megragadták az alkalmat, és magukkal hozták eladásra szánt birkáikat, de fölvertek egy sátrat is, ahol szalmafonatos játékokat, kukoricaliszt-süteményeket, önból készült pásztorsípokat árultak, sőt, háromfős zenekar is készenlétben állt. San Marcót mintha a hegy kőzetéből faragták volna ki, olyan volt, mint egy emberi korall, ahol a nyomorúság elleni küzdelmen kívül nemigen akad egyéb a lakosság számára. Totemoszloparcú pásztorok lakták a falut, komor, hallgatag férfiak, akik a rabszolgaságtól alig megkülönböztethető viszonyokat örököltek. Sőt,

egyes esetekben szó szerint rabszolgaság is lehetett, hiszen általában azt tartják, hogy itt és még számos déli körzetben fiatal fiúkat szüleik titkon eladnak nagy nyájak gazdáinak. E szótlan férfiak nagyobb termetűek voltak, és alighanem keményebb fából faragták őket, mint a dél-olaszországi parasztokat, akikkel benyomásom szerint kevés a közös vonásuk.

Napjainkban a politikai szónoklatok szinte felcserélhetők, csupa frázispufogtatás az egész. Az olasz hallgatóság élvezi a minden érvelést nélkülöző szónoklatokat, elragadtatja a szavak tűzijátéka, ami általában csak azt álcázza, hogy a szónoknak egyetlen eredeti gondolata sincsen. Jóllehet ez esetben a szónok állítólag felforgató elem volt, az égvilágon semmi új mondanivalója sem akadt, legalábbis semmi olyan, ami bármi elképzelhető módon veszélyeztethetné a szövetséges haderők biztonságát. Véget nem érően ontotta a dagályos frázisokat, valósággal tombolt, mire a pásztorokból álló hallgatóságban néhányan megtörték némaságukat, és helyeslően morogtak. Egy ideig ott álldogáltam közöttük, néha jegyzeteltem, hogy legyen mit megírnom a jelentésemben. Úgy éreztem, teljesen el vagyok szigetelve. Roppant szembeszökő is lehettem – ezért kíváncsiságot is kelthettem – egy olyan faluban, ahová addig talán még egyetlen angol katona sem tette be a lábát.

Egyórányi ődöngés után úgy véltem, tudok már mindent, amit meg akartam tudni a Forza Italia! mozgalomról, ám amikor visszaértem oda, ahol egy árnyékos helyen leálltam a Dodge-dzsal, meglepődve láttam, hogy vagy ötven férfi állja körül a kocsit. Amikor közelebb értem hozzájuk, felém fordultak. Magatartásuk ellenségesnek tűnt. Ketten éppen bekémleltek a teher-

kocsi hátsó záródeszkáján át a rakodótérbe; amikor odamentem, hogy megállapítsam, miről is van szó, megláttam, hogy a rakodótérnek körülbelül a felét ragacsos, nem egészen megalvadt vér borítja, nyilván már akkor is ott volt, amikor elhajtottam Sagranellából. A kérlelhetetlen kőkorszaki arcok egyre szorosabb gyűrűt vontak körém, s úgy éreztem, a pásztorok bármely pillanatban rám vethetik magukat. Átfurakodtam a tömegen, fölkapaszkodtam a vezetőfülkébe, és beindítottam a motort. Miközben a kocsi lassan átnyomakodott a testekből alkotott sorompón, és kiáltások harsantak, öklök emelkedtek, eszembe ötlött, hogy ezek a pásztorok talán összecsaphattak a német hadsereg valamelyik tömeggyilkos osztagával, s most látva, hogy jegyzetelek, azt hiszik, hogy a Gestapo-hóhérok angol megfelelője vagyok. Azután meglátva a vérben úszó rakodóteret, arra a következtetésre jutottak, hogy a kocsit bizonyára tömegmészárlások áldozatainak elszállítására használták. Hangos átkozódás közepette hagytam el San Marcót, még néhány követ is utánam hajítottak.

A sagranellai tanyaházban visszaérkeztemkor is folyt még a lakmározás és dorbézolás, s hamarosan nagy nevetések közepette fény derült a rejtélyre. Tegnap késő éjszaka a kanadaiak elgázoltak egy civilt, jóformán levágták mindkét lábát, beemelték a kocsi rakodóterébe, elvitték a campobassói kórházba, s otthagyták. Amikor értesültek; milyen szorult helyzetbe jutottam miattuk San Marcóban, nem győztek mentegetőzni.

Szeptember 11.

Amikor a figyelmet lekötik a háborús kényszerűségek, Benevento éppolyan, mint a többi rommá lőtt város, de a nyugalom és az elmélyülés pillanataiban kiütközik sajátos hangulata, s egyszeriben megcsapja az embert a félelem fuvallata.

Délelőtt tizenegy óra tájban megjelent az irodában egy *scugnizzo*, s közölte, hogy egy ismeretlen férfi küldte, mondja meg nekem: percekkel ezelőtt agyonlőttek valakit azzal a bizonyos lefűrészelt csövű vadászpuskával, a *lupará*-val, melyet a hagyományos gyilkosságok során használnak, s a holttestet otthagyták az utcán a Caffè Roma előtt. Nyomban odasiettem, de már semmit sem találtam, csupán a macskakövek között tekeregtek vékonyka vérpatakok, ott ahol egy holttest heverhetett. A járókelők félrefordított fejjel siettek el mellettem. A kávéházban egy pincér éppen az edényeket szedte le egy asztalról, odaléptem hozzá, és megkérdeztem, nem látott-e vagy hallott-e valami szokatlant. Tagadólag rázta a fejét. A söntés mögött álló csapos sem tudott semmit. Alberto barátomnak, a Vesuvióban, alig száz lépésre a Caffè Romától, teljesen eredménytelenül telt el a délelőttje. Hasonlóképpen nem észlelt semmit don Enrico, a tőkés sem, aki pótkávét szürcsölt a Vesuvióban nagyjából éppen abban az időben. Lina, a mindeneslány úgy emlékezett, hogy hallott valami gépkocsipufogást, de nem mert volna megesküdni rá. Ezeket az embereket úgy nevelték, hogy tartsák a szájukat. Az óvatosság valósággal elkábította őket. Vérükké vált, hogy az ilyesféle kérdésekre csupán semmitmondó mosollyal válaszoljanak, nem hallottak, nem láttak semmit. – Valaki átverte – mond-

ta a rendőrfőnök. – Ha bármi történt volna, elsőként tudnám meg.

Nem elégedtem meg ennyivel, visszamentem a *scugnizzó*-khoz, akik senkitől és semmitől sem félnek, s mindmáig a tiszta igazság legfőbb forrásai. Kikérdeztem két fiút, s mindkettő megerősítette, hogy valóban elkövettek egy gyilkosságot, és többen is tanúi voltak ennek. Most már magam is biztosra vettem, hogy megtörtént a gyilkosság. De hát miért akarnak félrevezetni az emberek? Ilyen hátborzongtató módon kezdődött a nap.

Szeptember 16.

Értesítettek, hogy részlegünk egyik tagja, Bernard Durham, megsebesült az avellinói banditák ellen indított tisztogató hadművelet során. Amerikai tiszti egyenruhát viselő merénylője kiugrott egy ellenőrzési ponton föltartóztatott gépkocsiból, s közvetlen közelről 45-ös automata pisztolyával átlőtte Durham vállát. Ez részlegünk első vesztesége. Szerencsére a sérülés nem súlyos. Könnyen lehetséges, hogy ugyanarról a bandáról van szó, amely annyi gondot okoz nekünk Beneventóban is, mert Peters, a katonai rendőr őrmester azt jelentette, hogy amikor kézigránátot vágtak a dzsipjébe, a támadó teherkocsin egy amerikait is látott.

Mármost azt kellene tisztázni, hogyan is kezeljük ezt a banditaügyet, mert nyomban felvetődik a kérdés, hogy milyen mértékben vagyok benne az egészben, vagy milyen mértékben kellene benne lennem. Bármennyire megfoghatatlan is gyakorlatilag a funkcióm, alapvetően az angol hadsereg biztonságának érdekében tartózkodom Beneventóban. A banditák – amed-

dig nem bennünket zaklatnak - szerintem az olasz rendőrségre tartoznak. A kanadaiak nem értenek egyet velem, s noha feladatom, hogy tanácsokkal lássam el őket, nincs jogom parancsolni nekik. Alig várják, hogy összecsapjanak már valakivel, bárkivel, s csakis a saját fejük után mennek. Peters őrmester, aki még mindig fortyog a kézigránátos támadás miatt, azt mondja, utasításai szerint szabadkeze van bármilyen akcióra, márpedig ő a kanadaiakkal ért egyet. Altamura rendőrfőnök csillogó szemmel tervez, és segítségünket kéri a törvényes rend fenntartásához. Minél többet látom, annál inkább bánom, hogy kénytelen vagyok összefogni ezzel az emberrel. Egy nap a szokásos névtelenlevél-halomban találtam egyet, amely azzal vádolta, hogy egy követ fúj az egyik bandával. Ha csak szemernyi igazság is van ebben a vádban, akkor nyilvánvalóan azon mesterkedik, hogy megsemmisítse valamelyik vetélytárs szervezetet - feltehetően azt, amelyiket állítólag az „első polgár" irányít. A cselszövések valóságos labirintusa.

Ma összeültünk megbeszélni, mitévők legyünk. A rendőrfőnök kijelentette, hogy értesülései szerint a banditák holnap éjszaka a Foggiából idevezető közvetlen úton nyomulnak majd be a városba, s fegyvert meg felszerelést akarnak összeszedni. Azzal érvelt, hogy a katonai biztonsági erőknek is be kell avatkozniuk, mert az ellenséges ügynökök és szabotőrök a banditák által fölajánlott járműveken közlekednek az országban. Megállapodtunk, hogy ellenőrző állomást létesítünk a foggiai úton, továbbá, hogy a katonai elhárítás csupán az engedély nélküli utazásokra összpontosítja figyelmét. Egyéb akciók az olasz rendőrség hatáskörébe tartoznak.

Szeptember 19.

A nap nagy részét Benevento külvárosainak és a városból kivezető utaknak a megfigyelésével töltöttem, azonkívül kapcsolataimtól gyűjtöttem be a merőben ellentétes véleményeket arra nézve, hogy a banditák feltehetően milyen hadmozdulatokat fognak végezni. Úgy döntöttünk, hogy az ellenőrző állomást vagy három mérfölddel a város előtt létesítjük, valamivel az Ufita folyón túl, ott, ahol a híd leszakadt. Ez az elhagyott másodosztályú út eszményien megfelelt a délről és az Adria partjáról északra irányuló illegális forgalom céljainak.

Tíz óra tájban valamennyien elfoglaltuk őrhelyeinket. Felhőtlen volt az ég, minden ház és fa élesen kirajzolódott az enyhe vöröses holdfényben. A rekkenő nyárban, amely nappal kiégette a zöld növényzet utolsó nyomait is, éjszaka számtalan apró, illatos virág nyílott körülöttünk, a bozótosban pedig millió szentjánosbogár villódzott. A legkülönfélébb fegyverekkel, no meg Stregával fölfegyverzett kanadaiak felcsigázva várták az összecsapást, a carabinierék idegesek voltak, de beletörődtek az elkerülhetetlenbe, az angol katonai rendőrök kiismerhetetlen arccal, korrekt magatartást tanúsítottak. Nagyon vegyes haderő voltunk, és sajnálatos módon nem volt parancsnokunk.

Nem unatkozhattunk, rengeteg volt az illegális utas. Egy carabiniere lámpájával az út szélére irányította a személykocsikat és a teherautókat, a kitámolygó utasok arcát ellepte a fehér por, úgy festettek, mint a cirkuszi bohócok. Úgy minden tizediknek volt rendben az úti okmánya. Akiknek nem volt megfelelő dokumentumuk, zsebükből a legkülönfélébb cédulákat húzkod-

ták elő, amiket úti okmányok kibocsátására föl nem hatalmazott szövetséges tisztektől kunyeráltak, vagy lejárt érvényű, esetleg erre az útvonalra érvénytelen menetleveleket mutogattak - akadtak közöttük félreismerhetetlen hamisítványok is. Minden járművet dugig tömtek valamiféle csempészáruval, melyet aztán a rendőrfőnök vidáman kirakatott, holott szabály szerint mindent be kellett volna szállítani a városi raktárba. Mivel azonban egy hordó olívaolaj körülbelül ötvenezer lírába került a feketepiacon, eltűnődtem, vajon a kincsből mennyi jut majd el valóban az *amassó*-ba. Az éjszakát könyörgő, megvesztegetést fölajánló, zokogó hangok töltötték be, s szinte bizonyos, hogy suttogva egyezségeket is kötöttek. Egyszerre csak megdöbbenve vettem észre, hogy a rendőrfőnök eltűnt, de rövidesen megjelent a bokrok mögül egy ifjú hölggyel, aki nyugodtan és elégedetten foglalta el helyét ismét azon a teherkocsin, amelyen idáig is utazott.

A kanadaiak fölfedezték, hogy a legtöbb kocsin lopott gumiabroncs van. Elrendelték, hogy ezeket azon helyt szereljék le - tartok tőle, hogy buzgalmukat nem annyira a szövetséges javak megóvásának szándéka tüzelte, mint inkább az a tudat, hogy minden használható gumiért harmincezer lírát kapnak, s a vevő nem érdeklődik majd az abroncsok eredete felől.

Nagy szerencsénk volt, mert az ártalmatlan utasokat már ellenőriztük, és tovább is küldtük, mire a banditák megjelentek. Hajnali két vagy három óra lehetett, tompa fakó holdfény világított, kezdtünk már nagyokat ásítani, sőt, én három egymás utáni álmatlan éjszaka következtében olyan fáradt voltam, hogy szinte hallucináltam. Amikor megláttunk egy közeledő teherkocsi

által vert szokásos porfelhőt, nem gyanakodtunk semmire. A gyorsan hajtó teherautó a korlát előtt lelassított, kikapcsolta fényszóróit, azután ismét fölgyorsított, félresöpörte a lámpást lóbáló carabinierét, és a sorompót szétzúzva továbbszáguldott. Szórványos lövések közepette húzott el mellettünk, a mieink kapkodva igyekeztek tüzelőállásaikba. Amikor a kocsi a lerombolt híd végéhez ért, elfordult, óvatosan leereszkedett a folyópartra, átvergődött a köveken és a folyóágyban keskenyen kanyargó vízcsíkon, s a túlsó parton kezdett fölkúszni, ahol már biztonságban volt a carabinierék játék puskáiból utánaküldött sortűztől; s Peters őrmester Thompson-géppisztolyának lőtávolságán is kívül került.

A váratlan esemény úgy érte a Dodge-ot, hogy orral éppen rossz irányban állt, s valamely oknál fogva a három lábra szerelt golyószórót sem tudták száznyolcvan fokkal elfordítani. A banditák kocsija alighogy megjelent a túlsó part szemhatárán, a Dodge-ot sikerült beindítani és annyira odébb állítani, hogy használni lehetett a golyószórót. Jason izgatottan fél sorozatot adott le vele. Láttuk, amint a lövedékek szikrát vetve nekicsapódnak a fémnek, majd a teherkocsi a szemhatár alá bukott, a Dodge pedig az üldözésére indult. Figyelmünket ekkor az vonta magára, hogy váratlanul egy másik teherkocsi jelent meg és fékezett le kétszáz méterre a szétrombolt torlasz előtt. Láttuk, hogy több alak leugrik róla, futva megindul egy olajfaliget nyújtotta menedék felé, mire rohanni kezdtünk feléjük. Mellettem egy újonc carabiniere futott, igyekeztem lépést tartani vele. Valaki egy Thompsont nyomott a kezembe, de csak homályos sejtelmem volt, hogyan kell kezelni, s amúgy

is valamiféle kába elszántság töltött el, hogy sem ölni nem fogok, sem megölni nem hagyom magam. Lassan, nehézkesen futottunk az olajfák közötti hosszú közökben, amelyek oly szabályosan ismétlődtek, akár a tapétaminták. Gyökerekbe botlottunk, kiszáradt öntözőcsatornákba csúsztunk, kecskefejők úgy csapódtak körülöttünk, mintha óriási lepkék volnának. Egyszerre csak fölmagasodott előttünk egy hórihorgas, sovány néger. Szomorú, hosszúkás fejet láttam egy amerikai egyenruhából kimeredő nyakon, a néger jobb karjának hajlatába akasztva lógott egy Schmeisser géppisztoly, bal karja meg úgy lóbázott, mintha megsérült volna. Távolról puskaropogás hallatszott. A néger leesett állal szökellt és hajlongott, akár egy bokszoló, géppisztolyát hol egyikünkre, hol a másikra irányította, mintha el akarna hessegetni minket. A Thompsonnal a combjára céloztam, meghúztam a ravaszt - fémes kattanás jelezte, hogy a fegyver beszorult. Erre a fiatal carabiniere térdre ereszkedett, és Carcano játék puskájával gondosan célzott. Lőtt, és a néger, mintha súlytalan volna, hátrabukott, akár egy üres célfigura a vásári céllövöldében, de azután megkönnyebbülten láttam, hogy karjával-lábával kapálózva föltápászkodik. Közrefogtuk. Homloka tetején fekete csík húzódott egészen a hajáig, ott, ahol a lövedék csodával határos módon csak súrolta a koponyáját, de nem hatolt bele. A néger imbolygott, fehér tenyerét kifelé fordította, de ekkor a fiatal carabiniere rávetette magát, a földre rántotta és megbilincselte. Előhúzott egy könnyű láncot, rácsatolta a bilincsre, talpra rántotta a négert, elvezette és egy fatönkhöz láncolta, mintha csak egy kerékpár volna. A néger lekuporodott a röpdöső szentjánosbogarak között, te-

nyerébe hajtotta a fejét, ujjai közül vékony csíkban vér kezdett szivárogni. Egyikünk sem szólt egyetlen szót sem.

Távolról hallottuk a golyószóró lassú, kimért kelepelését, azután csönd ereszkedett ránk. A holdsütötte lombok közül nesztelenül kilépett egy másik carabiniere és egy Pubblica Sicurezza-ügynök, aki kétsoros öltönyben pompázott, mintha városi sétára készülne; közölték velünk, hogy a tanyaházakban menekülő banditák rejtőznek. Az egyik épület fala mintha papírmaséból volna kivágva, úgy világlott a liget végén. Otthagytuk a megláncolt négert, és a ház felé rohantunk; meghökkent, bokáig érő hálóinges, ártalmatlan, szakállas öregember engedett be minket. A ház emberi istálló volt: mindenütt ágyak álltak, a levegőt betöltötte az alacsony válaszfalak mögött a vizelet átitatta szalmában fészkelődő kecskék átható szaga. A rendőrügynök gyors léptekkel járt fel-alá, lerántotta a pokrócokat, alvást színlelő férfiak és nők arcába világított zseblámpájával; a fejünk fölötti szarufákon gubbasztó csirkék felriadva csapkodtak szárnyukkal, hogy megtartsák egyensúlyukat.

– Ki ez a pasas? – kérdezte a nyomozó.

– Az unokaöcsémre érti? – kérdezett vissza az öreg.

A nyomozó torkon ragadta, többször jobbról-balról pofon ütötte, de nem túl erősen, és közben teljesen szenvtelen maradt.

– Az anyád valagát! Nem, nem az unokaöcsédet kérdeztem. Miért van teljesen felöltözve? Mitől vérzik?

– Tényleg vérezne?

– Igen, vérzik. Úristen, minden vérben úszik. Az isten verje meg, csupa vér a padló!

A nyomozó zseblámpájával a lábunk elé világított, azután előrehajolt, és ujját egy kis fekete tócsába nyomta. – Ez vér – állapította meg.

Az öregember kiegyenesedett, és méltóságteljesen megszólalt. – Éjszaka bekopog a házamba egy férfi, azt mondja, hogy fáradt, ágyat kér. Én nem kérdezek semmit. Keresztények vagyunk.

Az ágyban fekvő férfi, látva, hogy vége a játéknak, nyögve dobálni kezdte magát. Amikor alaposabban megvizsgáltuk, láttuk, hogy két lövés érte a combján. A nyomozó az ágyhoz bilincselte, odaszólt az öregembernek, hogy öltözzön fel, velünk jön, azután elindultunk megkeresni a többieket.

Az ellenőrző állomáson már újra ott találtuk együtt a kanadaiakat, a katonai rendőröket és a rendőrfőnököt. A kanadaiak szitává lőtték a banda teherkocsiját, de a legtöbb banditának sikerült egérutat nyernie. Ennek ellenére nyolc foglyot ejtettünk – kettő közülük sebesült, egyikük, a mi négerünk, nyilván amerikai katonaszökevény –, nálunk pedig senki sem sebesült meg. Az egyik fogolynál, egy tizennyolc év körüli, jóképű fiúnál, aki félelmében vigyorgott, amikor behozták, rengeteg pénzt találtak, s Jason azzal a hihetetlen javaslattal állt elő, engedjük meg neki, hogy látótávolságon kívülre vigye a fiút, lelője, a pénzét pedig megtartsa. Ott helyben nem tudtam eldönteni, ostoba viccelődés volt-e csupán, vagy a félig tréfálkozva megtett javaslat csak azért hangzott el, hogy megállapítsa, miként reagálok rá. Bármilyen szertelen volt is Jason, eddig jószívű, derék fiúnak véltem, de most megriasztott. Arra is rádöbbentem: a beneventói helyzet olyan fordulatot vett, hogy a lehető legsürgősebben szabadulnom kell onnan.

Szeptember 20.

Ez a hét is rosszul indult. Az *ammassó*-ban tett látogatásom során meggyőződtem róla, hogy a tegnap éjszaka lefoglalt javakból csak nevetségesen kis mennyiségű olívaolajat szállítottak be a raktárba. A *responsabile* hol körmönfont, hol kitérő, hol meg szófukar volt, s amikor később a rendőrfőnököt sarokba szorítottam ebben az ügyben, ő sem volt hajlandó nyilatkozni. Megkérdeztem tőle, mi lett a lefoglalt gumiabroncsokkal, mire azt felelte, hogy halvány fogalma sincsen, csak arra gondolhat, hogy a kanadaiak rátették a kezüket a szállítmányra. A kanadaiak határozottan tagadták ezt. A rendőrfőnök egy csiricsáré karórával kívánt megajándékozni, s megsértődött, amikor elhárítottam az ajánlatát. Ezekben a napokban egyre inkább megfakult szokásos szívélyessége.

Kezdem úgy érezni, hogy a rendőrfőnök hűvösebb viselkedése általában a városi lakosság megváltozott érzelmeit tükrözi. Azok, akiket eddig barátaimnak tudtam, egyszerre csak túlzottan udvariasak lettek, s ekképpen kirekesztettek gondolataiknak még abból a szerény kis részéből is, amelyhez eddig hozzáférhettem. A nyílt bírálat elképzelhetetlen lett volna, de igen közvetett úton eljutott hozzám a hír, hogy De Micco gazda letartóztatása, amiért befogadott egy sebesült bandität, általános megütközést keltett. „Ugyan ki cselekedett volna másként?" Gyanítom, az emberek úgy tekintenek ránk (kanadaiakra, katonai rendőrökre és énrám), mint akiket bábként mozgat a rendőrfőnök, s titkon megvetnek bennünket, amiért olyan gyöngék és vakok vagyunk, hogy eltűrjük ezt.

Az az igazság, hogy fölborítottuk a városban a ter-

mészetes egyensúlyt. Jómagam merev magatartást tanúsítottam, amikor rugalmasnak kellett volna lennem. Itt a rendőrség - bármennyire is korrupt és basáskodó - egy húron pedül a polgári lakossággal, csakhogy ennek a játéknak bonyolultak a szabályai, én meg nem ismerem ezeket, s mivel nem ismerem és nem értem a szabályokat, elveszítem az emberek tiszteletét. Aki csak belép az irodámba, hogy úti okmányt kérjen, lerak egy százlírást az íróasztalomra, én meg visszalököm neki. Az én helyzetemben nem veszem, de nem is vehetem tudomásul, hogy ezek az emberek nem olyasmit ajánlanak fel nekem, ami a mi szemünkben megvesztegetésnek számít, hanem szokványos udvariassági gesztust tesznek. Afrikai törzsi rendszer van itt érvényben, amelynek keretében minden jól nevelt ember ad és el is vár baksist. A nálamnál rugalmasabb elődöm a rám hagyományozott lista alapján utalta ki a baksist. Én ezt elmulasztottam, s ennélfogva feltehetően faragatlannak és zsugorinak tartanak. S mivel nem cseréltem senkivel szertartásosan ajándékot, szinte bizonyosan elvesztettem barátokat.

Gondolom, túl nagy hűhót csapok a hiányzó gumiabroncsok és az olívaolaj miatt, s kezdek rájönni, hogy nem így kellene itt intézni az ügyeket. Könnyen lehetséges, hogy akkor őrizhetném meg pozíciómat, akkor övezne továbbra is tisztelet, ha hátat fordítanék az egész ügynek, elegánsan elismervén, hogy átvertek, és nem kellemetlenkednék azoknak - elég sokan lehetnek -, akik hasznot húztak a kínálkozó alkalomból.

Szeptember 23.

Búcsút vettem a kanadaiaktól, otthagytam őket sagranellai erődjükben, és visszaköltöztem a Vesuvio Szállóba, ahol is ma este teljes megerősítést nyert elszomorító aggályom, hogy most már potenciális vagy éppenséggel valóságos *jettatoré*-nak tekintenek, olyasvalakinek, aki szemmel ver. Amikor első ízben költöztem a szállodába, megfigyeltem, hogy don Enrico, nádszékében trónolva a terem végében, ahonnan szemmel tarthatott bárkit, aki belépett a szállodába vagy eltávozott onnan, egy-egy idegen megjelenésekor a zsebében matatva megérinti heregolyóit. Ezt, magyarázta nekem don Ubaldo, elővigyázatosságból teszi (teljesen hétköznapi dolog délen, de gyakran északiak is megteszik, még Mussolini is élt ezzel a szokással), hogy elhárítsa a szemmel rontást. A múlt héten két-három alkalommal észrevettem, hogy asszonyok, ha közeledem feléjük, nagy hirtelen elfedik arcukat sállal vagy fátyollal, és félrefordított fejjel sietnek el mellettem. A nők nyilván így védekeznek. Nos, amikor ma este beléptem a szállodába, ott találtam vagy fél tucat törzsvendéget, köztük don Enricót is, a pálmák alatt. Amint megpillantottak, észrevettem, hogy valamennyiük bal keze titkon jobb felé mozdul ágyékukon. Aggasztó jele annak, hogy kegyvesztett lettem.

Eltekintve baklövéseimtől, úgy látszik, olyan időpontban jelentem meg a városban, amikor ezeknek az embereknek lelkük mélyén elegük van már belőlünk, torkig vannak velünk. Egy éve fölszabadítottuk őket a „fasiszta fenevad" uralma alól, ők pedig még most is csak ülnek, és tőlük telhetően udvariasan mosolyognak ránk, pedig éhesebbek, mint valaha, járványsújtottab-

bak, mint valaha gyönyörű városaik romjai között, ahol megszűnt a törvény és rend uralma. S vajon mit nyerhetnek végül mindezzel? A demokrácia újjászületését. Azt a boldogító tudatot, hogy egy szép napon majd kiválaszthatják uraikat ama nagy hatalmú emberek listájáról, akiknek korruptsága köztudott, s amibe ők fáradtan beletörődnek. Benito Mussolini kora elvesztett paradicsomnak tűnhet fel a jelenlegi állapothoz képest.

Szeptember 25.

Neil Armstrong, útban vissza Bariba, üzeneteket hozott a parancsnokságtól. Tizennyolc hónapja váltunk el Tunéziában, azóta részt vett az egész olaszországi hadjáratban, Szicíliától kezdve egészen mostanáig. Most, hogy újra látom, meghökkenek, mennyire megváltozott, milyen tökéletesen átformálta Dél-Olaszország ezt a tősgyökeres angolt. Ha ma látnám először, angol egyenruhát öltött olasznak vélném, amolyan szikár, szótlan típusnak, aki csak jelentőségteljes mordulásokkal beszél, s mintha kezével gesztikulálva építené fel a gondolatait, ahogyan fazekas húzza fel edényét a korongon. Fonott nádszékeinket odavittük a szálloda bejáratához, onnan figyeltük a beneventói utcaképet, közben marsalai bort kortyolgattunk étvágygerjesztőnek, amíg elkészült a feketepiacon beszerzett borjúhús. A falakon meg-megtört a napfény. Egy férfi, aki - bármennyire hihetetlennek tetszett ebben a perzselő aszályban - esernyőjavítással keresi a kenyerét, előttünk elhaladva a mesterségére oly jellemző kétségbeesett kiáltást hallatta. A tartomány legpompásabb, nyolc fekete ló vontatta halottaskocsija (csupa ezüst és arany faragott angyal és cupido) dübörgött el előttünk,

hogy összeszedje a járvány legfrissebb áldozatait. Két *scugnizzo* tűnt fel, egy megnyomorított macskát üldöztek, halála pillanatnyi derűt hozna szegényes életükbe.

Meséltünk egymásnak, dicsekedtünk, milyen nehéz a sorunk száműzetésünk helyein. Megemlítettem neki, hogyan veszett nyoma a holttestnek a Caffè Roma előtt. – *Eh già* – mondta Armstrong. Ez amolyan értelmetlen olasz kifejezés, ami bármit jelenthet, ugyanakkor a tehetetlen belenyugvást is jelzi. Figyeltem Armstrong valaha józan angol arcát, amelyet az olasz csizma sarkában eltöltött egyévi magány a bizalmatlanság és szkepticizmus felülmúlhatatlan barométerévé változtatott. Amikor belépett egy törzsvendég, és elhaladtában egy udvarias *ossequi*-t motyogott, Armstrong óvatosan forgatni kezdte a szemét, s noha keze nem moccant, már-már azt vártam, hogy mindjárt a herezacskója felé nyúl.

Benevento, állapította meg végül, szegényes porfészek Barihoz képest, és fáj a szíve, amiért számkivetve itt kell tengődnöm. A távoli dél városai kevesebbet szenvedtek a háborútól, s mivel a szennycsatornák ott nem pusztultak el, a tífusz és a himlő nem vitt el annyi áldozatot, mint Nápoly körzetében, ahol ezek a járványok valóságos istencsapásai. Odalenn is gyilkolják egymást az emberek személyes okoknál fogva, akárcsak itt, de Armstrong megtanulta, hogy ne ártsa bele magát az efféle ügyekbe. Megtanulta azt is, hogyan kell kijönni a helyi carabiniere főnökökkel, de annyit elismert, hogy nemigen akad közöttük, akinek olyan félelmetes hatalma volna, mint Altamurának.

Két üzenetet hozott nekem: az egyikben információkat kértek maresciallo Altamura tevékenységéről, s a jelentést Pecorella őrnagyhoz kell majd eljuttatnom Nápolyba; a másodikban fölszólítottak, hogy vizsgáljak ki egy állítólagos megerőszakolást.

Az erőszakot a szövetséges haderők egy nem azonosított tagja követte el; amikor ezt olvastam, elszorult a szívem. Ha Beneventóban valóban megerőszakolt egy katona egy nőt, úgy fölöttébb nagy a valószínűsége annak, hogy valamelyik kanadai volt az. A szóban forgó hölgy, bizonyos Irene Imbrosi a Corso Umbertón lakott egy olyan háztömbben, amelyben általában jómódú férfiak helyezték el a szeretőiket. Irene szépen bebútorozott szobában fogadott, a vallásos légkört számos gipsz szent, valamint a milánói dóm csúf ezüst modellje teremtette meg. Jellegzetes déli típusú királynői jelenség volt: fekete hajzuhatag, tragikaszem, naiv arckifejezés, ami tökéletessé teszi az osztályon felüli szajha fegyvertárát.

Volt valami titokzatos a vádban, mintha valaki kesztyűt dobott volna a helyi előítéleteknek. Az erőszak meglehetősen szokványos esemény a világ e részén, s az áldozat nem feltétlenül tekinti súlyos sérelemnek. Akadnak olyan nagybirtokok, ahol a parasztlányokat magától értetődően erőszakolják meg naponta az ispánok. Azt is beszélik, hogy egy környékbeli gróf a hozzá lovaglásra vagy vadászatra betérő bármely férfi vendégének rendelkezésére bocsát *latifondó*-járól egy-egy női munkaerőt, csupán azt kötve ki, hogy nem szabad pénzajándékokkal elkényeztetni őket. Valójában csak arra ügyelnek, hogy eltitkolják, mi történt, nehogy csökkenjen valakinek az ázsiója a szexuális piacon. Va-

jon miért számolt be Irene a vele megesett dologról a szeretőjének, egy *baroné*-nak, akinek félmillió olajfája van, s aki megkerülve a helyi hatóságokat, egyenesen a nápolyi szövetséges kormányzathoz fordult panaszával?

Irene szerint a támadás úgy történt, hogy egy előtte ismeretlen katona meglátta őt az utcán, haláig követte, erőszakkal behatolt a lakásba, azt állítván, hogy házkutatási parancsa van. Talált is néhány elrejtett katonai pokrócot, majd elkövette az erőszakot. – De hát mindenkinek van katonai pokróca – jelentette ki Irene. – Ebben a házban nem akad egyetlen lakás sem, ahol ne találnának. – S ez igaz is.

Megkérdeztem, vannak-e nyomok a testén, amelyeket szükség esetén megmutathatna egy orvosnak, bizonyítandó, hogy erőszak történt, de azt válaszolta, nem hiszi, hogy volnának.

A vele esett gyalázatról szólva semmiféle őszinte haragot nem észleltem rajta, s fölháborodásából hiányzott a meggyőződés. Nem tudott személyleírást adni támadójáról, amelynek alapján azonosíthattuk volna egy hús-vér emberrel. A leírás, amit arról a férfiról adott, aki rávetette magát, áthurcolta a hálószobába, és az ágyra kényszerítette, megfelelt volna bármely névtelen, arc nélküli gyanúsítottának, amelyet a 3. sz. körzet küld meg nekünk, hogy jegyezzük be a Fekete Könyvbe: átlagos testmagasság, kor, súly és hajszín – Irene még afelől sem volt bizonyos, volt-e az illetőnek bajusza, vagy sem. – Nem akarok én bajt senkinek – ismételte meg kétszer is, úgyhogy figyelmeztetnem kellett, mennyire komoly dologgal vádolja támadóját.

Végül elszántam magam, hogy megkérdezzem, voltaképpen mi vitte rá, hogy elmondja a dolgot a bárónak, mire némi pironkodás, kertelés és önellentmondás után lassan fény derült az igazságra. Megtudtam, hogy az erőszak valójában hosszadalmas, szinte könnyed kaland volt, órákig tartott, s a báró, aki véletlenül úgy döntött, hogy éppen ezen a délutánon látogatja meg a szeretőjét, alig néhány perccel azután érkezett, hogy a katona fölhúzva nadrágját, távozott a lakásból. A báró észrevette, mennyire dúlt a hálószoba, no meg az ágy, s ebből kénytelen volt levonni bizonyos következtetéseket. Jószívű és vallásos férfiú, mi több, az alakulófélben levő Kereszténydemokrata Párt egyik vezetője lévén, fenntartás nélkül elfogadta Irene beszámolóját a rajta esett erőszakról, nem is hibáztatta érte, ám úgy érezte, képtelen lenne fenntartani viszonyukat. De tiszta jószívűségből, magyarázta Irene, a következőt javasolta neki: ha ki lehetne nyomozni a szóban forgó katona személyazonosságát, és meg lehetne győzni, hogy vegye feleségül Irenét, csinos összeget bocsátana a rendelkezésükre.

Dióhéjban ez volt a történet. Ha bármely jóvágású szövetséges katonát rá lehetne venni, hogy jelentkezzék, elismerve, hogy erőszakot tett Irenén, és hajlandónak mutatkoznék őt nőül venni, akkor szépséges felesége mellé negyedmillió lírás hozományra is számíthatna. Innen eredt tehát Irene eltökéltsége, hogy nem ad semmiféle pontos személyleírást, hiszen az esetleg nem illene rá valamely elfogadható férjjelöltre.

Arra gondoltam, könnyen lehetséges, hogy az egészet a báró agyalta ki, hogy elegánsan, ugyanakkor tisz-

ta lelkiismerettel fölbontsa ezt a kapcsolatot. Beneventóban bármi megtörténhet.

Október 6.

Ischiai és római szolgálati utam után ma visszatértem Nápolyba, s további intézkedésig ismét beköltöztem a Riviera di Chiaiára. Rengeteg fölhalmozott munka várt rám. Voltaképpen túl kevesen vagyunk ahhoz, hogy az eddigi gyakorlatnak megfelelően szétküldözzenek bennünket a városon kívülre. Ráadásul részlegünket megtizedelték a betegségek: Moore-t fertőző sárgaság, Parkinsont meg valamiféle titokzatos és krónikus májfertőzés kapta el, de mindketten lankadatlanul dolgoznak. Részlegünk két másik tagja súlyos depresszióban szenved, rám pedig harmadszor is rám tört a malária.

A túlfeszített munka kétségtelenül hozzájárult egészségi állapotunk megrendüléséhez. Ennek az életmódnak a sajátos izgalma, az a törvényesített gyakorlat, hogy szüntelenül leselkedünk az emberekre, arra csábít, hogy munkaidőt nem tekintve dolgozzunk. Gyakran megesett, hogy akár napi tizenöt órán át a részleg ügyeivel foglalkoztam, s az elmúlt napokban három ízben is elbóbiskoltam a kormánykerék mögött – egyszer a kanadaiak Dodge-át vezettem hajnali kettőkor, fölhajtottam vele egy nápolyi járdaszigetre, és kidöntöttem egy lámpaoszlopot.

Beneventóból az a hír érkezett, hogy Pecorella őrnagy parancsára vádat emeltek Altamura rendőrfőnök ellen különféle visszaélések miatt; fel is függesztették az állásából, amit az oly régóta sínylődő lakosság bizonyára megkönnyebbüléssel fogadott.

Október 8.

Roppant kínos eset történt ma. Fiatalokból álló tömeg verődött össze a Villa Nazionale parkjában, amelyre a mi palazzónk ablakai nyílnak, s a fiúk rátámadtak azokra a lányokra, akik szövetséges katonák karján sétáltak a parkban. A lányokat végighajkurászták a parkon, s ha elkapták őket, leráncigálták róluk a bugyijukat. Ha valamely katona közbelépett, hogy megvédje a barátnőjét, alaposan ellátták a baját. Távolról hallottunk néhány kiáltást, láttunk több futó alakot, de mást nem észleltünk. Alig néhány perc múlva a 3. sz. körzet telefonon utasította az elhárítótisztet, hogy vonuljunk az utcára, és teremtsünk rendet. Ismét nyilvánvalóvá vált, hogy senki sem tudja, voltaképpen mi is a dolgunk itt. Ezúttal az SS valamiféle felhígított változatának tekintettek bennünket. Pedig hányszor elismételgették nekünk: nem az a dolgunk, hogy átvegyük az olasz rendőrség feladatát.

Amikor befutott ez a rendelkezés, éppen négyen tartózkodtunk a parancsnokságon: az utasítás értelmében Thompson géppisztolyokkal kellett felfegyverkeznünk, hogy majd az utcára vonulva tegyük meg a szükséges intézkedéseket. A géppisztolyok néhány hete érkeztek, miután a hadjáratot pisztolyainkkal és fejenként öt érintetlen tárral csináltuk végig. Senki közülünk nem adott le egyetlen lövést sem pisztolyból, sem géppisztolyból. Mikor megérkeztek, nagy tisztelettel szemlélgettük e fegyvereket, majd elraktuk őket, és meg is feledkeztünk róluk. Most azután négyünknek, akikre rázúdult ez a sorscsapás, meg kellett ragadnunk egy-egy ilyen félelmetes fegyvert, ellenőriznünk kellett, hogy szabályszerűen élesre van-e töltve, eszünkbe

kellett idézni, hogyan is működik, azután kirohanni a Riviera di Chiaiára, igyekezvén úgy festeni, mint Al Capone brit hadseregbeli változatai, egyszersmind felkészülni rá, hogy baj esetén az első adandó alkalommal behúzódjunk a legközelebbi mellékutcába, és elpárologjunk a tett színhelyéről.

Szerencsénkre nem lett baj a dologból. Roppant elővigyázatosan, a fatörzsek, bokrok és egy-egy szobor mögött fedezéket keresve közelítettünk a veszélyes zónához, de ott a legnyugalmasabb és legbékésebb körülményeket találtuk – olyasmit, ami bármely derűs délután megtalálható egy nyilvános városi parkban. A vihar, amilyen hirtelen jött, olyan gyorsan el is vonult. A sütemény- és dióárusok békésen álldogáltak asztalaiknál. A helyi feketepiaci tevékenység – amerikai cigaretták, katonai egyenruhacikkek és élelmiszer árusítása – a legmagától értetődőbb módon folyt. Egy meglepően viktoriánus egyenruhába öltözött, csipkesapkás, fehér kesztyűs nevelőnő a füvön labdázott egy pufók játék babára emlékeztető szalagos-csokros kislánnyal, egy részeg amerikai néger pedig egy virágágyásban aludt. Hazamehettünk.

Ez az incidens rávilágított arra a szerencsétlen és egyre romló helyzetre, amely abból fakadt, hogy a szövetséges erők jelenlétét ráerőszakolták a város érzelmes, romantikus életére. Nápoly, a világ legnagyobb faluja, sok apró falucskára, *rioné*-ra oszlik, s mindegyik valójában egyetlen hatalmas család. Minden *rioné*-ban mindenki ismer mindenkit (és ezt szó szerint kell érteni!), s minden család múltja, életkörülményei közismertek. Házasságot általában a *rioné*-n belül kötnek, s vannak olyan körzetek, például a halászok lakta Pallo-

netta di Santa Lucia, ahol egyik nembeli fiatal sem házasodik szinte sohasem kívülről. Minden *rioné*-nak megvan a maga rokonsági szövedéke, hagyománya, társadalmi szerkezete, és az eljegyzés vagy a házasság minden egyes lakos ügye.

Egyszerre csak megjelentek a színen az idegen katonák, s nyomban összeütközésbe kerültek a helyi fiúkkal, akiknek sem munkájuk, sem presztízsük, sem pénzük nem volt, vagyis az égvilágon semmit sem tudtak kínálni a lányoknak. Bármilyen nyomorúságosan fizessenek is egy angol közkatonát, többet keres, mint egy művezető a Navale Meccanicában, nem is szólva egy amerikai közkatonáról, aki két kézzel szórhat cigarettát, édességet, sőt még selyemharisnyát is, s akinek a jövedelméhez egyetlen olasz alkalmazott keresete sem mérhető Nápolyban. Nagy tehát a kísértés, kevesen tudnak neki ellenállni. A csupán egzotikus madarak bonyolult násztáncához hasonlítható, hosszan tartó, finom, körmönfont, ősi nápolyi udvarlás helyébe a brutális, szavak nélküli leszólítás és a durva vásárlás lép. Kíváncsi vagyok, vajon távozásunk után mennyi időbe telik majd, amíg a nápolyi fiatalok fölszabadulnak e keserű élmény hatása alól.

A múlt héten egy lengyel származású fiatal amerikai katona jelent meg a parancsnokságunkon, és közölte: éppen most jön egy marichiarói mulatságból, ahol jelen van egy magát lengyel tisztnek kiadó férfi, aki szerinte kém, mert nemigen ismeri Lengyelországnak azt a részét, ahová állítása szerint való. A hírszerző tiszt kocsiján visszavittem a mulatságba, együtt be is mentünk, és beszéltünk az illetővel. Arra a meggyőződésre jutot-

tam, hogy feltehetően valóban kém, de jobb, ha nem teszünk semmit, mert ha letartóztatnám, és kiderülne, hogy tévedés történt, az egész lengyel hadsereg haragját hívnám ki magam, és csakis egymagam ellen.

Így aztán elindultunk hazafelé. Kisvártatva megszólalt az amerikai: – Nő kellene. Mi lenne, ha megpróbálkoznánk abban a házban, odaát? – Kinyitotta az oldalzsákját, megmutatta, hogy több húskonzerv van benne, s megkért, tegyem ki egy bérház előtt; vagy egy tucat sorakozott szemben velünk. Megvártam, amíg becsöngetett, és megtette ajánlatát annak, aki kaput nyitott neki. Hátrafordult, intett, hogy mehetek, és belépett a házba.

Október 10.

Szeptemberben rendszerint néhány napon át zuhog az eső Nápolyban, s ettől az égi áldástól októberben a nyári perzselő naptól kiégett mezők egyszeriben zöldbe borulnak. Ennek a hónapnak a napsütése meleg, zöld színűre festi a tájat, hőségtől már nem kell tartani. Nápolyi szokás szerint, aki csak teheti, ebben az évszakban családi kirándulásokat tesz. A gyönyörű, friss, élénk őszi napokon tett kirándulásokat *ottobraté*-nak nevezik. Az erdők teli vannak gesztenyével, a nedves földet ellepik a gombák, s a gyönge új fűben olyasféle ehető növények sarjadnak, mint a gyermekláncfű és az útifű, amit fel lehet használni saláta ízesítésére. Ezrével kirándulnak ilyenkor az emberek – főként hétvégén –, hogy szedjenek ezekből az ínyencségekből. Ez idő tájt vonulnak át csapatostul az apró vándormadarak is dél felé, téli, afrikai költőhelyeikre; nem lehetnek olyan aprók, hogy ne lesnének rájuk puskával és hálóval a vadászok a környékbeli mezőkön és gyümölcsösökben.

Ingegnere Crespi meghívására - akivel az anziói partraszállással kapcsolatos értesüléskiszivárgás óta jó viszonyban vagyok - tegnap, vasárnap részt vettem egy családi kiránduláson; *funghi*-t akartunk gyűjteni és salátanövényeket, meg szerencsét akartunk próbálni a vándormadarakkal is a Lago di Patriánál, vagy tíz mérföldre Nápolytól nyugatra, a tengerparton. Két kocsin mentünk: az egyikben az *ingegnere* és tizennyolc éves fia, Andrea meg én, a másikban signora Crespi és egy unokaöccse a feleségével. Mivel Crespi és a fia kacsát akart lőni (vagy ha ez nem sikerül, bármit, ami repül), fantasztikus öltözékben jelentek meg: zöld bricseszben és alpesi kalapban feszítettek. Signora Crespin képtelen milánói szabású, skótmintás gyapjúkosztüm volt. Társaival ő leginkább gombára és növényekre vadászott, s nehogy összetévesszék az ehető gombákat az azokhoz roppant hasonló halálos mérges gombákkal, egy hatalmas, összegöngyölt színes plakátot hoztak, hogy majd a helyszínen ellenőrizhessék a zsákmányt.

Nem egészen egy óra alatt megérkeztünk a tóhoz; útközben elhúztuk a mezőkön szorgoskodó más családok mellett, akik gyermekláncfüvet vagdostak és gyömöszöltek papírzacskókba. Az a hír járta, hogy miután az elmúlt őszön elmaradt a kacsavadászat ezen a környéken (mert itt folytak a harcok a Volturno vonalára visszavonuló németekkel), az idén pompásak a kilátások. Signora Crespit és társait egy kis fenyves szélén hagytuk, ahol az unokaöcs nyomban fölfedezte a csillogó sárga, mérges kalaposgombákat; mindhárman arrafelé iramodtak, hurcolták maguk után a plakátjukat, és elragadtatottan kiáltoztak. Mi pedig megtettünk még egy jó mérföldet, amíg elértük a tó partját.

A kilátások itt nem sok jóval biztattak. Ott álltunk a parton, a két Crespi lövésre kész gyönyörű puskával, s tekintetünket végighordoztuk a vízen, amely sima volt, akár egy vadonatúj tükör. A tó túlsó partján feltűnt egy másik lebzselő vadászcsapat, de hamarosan ismét eltűnt. Odajött hozzánk egy paraszt, ajánlkozott Crespinek, hogy megmutatja, hol foghat éti békát, de az elhárította ajánlatát. A tó partján nádas húzódott, s Andrea eltökélte, hogy alaposan átkutatja. Neki is vágott, és körülbelül egy óra múlva tért vissza térdig iszaposan, kezében egy maroknyi tollal, amiből két zöld láb lógott ki – egy fajdtyúk tetemét hozta. Ez már valóságos diadal volt. Apa és fiú ujjongva ölelte meg egymást. Igaz, a fajdtyúk nem vadkacsa, de majdnem azonos értékű vele.

Andrea tőle telhetőleg sártalanította magát, azután visszahajtottunk oda, ahol a család többi tagját hagytuk. Sikerült elég sok gombát összegyűjteniük: a legtöbbet fatörzsekről kaparták le vagy meghökkentő színeik alapján a rothadó, fekete tűlevelek között fedezték fel. A fajdtyúk láttán örömteli kiáltások harsantak, s Andrea újabb csókokat és öleléseket kapott a nőktől. Ezután ismét magukra hagytuk a gombagyűjtögetőket, s egy besüppedt úton elhajtottunk egy Crespi által ismert kiváló vadászterületre. A vándormadarak, mondta, szívesen megpihennek bizonyos területeken, keringenek fölöttük, mintha ott tájékozódnának; ez is egy ilyen körzet. Elmondta, hogy egyesek néha kis fákat is hoznak magukkal, bevonják ezeket madárenyvvel, s ezen a helyen leszúrják a fát a földbe – így biztos a jó fogás, bár ő maga nemigen tartja sportszerűnek vagy vadászhoz méltónak. Crespi kedvenc eszköze a kocsija

csomagtartójában szállított Heath-Robinson felszerelés volt. Ha összeszerelik, úgy fest, mint egy olajfúrótorony; különböző szögben elhelyezett tükördarabkákkal vonják be forgó tetejét, s a mozgó tükrök fel-felvillannak a mennybolt felé, felkeltve az arra repülő madarak figyelmét, és így lőtávolba vonzzák őket.

A fura szerkezetet egy magányos bokor mellett állították fel, hogy fáradt vagy kíváncsi madarak leereszkedhessenek rá. A forgófejhez erősített zsinegeket hátravezették oda, ahol a mélyen fekvő úton a kocsi mögött megbújtunk, s ahol Andrea egy cséve segítségével mozgásba hozta a szerkezetet. Egy hatalmas mező közepén hasaltunk, virágzó aszfodéloszfüzérek meredeztek ki a sarjadzó fűből, s úgy feleúton egy német lánctalpas kocsi üszkös maradványai látszottak. Első áldozatunk egy pacsirta volt; úgy ereszkedett alá a magasból, mintha mágnes vonzotta volna, s Crespi biztos kézzel szedte le. Majd következtek a sármányok, továbbá pacsirták, hantmadarak, földi szarkák, barátposzáták, öt-hat takaros, szürkészöld, félfontos poszáta - szinte sértetlennek látszottak, mert Crespi parányi, különlegesen preparált töltényt használt ehhez a kifinomult ízlésű mészárláshoz. Jóllehet mindezek a madarak nyilván északról érkeztek, valamennyien különböztek egy kissé ugyanezen fajták angol változataitól. Csak egy helyi stiglic volt teljesen ismerős - rövidke csivitelő dallal ereszkedett le a bokorra, mielőtt egy lövés végzett vele.

A zsákmány tizennyolc madárka volt, együttesen sem nyomtak többet fél kilónál. Crespi sikeresnek tekintette a vadászatot, szerinte teljes egészében megtérült a lőszer és az erőfeszítés. A vadászszenvedély, fej-

tegette, még a szerelmi vágynál is erősebb, s akárcsak az, nem mérlegeli a nyereséget-veszteséget. Nápolyi Ferdinánd több millió fontnak megfelelő összeget költött capodimontei palotája építésére, csak azért, mert ez a hegy a vándor *beccafiché*-k – különféle poszáták – útvonalába esett; amikor befejezték a palotát, további néhány millióért utat kellett építeni onnan Nápolyig. Úgy számítják, mesélte Crespi, hogy a királyi vadász által elfogyasztott minden poszáta ezer dukátjába került a nemzetnek.

Az erdőszélen csatlakoztunk a család többi tagjához, s a szabadban letelepedve szalámit, mortadellát és mozzarella sajtot ettünk; az utóbbi szavatoltan a volturnói mocsarakban tenyésztett bivalyok tejéből készül, és külsejének eres, gumiszerű textúrája ezeknek az állatoknak a herezacskóját igyekszik utánozni. A sikertől megmámorosodva tértünk vissza Nápolyba. Remek kirándulás volt, ebben mindannyian egyetértettünk. Udvariasan kitértem az aznapi vacsorameghívás elől.

Október 16.

Robert Parkinson többhetes szívós munkáját ma a Pace női kórházban lefolytatott akció koronázta meg.

Parkinson legértékesebb nápolyi kapcsolata Placella professzor, az a nőgyógyász, aki arra specializálódott, hogy a tehetősebb körök leányainak helyreállítsa elvesztett szüzességét, s aki mellesleg e kórház konzultánsa. A jó ég tudja, mit tehetett Parkinson Placella érdekében, aki ugyanúgy az *omertà* törvényeinek van alávetve, mint bármely más nápolyi, ha olyan ügyről van szó, amely valamely kollégáját érinti. Bármi lett lé-

gyen az, arra késztette a *professoré*-t, hogy utaljon vagy éppenséggel világítson rá, miért nem tudunk megbirkózni a járványos nemi betegséggel.

Ma délután angol és amerikai katonai rendőrök rajtaütésszerű razziát tartottak tucatnyi klubban, táncheliyiségben és bárban, de még a Galleria kávéházaiban is, letartóztatták valamennyi ott talált nőt, s beszállították őket vizsgálatra a Pacéba. Előfordult ilyesmi már korábban is, de jóval kisebb mértékben és sokkal kevésbé határozottan. Az eljárás az, hogy minden nőtől hüvelykenetet vesznek, s akikről kiderül, hogy nem fertőzöttek, azokat nyomban szabadon bocsátják, míg a nemi betegségben szenvedőket kórházi kezelésre kötelezik mindaddig, amíg ki nem gyógyították őket.

Placella segítségével csapdát állítottak, de az ügy fontosságára való tekintettel Parkinson úgy vélte, hasznos lehet, ha tanú is lesz – így aztán meghívtak, hogy tartsak velük. Elmentünk a kórházba, feltűnés nélkül beengedtek bennünket a hátsó bejáraton, egyenruhánk fölé orvosköpenyt húztunk, majd beléptünk a kórház mosolygó és hajlongó igazgatóhelyetteséhez. Angol katonaorvosokként mutattak be minket, akik rutinlátogatásuk során a feltételezett nemibetegesetek vizsgálati módszereivel kívánnak megismerkedni.

A vizsgálat egy hatalmas teremben történt, ahol számos nőgyógyászati vizsgálóasztal sorakozott. Mihelyt beléptünk és odamentünk az olasz orvosok csoportjához, az őrizetbe vett nők úgy áramlottak be a terembe, mint amikor birkákat hajtanak a karámba. Többnyire igen tisztesen voltak felöltözve, ami kihangsúlyozta, milyen megalázó tortúrán mennek keresztül. A vizsgálat olyan iramban zajlott, mint egy bikaviadal. Előreve-

zették a zokogó, tiltakozó első hat nőt, rájuk parancsoltak, hogy húzzák le a bugyijukat, emeljék fel a szoknyájukat, és helyezkedjenek el a vizsgálóasztalon, ahol a kengyelekbe dugott lábukat groteszk módon fölemelték és szétfeszítették. Az ajtónál egy gyorsan növekvő csoport kétségbeesetten ágált. Volt közöttük néhány fölékszerezett kurtizán és több nyilvánvaló bárnő, de a többség úgy festett, mintha fiatal háziasszony volna, egyeseknek a karján ott lógott a bevásárlószatyor; végül akadt néhány egészen fiatal, kétségtelenül szűz lány is. Egyre inkább éltem a gyanúperrel, hogy a túlbuzgó katonai rendőrök valószínűleg válogatás nélkül szedték össze a nőket az utcáról.

Az orvosok vizsgálótükreikkel és kenettamponjaikkal nekiláttak a munkának, közben a kongó, kopár, mocskos *sala* női sírástól visszhangzott. Parkinson, Placella és jómagam kötelességtudóan járkáltunk a felfedett szeméremtestek között, helyeslő bólogatással nyugtáztuk a buzgó munkát, megvártuk, amíg az áldozatok újabb csoportja bugyival a kézben, könnytől maszatos arccal elfoglalta a helyét, majd visszafordultunk. Placella időnként színlelt meglepetéssel fölkiáltott, és a gyűjtő szakértelmével mutatott meg nekünk egy-egy fekélyt. Undorító és roppant elkedvetlenítő élmény volt.

A terv sikere Parkinson elméletének igazolásán múlott: azt föltételezte ugyanis, hogy két prostituált, akiről tudták, hogy vérbajos, vesztegetés révén kijut a kórházból. Így is történt. Nyomban ismét letartóztatták őket, mire habozás nélkül elismerték, hogy őket és más fertőzött nőket megkörnyékezte a nápolyi alvilágban *sciacquapalle* (tökmosó) néven ismert alantas kórházi

tisztviselő. Gondoskodik arról, hogy ha a nők az ő közvetítésével tízezer lírát fizetnek a kórház igazgatóhelyettesének, kapnak egy bizonyítványt, amely tanúsítja, hogy teljesen egészségesek.

Placella professzor becslése szerint a Pacéból naponta körülbelül három fertőzött prostituált szabadul ki, s évente egyenként akár ötezer embert is megfertőzhetnek nemi betegséggel. Hála Parkinson erőfeszítésének, a gátnak ezt az egy lyukát sikerül majd betömnünk. Holnap már meg is írjuk az igazgatóhelyettes letartóztatási parancsát. A németek agyonlőnék – és jól tennék. Igaz viszont, hogy sikerült barátokat és támogatókat vásárolnia a most már teljes egészében korrupt kormányzatnál, így azután záros határidőn belül bíróság elé állítják, és szinte bizonyosan fölmentik.

Október 20.

„Aggodalommal tölt el, hogy mind a tiszti, mind az alacsonyabb rangú állományból egyre növekvő számban nyújtanak be kérvényeket, hogy összeházasodhassanak olasz polgári egyénekkel. A parancsnokoknak meg kell érteniük: minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy lebeszéljük katonáinkat az ilyen házasságokról, amelyek többsége boldogtalan, sőt nem is tartós. Az első világháború statisztikáiból kitűnik, hogy a külföldiekkel kötött házasságok alig öt százaléka bizonyult sikeresnek. Semmi okunk föltételezni, hogy a mostani háború nemzetközi házasságai kielégítőbb eredményre vezetnének. Sokkalta valószínűbb ennek az ellenkezője, hiszen ez a háború sokkalta keserűbb érzelmeket keltett. Az első háború után gyakran fordult elő, hogy

férfiak nem bírták tovább nézni feleségük és gyermekeik boldogtalanságát, elmentek, és letelepedtek feleségük hazájában – s többnyire egy életre szerencsétlenné váltak. Kivétel nélkül mindig a feleségek kényszerítették őket erre. Minden tiszt kötelessége, hogy megóvja katonáinkat az efféle zátonyra futó házasságoktól. Rá kell mutatniuk arra, hogy a katona nem ígérhet biztos jövőt a feleségének. Jelenleg – s csak átmenetileg – a kormány alkalmazottja, jövője viszont attól függ, sikerül-e megfelelő állandó munkát találnia a polgári életben. Senki sem házasodhat büntetlenül ilyen alapon. De van még számos más nehézség is, amely – jóllehet önmagában véve csekélység, például eltérő ízlés az ételekben – nagymértékben rontja a boldogság esélyeit."

Alighanem ez az 1944. szeptember 5-én a 3. sz. körzet főparancsnoka által kibocsátott körlevél volt az igazi oka annak, hogy egyszeriben véget értek a brit katonák és olasz lányok tervezett házasságának körülményeit ellenőrző útjaim Nápoly környékén. Az első három hónapban 43 ilyen felülvizsgálatot végeztem, s 12 esetben adtam pártoló javaslatot. Az utóbbi időben azonban – bármennyire panaszkodik is a tábornok a kérvények növekvő száma miatt – nagyon kevés folyamodvány került a kezembe. Gyanítom, hogy nyomást gyakoroltak a katonákra, álljanak el szándékuktól, sőt előfordulhatott egyes esetekben, hogy a kérelmező katonát szép csöndben más körzetbe helyezték. Bárhogyan történt is, nekem többé semmi dolgom az egésszel. Az elhárítótisztünk olyan körmönfontan mentett fel e kötelességem alól, hogy arra gyanakszom, miután

egy éve már közvetlen közelről tapasztalja a nápolyi élet árnyoldalait, ő sem tudta elkerülni a rontó környezet fertőzését.

Három napja történt. Elküldtek, ellenőrizzek bizonyos Liana Paganót a Via Aniello Falcano 32. szám alatt: özvegy, 22 esztendős, anyja meghalt, apja szerelőként dolgozik a Navale Meccanicóban (sohasem volt tagja a Fasiszta Pártnak), egyik nővére egy pap családjába házasodott be, húga még iskolás korú, ő maga Nápolyban született, mindig itt is élt, egy gyermeke van, beszél valamicskét angolul, nem állapotos. Más szóval, úgy látszik, tisztességes lány, tisztes kispolgári családi háttérrel - az a körülmény, hogy nővére egy pap családjába házasodott, lényeges tényező a család státusát és erkölcsi tekintélyét illetően.

Liana vidáman fogadott, friss volt az arca (semmi kifestés), élénk mozdulatokkal tett-vett. Két sivár, fényesre sikált, fehérre meszelt szobában él olyan *bassó*-k fölött, amelyekben a társadalmi ranglétrán nálánál egy fokkal alacsonyabb státusú családok laknak; egy négyéves, villogó fekete szemű, nála csak alig valamivel alacsonyabb fiúval az oldalán fogadott. A *commissario*, akit előzőleg fölkerestem a helyi *stazioné*-n, megerősítette, hogy a lánynak nincsen priusza, s miközben róla beszélt, agyafúrt, ragadozó arcvonásai kissé ellágyultak. - Olyan jó, mint egy falat kenyér - jelentette ki, s egyszeriben belém hasított a fölismerés, hogy a nápolyiak még az aranynál is nagyobb becsben tartják a kenyeret.

Liana elmondta, hogy a férje elesett a háborúban. Mutatott egy vidám lapot, amelyet Kireneikából kül-

dött egy nappal az előtt, hogy egy sivatagi csatába indult – soha többé nem hallott róla. Afrika, mondta, elemésztette. A fényképen (ez volt a cellaszerű szoba egyetlen dísze) szorosra gombolt egyenruhában áll, kackiás, felfelé pödört bajusszal és tollas kalapban. A Toszkán Farkasoknál szolgált – ez valaha elitalakulatnak számított, mielőtt a háború vihara elsodorta. Liana most beleszeretett az angol műszaki alakulatok egyik őrmesterébe, aki szolid fickónak látszott, s szinte bizonyosra lehetett venni, hogy túléli a háborút. A fiának szüksége van apára, jelentette ki Liana.

Feltettem neki a legfontosabb kérdést: miből él? Megmutatta nekem a szarvasbőr kesztyűket, amelyeket a Via Roma üzletei számára készít. Ebből nagyjából heti egy fontnak megfelelő keresethez jut. Tavasszal és ősszel pedig, mondta, segít az unokafivére casoriai gazdaságában: tavasszal kapál, ősszel az almaszüretnél segédkezik. Ezzel kicsit jobban keres – heti huszonöt shillingnek megfelelő összeget kap –, de nehéz a munka, napi tizennégy órán át dolgozik. Dél-Olaszországban október a legjobb hónap. Kiléptünk az enyhe napsütésben fürdő erkélyre. Amerre a szem ellát, körülöttünk mindenütt a fény által gyönyörűvé csiszolt és fodrozott fehér falak. Fölöttünk és alattunk asszonyok aggatták föl a frissen mosott ruhát, a szellő a körülöttünk elterülő Santa Lucia-i nyomornegyedben született édes dalok foszlányait hozta. Költői pillanat volt. – Tegyen meg értem mindent, amit csak tud – kérlelt Liana, s én meg is ígértem neki; hazamentem, hogy megírjam visszafogott és tényszerű beszámolómat, mert ügyének ez válhatott leginkább hasznára.

Mihelyt az elhárítótiszt elolvasta a jelentést, nekifogott, hogy valóra váltsa a tervét: hívatta barátomat, Robert Parkinsont, a „nyomozó tigrist", s megbízta, hogy ellenőrizze ő is a lányt. Parkinson meghökkent, mert tudta, hogy a házassági felülvizsgálatok általában az én hatáskörömbe tartoznak, de nem tudott beszélni velem – valamiféle hivatalos ügy ürügyén vidékre küldtek, feltehetően, hogy eltávolítsanak az irodából.

Nyilván nem véletlenül esett a választás Parkinsonra, az elhárítótiszt bizonyára tisztában volt már azzal, mennyire eltérő módon ítéljük meg Olaszországot és az olaszokat. Az olaszok között eltöltött év az emberségük és kultúrájuk iránti olyan csodálattal töltött el, hogy meg kellett vallanom magamnak: ha újraszülethetnék, és megválaszthatnám születésem helyét, feltétlenül Olaszországot választanám.

Másként áll a dolog Parkinsonnal. Furcsa, de tény, hogy jóllehet valamennyiünk közül talán Robertnek nyílt alkalma legalaposabban megismerkedni az olaszok életével, a maga módján mégis három lépés távolságot tartott tőlük. Minden szabad idejét olasz barátaival töltötte. A nyelvtani szabályokat szigorúan betartva beszélte a nyelvet, idézte Leopardit, küldött névnapi üdvözlő lapokat és virágot, meg ajándékokat vízkeresztkor a gyermekeknek. Akárcsak Eric Williams, ő is képes volt rá, hogy első emeleti parancsnokságunk ablakában állva csupán fej- és kézmozdulatokkal egyszerű beszélgetést folytasson a Via Calabritto valamelyik járókelőjével. Más szóval, már-már olasz volt. Olaszország és az olaszok elbűvölték. Élvezte – akárcsak valamennyien – az intrikákat, a közösen folytatott játékokat. Lebilincselték környezetünk leleményes furfang-

jai. Kíváncsiságát minduntalan fölpiszkálta valami, mégis úgy éreztem, hogy sohasem gyúlt szerelemre. Nálamnál sokkal kevésbé lenne hajlandó a legjobbat feltételezni egy olaszról.

Robert tehát a parancs értelmében fölkereste Lianát, aki nyilván meglepődött, hogy két katonai személy is fölkeresi egyetlen nap leforgása alatt. Úgy képzelem, ugyanazon az alacsony, kemény széken ülhetett, mint én, fagyosan méregette a lány környezetének sivárságát, lepattant róla Liana kölykös bája, csupán azt vette tudomásul, hogy a lakás egész felszerelését – az asztaltól, két széktől és az ágytól eltekintve – egyetlen ütöttkopott ónládában tárolják. Ezt a nyomorúságot gondolatban egybevetette a műszaki őrmester feltételezett vacsoraszertartásaival és az ennek megfelelő öltönyökkel. Lehet, hogy vetett egy pillantást a toszkán farkasra is, akinek elfakult harciasságát nem szívfacsarónak, inkább megvetendőnek ítélte. Kétségtelenül felmérte az illemhely elhelyezését: amint az oly gyakori errefelé, a konyhának is szolgáló lakószoba parányi térségéből nyílt holmi istállóajtó mögött.

Létezik valamiféle rideg mediterrán mértékletesség – szembeszökő ez Nápoly körzetében, Sorrentóban és Caprin –, ami talán a tengerből ered, mert beljebb a szárazföldön már nem találkozunk vele. Ez a díszítetlen terek szeretetében nyilvánul meg, és a nagy hallgatások vizuális megfelelője. Úgy képzelem, Parkinson idegennek és visszataszítónak találta ezt a teljes dísztelenséget, és semmiféle hatást sem gyakorolt rá Liana erkélyen lógó makulátlan fehérneműje, a vakítóan fehérre meszelt fal és a fölsikált fapadló (hiszen az ő számára csak linóleumpadló létezett). Nyilván kérdéseket tett

fel neki a maga lassú, megfontolt módján, akár egy ügyész a bírósági tárgyaláson, végül vészjósló fellebbezhetetlenséggel becsukta noteszát, meghajolt és távozott. Amikor az elhárítótiszt behívatott, és fölolvasta a két jelentést, senki sem hitte volna, hogy azok egy és ugyanazon nőről szólnak. Liana tehát nem kap angol férjet, én pedig nem ellenőrzök többé házasságért folyamodó olasz lányokat. A körzet főparancsnoka és Parkinson őrmester egyesített erőfeszítéseinek eredményeként mostantól fogva alig-alig lesz nemzetközi házasság ebben a körzetben.

Október 24.

Derült égből villámcsapás. Ma parancsot kaptam, hogy készüljek fel, azonnal indulnom kell Tarantóba, hogy behajózzak a *Reina del Pacifico*-ra, amely rövidesen kifut Port Said irányába. Ott fölveszek háromezer oroszt, aki a németek oldalán harcolt. Ezeket, nyilván a legnagyobb titokban, most a Vörös-tengeren, a Perzsa-öblön és az iráni Khorramshalıron át repatriálják a Szovjetunióba. Utasításom szokás szerint már-már a titokzatosságig homályos. A flottaparancsnokság által kiadott parancs értelmében „...ön addig lesz távol, amíg ezt a munkája megköveteli", ámde a parancs nem határozza meg, miféle feladataim lesznek.

Ösztönöm azt súgja, nápolyi tartózkodásom véget ért, s ezt a gyanút alátámasztotta az elhárítótiszt megjegyzése, hogy küldetésem befejezése után szinte bizonyosan összekötőnek küldenek az oroszokhoz a keleti frontra.

Alig marad tehát néhány órám, s el sem búcsúzhatom a sok kis városban szerteszét élő barátaimtól.

Nincs idő, hogy megigyak még egy utolsó pohár marsalai bort a cselszövő *sindacó*-kkal vagy a machiavellista rendőrfőnökökkel, akik – számtalan hibájuk és hiányosságuk ellenére – mindig oly vendégszeretően fogadtak engem, az idegent. Arra sem lesz idő, hogy egy utolsó pótkávé mellett búcsút mondjak, és sok szerencsét kívánjak a galleriabeli Gran Caffèban a sok lánynak, aki lényegében a palota tartozéka, és még csak nem is haragusznak rám, amiért nem tudtam őket szövetséges katona férjhez segíteni. Tudom, hogy utoljára étkezem Zi Teresánál, és soha többé nem rázom meg az öreg néni kezét, amint ott ül a polipoktól és rákoktól hemzsegő akvárium mögött, én pedig megpróbálom meghallani automata pénztárgépének hangját a házi trubadúrok zenéjén át. Még fél órám sem lesz, hogy elrohanjak a Vomeróhoz, és utolszor végigpillantsak a szemközti Villa Floridiana parkjainak panorámáján, az alattam elterpeszkedő hatalmas szürke-vörös városon, amely ebből a távlatból a méltóságteljes nyugalom merőben megtévesztő benyomását kelti, sem arra, hogy még egyszer eltűnődve szemügyre vegyem a szunyókáló Vezúvot, amelynek a körvonalát olyannyira megváltoztatta legutóbbi kitörése.

Ehelyett – már jó előre érezvén az elkövetkező nosztalgiát – be kell érnem azzal, amit a helyszínen találok. A hálóteremben összepakolok, s közben igyekszem emlékezetembe vésni a piazza valamennyi részletét, s még egyszer utoljára megcsodálom a szobrokat: Proserpinát – jelenését kilyuggatta valami géppisztolyos fullajtár sorozata –, amint éppen elragadja Plutó; a Hydrával birokra kelő Herkulest. S figyelem, hogyan rohamozza meg a háttérben a tenger az antracitszínű partot.

Bemegyek az irodába, hogy összeszedjem a papírjaimat, és megírjam a napi jelentést, s szomorúan állapítom meg, mennyi akciót indítottam el, amelyet most már soha senki sem fog befejezni. Az utca túloldalán valami megrebben egy ablakban, elvonja a figyelmemet a csomagolásról; fölnézek, és megpillantok egy Giulietta nevű nőt, amint mosakodás ürügyén egy szempillantásra megjelenik deréktól meztelenül a zsaluk között – ezt a látványt már annyira megszoktuk, hogy nem is tekintjük egyébnek, mint a termékenység istenének bemutatott csekély áldozatnak. Odalenn az utcán egy seprűárus halad el kiáltozva, akárha egy müezzin szólítaná imára az igazhitűeket. Már készítik a vacsorát, és a jóféle ételek csodálatos illata egy pillanatra kiszorítja a csatornák bűzét. Utoljára nézek a Calabritto-palota bejáratát két oldalról szegélyező hatalmas és titokzatos nőszobrok szemébe, azután lepillantok az udvarba, ahol egy kisgyerek éppen belepisil egy kőoroszlán tátott szájába.

Talán, amikor minden készen áll a távozásomra – holnap kora reggel fél hétkor indulok a Stazione Centraléról –, sikerül szakítanom egy percet, hogy fölugorjak Lattarullóhoz, leghűségesebb nápolyi szövetségesemhez. Jól tudom, hogy miután elszédül a hír hallatán, majd nagy lelkierővel összeszedi magát, azt fogja suttogni: – Várjon, megvendégelem magát. – *Caccia* – vadas –, így fogja nevezni, de csak egy izmos városi galamb lesz, amelyet másvalaki házának a tetőjén fogott hálóval. Kisiet majd a lakásból, megkeresi a szomszéd lányt, aki fokhagymában és fűszeres növényekben megfőzi, párolja, és az ősöktől örökölt hatalmas ezüsttálcán föltálalja a galambot. S amikor eljön az elválás

ideje, megragadja majd a kezemet, és azt mondja: – Kimegyek holnap az állomásra, elbúcsúztatom –, s én tudom, hogy valóban ott lesz, ahogy megígérte, és az alkalomhoz illően felölti tekintélyt parancsoló „zio di Roma" öltönyét.

A kötetben előforduló olasz szavak és kifejezések magyarázata:

A fava fresca!: friss a lóbab!
ammasso: raktár
avvocato: ügyvéd
barone: báró, úr
basso: üzletként működő lakószoba (nápolyi tájszó)
brigadiere: főtörzsőrmester
buon giorno: jó napot
camorra: a maffia nápolyi megfelelője
cantastorie: vándorénekes, regös
carabiniere: csendőr
commissario: rendőrbiztos, felügyelő
con profonda devota osservanza: mély és alázatos tisztelettel
consiglio di economica: gazdasági tanács
conte: gróf
contessa: grófnő
cornuto: „felszarvazott", nagyon erős sértés
diavolo rosso: vörös ördög
duomo: dóm
egli: ő (hímnemű személyes névmás)
Eh già: Hát igen!
ergastolano: életfogytiglanra ítélt fegyenc
fascicolo: kartoték
federale: fasiszta párttitkár
festa: ünnep
fidanzata: menyasszony
Forza Italia!: hajrá, olaszok!

fottuto: átkozott, istenverte
fumarola: vulkanikus gázkitörés (többes száma: *fumaroli)*
funghi: gombák
ingegnere: mérnök
iniezione ricostituente: erősítő injekció
jettatore: szemmel verő
latifondista: nagybirtokos
latifondo: nagybirtok
Lei: ön; kisbetűvel: ő (nőnemű személyes névmás)
mamma mia!: jaj, anyám!
maresciallo: őrmester
marsala all'uovo: tojásos marsalai bor
noi lavorare per voi: mi dolgozni nektek
omertà: véd- és dacszövetség (Szicíliában)
„O sole mio": „Az én napom" című híres nápolyi dal kezdete
ossequi: hódolatom
parenti di San Gennaro: San Gennaro (Szent Januárius) rokonsága
pasta: tészta
pastiera napolitana: nápolyi tésztakülönlegesség
pazzariello: nápolyi kikiáltó
podestà: polgármester a fasiszta időszakban
portiere: portás
portone: nagy kapu
Pubblica Sicurezza: közbiztonsági vagy belügyi hatóság
questore: rendőrfőnök
responsabile: felelős
rione: kerület
sala: terem

salotto: szalon
sanguinaccio: pirított disznóvér
Santa Maria d'Intercessione: Közbenjáró Szűz Mária
Santa Maria del Carmine: Kármelhegyi Szűz Mária
schiaffeggiamento: pofozkodás
scugnizzo: utcagyerek
sindaco: pogármester
squadra nucleo: központi rohamosztag
state buoni: jók legyetek!
stazione: állomás
stronzo: hülye, szarházi
strozzamento di amanti: szerelmesek fojtogatása
struscio: sírok felkeresése nagycsütörtökön Nápolyban; általában korzózás
„Torna a Sorrento": „Térj vissza Sorrentóba..." kezdetű nápolyi dal
torrone: mandulás szelet
ufficio matricola: anyakönyvi hivatal, nyilvántartás
una bella faccia: szép arc (itt: szép látszat)
vico: köz, szűk utca
Vivano gli Alleati!: éljenek a szövetségesek!
zi: néne
zio di Roma: római nagybácsi
voi: ti; maga, maguk

Európa Könyvkiadó, Budapest
Felelős kiadó Osztovits Levente igazgató
Szedte és nyomta az Alföldi Nyomda
Felelős vezető Benkő István vezérigazgató
Készült Debrecenben, 1989-ben
A nyomdai rendelés törzsszáma 816.66-14-1
Felelős szerkesztő Pásztor Péter

A tipográfia, a védőborító és a kötésterv
Kakucsy Júlia munkája
Műszaki vezető Miklósi Imre
Készült 12,2 (A/5) ív terjedelemben
ISBN 963 07 4784 7

Menekülés a homályba

Osztrák elbeszélők a XX. század első felében

Ma már tudjuk, hogy századunk első felének legjelentősebb irodalmai közé tartozott az osztrák irodalom, különösen a próza. Hogy mit jelent az „osztrák irodalom" fogalma az első világháborút megelőzően és az azt követő néhány évben, még az Osztrák Köztársaság megalakulása után is, az azonban ma is vitatott. Mert ugyan miért szerepel a prágai születésű Franz Kafka és a galíciai Joseph Roth egy kötetben a régi osztrák nemesi családfával rendelkező Herzmanovsky-Orlandóval vagy azzal az Ödön von Horváthtal, akinek ősei magyarok, horvátok és szlovének voltak. Nyilvánvalóan azért, mert életművük egyazon szellemiségben fogant, egyazon területen, részben a még létező Osztrák-Magyar Monarchia szellemi közegében és régióiban, részben a Monarchia széthullását követő években, évtizedekben. Érdekes módon azonban a Monarchia területén egymás mellett és gyakran egymás ellenére élő sokféle kultúra, a politikától eltérően, a szellem világában nem vezetett széthulláshoz, hanem soha nem látott, sokszínű, virágzó, nemzeti sajátosságokat hordozó, ám mégis egységes, „monarchikus" kultúrát hozott létre. Ez jellemző a - meglehet, különböző nemzetiségű és származású, de - német nyelvű írókra is. Ebből a sokszínű, izgalmas irodalomból válogatott Kajtár Mária úgy, hogy a már ismert nagyokon, Musilon, Kafkán, Rothon kívül a novellisztikában nem kevésbé jelentős, de nálunk alig vagy egyáltalán nem ismert írókat is bemutat.

A szövetséges angol-amerikai haderők 1943 őszén megnyitják a második frontot Dél-Olaszországban, s elfoglalják Nápolyt, az országrész legjelentősebb városát. Norman Lewis, a jeles angol író – mint megannyi írótársa – a brit katonai elhárításnál teljesített szolgálatot a második világháború alatt. E minőségében Nápoly megszállásának idején azt a feladatot kapta, hogy a szövetséges katonai kormányzat munkáját biztosítsa és támogassa egy úgynevezett „kapcsolat-", érthetőbben besúgóhálózat kiépítésével. Norman Lewis így sajátos rálátással követhette nyomon Nápoly megszállásának eseményeit, s az 1944-es évről szóló naplójában följegyez mindent, amit említésre méltónak talál egy jellegzetesen angol és kiművelt fő: a camorráról, a nápolyi maffiáról, felettesei üzelmei-

56,– Ft

ről, a város letűnő arisztokráciájának különcségeiről, a kommunista konspirációkról, a délolaszok szerelmi szokásairól és szexuális életéről vagy éppen különös politikai viselkedéséről, a Vezúv negyvennégyes kitöréséről és a hozzá meg a városhoz kötődő vallási hiedelmekről, s nem utolsósorban arról, hogyan is viselkedik egy megszálló, győztes hadsereg a második világháborúban.